

1954

ANDRA KAMMAREN

Nr 20

14—15 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 14 maj.

Sid.

Svar på interpellationer av:

herr Königson ang. en särskild sjömansskatt	4
herr Svensson i Ljungskile ang. utövandet av benådningsrätten	7

Lördagen den 15 maj fm.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.	52
Främjande av bostadsförsörjningen	102

Lördagen den 15 maj em.

Främjande av bostadsförsörjningen (forts.)	133
Anslag till statens priskontrollnämnd	189
Granskning av statsrådsprotokollen	190

Samtliga avgjorda ärenden.

Fredagen den 14 maj.

Val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter samt en suppleant i styrelsen över riksdagsbiblioteket	3
--	---

Lördagen den 15 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 120, ang. anslag till universitetskanslers-ämbetet m. m.	50
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner	52

Lördagen den 15 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 123, ang. anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	102
— nr 121, om anslag till statens priskontrollnämnd	189
— nr 122, ang. statligt borgensåtagande för viss skuldförbindelse av Svenska skifferoljeaktiebolaget	190

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> nr 124, ang. anslag till driftkostnadsersättning för psykiatriska klinikerna i Lund och Uppsala	190
— utlåtande nr 125, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54 (avskrivning av nya kapitalinvesteringar).....	190
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	190
— nr 24, ang. en publikation över riksdagens ledamöter	190
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 31, om anslag till Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo	190
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 15, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll	190

Fredagen den 14 maj.

Kl. 14.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 7 och den 8 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1954 den 14 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1954—1957 efter herrar J. A. Andersson och M. H. Lemne, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1954—1957:

herr Lemne, Mats
Herman, riksbanks-
chef med 41 röster;
herr Persson, Ragnar
Valdemar, ledamot
av första kammaren med 41 röster;

suppleant för herr Lemne, M. H.:

herr Sundén, Otto
Ragnar, f. d. statssek-
reterare, direktör .. med 41 röster;

suppleant för herr Persson, R. V.:

herr Skoglund, Gösta
Teodor, ledamot av
andra kammaren .. med 41 röster.
Adolv Olsson K. G. Ewerlöf
O. Malmborg Lars E. Andersson

År 1954 den 14 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1954—1957 efter herrar A. W. Strand och P. S. Lindholm, vilka voro i tur att avgå, jämte två supplean-

ter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1954—1957:

herr Strand, Axel
Wilhelm, ledamot av
första kammaren .. med 40 röster;
herr Lindholm, Per
Sigurd, ledamot av
andra kammaren .. med 40 röster;

suppleant för herr Strand, A. W.:

herr Gillström, An-
seln Konrad, ledamot
av första kammaren med 40 röster;

suppleant för herr Lindholm, P. S.:

herr Andersson, Gös-
ta Ludvig, ledamot
av andra kammaren med 40 röster.

Adolv Olsson K. G. Ewerlöf
O. Malmborg Lars E. Andersson

År 1954 den 14 maj sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av val av en suppleant i styrelsen över riksdagsbiblioteket för herr N. W. Sundström efter herr E. W. Hästad, som avsagt sig, för tiden från valet till dess nytt val under år 1957 försiggått; och utsågs därvid till

suppleant för herr Sundström, N. W.:

herr Munktell, Axel
Henrik, ledamot av
andra kammaren .. med 38 röster.

Adolv Olsson K. G. Ewerlöf
O. Malmborg Lars E. Andersson

Protokollen lades till handlingarna, och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt, m. m.

låta upprätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 3.**Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt, m. m.**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Königson frågat mig, om det kan förväntas att regeringen inom en så nära framtid tar initiativ till en samordnad skatte- och sociallagstiftning för sjöfolket i huvudsaklig överensstämmelse med sjömansskatteutredningens och 1946 års sjömanskommittés förslag, att proposition kan föreläggas innevarande års höstriktdag.

Interpellanten har uttalat, att ikraftträdandet nästa år av den obligatoriska sjukförsäkringen ytterligare aktualiserat spörsmålet om en särskild sjömansskatt. Ett av argumenten för en sådan skatt var nämligen, att sjöfolket borde kunna ställa krav på en något lägre skattebörda än övriga medborgare, då sjöfolket inte på samma sätt kunde utnyttja de sociala förmåner som skatterna i allt större utsträckning finansierade. Om detta kunde gälla skatterna, så måste det enligt interpellanten i än högre grad gälla avgifterna till sjukförsäkringen. Sjömännen hade nämligen i sjömanslagen ställts i en särställning, när det gällde rätt till sjukvård och sjukersättning, varför det för dem måste komma att verka både omotiverat och irriterande, att de på samma sätt som andra skulle påläggas avgifter för den nya sjukförsäkringen.

Beträffande frågan om sjömannens sjukförsäkring skulle jag kunna inskränka mig till en hänvisning till vad

chefen för socialdepartementet i detta hänseende anfört i samband med behandlingen av den av riksdagen numera godkända propositionen nr 90 rörande krigsförsäkring för sjömän m. fl. Emellertid vill jag rörande denna fråga framhålla följande.

Enligt den av statsmakterna år 1946 antagna och sedermera reviderade lagen om allmän sjukförsäkring omfattas de ombordanställda i princip av den allmänna sjukförsäkringen på samma sätt som andra yrkeskategorier. De skall således — om de är svenska medborgare och bosatta här i riket eller utläningar men bosatta och mantalsskrivna i Sverige — tillhöra någon av de allmänna sjukkassor, som bildats för att handha den nya försäkringen, och de skall erlägga försäkringsavgift i likhet med övriga försäkrade. Vid lagens tillkomst diskuterades, huruvida man borde ha möjlighet att bilda särskilda sjukkassor för vissa bestämda yrken, s. k. yrkessjuk- kassor. Med hänsyn till de komplikationer av olika slag, som skulle vara förenade med en dylik anordning, ansågs en sådan lösning dock ej lämplig.

Emellertid förhåller det sig så, att sjukförsäkringslagens regler angående försäkrades rätt till ersättning för läkarvård och sjukhusvård samt resor i samband därmed endast tar sikte på vård som meddelas inom landet. Beträffande frågan om sjukvård utom riket innehåller lagen allenast att härom skall gälla vad Kungl. Maj:t förordnar. För att närmare utreda vilka bestämmelser, som bör gälla i detta hänseende, har i början av detta år tillkallats en särskild utredningsman. Denne torde inte bli färdig med sitt arbete förrän någon gång i höst. Först därefter kan erforderliga författningsbestämmelser utfärdas.

Genom det i interpellationen berörda förslaget av 1946 års sjömanskommitté — förslaget avlämnades i januari i år — har förordats en delvis an-

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt, m. m.

nan lösning av frågan om sjömännens sjukförsäkring än den som statsmakterna stannat för. Enligt kommitténs förslag bör nämligen en särskild, vid sidan om den allmänna sjukförsäkringen stående sjukförsäkring införas för sjömän — både svenska och andra — i utrikes fart. De på så sätt försäkrade sjömännen skall enligt förslaget undantagas från försäkrings- och avgiftsplikt enligt lagen om allmän sjukförsäkring. Sjömansförsäkringen föreslås finansierad genom statsbidrag och genom avgifter, gemensamma för redarna och de försäkrade. Försäkringsavgift uppbäres från redaren i förskott, varefter denne gottgör sig de för sjömännen förskotterade avgiftsandelarna genom avdrag på sjömännens löner. Vidare förordar kommittén bl. a. en ändring av uppbördsförordningen av innebörd att för sjöman, som är försäkrad enligt den särskilda lagen om sjukförsäkring för sjömän, skall från det enligt källskattetabellen uträknade skattebeloppet avdragas vad som därav belöper på sjukförsäkringsavgift enligt lagen om allmän sjukförsäkring. Rederierna skall få uppgifter rörande storleken av det belopp inom varje i källskattetabellerna angivet skattebelopp, som utgöres av sjukförsäkringsavgift.

Remissbehandlingen av sjömanskommitténs förslag är ännu ej avslutad. Först sedan så skett, blir det möjligt för regeringen att taga ståndpunkt till detsamma. Uppenbart är att bedömningen av detta förslag i hög grad påverkas av den lösning, som man kan komma fram till i fråga om rätten till ersättning enligt sjukförsäkringslagen för sjukvård utom riket.

Av vad nu anförts torde framgå, att förslag rörande sjömännens sjukförsäkring ej kan påräknas förrän till nästa års riksdag.

Som framgår av den förut lämnade redogörelsen för sjömanskommitténs förslag är för den särskilda sjukför-

säkringen för sjömännen icke nödvändigt att införa en särskild sjömansskatt. När skatteavdrag göres, kan sålunda det enligt källskattetabellen uträknade avdragsbeloppet minskas med den däri ingående avgiften till den allmänna sjukförsäkringen. På så sätt slipper sjömännen skatteavdrag för sjukförsäkringsavgift till allmän sjuk-kassa. Något omedelbart tekniskt samband mellan sjukförsäkringen och en sjömansskatt föreligger alltså ej.

Vad härefter angår önskemålet om att av andra skäl införa en sjömansskatt, får jag erinra om den mycket utförliga behandling som denna fråga fick i proposition nr 100 till 1953 års riksdag med förslag till ny uppbördsförordning. Jag torde här kunna inskränka mig att hänvisa till nämnda proposition och erinra om den ståndpunkt, som förra årets riksdag intog och som innebar att man med hänsyn till de mycket vägande invändningarna mot en sjömansskatt, sådan kommittén utformat den, tills vidare borde nöja sig med de i propositionen föreslagna partiella reformerna och avvakta resultatet av dessa. Härtill kommer att den **större** frågan om en förenkling av skattereglererna för löntagare i allmänhet nu forceras, varför även med hänsyn härtill man lämpligen bör dröja något med fortsatta överväganden rörande möjligheten att genomföra sjömansskatten. Jag är emellertid medveten om de föreliggande problemställningarna, vilka också är föremål för fortsatt uppmärksamhet inom respektive departement.

Härpå anförde

Herr KÖNIGSON (fp):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Samtidigt måste jag emellertid säga, att det inte finns så mycket positivt att hämta ur svaret. Det positiva skulle väl närmast vara det, att

Svar på interpellation ang. en särskild sjömansskatt, m. m.

man kan vänta förslag om sjömännens sjukförsäkring till nästa års riksdag. När man har fått ett sådant löfte finns det givetvis inte någon anledning att göra annat än att vänta och se hur förslaget kommer att se ut.

Beträffande sjömansskatten säger statsministern, att det inte finns något omedelbart tekniskt samband mellan sjukförsäkringen och denna. Det finns det naturligtvis inte, och det har jag inte heller sagt. Vad jag menade var, att om man ansåg att det fanns anledning att ta upp frågan om sjöfolkets ställning till sjukförsäkringen och sjukförsäkringsavgifterna kunde det samtidigt finnas anledning att ta upp frågan om sjömansskatten, eftersom ett av huvudargumenten för denna har varit, att sjömännen inte kan utnyttja de sociala förmånerna på samma sätt som andra medborgare. Det råder således inte någon meningsskiljaktighet mellan mig och statsministern därutinnan att det inte är nödvändigt att ta upp frågan om sjömansskatt samtidigt med frågan om sjömännens sjukförsäkring. Jag anser emellertid, att det finns anledning att göra det, eftersom det i båda fallen delvis rör sig om sociala frågor.

Men när statsministern sedan talar om vad som sades förra året och hänvisar till bevillningsutskottets utlåtande över förslaget till den nya uppborðsförordningen, tycker jag att han är något för negativ. När jag läser vad bevillningsutskottet då skrev, kommer jag tvärtom fram till att bevillningsutskottet ställde sig mycket positivt till frågan om en särskild sjömansskatt. Utskottet sade t. ex.: »Det förslag till sådan skatt, som sjömansskattutredningen framlagt, anser utskottet i stort sett innebära en linje efter vilken en lösning av denna fråga bör sökas.» Visserligen säger utskottet längre fram: »Utskottet delar således departementschefens mening, att man i dagens läge bör begränsa sig till vissa partiella re-

former inom ramen för nuvarande beskattnings- och uppborðssystem.» Men senare säger utskottet återigen, att det nuvarande förhållandet bara måste anses som ett provisorium. Det var just därför som jag med anledning av att man skulle inordna sjömännen i sjukförsäkringen vågade ta upp frågan om sjömansskatten redan nu.

Nu förstår jag emellertid att statsministern anser att det inte är något att göra åt den saken just nu. Jag får därför i stället hoppas på Nordiska rådet som vid sitt sammanträde i Oslo i augusti i år enligt vad jag erfarit kommer att ta upp frågan om en särskild sjömansskatt och då naturligtvis främst när det gäller de nordiska ländernas sjöfolk.

Det är nämligen klart att frågan om sjömansskatten bäst löses genom internationella överenskommelser och i första hand genom en nordisk konvention. Jag hoppas därför att Nordiska rådet, när det tar upp denna fråga, skall enas om att tillsätta en kommitté som får lägga fram förslag om en nordisk konvention på detta område. Jag tror också det skall vara möjligt att komma fram till ett positivt förslag. Redan som det nu är har man en särskild sjömansskatt i Norge, och vi har i Sverige en sjömansskatt för utländska sjömän på svenska båtar. Vi har källskattesystem i Norge, Finland och Sverige, och det kommer troligen att införas också i Danmark. Med hänsyn till detta menar jag att det finns förutsättningar för att Nordiska rådet och den kommitté, som rådet troligen kommer att tillsätta, skall komma fram med ett positivt förslag.

Jag vill också därför sluta med att uttrycka en förhoppning, att den svenska regeringen, när denna kommitté såsom jag hoppas lägger fram ett positivt förslag, skall ställa sig välvillig till en nordisk konvention som löser denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG erhöll på begäran ordet för att besvara herr Svenssons i Ljungskile interpellation ang. utövandet av benådningsrätten. Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter och nu upplästes av herr statsrådet Zetterberg, var av följande lydelse:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile till mig riktat två frågor, nämligen

1. om jag vill lämna en redogörelse för de principer, som ligger till grund för att Kungl. Maj:t i många fall använt en kombination av frihetsstraff och villkorlig dom vid utövandet av benådningsrätten; samt

2. om jag vill även i övrigt lämna en redogörelse för den omfattning, i vilken benådningsrätten under senare år utövats, samt för de hänsyn till domstolarnas straffutmätning, som kraven på en god rättsvård ålägger Kungl. Maj:t.

Herr Svensson utgår i sin interpellation från att nådeinstitutet är behövt och önskvärt, men han tycks mena att det sedan många år tillbaka använts i en omfattning och på ett sätt som inte är förenligt med god rättsvård. För att visa kammaren, hur oriktig denna förmodan av herr Svensson är, och att tvärtom nådeinstitutet i sin nuvarande tillämpning fyller en praktisk och nödvändig uppgift i rättsvården, skall jag först något uppehålla mig vid nådeinstitutets ändamål och de statistiska upplysningar om tillämpningen som föreligger.

Nådeinstitutet grundar sig på ett stadgande i 26 § regeringsformen. Detta ger Kungl. Maj:t en allmän diskretionär rätt att meddela nåd i alla slags brottmål.

Benådning är icke ett dömande. Nåden bygger på helt andra övervägan-

den än dömandet och nåden har en annan uppgift än dömandet. Rent principiellt är det därför en alldeles felaktig tankegång, när man, som herr Svensson, vill uppfatta nådebesluten såsom en korrigerings av domstolarnas avgöranden eller betecknar nådeinstitutet som en fjärde instans i domstolssystemet. Jag skall strax återkomma till frågan, hur det fungerar i praktiken. Men jag vill redan nu understryka, att nådeinstitutets uppgift icke är att möjliggöra någon överprövning av domstolarnas domar, och ett beslut av nåd undanröjer icke domen — den kvarstår oförändrad.

Nådeinstitutet är säkerligen uråldrigt. Såvitt man vet av historien, går det lika långt tillbaka i tiden som domstolarnas verksamhet, och nådeinstitutet användes i alla länder. Detta visar, att nåden har en självständig uppgift vid sidan om domstolarnas verksamhet. Det bygger helt enkelt på en uråldrig praktisk psykologi, som säger oss att man i strävandena att förmå människorna att följa reglerna för medborgerlig samlevnad kan nå resultat genom att arbeta på två linjer. Man kan i vissa särskilda fall samtidigt visa stränghet och mildhet, genom att samhället på en gång i den fastställda domen uttalar sitt ogillande av begångna brott och anger den påföljd som lagligen bör följa, och likväl ger den dömde ett extra tillfälle att försöka rätta sig. Härigenom kan både allmänpreventionen och individualpreventionen tillgodoses. Så ser också domstolarna själva på nådeinstitutets uppgift. Det förekommer sålunda, att en domare råder den dömde att söka nåd, och därigenom få ett resultat som domaren själv funnit skäligt men som han inte vill ge i domstolsväg. Och det förekommer vidare, att högsta domstolen i samma sak fastställer domen men tillstyrker nåd.

Om man undersöker, hur nådeinstitutet fungerar, skall man finna att det fyller just den nyss angivna funktionen. Ett närmare studium av förelig-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

gande statistik torde visa, att herr Svenssons föreställning om nuvarande nådepraxis — som han kallar »en tungt vägande konkurrentlinje till domstolarnas straffutmätning» — icke har grund i verkligheten.

En statistisk utredning rörande nåd i brottmål under 1900-talets första hälft har utförts av byrådirektören Sverker Groth i statistiska centralbyrån och på mitt föranstaltande publicerats i statens offentliga utredningar förra året. Då det naturligtvis inte är möjligt att i ett interpellationssvar lämna mer än ett fåtal sifferuppgifter, vill jag hänvisa kammarens ledamöter till Groths utredning. För att ytterligare komplettera den skall jag lämna även några uppgifter om nådeärendena under år 1953.

Nådeärendenas antal har de senaste åren hållit sig mellan 1 200 och 1 400. Under år 1953 meddelade slutliga beslut utgjorde sålunda 1 316. Går man längre tillbaka i tiden, t. ex. till tiden före år 1930, finner man att antalet nådeansökningar var betydligt lägre. Antalet har alltså absolut sett stigit, men så är ju också fallet med antalet domar i brottmål, varför ökningen relativt sett inte är så avsevärd. Hela antalet nådeansökningar har under 1930- och 1940-talen hållit sig omkring 7 på 1 000 dömda personer, med vissa svängningar uppåt och nedåt men utan någon bestämd tendens till ökning eller minskning. Nu kan det naturligtvis sägas, att av hela antalet dömda en mycket stor del endast får böter och att dessa naturligtvis sällan söker nåd. Räknar man därför bort dem som fått böter och ser efter hur många av de övriga dömda som söker nåd, finner man att procentalet under 1930-talet (1931—40) låg något över 11 %. Under krigsåren (1941—45), då antalet dömda var särskilt högt på grund av krisförhållandena, sjönk detta andelstal till ungefär 8 %, och under senare hälften av 1940-talet (1946—50) var det åter ungefär 11 %. Denna siffra visar icke

någon stigande tendens utan tvärtom någon minskning på de allra senaste åren.

Redan här, när man tar del av antalet nådeansökningar, finner man hur verklighetsfrämmande det är att tala om nådeinstitutet som en »tungt vägande konkurrentlinje» till domstolarnas verksamhet. Även de statistiska siffrorna visar oriktigheten av den föreställningen, att nådegivningen kommit att fungera som ett slags fjärde domstolsinstans. För att ett sådant påstående skall ha ägt berättigande, måste det ju fordras siffror av en annan storleksordning än de föreliggande.

Och här till kommer en ytterligare omständighet av stor betydelse, nämligen att de flesta nådeansökningar för närvarande får avslag. Sålunda blev förra året 70 % av ansökningarna helt och hållet avslagna. Återstående 30 % fick på ett eller annat sätt ett positivt beslut. Som jag senare skall ange, kan detta innebära mycket olika ting, från ett kort uppskov med verkställigheten till befrielse från påföljden. Om man alltså kallar denna siffra för år 1953 — 30 % — för bifallsprocenten, är det alltså något inadekvat, eftersom alla sådana beslut inte innebär bifall till vad sökanden huvudsakligen begärt. Om det emellertid skall ligga något berättigande i påståendena, att nåd för närvarande beviljas i alltför stor omfattning, så borde bifallsprocenten för de senaste åren vara särskilt hög. Hur förhåller det sig med detta? Statistiken visar ingalunda något sådant. Bifallsprocenten visar ganska starka växlingar år från år. Ser man på utvecklingen under de senaste tjugu åren finner man den högsta bifallsprocenten, över 50 %, under några år i mitten på 1930-talet och den lägsta siffran, 24 %, för år 1942. Nu kan det emellertid hävdas att bifallsprocenten för år 1953 påverkas av en lagändring år 1952, varigenom ett antal tidigare vanliga ärenden rörande böter bortfallit. Om man för att und-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

vika denna felkälla i statistiken räknar bort alla ärenden rörande böter och beräknar bifallsprocenten för övriga ärenden, finner man t. ex. att bifallsprocenten för de senaste sex åren utgjort i genomsnitt 31,5 %. Denna siffra stämmer ju väl överens med bifallsprocenten för år 1953, som mera exakt är 30,2 %. Man bör visserligen av flera skäl akta sig att dra några vittgående slutsatser av dessa generella siffror. Så mycket är dock klart, att talet om att det på senare år skulle föreligga ett särskilt stort antal bifall icke har bestrykts av statistiken.

En mera inträngande belysning får man genom att välja ut en viss grupp av fall. Man kan lämpligen se på statistiken för de grövsta brottslingarna, nämligen dem som fått ovillkorligt straffarbete. Hur många sådana har i något hänseende fått en nådeansökan bifallen? Den senast tillgängliga siffran är för år 1952, då 166 av 2 988 dömda fick en nådeansökan i något avseende bifallen. Det betyder 5,6 %. Ser man vidare på t. ex. år 1950, finner man 119 bifall på 2 310 dömda eller 5,2 %. Jämnt dubbelt så många eller 238 hade fått nåd bifallen år 1944, vilket då betydde 8,6 %. Det senast redovisade procenttalet, 5,6 %, är något lägre än medelprocenten för hela 1930- och 1940-talen. Inte heller denna siffra ger alltså något som helst stöd för talet om »den överflödande nåden».

För att få en verklig bild av nådeinstitutets tillämpning, bör man naturligtvis inte nöja sig enbart med dessa statistiska siffror, som ju bara kan ge ett mera generellt besked. Man måste dessutom beakta vad som är av betydelse i nådeärendena och vad nådebesluten brukar innehålla. Härvid kommer man in på ett område, där det inte finns lika mycket statistiska uppgifter. Jag skall dock försöka att i några hänseenden siffermässigt belysa min redogörelse.

Först och främst måste man lägga

märke till att skuldfrågan aldrig kan prövas i nådeväg. Kungl. Maj:t kan inte i ett nådeärende ingå i någon prövning av bevismaterialet i ett mål utan måste utgå från den bevisbedömning, som domstol har gjort, och det konstaterande av begångna brott, som domstolens dom innehåller. Detta förhållande förbises ofta, både av nådesökande och i den allmänna diskussionen. Om någon anser sig vara oskyldigt dömd, får han söka resning i högsta domstolen; att söka nåd är meningslöst, om han vill ha skuldfrågan omprövad.

I regel brukar inte heller den av domstolarna vidtagna straffmätningen omprövas. Detta är dock inte en alldeles undantagslös regel. I vissa fall, då högsta domstolen tillstyrkt en omedelbar straffnedsättning, har denna vidtagits. Även i andra undantagsfall kan så ha skett. Svaret på det påstående som herr Svensson gjort på denna punkt är alltså, att man i nådeärenden i allmänhet inte ingår på straffmätningen i målet. Beslutens innehåll bestäms som regel av andra synpunkter, huvudsakligen vad som har samband med straffverkställigheten, humanitetens krav och sökandens möjligheter till återanpassning i samhället. Och härvid kan man urskilja vissa olika grupper av ärenden.

En betydande del av nådeärendena rör personer, som redan sitter på fängvårdsanstalt och som har fullgjort en del av strafftiden. Ansökningen går då i allmänhet ut på att få nedsättning av den återstående strafftiden. I ett stort antal fall åberopas därvid de hemmavarande familjemedlemmarnas svåra förhållanden. Här visar sig en av de största olägenheterna med frihetsstraffet. Det drabbar många gånger oskyldiga personer mycket värre än den dömd. En hustru med många barn kan få en mycket svår tid att hålla ihop hemmet, när mannen sitter på anstalt. Älderstigna föräldrar kan vara beroende av den dömd. Sjuka och invaliderade människor kan få stora svårig-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

heter under hans bortovaro. Tyvärr är sådana omständigheter så vanliga, att det inte finns stora möjligheter att lindra de hemmavarandes börda nådevägen. Men i vissa fall, när större delen av strafftiden fullgjorts och när det finns särskilda förhoppningar om framtida skötsamhet, kan hänsyn också till familjen spela in. I andra fall kan frigivning av nåd medges, då sökanden under fängelsetiden drabbats av svår sjukdom. Även andra förhållanden av personlig art kan här vara av betydelse. En given grupp bland de nådesökande, som får nedsättning, är sådana som har livstidsstraff eller synnerligen långa strafftider. Det är en mycket gammal praxis, att långtidsfångar, som visar skötsamhet, skall ha utsikt att få någon lindring, sedan en betydande del av strafftiden har förflutit.

Den största gruppen av nådeansökningar och måhända också den ur flera synpunkter viktigaste avser personer som dömts till frihetsstraff och ännu icke påbörjat avtjänande av straffet. Den fråga som då föreligger och som särskilt beträffande unga människor är av utomordentligt stor betydelse, gäller om det är möjligt att undvika att dessa tas in på anstalt. Man undgår då de direkta skadeverkningarna av anstaltsvistelsen, försörjningssvårigheter, kontakt med andra kriminella element och inte minst anpassningssvårigheterna vid utskrivningen. Till att börja med måste naturligtvis övervägas, om brottets beskaffenhet över huvud taget möjliggör en benådning. Och så gäller det frågan om den dömdes tidigare vandel och slutligen om han låter sig rättas. På den frågan är det inte lätt att ge något svar. Det är inte en juridisk fråga och det är inte heller någon egentlig straffmättningsfråga. Man måste också hålla i minnet, att valet inte står mellan fängelse och frihet från påföljd utan att en villkorlig dom kan kombineras med olika slag av behandlingsformer, i första hand flerårig övervakning, och

vidare allt efter fallets beskaffenhet föreskrifter om bostad, arbetsanställning, alkoholistvård, psykiatrisk vård, skadeståndsbetalningar o. s. v.

Erfarenheten har lärt oss att man i vissa fall kan komma långt på dessa vägar, om man väljer de rätta formerna av kriminalvård i frihet. Man skall komma ihåg att kriminalitet ej sällan sammanhänger med ett slags efterblivenhet i personlighetsutvecklingen, en känsломässig och ibland även intellektuell omognad. Det är därför man inte så sällan kan hoppas, att den som begår brott skall, så att säga, växa ifrån sin kriminalitet. En vidare utveckling, nya omständigheter, kan här ge något nytt att bygga på, som domstolen icke kunat beakta. I synnerhet om det hunnit gå en längre tid sedan de aktuella brotten begicks kan det finnas anledning att ta hänsyn till en ändrad livsföring.

Över huvud taget är det mycket vanligt att ett bifall till en nådeansökan går ut på villkorlig dom. Detta förhållande ger en viktig upplysning om nådeinstitutets funktion. Jag vill påpeka, att det endast är i enstaka undantagsfall som någon helt och hållet befrias från den straffpåföljd som domstolen bestämt. Nådeinstitutet tillämpas alltså i allmänhet på sådant sätt, att den dömde icke slipper undan sitt ansvar. En villkorlig dom ställer ett krav på den dömde. Sköter han sig inte, kan domen bli förverkad, och begår han nya brott, blir den med all säkerhet förverkad. Nådebeslutet befriar alltså inte den dömde från hans ansvar; det ger honom blott en möjlighet att bli en samhällsnyttig medborgare.

Det antal fall, då villkorlig dom har meddelats av nåd, utgjorde under treårsperioden 1950—1952 tillhoppa 360 eller alltså i genomsnitt 120 om året. Antalet för år 1953 utgör 119. Dessa tal bör jämföras med att enligt de senaste tillgängliga siffrorna, som avser år 1952, hela antalet under ett år meddelade (ovillkorliga) frihetsstraff överstiger

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

6 500 och av domstolarna meddelade villkorliga domar uppgår till 5 200. Den lilla grupp av gränsfall, där villkorlig dom meddelas nådevägen, är alltså en mycket ringa del av de under året till frihetsstraff, villkorligt eller ovillkorligt, dömda. Att den förskjutning mellan dessa båda kategorier, som alltså sker genom att ytterligare ungefär 120 personer bland 11 700 får villkorlig dom nådevägen, att den skulle utgöra en fara för rättsvården, är ju uppenbart orimligt.

I några stycken fall har i nådeväg föreskrivits en kombination sålunda, att den dömda inte har fått en fullständig villkorlig dom utan fått skyldighet att först avtjäna en del av frihetsstraffet och sedan få den återstående strafftiden villkorligt. Då herr Svensson i sin interpellation särskilt frågat efter de principer som ligger till grund för att denna kombination använts, skall jag något beröra denna fråga.

Nådebeslut av den nu angivna typen har förekommit under år 1952 i 7 fall och under år 1953 i 12 fall. Man har i dessa fall velat tillgodose skilda krav. Å ena sidan har stått behovet av att genom en straffverkställighet inskräpa allvaret i samhällets fordran på laglydnad. Å andra sidan har man velat undvika den svårt nedbrytande verkan, som en mycket lång fängelsevistelse i regel har och i stället få den uppfostrande och kontrollerande effekten av en längre tids övervakning.

Herr Svensson synes nu mena, att det skulle föreligga något lagligt hinder för Kungl. Maj:t att meddela beslut av detta slag på grund av att motsvarande beslut inte kan meddelas av domstol. Denna herr Svenssons uppfattning är fullständigt oriktig. Kungl. Maj:t är icke bunden av sådana för domstolarna gällande legala begränsningar. Det finns sedan gammalt olika exempel på att Kungl. Maj:t i nådeväg meddelat beslut som lagligen icke kunnat meddelas av domstol. Så t. ex. kan domstol inte döma

till tidsbestämt straff på längre tid än 10 år eller vid flera brott till 12 år. Men i nådeväg har livstidsstraff förvandlats till straffarbete i 15 år. Även om det alltså inte finns några dylika legala inskränkningar beträffande nådebeslutens innehåll, så bör naturligtvis Kungl. Maj:t ålägga sig vissa begränsningar, så att inte praktiska svårigheter uppkommer och så att nådebeslutens innehåll överhuvud taget framstår som naturligt och ändamålsenligt. Att så är fallet härvidlag, kan lätt konstateras genom vissa jämförelser. Nådebeslut av den typen att ett redan pågående straffavtjänande avbrytes och att återstoden av frihetsstraffet skall vara villkorligt, har använts sedan länge tillbaka, även på den tiden när domstol var förhindrad att ge villkorlig dom åt någon som under de närmaste tio åren hade avtjänat straff. Beslut av den typen och de beslut som herr Svensson kritiserar är ju tydligen ganska likartade. Som ytterligare jämförelse vill jag erinra om att personer, som har undergått frihetsstraff av en viss längd, skall efter utskrivningen stå under tillsyn en viss tid. De här ifrågavarande nådebesluten innebär i praktiken närmast, att tiden för straffet blivit kortare och tiden för den efterföljande kontrollen längre. Det kan även erinras om att domstol i vissa fall kan kombinera frihetsstraff och villkorlig dom, t. ex. när domstol utan att förklara en äldre villkorlig dom förverkad bestämmer ett kortare frihetsstraff för ett nytillkommet brott. Det hinder i lagen, som herr Svensson åsyftar, avser alltså icke själva kombinationen av dessa påföljder utan endast ett samtidigt ådömande av frihetsstraff och villkorlig dom.

Skälen till att lagen om villkorlig dom innehåller ett förbud för domstol att besluta om den här ifrågavarande kombinationen framgår inte klart av lagens förarbeten. Det kan dock antagas att man velat förhindra att domstolarna i samband med utbygganden av den

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

villkorliga domen skulle i ett stort antal fall förbinda villkorlig dom med korta frihetsstraff. En sådan synpunkt inverkar emellertid icke i de nu avsedda nådeärendena. Sedan numera bruket av villkorlig dom har vunnit en viss stadga, kan det för övrigt övervägas att genom lagstiftning införa möjlighet för domstol att kombinera frihetsstraff och villkorlig dom. Tidigare har det förekommit att ett förfarande, som börjat tillämpas i nådeväg, visat sig så ändamålsenligt att det givit upphov till ny lagstiftning. Tanken på att kombinera olika brottsföljder har under senare år varit uppe i den kriminalpolitiska diskussionen, och förslag i dylik riktning överväges för närvarande av strafflagberedningen.

Utöver de nu närmare diskuterade grupperna av nådeärenden förekommer ett stort antal sådana ärenden av andra slag. Dessa kan naturligtvis vara av stor vikt för dem som det gäller, men i detta sammanhang är de av mindre betydelse. Det kan vara fråga om rättelser av smärre felaktigheter i verkställighetsförfarandet, det kan gälla avräkning av häktningstid, uppskov med påbörjande av straffverkställighet, befrielse från arreststraff eller skyldighet att betala böter, viten eller vederlagsbelopp. En relativt stor grupp av ärenden avser begäran om att slippa förvandlingsstraff för böter, stundom i förening med ett åtagande att i stället betala böterna. Under förutsättning att rimlig ursäkt kan åberopas för försummelsen att i tid betala böterna, brukar Kungl. Maj:t gå med på att böterna får betalas.

Det har i den pågående diskussionen anförts såsom något betänkligt, att regeringen i sin nådepraxis skulle i hög grad avvika från högsta domstolens yttranden. Påståendet är emellertid oriktigt. Det föreligger tvärtom en mycket stor överensstämmelse mellan högsta domstolens och regeringens praxis. I den tryckta statistiska redogörelsen har

det gjorts en undersökning härom för åren 1948—1952. Det visar sig, att regeringen i genomsnitt under denna tid i 84,2 % av fallen beslutat på det sätt som högsta domstolen tillstyrkt.

I diskussionen har åberopats några andra siffror för att ge ett intryck av att skillnaden mellan högsta domstolens och regeringens uppfattning är större än vad jag nu har angivit. Dessa siffror är emellertid gjorda på det sättet, att man har räknat ut i hur många procent av antalet bifallna ärenden som regeringen avvikit från högsta domstolen. Besluten bör emellertid sättas i relation till hela antalet prövade ärenden, och då får man den siffra, som jag nyss har angivit, alltså mer än 84 % överensstämmelse mellan högsta domstolens förslag och regeringens beslut.

Det har i diskussionen framhållits, att den skillnad som faktiskt föreligger mellan högsta domstolens yttranden och regeringens beslut skulle ha ökat de senaste åren. Detta är riktigt och det bestyrks av tillgänglig statistik. Man har emellertid alldeles försummat att undersöka, om det är högsta domstolen eller regeringen som har ändrat sin praxis. Man tror sig tydligen kunna utgå ifrån — utan undersökning — att högsta domstolen har en fast och orubblig praxis och att regeringens praxis är mera osäker. En undersökning av siffermaterialet visar emellertid att det förhåller sig tvärtom. Jag bortser härvid från ärenden som bara avser böter eller viten, då dessa i ett ganska stort antal fall påverkas av en lagändring år 1952. För övriga ärenden utgjorde bifallsprocenten år 1948 30,5 %, år 1949 34,9 %, år 1950 32,1 %, år 1951 33,1 %, år 1952 28,2 % och år 1953 30,2 %. Dessa siffror ger alltså bilden av en ganska jämn praxis hos regeringen. Och hur förhåller det sig med högsta domstolen? Antalet tillstyrkta ärenden utgjorde åren 1948—1950 respektive 17,7, 19,6 och 20,4 % medan samma procentantal för

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

åren 1951—1953 nedgått till respektive 12,7, 11,9 och 13,7 %.

Att det över huvud taget föreligger olikheter i bedömningen mellan högsta domstolen och regeringen är i och för sig alldeles naturligt. Det är ju uppenbart att i sådana ärenden som dessa, där det inte är fråga om ett logiskt dömmande utan en värdering av mänskliga faktorer, olika bedömare ibland måste komma till olika uppfattning. En fullständig överensstämmelse mellan högsta domstolen och regeringen är alltså icke gärna möjlig, om ärendena prövas grundligt och omsorgsfullt av båda dessa instanser. Dessutom är avvikelserna ej sällan ganska obetydliga. Men jag vill betona att det icke föreligger någon principiell motsättning; skiljaktheterna hänför sig till bedömningen av de enskilda fallen. Möjligen kan det sägas att högsta domstolen är något mera benägen än regeringen att avgöra ärendena i befintligt skick. Jag har däremot ansett att om man finner tvekan föreligga eller tror att en utredning kan ge upplysningar av betydelse, så bör man göra en utredning, innan man slutligt beslutar i ärendet. Därför har jag i rätt många fall tillstyrkt att personundersökning utföras eller att yttrande inhämtas från medicinska myndigheter, skyddskonsulenter, åklagare och andra. På denna väg har också i många fall nya upplysningar framkommit. Det har t. ex. visat sig att sökanden behövde vård på sinnessjukhus eller att han var verkligt allvarligt kroppsligt sjuk. Ej sällan har dylika utredningar visat att sökanden under längre tid fört en hederlig vandel och att ett frihetsstraff skulle vara till större skada än nytta.

Bland de synnerligen ovederhäftiga uppgifter om nådeinstitutet som lämnats i pressdebatten har det också sagts att detta skulle premiera dem som har pengar och goda akvokatförbindelser, medan fattigt folk som inte har samma resurser skulle ha det sämre ställt. Detta är, som kammarens ledamöter väl för-

står, en grov propagandalögn. Jag har ingen anledning att nedvärdera ett advokatarbete, när något nytt material kan dragas fram. Men de ärenden som det här gäller är sällan sådana att plädering spelar någon roll. Det är ju inte fråga om juridiska problem utan om rent mänskliga svårigheter. I många fall utgöres nådeansökningarna av enkla skrivelser, som sökanden eller kanske hans mor eller hustru har skrivit i sitt bekymmer. Rättshjälpsanstalter eller fångvårdstjänstemän har i andra fall hjälpt sökanden att göra en ansökan. Och jag kan försäkra kammaren att alla ärenden behandlas samvetsgrant och omsorgsfullt.

I de fall, då den nådesökande är intagen på fångvårdsanstalt, har på senare år tillkommit en ny, viktig remissinstans, nämligen anstaltsnämnden. I den nya straffverkställighetslagen av år 1945 har det föreskrivits, att det skall finnas en sådan nämnd vid varje fångvårdsanstalt. Den har en auktoritativ sammansättning, som gör den mycket lämplig till rådgivare i dessa frågor. Ordföranden skall vara jurist; i flertalet fall är det en domare i orten. Vidare består nämnden av anstaltens styresman, ytterligare en representant för tjänstemännen på anstalten samt två socialt kunniga lekmän. Nämnden hör den nådesökande personligen, infordrar andra erforderliga upplysningar och avger ofta ett utförligt motiverat yttrande.

Jag har gjort en särskild genomgång av de nådeärenden, som avgjordes förra året angående personer som var intagna på fångvårdsanstalt. Det var 505 fall. 93 av dem fick i en eller annan form bifall. Anstaltsnämnderna hade uttalat sig tillstyrkande dels i 71 av de sistnämnda fallen och dels i 52 ytterligare fall. Medan alltså regeringen fann sig kunna ge ett positivt beslut i 93 ärenden, hade vederbörande anstaltsnämnd förordat detta i 123 fall. Dessa nämnder hade således i fråga om bifall till nådeansökningar velat gå ett ganska långt

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

stycke längre än den praxis som regeringen upprätthåller. Detta är så mycket mer av intresse, som det också har riktats den anmärkningen mot nådebesluten, att därav skulle uppkomma oro och svårigheter på anstalterna. Denna uppfattning torde vara en teoretisk spekulation, och den delas uppenbarligen icke av anstaltsnämnderna och styresmännen, som känner förhållandena på platsen.

Såsom framgår av den redogörelse jag har lämnat, tillgodoser nådeinstitutet ett praktiskt syfte i rättsvårdens tjänst. Det har på senare tider fått en ökad betydelse. Av statistiken framgår, att denna ökade användning av nådeinstitutet kan dateras ända till början av 1930-talet. Kräver man en ändring härvidlag, så begär man alltså ett avbrott i en långvarig praxis i human anda, som har fullföljts under olika regeringar, för att återgå till äldre tiders större likgiltighet för enskilda människors öde.

Det är nog ingen tillfällighet, att nådeinstitutet har fått en ökad användning just under de två senaste decennierna. Under denna tid har samhället på ett helt annat sätt än tidigare tagit ansvar för sina medborgare i deras nöd och svårigheter. Och under denna tid har det också genomförts kriminalpolitiska anordningar, som möjliggjort en bättre kunskap om personer som åtalas för brott och bättre möjligheter att arbeta för deras återanpassning. Till ett socialt reformerat samhälle hör också en kriminalvård, som så långt det är möjligt arbetar för att ta vara på människorna och göra dem till laglydiga och dugliga medborgare och så litet som möjligt skattar åt primitiva vedergällningsinstinkter. Som ett led häri är ett effektivt nådeinstitut nödvändigt. En god rättsvård kräver både rättvisa och nåd.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på interpellationen.

I samband med förhandmeddelandena om denna interpellation satte Aftontidningen i tisdags som förstasidesrubrik med stora bokstäver: »Krig om nåd.» Statsrådets svar är hållet i sådant tonläge, att man får det intrycket att han har ungefär samma uppfattning. Jag vill med anledning härav starkt understryka, att min interpellation på intet sätt vänder sig mot de strävanden, som i vårt land pågår att humanisera rättsvården.

Om det önskvärda i Kungl. Maj:ts benådningsrätt lär inga skilda meningar råda, heter det i motiveringen till de av mig framställda frågorna. Den närmaste anledningen till att interpellationen framställdes var justitieministerns beslut att nådevägen nedsätta straffet för en person, som jag kan kalla direktör X, från två år och tre månaders straffarbete till straffarbete i fem månader jämte villkorlig dom på ett års straffarbete med tre års prövotid. Jag är, herr talman, medveten om att man som regel inte bör ta upp enskilda fall till debatt, men dels har detta ärende genom pressen fått en mycket omfattande publicitet, och dels finns det redan beskrivet i konstitutionsutskottets memorial nr 15 till innevarande års riksdag. Det är för övrigt inte möjligt att föra en debatt om dessa ting utan att i någon mån konkretisera genom att anknyta till föreliggande exempel.

Den man, som det här gäller, dömdes för grovt bedrägeri i fem fall, grov förskingring i tre fall, grovt ocker i ett fall samt förskingring i två fall. Han har rört sig inom ett vidsträckt område och utnyttjat en hel del människors bristande affärsvana och okritiska förtroende. I handlingsmönstret ingår vid en del tillfällen bl. a. att köparen förmåtts betala ett högre pris än

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

som inskrivits i köpehandlingen, under motivering att säljaren ville ha det så för att komma ifrån skatten på realisationsvinst. Säljaren å sin sida visste ingenting om dessa överpriser. Den socialdemokratiska ortstidningen på platsen skriver härom: »Utan att i detalj känna till motiven för det meddelade nådebeslutet kan man inte underlåta att ge uttryck för den djupa förvåning folk med kännedom om affärens karaktär och omfattning känner över Kungl. Maj:ts beslut. Det är betänkligt för rättskänsla och moral, när folk får den uppfattningen, att rättvisan silar mygg men sväljer kameler.» Så långt denna tidning. Jag har fått ett brev från en advokat i den stad det gäller. Han har under en viss tid varit ombud för en av de personer, som drabbats av bedrägerierna. Jag skall inte relatera de fakta som advokaten lämnat — delvis återfinns de i domstolsakten — men jag vill citera hans slutreflexion. Han skriver: »Slutligen kan jag inte undertrycka den reflexionen, att alla, som här under årtal sett spåren av denna X:s verksamhet, torde ha den uppfattningen, att det för framtiden borde gälla att avhålla en man med hans läggning från mäklaryrket i stället för motsatsen.»

Detta och en del andra fall, vilka relaterats i pressen, sammanställda med det faktum, att nåd beviljats i relativt stor utsträckning samt att justitieministern i vissa fall, bland annat när det gällt denne direktör, använt en kombination av frihetsstraff och villkorlig dom, är det som föranlett interpellationen, och det är ingalunda någon önskan att öppna krig om nådeinstitutet som sådant. Det är klart att en debatt av detta slag i huvudsak måste föras principiellt och i allmänna ordalag, och jag skall därför inte här beröra några andra konkreta exempel. Jag tror dock att om justitieministern ville svara på frågan, huruvida fallet X är att betrakta som ett misstag från stats-

rådets sida eller om det skall betraktas som ett normalt fall av beviljad nåd, skulle det klargöra mera än rätt långa teoretiska utläggningar.

Beträffande den omfattning, i vilken nåd givits, vidhåller justitieministern sin här i riksdagen tidigare uttalade mening, att nådeinstitutet för närvarande användes i normal omfattning. Om man bortser från dem som dömts till böter, är det cirka elva procent av de dömda som söker nåd. Av dessa ansökningar har omkring 30 procent bifallits. Av dem till ovillkorligt straffarbete dömda fick 5,6 procent nåd år 1952 och 5,2 procent år 1950. Som jämförelse nämner justitieministern, att 8,6 procent i motsvarande grupp benådades år 1944.

Det är riktigt att statistiken över beviljade nådeansökningar inte utvisar någon sensationell stegring under den nuvarande justitieministerns ämbetsutövning, om jämförelse göres med 1930-talet eller det senaste krigets slutskede. Det synes mig å andra sidan vara uppenbart, att siffrorna inte utan närmare analys säger så värst mycket om den verklighet det här gäller. Att en sådan analys är svår att göra visar både byrådirektör Groths undersökning och professor Alvar Nelsons behandling av ämnet. Justitieministern har för egen del inte lagt ned några större ansträngningar på att analysera siffrorna.

Jag skall nöja mig med att anföra ett par fakta. De höga siffrorna i mitten på 1930-talet påverkades i mycket stor utsträckning av att alkoholister, som intagits på tvångsarbetsanstalt, nådevägen befriades från att därefter avtjäna ådömda bötesbelopp. För åren 1936 och 1937 var dessa fall 288 respektive 294, vilket utgör cirka hälften av alla bifallna nådeansökningar. Jag har inte funnit någon siffra i detta fall för 1938, men det är troligt att förhållandena då var enahanda, eftersom en ny lag trädde i kraft 1 januari 1939.

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

Därmed sjönk antalet bifallna nådeansökningar i ett tag från 51,7 procent till 27,8 procent eller i absoluta tal från 646 till 264.

Den andra toppen, som inte är lika hög, infaller i samband med de sista krigsåren. Man undanröjde då i många fall straffpåföljden dels för sådana som brutit mot vår kristidslagstiftning, dels för flyktingar som här bedrivit olovlig underrättelseverksamhet. Det är enligt min mening felaktigt att jämföra det nuvarande tillståndet vare sig med toppåren på 1930-talet eller med andra världskrigets avvecklingsskede.

Jag skulle också helt allmänt vilja peka på att det förefaller orimligt, att chefen för justitiedepartementet under normala förhållanden skall pröva 1 200 å 1 400 nådeansökningar per år, d. v. s. 4 å 5 per arbetsdag, varav cirka 2 bifalles. När justitieministern inför Sveriges riksdag förklarar det vara en normal ordning, att han personligen skall pröva straffpåföljden för mer än en tiondel av de domar, som alla Sveriges domstolar avkunnar, så tror jag att han är inne på vägar, som ingen justitieminister under den svenska folkstyrelsens skede tidigare har vandrat.

I min interpellation har jag givit uttryck för uppfattningen att beviljandet av nåd »skulle vara en undantagsföreteelse». Jag tror det finns anledning för oss här i riksdagen att beakta den saken. År 1938 skrev dåvarande justitieministern K. G. Westman en artikel i Svensk Juristtidning under rubriken »Nåd och rättvisa». Han inledde denna med följande principiella uttalande: »I en diktaturstat, där enväldshärskaren i en eller annan form godtyckligt bestämmer straffet, har naturligtvis nåden ett oinskränkt utrymme. Men i demokratiska stater, där man har lag stiftad av folket och domstolar oberoende av den politiska makten, uppstår problemet om förhållandet mellan nåd och rättvisa.»

Och i den nu aktuella debatten skriver ordföranden i Juristförbundet, borgmästare Carl Svennegård i Linköping, i nr 8 av Juristnytt: »En grundläggande princip för benådningen bör vara att den skall tillämpas endast i undantagsfall. Den är avsedd för situationer som lagstiftaren inte alls förutsett eller inte kunnat taga ståndpunkt till på grund av att de är så säregna eller sällsynta. Om det blir vanligt att domstolarnas beslut korrigeras genom benådning, är detta ett tecken på att något är gale, antingen domstolarnas straffrättskipning eller praxis i nådeärenden.»

Professor Alvar Nelson framhåller i sin avhandling »Brott och nåd» att de syften av skiftande art, som ligger bakom beviljandet av nåd, visserligen bör tillgodoses inom ramen för vår rättsordning, men att därmed inte är sagt, att det skall ske nådevägen. Han skriver bland annat: »Enighet torde emellertid råda därom, att det alltmera ökade inflytande, som billighetssynpunkter fått på nådeärendenas avgörande, i olika hänseenden varit ogynnsamt.» I ett annat sammanhang citerar han satsen: »Förhastad vare emellertid slutsatsen, att den som mest benådats förstått mest.»

När rektor Mosesson år 1947 interpellade här i kammaren i samma ärende som min interpellation gäller, yttrade han bland annat: »Jag tror att nåd i den mening vi här använda ordet bör tillgripas blott i sällsynta fall. Jag har denna mening — ehuru jag väl borde ha känsla för svaga och olyckliga människor — därför att lagstiftaren, domstolar och myndigheter, ja, hela vårt samhälle, i den mån man kan tala om en samhällsanda, böra genomträngas av en sund samhällssyn och av hänsyn till omständigheterna för den felande, så att domen blir en sann prövning av alla påverkande förhållanden och ett sant uttryck för den rättsåskådning och den moral, som

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

finns i samhället. Om så sker, bör nådegivningen kunna elimineras.»

Justitieministern anser sig gentemot min uppfattning, att man här kommit in i ett ohållbart läge, böra visa kammarerna hur oriktig denna förmodan av herr Svensson är. Tvärtom fyller nådeinstitutet i sin nuvarande tillämpning en praktisk och nödvändig uppgift i rättsvården, förklarar statsrådet. Det är med anledning av detta kategoriska utdömande av min ståndpunkt som jag har ansett mig med stöd av de anförda citaten böra erinra om att jag befinner mig i gott sällskap. Jag tror att det skulle vara till fördel för svensk rättsvård, om justitieministern diskuterade dessa problem mera allsidigt än han gjort i detta interpellationssvar.

Justitieministern har tydligen känt sig illa berörd av mitt påpekande, att den rikliga nådegivningen blir en tungt vägande konkurrentlinje till domstolarnas straffutmätning. Justitieministern blir, nämnde jag i min interpellation, en fjärde instans i fråga om straffutmätning. Statsrådet återkommer i flera olika sammanhang och förklarar, att det är en alldeles felaktig tankegång, när man som herr Svensson vill uppfatta nådebesluten som en korrigering av domstolarnas avgöranden eller beteckna nådeinstitutet som en fjärde instans till domstolssystemet. Eftersom jag inte är jurist kan det kanske vara ursäktligt, om jag skulle staka mig på terminologien. Jag vill emellertid erinra om att jag har talat om en konkurrentlinje till domstolarnas straffutmätning. Det är ju rätt underligt att även goda jurister drabbas av statsrådets uppträdande som kriorättare. Min formulering sammanfaller nämligen i sak med det uttryckssätt, som professor Nelson använt i motsvarande sammanhang, ehuru han tillägger, att konkurrentlinjen i vissa sammanhang blir illojal. Jag har redan anförts ett citat, i vilket borgmästare Svennegård säger, att »domstolarnas beslut korrigeras genom be-

nådningen», och längre fram i sin artikel skriver han: »Benådning får icke bli en administrativ rättsskipning, som konkurrerar med domstolarnas rättsskipning.»

I den förut omnämnda artikeln »Nåd och rättvisa» skriver förre justitieministern K. G. Westman bl. a.: »Tydligt är emellertid att det skulle stå i strid mot grundlag och annan lag, om nådegivningen skulle skötas på sådant sätt, att regeringen bleve en instans över eller vid sidan av våra i rättegångsbalken fastställda domstolar.» Här finns alltså hos framstående jurister alla de uttryckssätt som justitieministern förklarat vara alldeles felaktiga. Skall man vara noggrann, var det kanske fel att kalla justitieministern för en fjärde instans. Ännu oftare blir han en andra eller en tredje instans. Det skall alltså erkännas, att K. G. Westmans formulering »en instans över eller vid sidan om domstolarna» är mera adekvat. Men sådana formuleringsproblem spelar ju ingen roll i en sådan här debatt. Jag tror därför att det vore bättre, att herr statsrådet mera koncentrerade sig på att belysa frågorna i stället för att försöka avvisa en interpellant med härklyverier av detta slag, som ju saknar allt intresse i en församling av valda ombud för Sveriges folk.

I sakfrågan vill jag säga att det säkerligen är ofrånkomligt, att ett nådebeviljande i nuvarande omfattning både är och uppfattas som en konkurrentlinje till domstolarna. Praktiskt sett jävas inte denna slutsats av statsrådets påpekande, att det inte är domen utan påföljden som ändras. Den praktiska ståndpunkten borde, såvitt jag förstår, vara att man så långt som möjligt skulle försöka göra nådeinstitutet överflödigt, vilket naturligtvis inte innebär att det kan undvaras. Det egendomliga är emellertid, att de senare årens omfattande lagstiftning för en humanisering av rättsvården inte påverkat nådegivningen under den nuvarande justitieminis-

Svar på interpellation ang. utöandet av benådningsrätten.

terns ämbetsutövning, d. v. s. inte minskat antalet bifallna nådeansökningar. Härom yttrar professor Nelson: »Man kunde tro att bötesverkställighetsreformen och den gång efter annan reformerade lagstiftningen om villkorlig dom och villkorlig frigivning skulle minska anledningarna till nådesansökningar. Man kunde hoppas, att muntligheten, omedelbarheten och offentligheten i rättegången efter den stora processreformen skulle garantera ett rättvist avgörande. Man kunde förvänta att domarens efter konfrontation med den brottslige och efter föregående genomgång av dennes omständigheter träffade val mellan ett flertal tänkbara påföljder skulle nästan utesluta anledningen till en ändring.»

Så är emellertid inte fallet. I stället för att förklara varför nåd beviljas i lika stor utsträckning, trots att man genom en reformering av lagstiftningen undanröjt en rad tidigare nådeanledningar, hänvisar justitieministern till hur jämn och vacker hans sifferserie över bifallna ansökningar är.

Om det emellertid skulle ligga något berättigat i påståendena att nåd för närvarande beviljas i alltför stor omfattning, borde bifallsprocenten för de senaste åren vara särskilt hög, säger justitieministern. Det som borde förklaras, nämligen att antalet beviljade ansökningar om nåd alltså är lika stort trots all reformering inom rättsvården, anför justitieministern alltså som ett bevis för att det inte finns någonting att förklara. Med anledning av påpekanden från olika håll, att statsrådet i växande utsträckning avviker från högsta domstolen, förklarar justitieministern, att det är högsta domstolen och inte regeringen som ändrat sin praxis. Men är inte detta ett uttryck för att högsta domstolen med anledning av en humaniserad lagstiftning sökt återföra nådeinstitutets användning till riktigare proportioner och att alltså den växande spänningen mellan högsta domsto-

lens och justitiedepartementets bedömning är en av de frågor, som sakligt sett bör ställas under debatt?

I detta sammanhang förklarar statsrådet, som är glad över sina siffror, att man inte bör jämföra den här påtalade skillnaden mellan hans egen och högsta domstolens uppfattning med antalet bifallna nådeärenden utan med antalet ansökningar om nåd. Om man gör det är regeringen och högsta domstolen överens i 84 procent av samtliga fall. Den beräkningen är naturligtvis bra för justitieministerns argumentation men knappast från saklig synpunkt.

Under åren 1948—1952 har Kungl. Maj:t bifallit 7 ansökningar av 6 832 som högsta domstolen avstyrkt. Där föreligger alltså praktiskt taget fullständig överensstämmelse. Men under samma tid har antalet bifallsbeslut varit 2 382, varav 1 436 tillstyrkts av högsta domstolen och 946 avstyrkts. Där är alltså en mycket väsentlig skillnad. Statsrådet menar nu att man skall använda samtliga ansökningar som bas för procentberäkningen och inte antalet beviljade ansökningar. Om det emellertid i det totala antalet ansökningar ingår en stor mängd ansökningar, beträffande vilka ett bifall över huvud taget inte kan diskuteras, är det ju tämligen meningslöst att lägga dem till grund för en procentberäkning. Jag tror därför inte att man, på sätt som justitieministern gjort, kan avvisa sifferjämförelsen när det gäller de bifallna ansökningarna.

I justitieministerns svar finner man ingen som helst förståelse för att vi här har att göra med ett konstitutionellt problem av stor räckvidd. Han hävdar i stället, att eftersom benådningen principiellt inte upphäver de avkunnade domarna och då nådeinstitutet svårigen kan utformas efter några fasta regler, står det justitieministern fritt att inom vida gränser följa sin personliga uppfattning. Det måste emellertid såvitt jag kan förstå ligga både i folksty-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

relsens princip och i lagstiftningens anda, att justitieministern måste ta hänsyn till de regler, som gäller för domstolarnas straffutmätning. »Justitieministern kan», säger borgmästare Svennegård, »inte åsidosätta de principer, varpå gällande lagar vilar, bara därför att han personligen ogillar dem. Reformen på straffrättsskipningens område skall i vanlig ordning underställas Kungl. Maj:t och riksdagen innan de föres ut i det praktiska livet.»

Jag förmodar det är överflödigt att i detta sammanhang utveckla denna sak. Jag är emellertid medveten om att man här i vissa fall rör sig på ett ömtåligt område och att det kan vara svårt att skapa en alldeles fast praxis. Jag tror att förre justitieministern K. G. Westman gav ett riktigt uttryck för det praktiska problem som föreligger, när han skrev: »Med det tysta medgivande från riksdagens sida, som understundom i parlamentariska stater ökar regeringens handlingsfrihet, förekommer det emellertid, att regeringen vid nådegivningen överskrider den gräns gentemot lagstiftningen, som måste fasthållas såsom den principiellt riktiga.»

Det är alltså betydelsefullt att det principiellt riktiga i detta fall varken förtiges eller förnekas. Det lär nog inte kunna bestridas, att justitieministern konstitutionellt sett gått för långt när han använt kombinationen av frihetsstraff och villkorlig dom, som lagen direkt förbjuder domstolarna att använda. I vad mån sedan lagen bör ändras på denna punkt, skall jag inte uttala mig om.

Det har också framhållits, att denna kombination ur praktiska synpunkter kan vara otillfredsställande. Förfarandet innebär ju, att den dömde efter nådebeslutet först skall avtjäna en lång tid av straffet och sedan utan någon som helst ny prövning får villkorlig dom på återstoden. Det bör framhållas att det, även med noggrann personutredning, vid nådebeslutets medde-

lande torde undandra sig tillförlitligt bedömande, huruvida förutsättningar för villkorlig dom kommer att föreligga vid en tidpunkt som inträffar långt senare, efter genomgången frihetsstraff.

Man kan också fråga sig hur det egentligen skall se ut, om erfarenheterna under anstaltsvistelsen ger en annan bild av den dömde än den som framkom när nådebeslutet fattades. Han kan ju rymma eller på annat sätt sköta sig mindre väl, allt i medvetande om att det före anstaltsvistelsen meddelade nådebeslutet om villkorlig dom inte kan återkallas på grund av misskötsamhet under anstaltsvistelsen.

När justitieministern gentemot min uppfattning om regeringens rätt att använda denna straffkombination säger, att denna min uppfattning är fullständigt oriktig, innebär väl detta å andra sidan att statsrådet förklarar sig i denna sak ha fullständigt rätt. Jag noterar, att sådan är justitieministerns ståndpunkt. Debatten om den kommer säkerligen att föras vidare i många olika sammanhang.

Innan jag går vidare vill jag göra en liten anmärkning i marginalen. Justitieministern säger: »Bland de synnerligen ovederhäftiga uppgifter om nådeinstitutet som lämnats i pressdebatten har det också sagts att detta skulle premiera dem som har pengar och goda advokatförbindelser, medan fattigt folk som inte har samma resurser skulle ha det sämre ställt. Detta är, som kammarens ledamöter väl förstår, en grov propa-gandalögn.» Så långt justitieministern.

Jag har personligen inte någon anledning att här gå i svaromål, men eftersom statsrådet talar om flera ovederhäftiga uppgifter tror jag att pressen vore tacksam för en specifikation.

Avslutningsvis yttrar statsrådet bland annat följande: »Av statistiken framgår att denna ökade användning av nådeinstitutet skall dateras ända till början av 1930-talet. Kräver man en ändring härvidlag, så begär man alltså

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

ett avbrott i en långvarig praxis i human anda, som har fullföljts under olika regeringar, för att återgå till äldre tiders större likgiltighet för enskilda människors öde. — Det är nog ingen tillfällighet, att nådeinstitutet har fått en ökad användning just under de två senaste decennierna. Under denna tid har samhället på ett helt annat sätt än tidigare tagit ansvar för sina medborgare i deras nöd och svårigheter.»

Jag ber, herr justitieminister, att helt stillsamt få förklara, att så länge jag har en röst i denna församling vill jag gärna medverka till en humanisering av lagstiftningen och en förbättring av rättsvården på olika områden. Jag kan emellertid inte underlåta att erinra om andra debatter som har förts i denna kammare från och med den 15 maj förra året. På frågan: »Är regeringen villig att medverka till att person eller organisation, som anser sin rätt kränkt genom något Kungl. Maj:ts beslut i konselj, kan få sin rätt prövad av domstol?» den 8 december i fjol hade justitieministern intet svar att ge. Det svar som sedan givits har varit klart och bestämt avvisande, och åtskilligt av det som i de sammanhangen yttrats passar illa samman med den patetiska beaktelsen om att vårt samhälle numera tar ansvar för sina medborgare i deras nöd och svårigheter.

Skalar man bort fraserna så kvarstår intrycket att regeringen hela tiden har slagit vakt om en utvidgad ministerstyrelse.

Jag nöjer mig med att citera avslutningsorden i K. G. Westmans artikel, som jag förut omnämnde: »Det ideala kravet för det svenska folket är icke mer nåd utan fullkomlig rättvisa.» Att sedan det ideala kravet aldrig kan restlöst realiseras, det är vi nog alla bitert medvetna om.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Interpellanten började

med att enligt gammal god sed tacka för mitt svar. Jag skall också nu börja med att rikta ett tack till interpellanten, nämligen för hans allmänna utgångsdeklaration, att han inte vill öppna något krig mot nådeinstitutet, utan tvärtom återigen — liksom i ingressen till sin interpellation — betonar att detta institut fyller en nyttig uppgift i vårt rättssamhälle. När vi sedan har olika meningar beträffande tillämpningen och andra detaljer, tycker jag det är värdefullt att vi ändå enas i den principen.

Samtidigt anmärkte emellertid interpellanten i olika hänseenden på regeringens tillämpning av nådeinstitutet — och i främsta rummet är det ju jag som har ansvaret. Detta har ju också varit ett på sista tiden livligt diskuterat ämne.

Jag antar att både interpellanten och reservanterna inom konstitutionsutskottet gärna skulle vilja ha belagt sin kritik, som ju är generellt hållen, med åtminstone ett större antal fall, men båda har bara talat om ett enda fall bland de över 1 300, som förekom förra året.

Tyvärr måste jag något beröra detta fall. Jag beklagar att jag måste göra det, ty man drar sig ju för — såsom också interpellanten tydligen förstod — att ta upp en enskild människas svårigheter och bekymmer till offentlig diskussion. Men interpellanten har, när han beskrivit fallet, gjort på precis samma sätt som vissa pressorgan: han har dragit fram alla skäl som talat till den dömdes nackdel men inte något som talat till dennes fördel. På det viset har diskussionen om detta fall bedrivits i pressen och så har även interpellanten fört den.

Det är klart att den dömde i detta fall har begått svåra brott — det är ju för sådant han är dömd. Alla nådesökande har ju begått brott, och många av dem har begått svåra brott, både de som fått sina nådeansökningar avslagna och de som fått dem bifallna. Men

Svar på interpellation ang. utövändet av benådningsrätten.

man förstår inte den nådegivande instansens problem, om man bara talar om den sidan av saken. Det är riktigt att dessa svåra brott, som vederbörande i detta fall begått och som interpellanten här talat om skall med i bilden, men vad finns det på den andra sidan?

Den man som det här gäller har — förutom för de ekonomiska brott, som han begått — varit med rätta anklagad för att han i vissa avseenden fört en slösaktig tillvaro. Han har tydligen velat ha mycket pengar att röra sig med och kunna uppträda som en flott person. Detta har stuckit i ögonen, och givetvis är en sådan livsföring fördömlig. Men man förstår inte riktigt det hela, om man inte har något reda på hans antecedentia.

Alla som närmare känt till denne man och inte bara fått en ytlig kunskap om hans brottsliga beteende, har gett samma slags förklaring till att han handlat så som han gjort, nämligen att hans barndom och uppväxtförhållanden varit så enastående svåra och satt så djupa märken i hans sinne. Han föddes som utomäktenskapligt barn till en 18-årig flicka, som inte själv kunde ta hand om honom, utan som lämnade bort honom till sina gamla föräldrar. Dessa var inte bara gamla utan också sjuka, och de bodde på en fattiginrättning av det slag som utgjorde en skamfläck för gångna tiders samhälle. Det har berättats ganska förskräckliga historier om vad den lille pojken där fick uppleva; förutom fattigdom, nöd och elände fick han vara med om att gamla sjuka människor dog undan för undan, och han fick bevittna de mest makabra händelser. I skolan gick det inte så väl för honom, trots att han var begåvad. Han var hunsad, fattig, svulten och illa klädd, och läraren, som nog annars försökte vara snäll mot honom, gav honom ett öknamn. Över huvud taget tycks han ha pinats mer än vanligt av fattigdom och elände under sin uppväxttid. Såsom jag nämnde har

också alla, som studerat hans fall och inte bara ägnat sig åt ett ytligt bedömande av hans brott, fäst stort avseende vid dessa enastående svåra och hårda uppväxtvillkor, som har skadat honom mycket.

Han hade det också besvärligt sedan han blivit vuxen. Han lärde sig ett yrke — han blev målare — men det gick inte bra för honom, utan han var långa tider arbetslös och hade det fortfarande mycket fattigt. Men så blev han av någon anledning biträde i en fastighetsmäklarfirma, och där upptäcktes det att han hade mycket stora talanger för detta speciella yrke. Han avancerade hastigt och fick förtroendebefattning i firman. Så småningom startade han en egen fastighetsmäklarfirma, som till en början gick mycket bra, vilket gjorde att han skaffade sig en massa filialer. Men så kom han i ekonomiska svårigheter — han kunde väl inte klara den stora firman — och det var då han tillgrip andra människors pengar, som hade anförtrots åt honom, för att kunna hålla det hela flytande under en envis vägran att återigen störtas tillbaka i fattigdom och elände. Bubblan sprack emellertid, och han häktades och skulle ställas under åtal för de brott som han begick under ett par års tid, jag vill minnas det var åren 1948 och 1949. Det blev alltså slut med hans företag och han väntade bara på att få svara inför domstol för sina förmögenhetsbrott. Men rättvisan fungerade inte i den takt som den borde ha gjort. Det är mycket möjligt att han själv — det har jag hört sägas — på olika sätt förhalade saken, men det kan inte förklara att ett mål av denna beskaffenhet tog mer än tre år från det att polisen slog ner på honom och till dess att målet kom upp i första instans.

Under dessa tre år och under den tid som ytterligare förflutit har han inte, så vitt man vet, trots mycket stora ekonomiska svårigheter begått några nya olagligheter. Han blev ju av med

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

sin firma, och han visste inte vad han skulle ta sig till. För honom började återigen de svårigheter som han var så van vid från sin ungdom, och han fick mycket bekymmer med att försörja sig och sin familj. Han flyttade då ifrån staden där han bodde, framför allt därför att hans son var utsatt för smälek och förföljelse till följd av faderns synder. Han kom först till en annan större stad, sökte plats, fick ingen, flyttade sedan till Stockholm, sökte plats, fick ingen. Han levde hela denna tid i samma misär. Så gick ett år, det gick två år, det gick tre och fyra år. Hans verksamhet var spolierad. Han och hans familj hade ingenting att leva på. Men han begick i alla fall inga nya brott utan försökte i sitt elände leva hederligt.

Då hände honom till slut någonting som i alla fall är en ganska vacker saga i denna annars sorgliga historia. Han kom till en mycket hygglig och rejäl människa, som har en fastighetsmäklarbyrå här i Stockholm. Det är en mycket känd och ansedd sådan byrå, och det är en äldre, i sitt yrke duktig dam, som är ägare av firman. För henne berättar nu denne man, som alltså har sökt plats gång på gång utan resultat, hur det hela ligger till. Han talar om vad han gjort, att polisen för flera år sedan kommit på hans brott och att han sedan dess har irrat för att finna en möjlighet att försörja sig och de sina. Så ber han om en anställning i det yrke, som han kan. Hon litar på honom, därför att han kommer så öppet och berättar för henne allt detta. De flesta, menar hon, skulle inte ha gjort så utan försökt lura henne. Hon anställer honom därför på försök.

Så får han en plats i denna kända firma i en bransch, där han verkligen har möjlighet att använda sin duglighet och sina kunskaper. Eftersom han ju inte var ägare till firman, fick han inte så stora möjligheter att göra av med andras pengar. Enligt vad ägarinnan

har sagt har han inte heller gjort några försök i den vägen utan tvärtom skött sig mycket bra. Han har avancerat och fått förtroendeuppdrag i firman. Hans levnadsförhållanden har äntligen börjat bli hyggliga.

Då efter alla dessa år drabbar samhällets i och för sig rättvisa straff honom. Han blir dömd till två års och tre månaders straffarbete. Ägarinnan av firman, som under tiden lärt att uppskatta honom både för hans skicklighet och hans hederlighet i det arbete, där hon har satt honom, är då så generös att hon ändå vill ge honom en chans. Hon har i ett skriftligt intyg, som är bifogat nådeärendet, framhållit att hon visserligen inte kan hålla platsen öppen för honom så länge som den tid på över två år som han är dömd till. Om han måste avtjäna så långt straff, skulle hon bli tvungen att skaffa en annan i hans ställe, och då skulle han bli av med sin anställning. Men hon lovar att, om straffet avkortas till några månader, trots allt ge honom möjlighet att komma tillbaka igen efter fängelsetiden och fortsätta sitt nyttiga arbete hos henne.

Detta var bakgrunden till nådebeslutet, som ju inte innebar att mannen gick fri från straff. Han skall nu avtjäna fem månaders straffarbete. Efter den tiden kan han åter bli en samhällsnyttig medborgare. Men han har över sig ett års straffarbete villkorligt, vilket betyder att han på nytt kan komma i fängelse om han missköter sig.

Så ligger det alltså till med detta så mycket omtalade fall. Herr Svensson frågar mig om jag anser att nådebeslutet var ett misstag eller ett normalfall. Det är, som kammarens ledamöter förstår, enligt min mening varken det ena eller det andra. Jag tycker inte att jag har gjort något misstag. Jag kan visserligen begripa de människor som menar att brottet var så svårt, att man inte skulle ha givit mannen en sådan chans som han nu får. Men jag tycker fort-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

farande, att jag hade goda skäl att ge honom den. Ett normalfall är det ju absolut inte. Det är tvärtom ett mycket ovanligt fall.

Jag har redan i mitt interpellations-svar utförligt bemött flera av de anmärkningar, som herr Svensson riktade i sitt svar på mitt svar. Jag behöver väl alltså inte ånyo uppehålla mig vid dem. Jag vill hänvisa till vad jag har sagt i interpellationssvaret, att nådeinstitutet principiellt inte är och inte får vara någon konkurrent till domstolarna och att det enligt statistikens uppgifter inte heller har använts på sådant sätt.

Då jag återopade statistiken invände herr Svensson bl. a., att det inte håller streck, när man jämför nuvarande och tidigare praxis, liksom inte när man jämför förhållandet mellan nådebesluten och högsta domstolens yttranden i nådefrågor därför att det hade kommit till nya omständigheter; jag förmodar han framför allt menar ny lagstiftning. Våra lagar har ju humaniserats. Därför borde, menar han, antalet nådebeslut nu vara mindre än förr. En stor grupp ärenden, i vilka nåd tidigare regelbundet beviljades, har också fallit bort — det gäller alkoholister, som befriades från böter därför att de var intagna på anstalt — och härigenom borde antalet beviljade nådeansökningar vara mindre nu än förr och högsta domstolens stramare praxis följas. Så menar väl herr Svensson.

Om man studerar den av mig begagnade statistiken ordentligt, skall man nog finna, att jag vid min jämförelse har beaktat dessa förhållanden. Först har jag visserligen med allmänna siffror generellt behandlat nådebesluten. Sedan har jag emellertid sagt, att man, för att få en mera genomträngande belysning av dem, bör välja ut en viss grupp av fall, och jag har därvid tagit de grävsta brottslingarna, dem som fått ovillkorligt straffarbete. För dem spelar alkoholistsböterna inte någon roll. Jag har valt år 1944, när jag för deras del

gjort en jämförelse med nuvarande förhållanden för att visa i vad mån den nådepraxis jag företräder varit mer eller mindre vittgående än tidigare. Den viktigaste av de nya lagar, som herr Svensson återopar såsom ett skäl för att det skulle finnas mindre behov av nåd numera, nämligen den nya lagen om villkorlig dom, trädde i kraft just den 1 januari 1944, och därför lämpar sig det året bra som jämförelsetal.

Som jag framhöll i mitt interpellationssvar, var antalet bifallna nådeansökningar av dem, som fått ovillkorligt straffarbete, år 1952 5,6 % och år 1950 5,2 %. År 1950, då procenttalet alltså var 5,2, beviljades nåd i sammanlagt 119 fall. Som jämförelse nämnde jag, att år 1944 nåd beviljades i dubbelt så många fall eller 238, vilket var lika med 8,6 % av antalet ansökningar. Det var min mycket högt skattade företrädare och herr Svenssons partivän, dåvarande justitieministern Bergquist, som på detta generösa och humana sätt behandlade nådeinstitutet.

Herr Svensson återopade olika författares mening om tillämpningen av nådeinstitutet. Det är klart, att olika människor kan ha olika uppfattning. För min del skulle jag beträffande frågan, hur man nu bör se på nådeinstitutet i förhållande till tidigare praxis, vilja återopa mig på en nyligen författad artikel av professor Ivar Strahl. Denne är som bekant professor i straffrätt vid Uppsala universitet. Han är också en äldre vetenskapsman än den säkerligen skicklige men unge professor Nelson. I motsats till Nelson har Strahl en vittgående praktisk erfarenhet. Han har nämligen varit ordinarie domare — hovrättsråd och revisionssekreterare — han har medverkat i en lång rad lagstiftningskommittéer och han är ordförande i anstaltsnämnden vid fängelset i Uppsala. Inte endast genom att han är professor i straffrätt vid vårt största universitet är han alltså ovanligt kvalificerad i vad gäller att bedöma denna

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

fråga. Han skriver bl. a., att såsom vårt samhälle nu är beskaffat, skulle det helt enkelt inte gå för sig att återgå till 1800-talets straffrätt. Vidare talar han om hur samhället har förändrats, men därav drar han inte den slutsats som herr Svensson gjorde, att behovet av nådeinstitutet skulle bli mindre, utan snarare tvärtom. Han skriver: »Man förstår inte benådningsmyndighetens situation, om man inte beaktar dessa förändringar i samhället, och det måste oftare än förr inträffa, att i ett nådeärende anförts omständigheter som ger anledning till tvivel om hållbarheten av domen. Förhållandena ligger i själva verket så till att det för en justitieminister, som är intresserad av de dömda människorna, kan vara svårt att inte i en hel del fall komma till annan uppfattning om den lämpligaste påföljden än den i domen uttryckta. Och inte heller det utlåtande i nådefrågan, som högsta domstolen har att avge, behöver för honom te sig som en helt auktoritativ vägledning. Den stora kunnighet och skicklighet som är samlad i högsta domstolen avser i ganska ringa mån människobehandlingens konst.»

Det är riktigt, det vill jag gärna vitsorda, att nådeärendena utgör en stor arbetsbelastning för justitieministern och även för konsulterna. Men jag begriper inte, hur herr Svensson menar att man skulle komma ifrån detta på annat sätt än genom en grundlagsändring. En sådan lagändring kunde man ju tänka sig, men jag skall inte gå in på den svåra frågan nu. Men att det eljest skulle vara riktigt att lösa problemet på så sätt, att man inte skulle ingå på någon egentlig prövning av dessa allvarliga ärenden, som i alla fall är lagda på justitieministerns samvete, det har jag mycket svårt att förstå.

Om jag återigen får hänvisa till min mycket högt värderade företrädare, justitieminister Bergquist, vet jag väl, att han inte hade den synen på saken. Han var utan tvivel mycket intresserad

av att försöka komma till ett riktigt och gott resultat för de olyckliga människor vilkas öde han hade att bedöma. När jag efterträdde honom, var faktiskt den enda sak, i vilken han lade något särskilt på mitt hjärta, just detta med nådeärendena. Bergquist framhöll särskilt för mig betydelsen av dem, och han påpekade också att regeringen sedan gammalt följde en mera liberal praxis i dessa frågor än högsta domstolen.

När man talar om den stora mängden bifallna nådeansökningar och att de på något sätt skulle kunna äventyra rättssäkerheten här i landet, verkar det som om man trodde, att den nådepraxis jag bedrivit har varit singuljär på något sätt. Jag har, tycker jag, ganska tydligt med siffror visat, att denna praxis här i landet har tillämpats i ungefär samma utsträckning i åtminstone två decennier. Från våra grannländer har jag nyligen inhämtat upplysningar som visar, att vår nuvarande nådepraxis inte är mera frikostig än dess motsvarighet i exempelvis Norge och Danmark, vilka länder väl är närmast jämförliga med vårt. Tvärtom tycks man, framför allt i Danmark, ha en betydligt mera omfattande nådegivning än den som jag nu bär ansvaret för i Sverige.

Herr Svensson har flera gånger citerat ett ännu blott i korrektur föreliggande arbete av professor Nelson. Jag skall sluta med att omtala de sista orden i den boken. Den slutar med en hänvisning till följande bud i Olaus Petri gamla domareregler: »All lag bör med beskedlighet driven varda; förty högsta rätt är största orätt, och måste nåden vara med rätten.»

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen om det konkreta fall som har varit framme. Jag tror att vad justitieministern sagt har varit nyttigt att få veta. För övrigt är talare anmälda här som står orten närmare; jag skall

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

därför vänta. Jag har naturligtvis inte tvekat på att det fanns skäl. Skäl finns det väl alltid — frågan är hur mycket de väger.

Det är svårt att få tag i verkligheten bakom statistiken. År 1944 var vi ju inne i en avveckling av krigs- och krissituationen, en sak som jag tror behöver analyseras åtskilligt mera innan man är färdig.

Att man inte kan återgå till 1800-talets förhållanden, är väl klart. Men det är dock en smula egendomligt om man kommer till den slutsatsen, att hur mycket vi än försöker att humanisera lagstiftningen och rättstillämpningen via domstolarna, skulle det ändå stå kvar ett lika stort antal fall som behöver behandlas nådevägen av justitiedepartementet. Om det över huvud taget inte finns möjlighet att i viss mån avveckla detta arbete, utan man alltjämt har kvar ett så stort antal fall, då föreligger här utan tvivel ett annat konstitutionellt problem, ty inte kan man fortsätta i tidens längd att lägga på en justitieminister arbetsbördan att behandla fem nådefall om dagen. En justitieminister har ändå åtskilligt annat att göra, och från parlamentarisk och allmänt konstitutionell synpunkt är det väl alldeles fel, att man i en folkstyrelse skall behöva räkna med att en tiondel av rättsfallen skall avgöras efter en linje som inte bara är okontrollerad utan också okontrollerbar. Och det är ju vad alla som nu försökt bena upp den gångna utvecklingen har kommit fram till, nämligen att man inte kan få något verkligt grepp om grunderna för nådebesluten.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Som en av de mycket fåtaliga representanterna för domarkåren här i riksdagen har jag inte ansett mig kunna undgå att gå upp i denna debatt, som väl till en väsentlig del gäller frågan, huruvida man skulle vil-

ja önska en skärpning av Kungl. Maj:ts nådepraxis.

Min situation är därvid något egendomlig. När herr justitieministern sommarens 1947 skulle utarbeta sitt svar på en då av herr Mosesson väckt interpellation i samma ämne, blev det nämligen just jag som fick departementets uppdrag att söka samla ihop det siffermässiga materialet till svaret. På den tiden fanns det inte någon tryckt, uttömmande statistik i detta hänseende. Jag skulle också försöka åstadkomma ett utkast till interpellationssvar. Detta uppdrag kostade mig ungefär en vecka av min semester och var inte bara på grund av rådande sommarvärme ganska svetttdrypande.

Vid uppdragets utförande sökte jag bland annat göra en jämförelse mellan nådefrekvensen under herr Zetterbergs och hans närmaste företrädares justitieministerskap. Den jämförelsen visade icke någon påtaglig ökning i antalet beviljade nåder för herr Zetterbergs del. [mitt utkast till interpellationssvar, som — det medger jag gärna — kanske inte var herr justitieministern till någon större nytta, minns jag att jag bland annat vågade mig på att föreslå ett uttalande av ungefär det innehålllet, att den granskning, som nådeärendena underkastades i departementet, icke torde stå högsta domstolens efter i noggrannhet. Någon sådan direkt jämförelse gjordes emellertid inte i justitieministerns svar, som i det hänseendet mera blygsamt nöjde sig med att uttala: »Jag vågar över huvud taget uttala det påståendet att den handläggning, som kommer dessa ärenden till del inför Kungl. Maj:t, är mycket sorgfällig.»

När jag vågade mig på att föreslå ett uttalande av nyss antydd art, grundade jag mig på personlig erfarenhet. I min dåvarande egenskap av revisionssekreterare hade jag nämligen i ungefär fem års tid tjänstgjort bl. a. som nådeföredragande såväl inför högsta domstolen som inför departementschefen i kanske

Svar på interpellation ang. utövändet av benådningsrätten.

bortåt ett femtiotal ärenden per år. Härigenom och genom den dagliga kontakten med övriga nådeföredragande hade jag fått fullt klart för mig med vilket stort — ja måhända för föredraganden en smula besvärande stort — intresse som justitieministern ägnade sig åt dessa frågor. Det hände sålunda inte sällan att föredraganden kallades till departementschefen för kompletterande upplysningar eller för införskaffande av ytterligare utredningar.

Att utan vidare ge sig in på ett bedömande, huruvida Kungl. Maj:t kan anses alltför liberal i sin nådepraxis, torde vara ganska vanskligt. Nådestatistiken kan visserligen säga en hel del men ingalunda allt. För att våga ett omdöme i frågan borde man enligt min uppfattning ha varit i tillfälle att studera ett ganska stort antal nådefall genom läsning av själva akterna. Bedömandet måste för övrigt alltid bli skäligen subjektivt och färgat av bedömarens eget temperament och hjärtelag.

När jag själv sysslade med nådeärenden liksom även vid mitt arbete för det förra interpellationssvaret hade jag dock personligen den uppfattningen, att justitieminister Zetterberg — liksom för övrigt även företrädaren — kanske ibland låtit sitt otvivelaktigt mycket goda hjärta påverka sig till att låta nådens källa flöda en aning i överkant. Den uppfattningen delades nog också av mina dåvarande kolleger.

Särskilt tyckte vi kanske att de fall, där nåd beviljades mot en enhällig högsta domstols avstyrkan, var väl många. Högsta domstolen är väl ändå den mest sakkunniga remissinstansen i dessa frågor, anstaltsnämnder och andra myndigheter i all ära. Som exempel kan jag nämna att år 1946, det år som jag speciellt undersökte, hade av 550 beviljade nåder 182 stycken, alltså ungefär en tredjedel, beviljats mot högsta domstolens avstyrkan. I 28 av dessa fall hade högsta domstolen emellertid icke varit enhällig. Av den förra året ut-

givna officiella nådestatistiken framgår däremot, att under åren 1951 och 1952 ungefär halva antalet beviljade nåder beslutats mot högsta domstolens avstyrkan. Sålunda bifölls 1951 258 nåder med och 251 mot högsta domstolen. 1952 var siffran konstigt nog i båda fallen densamma eller 231. Rörande eventuella skiljaktigheter i högsta domstolens ges tyvärr inte någon upplysning i den nya statistiken.

Själv har jag ju nu ingenting att göra med nådeärenden och borde kanske därför inte alls våga mig på något eget bedömande av Kungl. Maj:ts nådepraxis i dag. Möjligen kan jag dock personligen ha en viss uppfattning i ett par fall där min egen häradsrätt dömt i första instans. I de fallen har jag emellertid icke haft tillgång till de s. k. nådeskalen. Jag tänker det oaktat med ledning av åtminstone ett av dessa fall från den egna domsagan framföra ett par synpunkter. Jag återkommer längre fram till den saken.

När jag nu i dessa yttersta dagar gått och funderat på denna sak, har det emellertid varit naturligt att jag passat på tillfället att fråga vissa personer inom mitt eget skrå om deras uppfattning angående Kungl. Maj:ts nuvarande nådepraxis. Bland dem som jag sålunda tillfrågat har även varit ledamöter eller föredragande i högsta domstolen, d. v. s. personer som fortfarande dagligdags har att ta befattning med nådeärenden. Jag måste tyvärr, herr talman, ge till känna att ingen av de av mig tillfrågade domarna från olika instanser uttalade någon annan uppfattning än att justitieministerns välvillighet i nådefrågor nog understundom syntes dem vara alltför stor. Beror inte möjligen också, herr talman, den i interpellationssvaret statistiskt påvisade skärpningen under senare år av högsta domstolens inställning till nåderna just på att man där börjar anse hittillsvarande nådepraxis vara alltför liberal?

Själv är jag nog inte så förvånad

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

över att justitieministern, så ofta som sker, frångår högsta domstolens avstyrkande förslag. Med den personliga kännedom som jag tror mig ha om justitieminister Zetterbergs sinnelag — vi har ju varit jämnåriga kamrater både i Uppsala och i Svea hovrätt — tror jag nämligen att det för honom rent av måste innebära ett visst mått av personligt lidande varje gång han i ett ömmande fall ser sig nödsakad att avslå en nådeansökan.

Vissa tidningar, och kanske särskilt folkpartipressen, har ju på senare tid tagit herr justitieministern på entreprenad i åtskilliga hänseenden, bl. a. i fråga om hans nåder. Jag tänker här inte alls gå in på de i pressen kritiserade speciella nådefallen, vilka jag inte haft tillfälle att närmare studera. Jag vill emellertid i detta sammanhang inte underlåta att uttala min medkänsla, om inte med herr Zetterberg — justitieministerskapet kan väl vara värt ett visst obehag, ja kanske rent av ett visst mått av personligt lidande — så dock med de personer som efter att ha kommit i åtnjutande av den kungliga nåden nu skall få sina brottsfall upprivna och granskade i pressen, visserligen utan angivande av vederbörandes namn men ofta på ett sätt som torde göra en personlig identifiering ganska lätt.

Det nådefall från min egen domsaga — jag har för övrigt inte själv dömt i målet — som jag särskilt tänkt tala om gällde anstiftan till mened. Den tilltalade dömdes till ett års straffarbete ovillkorligt, vilket stod sig instanserna igenom, men fick av Kungl. Maj:t av nåd villkorlig dom. Högsta domstolen hade enhälligt avstyrkt nåd. I målet i fråga hade därjämte fyra personer dömts till olika villkorliga frihetsstraff för mened. En femte person dömdes till ett ovillkorligt fängelsestraff på tre månader för ovarsam utsaga. Den person som dömts till ovillkorligt fängelse avtjänade sitt straff efter att förgäves ha klagat i hovrätten, men anstif-

taren fick som nämnts villkorlig dom av nåd.

Jag kan beträffande det fallet inte undgå att finna det något stötande, att huvudaktören skulle få villkorlig dom av nåd, medan en biperson fick avtjäna sitt fängelsestraff. Jag tillåter mig vidare uttala den uppfattningen, herr talman, att man, med hänsyn till i hur hög grad våra domstolars dömande är avhängigt av vittnesbeviset och följaktligen även av vittnenas sannfärdighet, bör tänka sig för både en, två och tre gånger, innan man låter en menedsanstiftare slippa undan med villkorlig dom.

Jag skulle ytterligare vilja mera allmänt anföra åtminstone ett par synpunkter på nådeinstitutet:

För det första: Kungl. Maj:t bör enligt min mening vid sitt bedömande av ett nådefall i första hand ta hänsyn till de s. k. nådeskälen. Däremot bör Kungl. Maj:t på intet sätt se som någon sin uppgift att nådevägen så att säga korrigera domstolarnas domar, i vart fall inte utan högsta domstolens tillstyrkan. Att justitieministern helt delar denna min uppfattning torde framgå av interpellationssvaret.

För det andra: Genom den vidgade tillämpning av institutet villkorlig dom som numera blivit möjlig liksom genom den humanisering av straffverkställigheten och den vidgade möjlighet till villkorlig frigivning som på senare år kommit till stånd — allt genom reformer som jag är den förste att gilla — har det nog tyvärr inte kunnat undvikas, att straffets s. k. allmänpreventiva effekt eller dess förmåga att avhålla människor från brott kommit att bli i viss mån avtrubbad. I detta läge bör man enligt min uppfattning noga uppmärksamma risken för att en alltför liberal nådepraxis skulle kunna ytterligare försvaga allmänpreventionen.

Beträffande interpellantens uttalande ogillande av att Kungl. Maj:t i vissa fall nådevägen använt en kombination av

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

ovillkorligt frihetsstraff och villkorlig dom vill jag säga, att jag nog inte kan instämma i kritiken därvidlag. Som domare skulle man många gånger önska sig just möjligheten av en sådan kombination. Exempelvis vid sammanträffande av rattfylleri och annat brott. Där ville man nog ibland, om man bara kunde, ge de sedvanliga två månadernas ovillkorliga fängelse för rattfylleriet men ett villkorligt frihetsstraff för brottsligheten i övrigt, som oftast brukar utgöras av ett eller flera egendomsbrott. Ett sådant förfarande torde väl också så småningom bli möjligt genom en lagändring, såsom i svaret framhållits. Jag kan då inte anse det olämpligt om justitieministern här nådevägen går lagstiftningen en smula i förväg.

Ja, herr talman, detta är några synpunkter från en domares sida i dagens debatt. Jag beklagar, om jag här inte kunnat undgå att uttala en viss kritik mot min gamle vän och f. d. kollega herr Zetterberg. Jag vill emellertid också gärna erkänna, att det säkerligen är lättare att komma med kritik i denna fråga än att själv sitta som den i sista hand ansvarige vid avgörandet av ett tveksamt och ömmande nådefall.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Jag skall bara be att få göra ett par korta anmärkningar i anslutning till vad de båda senaste talarna sagt.

Jag vill då gärna börja med att uttala min glädje över att min gamle och nuvarande domarkollega — jag är fortfarande domare — samtidigt som han i vissa hänsenden inte helt delade mina synpunkter dock visade mycket stor förståelse för min praxis. Beträffande den kombination, som varit så omtalad, ansåg han t. o. m., att den var en nyttig och lämplig anordning.

Jag vill också beträffande det där fallet från herr Frödings domsaga instäm-

ma med honom så långt, att jag vill uttala, att jag finner ett sådant brott som anstiftan till mened vara av den beskaffenhet, att det skall finnas särskilt starka skäl för att vederbörande skall få nåd. Jag har inte förrän just nu fått detta fall aktualiserat för mig, och det är omöjligt för mig att bland den stora mängden av nådefall, som jag har tagit ansvaret för, komma ihåg, hur det låg till i det fallet. Jag vill bara göra den deklarationen, att detta är ett brott, för vilket i regel inte bör ges villkorlig dom. Men när det nu sedan ändå har meddelats villkorlig dom nådevägen, måste det uppenbarligen bero på att det förelegat särskilt starka nådeskäl. Här liksom i det fall, som jag förut talat om och som jag känner till, har vi bara fått veta den ena sidan av saken, nämligen brottets beskaffenhet. Beträffande de personliga omständigheterna förklarade ju herr Fröding, som inte hade sett nådehandlingarna, att han inte kände till dem.

Beträffande förhållandet till högsta domstolen kan man på sätt och vis säga, att det är riktigt, att högsta domstolen är den mest sakkunniga remissinstansen, som herr Fröding sade, men alldeles säkert är det kanske ändå inte, därför att det här ju inte gäller ett dömmande. När det gäller att döma är ju högsta domstolen den ojämförligt närmsta instansen i vårt land, där en utomordentlig skicklighet och sakkunskap är samlad. Jag hyser naturligtvis, liksom alla, den största veneration för den, men som jag framhållit flera gånger i interpellationssvaret är det ju här inte fråga om ett dömmande utan om en allmänmänsklig bedömning. Jag har visserligen varit något — men inte så särskilt mycket — mera liberal än högsta domstolen, men å andra sidan har jag inte ansett mig kunna gå så långt i fråga om nådegivning som anstaltsnämnderna förordat. Jag vill framhålla, att dessa också är synnerligen kompetenta instanser. Ordföranden är en do-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

mare i orten, och där finns fångvårdsmän och socialt kunniga lekmän tillsammans. De har i motsats till alla andra, som tar befattning med nådeärenden, även direkt personlig kontakt med nådesökanden och kan fråga honom och komplettera hans synpunkter med uppgifter från andra som personligen känner till fallet.

Vidare vill jag beträffande högsta domstolen framhålla, att det inte är högsta domstolen i dess helhet som avger yttranden över nådeansökningar. Högsta domstolen består ju av 24 justitieråd och det är bara tre i sänder, som avger dessa yttranden, och eftersom — jag vill åter betona detta — det här inte gäller ett dömande, några logiska deduktioner, utan en fri värdering av personliga och mänskliga ting, är det också så, att högsta domstolens olika ledamöter kan komma till olika resultat. Detta är alldeles självklart, man kan säga, att det bör vara så, att det bland de 24 justitieråden också finns olika uppfattningar om hur ett nådefall skall behandlas. Högsta domstolen är alltså inte en enda enhetlig instans. Detta måste man också komma ihåg, när man gör denna jämförelse. Det ligger i sakens natur och innebär inte den ringaste kritik mot högsta domstolen, tvärtom, lika litet som jag finner det vara märkvärdigt att jag kan komma till annat resultat än den.

Herr Fröding hade från det tillfälle, då han var vänlig att hjälpa mig att avge ett liknande interpellationssvar, i minnet en undersökning av nådepraxis, varifrån han verifierade det som jag med annat material kommit fram till, nämligen att min framstående företrädare, justitieministern Bergquist, var åtminstone lika liberal i sin nådegivning som jag. Detta påpekande har tydligen givit herr Svensson — som ju är partivän till herr Bergquist — åtskilligt bekymmer. Eftersom detta uppenbarligen inte hade med alkoholistböterna att göra och inte heller så mycket med ny

lagstiftning, så hade herr Svensson ingenting annat till förklaring än att det skulle vara fråga om en massa kristidsbrott, där justitieminister Bergquist hade benådat. Jag har tyvärr ingen statistik tillgänglig, men det förefaller mig synnerligen otroligt, att detta i någon större grad kan ha varit avgörande. Den viktigaste siffran, som min jämförelse avsåg, rörde nämligen straffarbetsbrott, och det fanns säkerligen inte så många kristidsbrott som gav upphov till straffarbete och sedan till nåd, att detta kan förändra den jämförelse som jag gjorde mellan åren 1944 och 1950. Siffran från 1944 var ungefär dubbelt så liberal som den från 1950.

Slutligen vill jag åter vitsorda, att nådeärendena, såsom herr Svensson berörde, otvivelaktigt medför ett betydande arbete. Detta är riktigt, och det är en anledning till bekymmer. Uppgiften är ur flera synpunkter både arbetsam och betungande för dem som har detta ansvar. Och om det, såsom herr Fröding yttrade, ibland kan vara roligt att vara justitieminister, så är det inte alltid något nöje att sitta i regeringen, ty förutom att man får ovetit både för det dumma och det goda man gör, så är det ett väldigt arbete. Detta gäller inte bara mig utan även mina kolleger. Jag kan som exempel nämna en annan grupp av ärenden, nämligen medborgarärendena. Dessa uppgår till mellan 250 och 300 i veckan. Det är konsulterna, ömsevis den ene och den andre, som har hand om dem. Jag hade dem tidigare men kunde till slut inte orka med dem. Många andra av mina kolleger är också hårt arbetstygda, men vi försöker, så gott vi kan, att arbeta med de uppgifter som anförtrots åt oss.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att göra några korta kommentarer till statsrådets siffror och det sätt, på vilket interpellanten reagerat inför desamma.

Svar på interpellation ang. utövädet av benådningsrätten.

Herr Svensson började med att söka leda i bevis att nåden praktiserats slösaktigt och frikostigt och menade, att brottslingarna mycket väl vet att de nu har stora utsikter att få nåd, och därför ökar ansökningarna.

Som statsrådet har påpekat har ju, om man bortser ifrån dem som dömts till böter, siffran för hela 1930-talet stått ganska konstant vid cirka 11 procent av de dömda. Med undantag för den sänkning ned till 8 procent som skedde under kriget med alla dess egendomsbrott, har siffran hållit sig vid cirka 11 procent, och den har t. o. m. på sista tiden visat en ringa men dock minskning.

Man får hoppas att herr Svensson nu skall upplysa kritikerna om dessa klara fakta.

Man kan alltså säga att de dömda icke har lockats att i någon stegrad omfattning söka nåd. Herr Svensson säger själv med en viss syrlighet, att det finns ingen sensationell stegring i antalet bifallna nådeansökningar. Det vore bra om den press som stöder herr Svensson kunde återge detta hans erkännande.

Det har också erinrats om att det är 70 procent av ansökningarna som blivit avslagna och att antalet bifallna ansökningar håller sig i 31,5 och senast i fjol 30.2 procent. Även detta, säger herr Svensson, fastän litet syrligt, är ju en jämn och vacker benådningsprocent. Det tycker jag man kan säga.

Jag vill också erinra om, såsom redan nämnts, att i fråga om de grövre brottslingarna håller sig siffran för benådning ganska konstant i 5,6 procent. Det har påpekats — och det tycker jag gärna kan få understrykas ännu en gång — det sätt varpå statsrådet har behandlat framställningar från fångar, alltså personer som »sitter inne». I fjol sökte 505 fångar avkortning av strafftiden. Fängelsenämnden hade tillstyrkt för 123, men statsrådet var mera restriktiv och gav nåd helt eller delvis bara åt

93 stycken. Jag menar, herr talman, att hela talet om den överflödande nåden nu bör kunna avskrivas.

Jag skall inte yttra mig mycket om den s. k. kombinationen av frihetsstraff och villkorlig dom. Det har herr Fröding på ett klart och koncist sätt belyst. Jag vill bara uttala min förvåning över att den ärade interpellanten säger, att statsrådet Zetterberg har konstitutionellt sett gått för långt. Det tycker jag är ett mycket djärvt och kategoriskt påstående, som bör ses i belysning av vad reservanterna i konstitutionsutskottets utlåtande, som kommer i morgon, säger. Den som där fört pennan är själv en statsrättslärare man. Han säger ingenting annat om detta än att ett annat förhållande som förtjänar uppmärksamhet är att man har denna kombination. Han säger att det står i motsats till 2 § i lagen om villkorlig dom, men han ifrågasätter inte ett ögonblick att det skulle vara inkonstitutionellt på något sätt.

Jag vill också säga, när herr statsrådet talar om att strafflagsberedningen kommer att så småningom lägga fram förslag om att detta skall tillåtas även för domstolarna, att då är man ju inne på en princip som man i fråga om ungdomsbrottslingar tillämpar i England, där man börjar med att ge dem en ganska hårdhänt behandling, som skall ha ett slags chockverkan, för att sedan övergå till en mera human och mild behandling. Detta ligger ungefär i samma stil.

Sedan skulle jag också på tal om diskussionen angående högsta domstolens och statsrådets ställningstagande i nådeärendena vilja säga, att det har dock konstaterats, att i 84 procent av fallen har det varit likartad inställning från Kungl. Maj:t och högsta domstolen. Kanske man vågar tillägga, herr talman, att om högsta domstolen, sedan den avgivit sitt förslag i ärendet, haft tillgång även till den utredning, som sedermera kan följa innan det slutliga

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

avgörandet faller, är det inte alls uteslutet att procenttalet skulle blivit åtskilligt mer än 84.

När man diskuterar frågan om vad avvikelserna beror på, så har ju konstaterats att regeringen håller sig ganska konstant vid ungefär 30 procent, under det att det försiggår en åtstramning från högsta domstolen sida. Där har dessa fall sjunkit från 17 till 13 procent. Jag vill inte yttra mig om vilka som förfar riktigast härvidlag, men man kan i alla fall inte påstå, att Konungens nåd överflödat i dessa fall, utan den har varit ganska konstant. Som herr Svensson i Ljungskile själv sade, är ju detta en jämn och vacker benådningsprocent.

Här kommer jag, herr talman, in på en fråga som jag vet att vi har dryftat i utskottet och som tidigare berörts här i debatten, nämligen den att erfarenheten tycks visa, att med växande brottslighet följer automatiskt en ökning av nådeärendena. Den omsorg och noggrannhet varmed dessa ärenden handlägges medför — som den siste ärade talaren herr Fröding vitsordade — ett högst tidsödande arbete. Jag tror därför inte att vi kommer ifrån frågan att undersöka, om man inte här skulle kunna skapa någon form, som bibehåller Konungens benådningsrätt, vilken har gamla och starka traditioner, men som underlättar för vederbörande statsråd att ta ställning till frågorna. Jag syftar här på något organ eller någon nämnd, som själv samlade in allt som talar för och emot vederbörande på ett så objektivt sätt som möjligt. Tyvärr tycks nämligen vissa förundersökare anse sin egentliga uppgift vara att samla enbart sådant material, som är direkt gynnsamt för den nådesökande, i stället för att ge en verkligt objektiv bild av honom. Detta organ skulle då rent konsultativt ge sin mening till känna. Det skulle högst betydligt underlätta det dryga arbete, som nu åvilar departementschefen. Jag är övertygad

om nyttan av ett sådant organ och vill vädja till herr statsrådet Zetterberg att inte försumma en undersökning om på vad sätt en dylik rationalisering i arbetet kan åstadkommas. Statsrådet har ju dock under alla förhållanden att ta det slutliga ansvaret och fatta beslut.

Sedan vill jag göra en liten personlig reflexion. Allteftersom åren gått, har jag för min del fått mindre och mindre lust att delta i det rent partipolitiska kabblet. Ibland tycker jag att man gör politik av nästan allting. Denna benägenhet finns tyvärr i ungefär samma utsträckning inom samtliga partier, men i sanningens namn måste jag säga, att vi gång på gång under den senaste tiden har kunnat observera, huruom den folkpartistiska pressen liksom på en given signal skjuter in sig på vår justitieminister. Herr Fröding har redan berört den saken. Ett sådant förfarande tyder på att det här är partipolitik i görningen. Justitieministern framställs ofta i den pressen som en kraftlös och omdömeslös man, som brukar nåden — som det heter i skriften — »till lösaktighet». Vi vet dock, att justitieministern är en kultiverad man, som inte »i onödan sätter på sig de sämsta byxorna, när han ger sig ut i det politiska slagsmålet». Det är därför ganska liten risk med att oavbrutet och ideligen attackera honom. Men vi vet ju alla, att om man spottar länge på en sten, så blir den så småningom våt, och man kan vädra den spekulationen bakom attackerna, att om man kan framtvunga en justitieministers fall, så skulle detta kunna innebära en moralisk prestige-förlust, som i sin tur skulle kunna verka stoppande på utbyggandet av den samhällssyn, som nu pågår. Jag kan inte värja mig för tanken att det just är ett sådant stoppande, som är det väsentliga i denna fråga.

Jag vill också erinra om att man inte är särskilt nogräknad vid val av medel i denna kampanj. Jag har här framför mig ett nummer av valtidningen Folkets

Svar på interpellation ang. utöandet av benådningsrätten.

väl — alltså den folkpartistiska valtidning, som redan börjat utkomma i Stockholm. Där finns på sista sidan en bild av kanslihuset med sina välkända pelare, och under den står att läsa: »Detta är ingen domstolsport. Det är kanslihusets portal. Den som vid rådhusrätt, hovrätt och högsta domstolen dömts för något brott, benådas här inne av Herman Zetterberg.»

Kammaren bör uppmärksamma den försåtliga formuleringen, vilken visar i vad syfte man egentligen är ute. Jag vill säga att det alltid blåser uppe på höjderna, och det får de finna sig i, som rör sig där, och kritik är nödvändig, men jag tycker det är otillbörligt när nådeinstitutet — d. v. s. i praktiken tron på att vilsegångna människor kan bättra sig, och att man vill hoppas på människorna genom att visa barmhärtighet — utsättes för misstanken att vara något slags täckmantel för hållningslöst daltande med kriminella element och ansvarslös självtillräcklighet hos dem, som avgör ärendena i sista instans. Då förgriper man sig i sin partipolitiska iver på ett av våra bärande samhällsvärden, och då bör riksdagen säga ifrån så det hörs: Bort med fingrarna!

För några år sedan var det en folkpartist, som interPELLERADE i samma fråga, som vi här diskuterar. Hans namn har nämnts ett par gånger här. Han ifrågasatte en restriktivare nådepolitik, och det var han i sin fulla rätt att göra. Jag har ingen rätt att beskylla den ärade interpellanten för samma inställning, även om man får det intrycket att han har sådana intentioner. Jag antecknade nämligen ordagrant interpellantens uttryck att nåden bör vara en undantagsföreteelse. Om man ger sig in på sådana farliga vägar, börjar man emellertid skatta åt gammaltestamentliga vedergällningsprinciper. Då lurar reaktionen, då kväller uråldriga instinkter fram i släkt med

vad som skedde i gångna år i Europas mitt.

Herr talman! Den som har tillfälle att se något av den livets tragik, som det här är fråga om, känner sig fylld av vemod. Jag tänker här på några fall, som jag har fått ta del av. Där är t. ex. en brottsling, som fått inte bara domstolens dom utan även läkarens. Han har inte lång tid kvar. Han vill vara hos de sina den sista tiden. Där är en annan fånge, som lider av cellpsykos. Han börjar själsligt brytas ner. Han måste få nåd, innan han blir ett vrak. Där är en annan som har — utan att simulera — genomgått ett ångerns och botfärdighetens bad. Han är redan återförd till andlig sundhet. Där är en hustru, som själv hotas av sammanbrott inför mannens vanära. Hon grubblar och grubblar. Hur ofta är det inte hustru och barn, som får utstå det verkliga straffet! Visserligen kan man säga, att alla dömda ju i regel har några anhöriga, som känner skammen och sorgen, och man kan inte ge nåd åt alla dessa fäder och söner, men det finns fall, där barmhärtigheten höjer sin röst. Ingen vill väl få den rösten att tystna, men somliga — det märks i debatten här i dag — vill dämpa ned den och vill att den skall höras sällan. Det vill vi emellertid inte vara med om. Vi vill i dessa olyckliga se våra bröder, vi vill så långt möjligt tro på dem. Det gjorde en gång en Mästare. Det är tro, verksam i gärning.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag skall nu inte på något sätt »ta justitieministern på entreprenad» eller skjuta in mig på honom; det faller sig för mig mycket svårt att kritisera någon därför att han har ett gott hjärta. Jag skall bara säga några ord. Kanske har de delvis blivit sagda förut, men jag vill gärna säga dem på

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

mitt eget sätt. Jag skall inte ge mig in på några enskilda fall och inte heller på justitieministerns praxis i fråga om nådeärendena i detalj.

Det är ju emellertid så — justitieministern berörde själv den saken — att kriminalpolitiken under de senaste åren fått helt andra resurser än tidigare, och särskilt har ju den villkorliga domen kommit till användning i långt större utsträckning än som förr var fallet. De första åren på 1930-talet meddelades villkorliga domar endast i 24 procent av de fall, då det dömdes till urbota straff, medan i början på 1950-talet siffran steg till 44 procent. Men icke nog med detta, utan som varje domare vet utövar vi faktiskt i domstolarna mången gång en akt av nåd när vi dömer villkorligt. Det är ju så många gånger, när vi dömer villkorligt första gången, att vi inte med gott samvete kan säga oss, att det finns skälig anledning till antagande, att den åtalade skall låta sig rätta utan straffets undergående. I själva verket är vi många gånger ytterst ovissa på den punkten, men vi dömer ändå villkorligt. Jag hör till dessa domare och skäms inte för det och vill inte ha det annorlunda. Vi vill ge vederbörande chansen att bli en hederlig människa. Om man skall döma en människa villkorligt när hon begått ett brott och redan förut under de närmaste åren fått en villkorlig dom på sig, skall det föreligga synnerliga skäl härför. I själva verket gör domarna så — och jag hör till dem — att de mången gång utdömer villkorlig dom, utan att det föreligger sådana synnerliga skäl därför, emedan man av en eller annan anledning bibragts den tron, att vederbörande därmed får en sista chans som det gäller att inte släppa. Jag skall inte ge mig in på några exempel, men det är många gånger som det skulle vara svårt för oss i domstolarna att gå en annan väg. Jag tror, att justitieministern kanske får ta under övervägande att ändra

3 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 20.*

ordalydelsen i lagen för att få den att rimma med tillämpningen i praktiken.

Vad jag vill komma till är, att redan i domstolarnas avgöranden ligger ganska mycket av nåd. Därutöver — och det har påpekats här — är det ingen sensationell ökning i antalet benådningar, men måhända skulle man kunna vänta sig, om inte en sensationell så ändock en mera bestämd nedgång i benådningsfallen, detta med hänsyn till just den utveckling som jag tidigare talat om. Jag tror att justitieministern ägnar dessa ärenden en ytterligt omsorgsfull prövning, och jag tror att de fall måste vara mycket få, när man har någon anledning att rikta anmärkning mot justitieministern. Jag utgår då ifrån att det mänskliga bedömandet kan växla något beroende på vem som i varje fall gör bedömandet. Som justitieministern själv sagt kommer man därför till olika resultat. Själv sitter jag inte bara i en domstol allt emellanåt utan är också ibland ordförande i en anstaltsnämnd. Det gäller att ställa sitt hjärta för att inte i större utsträckning än som sker tillstyrka nåd. Vi vet ju att justitieministern inte på långt när bifaller alla de nådeansökningar som tillstyrkts av anstaltsnämnderna. Som herr Hallén nämnde förekommer det att den mänskliga olyckan ofta är så stor att man inför den har svårt att kanske till fullo beakta allmänpreventionens krav. Jag vill med dessa ord säga, att det måste vara en ytterligt svår uppgift att sitta som den, som i sista hand har mänskliga öden i sin hand. Men det hindrar inte att vi fordrar och begär en viss fasthet även därvidlag. För att återknyta till min tidigare tanke finner jag det naturligt, med den utveckling som skett på det kriminalpolitiska området, att benådningarnas antal sjunker. Jag kunde inte riktigt förstå, när herr Hallén här anmärkte på herr Svensson i Ljungskile, som sagt att benådningsrätten måste vara en undantagsföreteelse. Det måste

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

den väl, såvitt jag kan se, vara, ty hur skulle det gå, om man t. ex. toge sig före att benåda 40 à 50 procent av de dömda? Om folk sökte nåd i sådan oerhörd grad och beviljades nåd så rikligt, förstår alla att detta skulle medföra en våldsam påkänning på de normala rättsskipningsorganen och deras verksamhet. Det kommer säkerligen att förbli undantagsfall, då nåd beviljas, och jag tror inte heller att justitieministern menar, att det skulle kunna vara annorlunda. Om antalet fall då nåd beviljas håller sig kring nuvarande procent, blir det ju också undantagsfall.

Jag skall gå in på ett par andra frågor, först frågan om justitieministern har konstitutionellt gått för långt, då han har benådat på sätt som skett i några fall. Liksom herr Fröding anser jag för min del inte detta vara fallet. Jag anser, att justitieministern har full rätt att gå en sådan väg. En annan sak är, om det är lämpligt att göra det i ett sådant fall som det som närmast här var i fråga, innan den utväg, som det här gällde, blivit närmare prövad och lanserad även vid normal domstolspraxis. Fallet beträffande rattfylleristen som gjort sig skyldig till stöld, vilket herr Fröding också berörde, tycker jag ligger annorlunda till. Det är utan tvivel så, att domstolarna ofta ställs inför ganska delikata uppgifter, när det är fråga om en sådan kombination av brott. Man har att välja på att låta vederbörande undergå straffet eller att ge honom villkorlig dom beträffande hela straffet. Detta är inte sällan ett svårt val, ty vi vill ju inte gärna ge villkorlig dom för rattfylleri. Men i sådana fall får vederbörande ofta villkorlig dom beträffande hela straffet därför att han kanske har en bra förundersökning och kanske bara en enda gång tagit sig för att köra bil i spritpåverkat tillstånd.

När det gäller att mera allmänt praktisera denna metod vid vanliga brott, som det inte är så stor skillnad på — vederbörande kan exempelvis ha begått

ett flertal grova bedrägerier — då ter det sig möjligen litet mer äventyrligt att förfara så, innan riksdagen tagit ställning till denna form av straffkombination — om man nu över huvud taget vill införa en sådan bestraffningsmetod. Jag vill emellertid understryka att jag för min del anser att justitieministern är i sin fulla rätt att handla som han gjort.

Det är kanske delvis att beklaga, att högsta domstolen inte verkställer de särskilda förundersökningar, som nu ibland verkställs, då ett nådeärende ligger hos justitieministern. Det har visat sig, att högsta domstolen har en viss obenägenhet att skaffa fram någon utredning utöver vad som redan föreligger i målet. Däremot är justitieministern mera benägen för detta. Det är möjligt att om denna särskilda utredning förebragtes redan då nådeärendet befinner sig hos högsta domstolen, skulle kanske divergensen mellan högsta domstolens och justitieministerns uppfattning bli avsevärt mindre. Det är naturligtvis av vikt, att all sådan utredning, som verkställs av justitieministern eller av högsta domstolen blir uttömmande och rättvisande. Det finns naturligt nog en viss benägenhet hos dem, som blir hörda i ärenden där det gäller nåd, att uttala sig fördelaktigt om den det är fråga om, därför att man vet att saken betyder så mycket för denna människa. Därför är det nödvändigt att de fakta blir belagda, som kommer fram. Enstaka olycksfall kan inträffa. Jag kan själv nämna ett sådant utan att på något sätt kritisera justitieministern. Det var en person som dömts villkorligt en gång och så blev dömd ovillkorligt andra gången, därför att hans liv mellan den första och den andra domen inte varit oförvitligt utan det fanns åtskilligt att anmärka på. Han sökte och fick nåd hos Kungl. Maj:t. Det var med mycket stor häpnad, som skyddskonsulenten erfor att mannen fått villkorlig dom andra gång-

Svar på interpellation ang. utö vandet av benådningsrätten.

en, ty skyddskonsulenten, som inte blivit hörd i nådeärendet, var just i begrepp att skriva till domstolen och begära åtgärder för förverkande av den första villkorliga domen, när Kungl. Maj:ts nådebeslut kom med en ny villkorlig dom. Nå, i detta fall fick saken ingen betydelse, ty personen i fråga förverkade snart den nåd han fått och fick ovillkorligt straff på båda de villkorliga domarna. Men det inträffade var onekligen en skönhetsfläck i benådningshistorien.

Herr talman! Jag skall inte spinna vidare på denna diskussion. Jag skall bara sluta med att säga, att jag tycker liksom ett par tidigare talare, att man ställer alldeles orimliga anspråk på justitieministern, när han själv skall behandla så många nådeansökningar. Det måste, så samvetsgrant och ingående som vi vet att han gör det, bli ett oerhört tryck på en ämbetsman, som har så många andra viktiga uppgifter. Det innebär inte någon kritik mot justitieministern och hans sysslande med nådeärendena, då jag liksom någon annan talare — jag tror det var herr Hallén — säger, att jag anser det borde övervägas, om inte åtminstone en del av fallen kunde avlyftas från justitieministern. Dock tror jag att åtminstone de viktigaste fallen alltför måste ligga hos honom, ty det är ju en gammal regel att man skall kunna gå till kungs.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta en missuppfattning av den siste ärade talareren, då han sade att han märkte att jag reagerade mot nådeinstitutet som undantagsföreteelse. Det är klart att i realiteten måste nådeinstitutet vara en undantagsföreteelse, men det är skillnad på undantagsföreteelse och undantagsföreteelse. Inte vill jag att man skall komma upp till ungefär 50 procent som skall benådas för sina brott, men en annan historia är om nåden skall bli

en verklig sällsynthet. Då vill jag påpeka att de olyckliga människor, som är i verkligt trängande behov av barmhärtighet, är tyvärr inte sällsynta.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Genom den redogörelse justitieministern lämnat i anledning av herr Svenssons i Ljungskile interpellation har kammaren fått en informerande inblick i hur nådeinstitutet fungerar. För somliga har den informationen varit särskilt välbehövlig och i hög grad lärorik.

Låt mig först säga ett par ord om den noggrannhet och den omsorg, varmed nådeärenden behandlas. Även den frågan har ju tidvis och styckevis varit föremål för en mer eller mindre öppen kritik. Genom det lämnade svaret har det nu blivit klarlagt, att man från departementets sida lägger ned ett både omfattande och grundligt arbete för att man på så sätt skall få fram alla de handlingar och omständigheter, som kan påverka nådemålet.

Uppfattningen om den noggrannhet som iakttages har också bestyrkts från annat håll. Den kände brottmålsadvokaten van de Velde har sålunda förklarat, att han beträffande nådeansökningarna funnit — inte minst under statsråden Zetterbergs och Quensels tid — »vilken oerhörd omsorg som nedlägges på varje nådeärende». Advokaten förklarar vidare att han frapperats av hur statsrådet i departementet satt sig in i hela målet och hur man ofta från departementet infordrat ny personundersökning från vederbörande skyddskonsulent eller vidtagit andra åtgärder, som kunnat bidra till att fullständiga utredningen.

Jag föreställer mig, herr talman, att det efter detta måste bli oerhört svårt att försöka sig på att driva satsen om bristande omsorg och noggrannhet vid nådeärendenas handläggning i departementet.

Till de mera centrala frågorna i den

Svar på interpellation ang. utövädet av benådningsrätten.

tidigare i hög grad bullrande kritiken har hört påståendet, att statsrådet Zetterberg skulle lämna nåd i avsevärt större omfattning än flertalet av sina företrädare. Möjlighet föreligger nu att siffermässigt belysa detta påstående. Vad finner man då? Jo, man finner, som redan har påpekats, att det inte finns någon täckning i det föreliggande siffermaterialet för påståendet i fråga. Av de sifferuppgifter som lämnats i interpellationssvaret och vilka, som statsrådet Zetterberg själv förklarat, är hämtade ur Sverker Groths offentliga utredning Nåd i brottmål framgår, att antalet fall, då regeringen använt sin benådningsrätt, under den nuvarande justiteministerns tid haft ungefär samma omfattning som under hans företrädare. Den tidigare nämnde brottmålsadvokaten van de Velde understryker också i en artikel i ett nummer av Aftonbladet från april månad i år att det är riktigt, att det inte är fråga om en generösare nådgivning under herr Zetterbergs tid än under herr Bergquists. Och för att återknyta till interpellationssvaret framgår det att det föreliggande siffermaterialet inte på något sätt bestyrker riktigheten i herr Svenssons tal om »den rikt flödande nåden», ett tal som förts av honom och hans eftersägare. Rätta förhållandet är ju i stället att antalet benådningar under de senaste åren varit av ungefär samma omfattning som tidigare.

Detta, herr talman, är en sak värd att konstatera och att slå fast. Men ändå förklarar man fortfarande att nåd har beviljats i för stor omfattning. Är det nu så att man menar något med detta tal, och det bör man ju göra när man för det, måste det innebära att en hel rad människor har fått nåd, trots att de inte borde ha fått det. På den punkten brister det emellertid betänkligt i herr Svenssons argumentering. Är det inte underligt, ärade kammarledamöter, att här startar folkpartiet en våldsam kampanj i benådningsfrågan och stormar

fram med buller och bång och talar om »den överflödande nåden», men när man sedan skall exemplifiera, så får man fram ett eller möjligen ett par fall — till detta inskränker sig hela exempel-samlingen! Ett effektivare sätt att sticka hål på den egna propagandaballongen har sällan skådats.

Förhållandet är ju för övrigt följande. Antalet nådeansökningar har under de senaste åren hållit sig mellan 1 200 och 1 400, och av dessa nådesökande har i medeltal en tredjedel erhållit nåd helt eller delvis. Mot den bakgrunden och mot de siffrorna är det som man skall ställa det eller möjligen de två eller tre fall, som man kan diskutera och som har plockats fram. Jag vill i det sammanhanget inte bestrida, att ett nådefall kan diskuteras. Man har ju här att göra med en bedömningsfråga, där de föreliggande skälen och omständigheterna väger med olika tyngd hos olika människor. Av den anledningen kan man ju också lätt komma fram till skilda ståndpunkter i en och samma fråga utan att man därför kan säga, att den motsatta ståndpunkten är hopplöst omöjlig eller att den är kränkande för känslan av rätt och rättvisa.

Till de anklagelser som riktats mot den nuvarande justitieministern hör också, att han velat etablera sig som en fjärde instans eller, för att tala med Eskilstunakuriren, som en godtyckets högsta domstol. Men de tidigare anförda siffrorna ger vid handen, att den anklagelsen i så fall med samma tyngd faller på herr Zetterbergs företrädare i ämbetet, nu senast landshövding Bergquist.

Hur förhåller det sig nu med denna sak? Jo, i verkligheten har varken herr Zetterbergs eller hans senaste företrädarens benådningspolitik haft karaktären av att vara en regeringens efterprövning av lagligheten i fällda domar. Tvärtom har det endast och allenast varit fråga om benådning och *icke* om rättsskipning i lagens mening, alldeles

Svar på interpellation ang. utövändet av benådningsrätten.

som våra grundlagar förutsätter att det skall gå till. Att det bör vara så framgår för övrigt av en artikel i Dagens Nyheter ganska nyligen, där en av våra experter på området, nämligen professor i straffrätt vid Uppsala universitet Ivar Strahl, har påpekat att det bör och skall vara på det sättet.

Man kan ju också, herr talman, med tidningen Dagen uttrycka saken på det sättet, att Kungl. Maj:t, som har benådningen i sin hand, obunden av lagen, låter mänskliga känslor tala. En benådning innebär i sak inget underkännande av domstolens juridiska slutsatser, utan ett kompletterande av dessa med hjärtats och medkänslans. En benådning avser inte att lindra utdömda straff för brott. Syftet är i stället att under hänsynstagande till vissa stundom mycket svåra psykiska belastningar söka åstadkomma den dömdes återanpassning till ett normalt liv i mänsklig gemenskap, och det är väl ändå detta, som, sedan åtminstone ett halvt sekel tillbaka, varit den röda tråden i vår straffrättspolitik.

Numera betraktar vi inte straffet som samhällets eller den förfördelades hämnd mot den brottslige, utan fastmera som å ena sidan ett visst skydd för samhället och dess medborgare mot upprepade lagöverträdelser, å andra sidan och framför allt som ett försök att föra den brottslige in på riktiga vägar. Hela vår strafflagstiftning arbetar ju med det syftemålet som ledstjärna.

Men domstolarna har att hålla sig inom vissa i lagstiftningen givna yttre ramar för straffutmätningen. Det händer emellertid — en sak som justitieministern också har verifierat — att en domare kan tillråda den av honom nyss dömd att genom nåd söka få straffet modifierat på ett sådant sätt, att det underlättar den dömdes återinpassning i samhället.

När en nådesökande kommer till regeringen tar regeringen självklart hänsyn till brottets beskaffenhet och domens

formella oantastlighet, men — jag understryker det ännu en gång — lagstiftningen har givit regeringen rätt att företa sådana modifieringar som, utan att skada samhället eller övriga medborgare, ger den dömden en möjlighet att på nytt bli en fullgod och lojal medborgare.

Herr Svensson i Ljungkile har här i dag, liksom också i debatten förra onsdagen, lekt med tanken på införande av en ny myndighet, som skulle stå över Kungl. Maj:t. Vad kommer nu detta att innebära? Jo, det måste, ärade kammarledamöter, betyda en ökad byråkratisering av samhället och samhällslivet och därmed också ett undanträngande av den mänskliga faktorn, ett i och för sig allvarligt perspektiv.

Av vad justitieministern haft att anföra framgår det med all önskvärd tydlighet, att herr Zetterberg inte infört någon ny lagtolkning eller någon ökad frekvens i sin nådegivning. Att givandet av nåd över huvud taget blir klandrat i ett samhälle, där man kan ropa på dödsstraffets återinförande eller där man kräver prygelstraff för att komma till rätta med vissa besvärliga ordningsproblem, är inte ägnat att förvåna i och för sig. Måhända kan det till och med på ett och annat håll anses opportunt att utnyttja dessa stackars människor för ett angrepp på nådeinstitutet och dess tillämpning. Av somliga kan det kanske t. o. m. betraktas såsom en politisk framgångslinje, men det blir då i så fall bara för stunden. I själva saken är väl här att konstatera, att herrarna befinner sig på en våldsam reträtt.

Till sist, herr talman, kan jag inte i detta sammanhang hålla tillbaka en tillsam, mycket tillsam undran, om det verkligen är omtanken om det svenska rättssamhället som utlöst alla de här krafterna inom folkpartiet eller om det inte till äventyrs är de politiska biavsikterna som är på väg att bli huvudsaken. Jag stärks i den misstanken när

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

jag i tidningen Folkpartiet upptäcker, att man där som en rubrik på den av herr Svensson i Ljungskile framställda interpellationen funnit lämpligt att skriva: »Justitieministerns benådningar kränker svenskt rättsväsende.» Den rubriksättningen, herr talman, den gjorde man innan man visste mer om det saktliga innehållet än det som återfinns i herr Svenssons interpellation.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Att jag tar till orda i denna debatt, som jag för min del trodde uteslutande skulle bli en principdebatt men som visat sig föra därhän, att man gått in på ett speciellt fall, beror för det första på att jag av så att säga rent lokala skäl får anse mig stå, om jag får använda herr Svenssons i Ljungskile uttryck, fallet X närmare än herr Svensson gör, och för det andra på att jag återfinnes bland dem, som undertecknat reservationsanmärkningen i konstitutionsutskottet i denna fråga.

Jag vill först säga, att jag är alldeles ense med herr justitieministern om att det är beklagligt, att det är ett enda fall som blivit föremål för anmärkning. Det beror ju, som också framhållits i reservationen, på att utskottet inte haft möjlighet att granska en långt större del av nådeärendena än vad nu skett. Det är därför att man inte kunnat få fram fakta för ett allmänt omdöme om den praxis som tillämpas. När utskottet alltså inte fått fram erforderligt material utan fått inskränka sig till endast några stickprovsundersökningar, varvid endast ett enda fall blivit föremål för anmärkning, hade i varje fall jag personligen helst sett, att man inom utskottet hade kunnat enas om en ingresserinran. Jag borde kanske inte tala om detta i dag, men dessa frågor flyter ju så helt samman att jag inte kan undgå det.

När nu enighet ej kunnat nås om en ingresserinran, är å andra sidan, tycker

jag, det påtalade speciella fallet ett markant bevis på att benådning faktiskt inte hade bort förekomma. Det är givet och det är förklarligt, att misstag kunnat begås bland de inemot 1 400 nådeansökningar, som justitieministern haft att bedöma under det gångna året. Men det är i alla fall bra olyckligt när så sker, ty det kan inte hjälpas att det helt naturligt rubbar människornas tilltro till rättsvärden. Man frågar sig: Kan det vara rimligt att då domstolarna utmätt en dom enligt vår strafflag och icke någon av de för mildrande omständigheter, som anses utgöra en grund för benådning, synes föreligga, en så stor nedsättning i straffet sker som i detta fall? Det är inte att förvåna sig över om människorna, speciellt inom den ort där vederbörande är känd, reagerar, och det kanske inte heller är så underligt om åklagarmyndigheterna frågar sig vad uppgift de egentligen har att fylla, om de tänker på detta fall och det misstag, som, det vågar jag säga som min mening, här har begåtts.

Jag sade att allmänheten reagerar. Då möts man ofta av den invändningen, att man skall vara mycket försiktig med att sätta tilltro till allmänhetens ibland mycket primitiva instinkter. Ja, herr talman, det skall man visst vara, det tycker jag också, men man har inte heller rätt att alldeles nonchalera allmänhetens mening, ty vi får nog lov att erkänna, att det också finns en sund reaktion hos allmänheten. Det finns omdömesgilla människor, och det är deras omdöme man inte utan vidare skall vifta bort. Det är människor, som kanske känner till den brottslige, hans karaktär, hans levnadsförhållanden och omständigheterna omkring de brott, som han har gjort sig skyldig till. Det finns gudskelov alltiämt nedlagt i människornas samveten en djupt rotad känsla för rätt och orätt, och det är den som kan avtrubbas och skadas om oförrätter be-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

gås, antingen de nu hänför sig till för stor stränghet eller för stor mildhet. I det aktuella fallet är jag, som jag nyss sade, fullständigt övertygad om att det är just mildheten i straffet man upp-reser sig mot.

Innan jag tillåter mig att i korta drag ange vad jag anser vara väsentligt i detta speciella fall, vill jag för att inte löpa risken att på något sätt bli missförstådd klart säga ifrån, att det naturligtvis inte heller från min sida är fråga om något som helst angrepp mot nådeinstitutet som sådant. Jag tror och vet, att vi har all anledning att vara både tacksamma och glada att vi har detta institut, även om de högre instanserna numera, bland annat genom det muntliga förfarande, som tillämpas, har större möjligheter än förr att bilda sig ett personligt intryck om vederbörande och att ta större individuella hänsyn än tidigare. Det kan nämligen komma fram ett utökat material och det kan ha inträffat ett eller annat sedan domstolen fällt sin dom, som gör att nådeinstitutet är en mycket stor tillgång i svenskt rättsväsende. Men det kan inte hjälpas att det är en viss risk med att man tillämpar enbart ett skriftligt förfarande i nådeärenden. Här har tidigare citerats vad borgmästare Sven-negård skrivit i Juristnytt, och jag skall nu bara anföra en enda mening därur: »Det skriftliga förfarandet i nådeären-den är förenat med vissa risker därför att det inte finns någon motpart till sökanden.» Ett absolut objektivt ställningstagande förutsätter att ytterligare ingående undersökningar kommer till stånd, och det räcker inte med att det företes en hel del intyg, som kanske rätt schablonartat bygger på samma material som tidigare har funnits.

I det omförmälda fallet får man under alla förhållanden den uppfattningen, att det finns brister och ganska stora sådana i fråga om själva metoden för dessa ärendens handläggning. Om

inte annat måste, tycker jag, de tjänstemän, som har det mycket ansvarsfulla uppdraget att avge yttrande till justitieministern, få klart för sig att det inte är deras uppgift att enbart söka kontakter som kan väntas ge ett material, vilket uteslutande talar till den åtalades favör. Det är möjligt att förundersökaren anser det som sin uppgift att så långt som möjligt ställa sig på den nåde-sökandes sida, men i så fall är det ju en bra ensidig utredning som kommer till stånd. Borde inte i så fall en hel del andra personer kunna kopplas in på saken? Det är givetvis uteslutet att en sökande skulle komma med upplysningar, som i något avseende är komprometterande för honom själv. Om vederbörande har fallenhet därför, ligger det ju mycket nära till hands för honom att anslå en sentimental ton, såsom faktiskt har skett i den levnadsbeskrivning som herr X i detta fall har presterat. Jag måste säga att enbart denna levnadsbeskrivning skulle ha gjort mig rätt betänksam.

Justitieministern sade i en replik till herr Svensson i Ljungkile, att det föreföll som om herr Svensson plockat fram alla de skäl som talade till herr X:s nackdel. Tillåt mig säga att det förefaller mig som om herr justitieministern själv handlat lika ensidigt, fastän på motsatt sätt: han har dragit fram allt som talar till vederbörandes favör. Justitieministern erinrade om herr X:s mycket dystra uppväxttid. Jag vill inte bestrida riktigheten därav, men hur många människor i vårt land har inte haft en dyster uppväxttid, utan att därför bli brottslingar. Vidare talade justitieministern om att herr X lyckades ganska bra, när han fick plats som fastighetsmäklare. Ja, det gick bra ett tag, men efter en tid började herr X att göra sig skyldig till oegentligheter. Slutligen sade justitieministern att rättvisan inte hade fungerat i den takt som den bort göra och hänvisade till de tre år som gått

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

innan domen fallit. Justitieministern medgav emellertid — det kommer jag mycket väl ihåg — att det i någon mån kunde ha berott på herr X själv. Jag skulle vilja säga att dröjsmålet så gott som uteslutande berodde på honom själv. Han har, bland annat genom att prestera läkarintyg, i inte mindre än tre olika omgångar fått uppskov, vilka han, enligt vad han själv sagt, velat få till stånd för att kunna bättre utnyttja tiden. Han har vidare på alla upptänkliga sätt försövat utredningen genom att underlåta lämna de upplysningar som han bort ge.

Visst kan en människa, som gjort sig skyldig till brott, komma på bättre tankar och inse vilken orätt han begått mot sina medmänniskor och mot de sina. Men det finns också de som har en otrolig förmåga att tårdrypande framställa sin situation på ett sätt, som föga överensstämmer med verkligheten. Jag skall inte här närmare uppehålla mig vid herr X:s personalia eller de olika brott han gjort sig skyldig till. Jag vill bara framhålla att vederbörande vid 22 års ålder tillsammans med en kamrat »lånade» en bil och gjorde sig skyldig till inbrott, att han, såsom jag nyss nämnde, sedan han slagit sig på fastighetsaffärer, i vilken bransch han hade mycket stora förutsättningar att lyckas, så småningom missbrukade det förtroende han fått, att han därvid enligt firmainnehavarens utsago förfarit synnerligen förslaget och att han, trots att bevisning förelåg, med stor svårighet kunde förstås att erkänna. Av de utlåtanden, som avgivits om herr X av personer, som haft med honom att göra i affärer, framgår att uppfattningarna är mycket samstämmiga därom, att herr X har utnyttjat sin intelligens, smidighet och energi när det gäller affärsuppdrag till att genomföra ohederliga transaktioner, att han visat hänsynslöshet och att han använt sin duperingsförmåga. För övrigt har herr X själv sagt att han »utan

större samvetsbetänkligheter har medverkat till genomförande av affärstransaktioner, som han visste vara för endera parten så oförmånliga, att vederbörande därigenom skulle råka i ekonomiska svårigheter». Han har över huvud taget haft en hatisk inställning mot myndigheterna och har på alla upptänkliga sätt sökt undandra sig sina medborgerliga förpliktelser. Det mycket dyrbara boet har han, för att undgå utmätning för de berättigade fordringar som hans utplundrade klienter hade hos honom, genom äktenskapsförord låtit överföra på sin hustru. Allt vad hans hustru formellt köpte och X betalade undandrogs hans fordringsägarer. När han slutligen i sin nya anställning efter kraschen riskerade införsel i den lön han uppbar, lagade han så sent som den 12 januari i år att ett avtal kom till stånd mellan honom och innehavaren av den byrå, där han då hade en anställning och fortfarande anses ha det, ett avtal som gjorde det omöjligt för den exekutiva myndigheten att begära införsel i lönen för oguldna skatter.

Detta är visserligen mestadels brott som han begått långt tillbaka i tiden, men sedan domen i Göta hovrätt avkunnades den 4 juli 1953 har åtminstone såvitt jag kunnat finna ingenting tillkommit som tyder på en ändrad sinnesförfattning. Herr X har tvärtom visat stor förslagenhet att så långt som möjligt dra sina medmänniskor och myndigheterna vid näsan.

Jag beklagar att de två intyg som förundersökaren återoppar i sitt yttrande är av det slaget, att man inte kan sätta direkt tilltro till dem. Polisutredning pågår för närvarande just om dessa intyg. Inte heller den goda viljan att göra rätt för sig, som man vill göra trolig bl. a. genom att hänvisa till avbetalningarna till en av målsägarna, kan man sätta tilltro till, när man vet bakgrunden. Det var i eget intresse, det vågar jag säga, som X verkställde dessa

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

avbetalningar just till den målsägaren. Det var helt enkelt därför att han ville rädda den bil som han inte ville undvara. Varför skulle han i annat fall inte ha erlagt något skadestånd till andra målsägare, av vilka flera varit i mycket större behov av pengarna än just denne?

Efter det att jag såsom lekman sökt bilda mig en objektiv bild av fallet genom att ingående ta del av handlingarna, framstår det för mig absolut klart i detta speciella fall, att förutsättningar saknades att ändra det utmätta straffet. Detta har vi reservanter inte kunnat underlåta att anmärka på. Man säger sig litet var, jag tror inte minst bland åklagarna här i landet: »Om en man sådan som X beviljas nåd på det sätt som skett, finns det snart sagt ingen som inte är berättigad till nåd. Vad tjänar det då till att domar fälls, där personliga hänsyn i alla fall numera i så stor utsträckning tas?» Det har inte heller, herr talman, som jag förut sagt, inträffat något efter domens avkunnande som ändrat situationen.

Jag vill hoppas att det på något sätt skall kunna skapas mera betryggande garantier för att benådningsärendena bedöms helt objektivt, så att man kan få en mera allsidig bild av den nådesökande. Det tillkommer givetvis inte mig att yttra mig om på vilket sätt det skall ske, men jag tror att något sådant kan förverkligas.

Må vara att det här är ett enda benådningsärende, som har kommit att dras fram i rampljuset. Men när det gäller vår rättsordning tror jag att ett enda fall kan vara tillräckligt för att tilltron till denna skall kunna rubbas. Den risken, har vi ansett, är alltför stor för att vi skulle låta händelsen passera utan påtalan.

Herr TALMANNEN, som under detta anförande, återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Jag hemställer till de följande talarna

att icke vidare i detalj syssla med det rättsfall, som här använts som exempel i debatten.

Herr HOPPE (s):

Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet i denna debatt, därför att jag i några fall kommit att se hur nådeinstitutet fungerar i levande livet och hur justitieministern handhar detta institut.

För några år sedan hade jag anledning att uppvakta justitieministern i några benådningsärenden. Mitt besök hos honom gav mig möjlighet att framföra mina synpunkter på några brott begångna i min hemtrakt och dessutom min uppfattning om brottslingarna hur de hade det ställt och vad som möjligen skulle kunna göras för dem. Men vad som betydde mera för mig var, att jag genom besöket fick tillfälle att skapa mig en uppfattning om hur justitieministern handlägger nådeärendena. Det var tre ting jag minns med stor tacksamhet. För det första: det levande intresse för sådana ärenden, som jag tror de flesta här i kammaren skulle vilja framföra sitt tack till justitieministern för. För det andra den varma, jag kan gärna säga värmande medmänsklighet som karakteriserade justitieministerns sätt att ta på dessa frågor. För det tredje — vad som inte är minst betydelsefullt — ivern hos honom att så grundligt som möjligt sätta sig in i de föreliggande ärendena, att ta reda på vad som talade för och vad som talade emot bifall till nådeansökningarna, om det fanns goda förhoppningar om att brottslingarna kunde tillrättas o. s. v. Sådana voro dessa mina sammanträffanden med justitieministern, att jag räknar det som några av mina bästa upplevelser sedan jag kom till riksdagen.

Jag skulle här vilja tillägga, att de domstolsstraff som utmätts blev efterskänkta på grund av de nådeansökningar som låg inne — självfallet inte som följd av dessa mina framställningar.

Svar på interpellation ang. utöandet av benådningsrätten.

Det betydde att dessa brottslingar kunde återvända till livet. De blev ock dugliga och skötsamma medborgare, och det var det justitieministern syftade till. Uppenbarligen är det denna justitieministerns praxis som räddat dessa människor och deras familjer. Om justitieministern skulle ha varit mindre generös — såsom man rekommenderat här — då tror jag att i varje fall en av dessa brottslingar aldrig skulle ha fått nåd. Detta skulle med visshet ha inneburit, att ett hem blivit skövlat, ett hem med två generationer.

När jag tänker på hela detta ärende och vad som sagts här — jag är tacksam över att saken kommit upp i riksdagen, därför att det medfört att vi fått ta del av justitieministerns värdefulla utredning — så har jag ett starkt behov av att inför kammaren få deklarera, att justitieministern vid sitt handläggande av benådningsärenden, såvitt jag förstår, företrätt något av det allra bästa och finaste i svensk demokrati. Det har plågat mig att man så klankat på och klandrat en man, som gjort mer än någon annan svensk man för att upprätta vilsegångna människor.

Herr ANDERSSON i Linköping (s):

Herr talman! Jag skulle vara oärlig om jag förnekar den förvåning — för att inte använda ett starkare uttryck — som jag erfor när X fick sin partiella nåd. Utan att gå in på detaljerna i denna fråga — talmannen har vädjat till oss att inte göra det — vill jag nog ändå påstå att omständigheterna i denna affär icke var sådana, att de pekade mot en nåd. Med en fräckhet, som framstår som högst ovanlig även bland de värsta och grövsta egendomsförbrytarna, plundrades människor här på ett synnerligen kallhamrat och hänsynslöst sätt. Härvidlag gavs det ingen nåd. Den brottsliga motiv var inte att klara livets nödtorft utan att skapa förutsättningar för ett fortsatt lyxbetonat liv. Jag undrar ändå om icke detta fall upp-

fyllde de förutsättningar, som statsrådet anförde och som kunde omöjliggöra en benådning — jag tänker här på brottets beskaffenhet.

Med utgångspunkt från detta fall är emellertid jag — i motsats till min länskamrat som var uppe här nyligen — inte beredd att dra lika långtgående och bestämda generella slutsatser. Nådeinstitutet framstår för mig som en verklig tillgång. Jag tvekar inte ett ögonblick att försvara det, och jag vill även ha en human tillämpning av detsamma. Detta kan dock inte innebära att man reservationslöst accepterar och applåderar allt som sker i de olika fallen. För övrigt är jag inte alls övertygad om att man bäst slår vakt om och skyddar nådeinstitutet genom att kritiklöst följa med vad som sker i alla enskilda fall. Jag tror att förtroendet för institutet inte minskar om man erkänner att det någon gång — och det är ju naturligt — begås misstag vid handhavandet av detsamma. Det är lika naturligt som att institutet inte gynnas av en partipolitiskt färgad »upplysning», som försöker framställa fallet X som ett typfall för benådning. Jag tror att nådeinstitutet tål att titta på, och jag tror också att det på lång sikt är bra att man gör så. Tillåt därför en enkel lekman att göra några reflexioner om nådeinstitutet för framtiden.

Ligger det ändå inte en fara i att domstolsutslag och nådepraxis skiljer sig i så väsentlig omfattning som de f. n. gör? Är det inte fara å färde, när man även på domarhåll börjar betrakta nådebesluten, inte formellt men reellt, som en korrigering av domen? Det finns anledning att intensifiera ansträngningarna att komma i en sådan situation, att behovet av nådeinstitutet kommer att minskas. Ger strafflagen otillräckliga möjligheter att beakta t. ex. den tilltalades uppväxtförhållanden, hör detta rättas till genom en ändring av strafflagen, verkställighetslagen eller tillämpningsbestämmelserna.

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

Inga reformer kan göra nådeinstitutet onödigt, men de kan sannolikt reducera de fall, i vilka nåd kan behöva förekomma. Det är därför angeläget att stärka institutets ställning, så att det bäres upp av en stark folkmening. Det kan råda delade meningar om hur detta skall ske. Förmodligen skulle det vara värt att pröva det uppslag, som ordföranden i Sveriges juristförbund, borgmästare Svennegård, lanserade, nämligen att en nämnd — som inte skulle stå över regeringen som någon här antydde — skulle förbereda regeringens handläggning av och beslut i nådefrågor.

Oavsett om man går den vägen eller icke synes det mig nödvändigt — och det styrkes av vad som förekommit i fallet X — att de sakupplysningar, som lämnas i nådeansökningen, ordentligt kontrolleras. Till grund för beslutet måste ligga korrekta uppgifter, som ger en klar och objektiv bild av den nådesökande och hans förhållanden. Det är förutsättningen för riktiga beslut. Starka skäl synes därför enligt min mening tala för en ordentlig penetrering av frågan.

I dag är emellertid förutsättningarna för en lidelsefri debatt inte för handen, och alla vet varför. Ett enligt min mening olyckligt beslut i ett nådeärende har av folkpartiet gjorts till ett viktigt led i den pågående klappjakten på justitieministern. Den stort upplagda kampanjen mot statsrådet Zetterberg har andra syften än att få en annan nådepraxis till stånd, nämligen ett ombyte på justitieministerposten och helst ett helt regimskifte. Den hårda försvarsattityden från socialdemokratiskt håll är därför naturlig. Det är naturligt, att det i denna politiska strid varken begäres eller ges någon nåd. Jag beklagar emellertid uppriktigt, att en sådan fråga som nådeinstitutets ställning i det svenska rättssamhället inte kan få behandlas under lugnare och mera värdiga former.

Under detta anförande hade sammanträdet för en stund avbrutits med anledning av ett svimningsfall på åhörarläktaren.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Den föregående talaren hade i själva sakfrågan åtskilligt att säga, som jag kan instämma i. Däremot vill jag med anledning av hans sista yttrande säga, att det enligt min mening inte förekommit något i denna debatt, som ur parlamentarisk eller andra synpunkter kan betecknas som ovärdigt.

Jag skall inte fördjupa mig i statistiken. Vi är överens om att det inte är lätt att få fram verkligheten ur den. Jag har emellertid framhållit den allmänna och som jag tror rätt väsentliga synpunkten, att en förbättrad lagstiftning på den ena punkten efter den andra rimligen borde medföra minskad anledning att använda nådeinstitutet. Det är en uppfattning, som delas av många andra. I mitt första anförande erinrade jag om att alkoholisterna under åren 1936—1938, då man hade en stor topp av nådeärenden, omfattade cirka hälften av de bifallna nådeansökningarna. Sedan föll den gruppen bort, och då blev det verkligen ett fullständigt brott i utvecklingen, såsom jag nämnde i mitt första anförande.

Tidigare kunde de fångar, som under strafftiden vistades vid sjukhus utanför anstalten, inte annat än nådevägen få en sjukhusvistelse inräknad helt eller delvis i strafftiden. Detta har också fallit bort. Enligt strafflagberedningens betänkande var antalet sådana fångar cirka 250 om året, men alla sökte givetvis inte nåd.

Vidare kan en person, som är dömd till ett kortare frihetsstraff, behöva anstånd med att avtjäna detta straff för att det inte skall ingripa orimligt hårt i hans civila förhållanden, hans yrkesutövande, familjeliv och annat. Tidigare kunde detta inte klaras annat än

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

nådevägen. Nu kan länsstyrelserna klara den saken.

Det är ju åtskilligt annat som har följt med denna humaniserade lagstiftning. Under 30-talet gavs de villkorliga frihetsstraffen i en omfattning, som var mindre än en tredjedel av det antal fall då man ådömde ovillkorliga straff. 1952 var det ungefär lika många av dessa bägge kategorier, och det borde givetvis också påverka behovet av att begagna nådeinstiuet.

Förmodligen är det väl detta som har gjort, att högsta domstolen nu uppträder snävare än vad justitiedepartementet gör. Jag vill nämna några siffror. Vi kan ju använda den bas, som vi visserligen inte var överens om men som siffrorna nu är uträknade på. Under åren 1931—1935 var det överensstämmelse mellan högsta domstolen och justitiedepartementet i 95,7 procent av fallen, 1936—1940 var det 93,8 procent och nu är man som sagt nere i ca 84 procent av fallen. Även under den senare tiden har det varit en växande divergens.

Jag tror inte att man skall glida förbi dessa saker, som ju onekligen är väsentliga i sammanhanget. Det är väl också rätt naturligt om man från riksdagens sida fäster betydande vikt vid högsta domstolens uppfattning. Jag vill också erinra om att herr Fröding i sitt mycket koncilianta anförande dock bekräftade, att de flesta domare han talat vid liksom han själv hade den uppfattningen, att justitieministern använde benådningsinstitutet i för stor omfattning. Jag tror också att det är en rätt omfattande opinion bland juridiskt utbildade människor, särskilt bland dem som praktiskt arbetar på området.

Nu vill jag säga, herr talman, att jag av vad som här anförts inte blivit övertygad om att de framtida proportionerna mellan nådeärenden och antalet dömda skall behöva vara sådana även i framtiden. Det måste ovillkorligen vara riktigt att man försöker lägga lag-

stiftningen och rättsvården till rätta på ett sådant sätt, att användandet av nådeinstitutet blir vad det väl från början och i princip alltid har ansetts böra vara, nämligen en undantagsutväg, som inte skall brukas i alltför stor utsträckning. Olika uppfattning i det fallet har ju inte det minsta att göra med olika inställning i humanitärt avseende. Vi kan ju vara fullständigt överens om att vi vill hjälpa människor så långt det står i vår makt att göra det och ändå ha olika uppfattning om hur detta skall ordnas inom den svenska rättsvårdens ram.

Jag är alltså, som jag nämnde, för närvarande inte är övertygad om att de nuvarande proportionerna kan vara riktiga. Men jag vill säga, att om det mot all förmodan skulle visa sig att ett nådeinstitut i framtiden måste brukas i den utsträckning som för närvarande sker, då kan å andra sidan icke den nuvarande ordningen accepteras. Då står vi, som jag förut en gång har nämnt, inför ett nytt konstitutionellt problem. Den flera gånger både av mig och andra citerade Svennegård säger, att förfarandet när det gäller nådeärenden strider mot de flesta principerna i strafflagsskipningen. Det strider mot principen att det skall vara mångas samråd, att avgörandet inte skall vila på en mans omdöme o. s. v. Det är givetvis både från arbetssynpunkt och från allmänt demokratisk synpunkt oriktigt, att avgörandena i en så stor mängd fall skall vila på en departementschef. Jag har förut framhållit, att om nådeinstitutet används i stor omfattning och särskilt om det därtill används subjektivt, vilket naturligtvis alltid i viss utsträckning kommer att ske, betyder ett ombyte på justitieministerposten en förskjutning inom den svenska rättsvården, och det strider ju mot vanliga demokratiska principer på detta område.

Förutsättningen för att man skall kunna ha ett nådeinstitut som förvaltas

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

på det nuvarande sättet måste alltså, såvitt jag förstår, vara att det icke behöver brukas i alltför stor omfattning. I annat fall blir det nödvändigt att omorganisera nådeinstitutet. Jag förstår inte att man kan komma till någon annan uppfattning i det fallet.

Sedan vill jag bara tillägga en sak, herr talman. När det gällde frågan om en kombination av frihetsstraff och villkorlig dom nöjde jag mig i mitt första anförande med att konstatera vilka ståndpunkter som här föreligger. Saken har sedan tagits upp i debatten i i flera anföranden, och man har även på juristhåll menat, att det egentligen inte finns något att invända mot en sådan kombination. Som jag nämnde i mitt första anförande kan jag inte göra några uttalanden om huruvida den straffkombinationen är lämplig och i framtiden bör införas i svensk lag, men jag försökte ge belägg för att det på nuvarande stadium gäller en konstitutionell fråga. Jag kan också i det fallet peka på åtskilliga jurister som stöder min uppfattning. Man bör inte börja tillämpa en ordning innan den är lagfäst. Som jag sade förut kan det finnas undantagsfall — detta är ett gränsområde som inte alltid är lätt att kartlägga — men regeln bör vara att man stiftar lag först och börjar tillämpa den sedan. Vad strafflagberedningen i detta avseende tänker föreslå är inte väsentligt i sammanhanget. Det är väl ändå från demokratisk synpunkt inte meningen, att riksdagens roll skall förvandlas till att utöva bekräftande folkomröstning om lagar som redan tillämpas i praktiken. Det är ett konstitutionellt problem, men justitieministern kan sitta lugn: i memorial nr 15 är ansvarsfrihet redan given. Min uppfattning är dock klar, även om riksdagsmajoriteten har en annan uppfattning.

På grund av förfall för sekreteraren övertogs nu protokollföringen, jämlikt

herr talmannens förordnande, av tjänstemannen hos kammaren Per Bergsten.

In fidem

Gunnar Britth.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Min önskan är ingalunda att vare sig delta i eller förlänga en allmän diskussion ur personliga, partipolitiska eller känslomässiga synpunkter på justitieministerns handhavande av nådeinstitutet. Jag är fullkomligt på det klara med att detta institut icke kan avvaras.

Jag har begärt ordet uteslutande i anledning av justitieministerns tal om anstaltsnämnderna. Jag och säkerligen många med mig fick den uppfattningen, att anstaltsnämnderna har varit med om att skapa nuvarande praxis för nådeinstitutets tillämpning och därför delar ansvaret. Nådeinstitutet skall visserligen användas för enstaka fall, men i den mån nådeärendena växer i antal och i den mån nådeinstitutet används för en ny verkställighetsform skapas givetvis en viss praxis på detta område. Justitieministern sade att anstaltsnämnderna är välvilligare än han. Anstaltsnämnderna är förnämliga institutioner där det sitter en domare, en fängelsedirektör och två socialvårdare. Justitieministern sade, om jag får tillåta mig att göra en fri tolkning, att han kryssade mellan den strängare högsta domstolen och de välvilligare anstaltsnämnderna.

Jag vill uppmana justitieministern att inte fästa alltför stort avseende vid anstaltsnämnderna och inte låta deras yttranden vara vägledande, när det gäller att bedöma de allmänpreventiva verkningarna. Jag är själv ordförande i anstaltsnämnden i Falun och vet ganska väl vad jag talar om. Det är givet att när vårt yttrande inhämtas är man ganska välvillig, ty anstaltsnämnden har klart för sig att vad den skall säga är om mannen skött sig väl, hur han uppfört sig i fängelset och vad vi

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

tror om hans möjlighet att låta sig rättas. Vi får ett allmänt intryck av honom, när vi kallar upp honom och pratar med honom, och så får vi ett ingalunda alldeles fullständigt intryck av brottets beskaffenhet.

I början var jag mycket välvillig. Jag lät med lika blödande hjärta som justitieministern de sociala nådesynpunkterna råda, men fann ganska snart att nådeärendena ökade i antal och att även de, som begärde att få tala med mig om nåd, ökade i antal. Vi blev ganska snart på det klara med att vad vi inte kunde överblicka var de allmänpreventiva synpunkterna och vidare likformigheten i behandlingen av olika nådesökande. Det kan ju inte en anstaltsnämnd i Falun med säkerhet bedöma. Den allmänpreventiva synpunkten måste i ganska stor utsträckning ta hänsyn till brottets beskaffenhet.

Den andra synpunkten är att i den mån man börjar utvidga det, som skall gälla som undantag, till kategori, blir de enskilda inte heller likformigt behandlade.

Jag begärde alltså ordet för två saker. För det första för att meddela justitieministern min personliga synpunkt: fäst inte avseende vid anstaltsnämnderna såsom opinionsbildare eller medansvariga i den praxis som möjligen kan skapas beträffande nådeinstitutets handhavande, utan tag det som en allmän orientering och lita mera på de utredningar som utförs under helt andra förhållanden! Utredningarna görs nämligen inte så ingående och noggrant som de borde göras inom anstaltsnämnderna.

För det andra, glöm inte vid behandlingen av varje enskilt fall bort att det dock finns fall, där de allmänpreventiva, de rättsmoraliska synpunkterna inte får förbises! Om så sker inträffar sådana fall som upprör den allmänna opinionen.

Med dessa ord, herr talman, vill jag inte alls ansluta mig till de mera till-

spetsade känslomässiga, partipolitiska eller personliga synpunkter som förut har lagts på debatten. Jag ville bara lämna denna upplysning.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Får jag bara säga några ord i anledning av den siste talarens anförande. Det gjorde mig verkligen bekymrad.

Här skickar man alltså ärenden på remiss till en mycket sakkunnig och väl kvalificerad instans. I allmänhet är det en domare som är ordförande i anstaltsnämnden, ibland kan det såsom i Falun vara en mycket framstående advokat, i detta fall herr Gezelius. Vidare finns där direktören för fängelset, en vaktkonstapel eller annan tjänsteman samt ett par socialt verksamma lekmän. Att denna instans är utomordentligt väl sammansatt och väl ägnad — bättre än enbart domare — att avge utlåtanden i dessa benådningsärenden, som ju icke avser ett dömande, det måste jag fasthålla vid. Att anstaltsnämnderna inte har en allmän överblick över alla nådemål är ju självklart, men därför kan de väl inte fransäga sig sitt ansvar. Med samma fog kunde varje häradsrätt säga att den inte kan döma därför att den inte kan ta hänsyn till allmänpreventiionen.

Ibland har det förekommit att en anstaltsnämnd avgivit sitt yttrande med reservation just för de allmänpreventiva synpunkterna. Men nog hade jag hoppats och hoppas fortfarande att anstaltsnämnderna lika väl som andra myndigheter, som under ämbetsansvar avger utlåtande i en viss fråga, också ger ett riktigt råd åt den myndighet som sedan skall fatta beslut.

Herr GEZELIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är visserligen så att i dessa mål har vi tillgång till personundersökning, vi har tillgång till handlingarna, vi har tillgång till ytt-

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

rande från fängelsedirektören och en representant för personalen, men vi har mycket liten tillgång till alla andra skäl som man vill åberopa, ty de åberopas ju i regel bara i en kort skrift, som personalen sätter upp. Men detta är inte det betänkliga. Det betänkliga är, att vi yttrar oss bara på begäran av fångvårdsstyrelsen. I ett sådant fall säger vi ibland, att vederbörande skött sig väl och med hänsyn till detta har vi för vår del intet emot bifall till hans nådeansökan. Men vi känner inte något medansvar. Jag kan samtidigt erkänna att vi i Falun har avstyrkt nådeansökningar i ganska stor utsträckning under de senaste åren. Jag vet inte hur det är på andra anstalter. Jag har hört ryktesvis att man på vissa håll är mycket mera givmild än vi.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi känner inte något medansvar. Vi har bara yttrat oss om vad vi vet, och sedan antingen tillstyrker vi eller säger att vi inte kan yttra oss eller avstyrker.

Om en person, som dömts till ett år och suttit i fängelset i två månader, begär nåd därför att hans fästmo, som han skall gifta sig med, skall få ett barn och han inte kan förmås ta tillbaka ansökningen, brukar vi avstyrka. Men vi känner oss inte annat än såsom en upplysande remissmyndighet. Jag kan inte svara för de andra anstalterna, men jag vill direkt säga ut, att vi känner oss inte så förnämliga och skickliga att vi anser oss kunna ta det ansvar som justitieministern tilltror oss.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag måste vidhålla vad jag nyss sade. Jag har sett yttranden från anstaltsnämnderna runt om i hela riket, och jag kan inte minnas, att jag märkt någon skillnad i detta avseende. Anstaltsnämnderna har ju tillgång till domen — den finns på fängelset — och så tillkommer nådeskälen. Om det är någon tvekan beträffande olika omstän-

digheter, såsom ofta är fallet rörande de personliga förhållandena, kan anstaltsnämnden göra förfrågningar, vilket också många anstaltsnämnder gör. Ofta får man mycket långa och utförliga redovisningar från anstaltsnämnderna vari de värderar skälen för och emot. Det är faktiskt de enda instanser i hela detta nådeförfarandet, från vilka man får en sådan motivering. Såväl fångvårdsstyrelsen som högsta domstolen och Kungl. Maj:t anger bara den slutsats man kommit fram till. Anstaltsnämnderna brukar däremot ofta ha ett långt resonemang för och emot, vilket är synnerligen värdefullt, eftersom de just, såsom här sagts, i motsats till andra instanser har direkt personlig kontakt med fallet. Om anstaltsnämnden finner personliga skäl tala för nåd men anser allmänpreventiva skäl tala emot, bör enligt min mening anstaltsnämnden säga detta. Så sker också. Det är vanligt att anstaltsnämnden förklarar, att den dömd skött sig mycket bra och att det föreligger personligen ömmande omständigheter men att nämnden till följd av brottets beskaffenhet ändå inte vill tillstyrka nåd. Så skulle jag vilja rekommendera anstaltsnämnden i Falun att förfara i motsvarande fall.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! Middagen väntar, och jag skall inte uppehålla kammarens tid mer än några minuter.

Jag har begärt ordet med anledning av att en tidigare talare framhöll, att när det gäller nådeansökningar för personer, som dömts för mened, skulle justitieministern visat sig vara mycket välvilligt inställd. Jag har en helt annan uppfattning om den saken. Varför? Jo, jag har varit inkopplad på ett nådeärendet, där det just gällde att få nåd för en person som begått mened. Jag fick ingalunda den uppfattningen, att justitieministern var så förfärligt medgörlig.

Det gällde tvenne personer, som var inblandade i ett menedsmål. De hade

Svar på interpellation ang. utövandet av benådningsrätten.

varit tillsammans på kvällen och festat om i den enes hem. Den andre hade bil och med den körde de till en telefonstation och skulle telefonera. Den var emellertid stängd. Detta hindrade inte, att bilföraren bultade på och störde de inneboende. Dessa fick den uppfattningen, att han var berusad och underrättade vederbörande landsfiskal om saken. Vid polisförhøret sade såväl bilföraren som hans passagerare, att det inte alls förekommit någon spritförtäring. Landsfiskalen ansåg emellertid sådana skäl föreligga att åtal anställdes. Åtalet ogillades visserligen, men landsfiskalen nöjde sig inte med denna utgång. Han vände sig till landsfogden, och statspolisen kopplades in på fallet. Det dröjde inte länge, innan man fått passageraren att erkänna, att spritförtäring förekommit och att den som kört bilen varit berörd av starka drycker. Då dömdes bilföraren som anstiftare av mened till ett års straffarbete och passageraren, som hade tubbats till att begå mened, till ett halvt års straffarbete.

Vi, som kände dessa båda personer, visste, att passageraren hade blivit hårt pressad av bilföraren, och ansåg, att största skulden borde läggas på bilföraren. Jag fick då från ett flertal håll uppmaning att söka få straffet för passageraren ändrat till villkorlig dom. Jag sökte på ett förberedande stadium upp justitieminister Zetterberg. Det vill jag emellertid säga, att jag ingalunda fick den uppfattningen, att det bara var att gå till honom och lägga ett gott ord för vederbörande och så skulle saken vara klar. Tvärtom. Han såg mycket allvarligt på saken. Han nämnde bland annat, att under den senaste tiden hade det förekommit ett rätt stort antal menedsmål, varav en del fall även gällde Västerbotten. Hovrätten för Övre Norrland hade under den senaste tiden avdömt ett flertal sådana mål. Jag hade, när jag gick, den uppfattningen, att bakom det vänliga ansiktet och det hjärtliga handslag, som jag erhöll vid

avskedet, stod en strängt granskande jurist. Justitieministern sade också, att det måste förebringas en ytterst stark motivering, därest han skulle kunna gå med på ett bifall. Det var det sista han sade, när jag gick.

Jag betraktade saken som ganska hopplös, vilket jag meddelade mina ortsbör, som dels tillskrev mig, dels sökte upp mig, när jag var hemma under påskferierna. Jag kontaktade emellertid en del av kommunens förtroendemän, och vi skrev en petition om nåd med församlingens kyrkoherde i spetsen. Men den uppsökte jag justitieministern och trodde, att saken var klar. Jag fick emellertid det nedslående svaret av honom, att han måste ytterligare genomgå ärendet, innan han kunde ta ståndpunkt. Hade jag inte sedan många år tillbaka känt statsrådet Zetterberg och ägt vetskap om hans rättrådighet, sociala patos och goda hjärta, skulle jag ha bibragts den bestämda uppfattningen, att statsrådet Zetterberg var en hjärtlös och hårdhudad man. Nu visste jag emellertid, att det endast var den korrekta juristen, som inte ville ta ståndpunkt, innan han prövat ärendet slutgiltigt.

Nå, ärade kammarledamöter, hur gick det? Jag hade så utmärkta intyg och så goda vitsord att åberopa, att ansökan bifölls. Vad blev resultatet? Jo, jag vågar bestämt hävda, att den person det här gällde, som vid den tiden stod på gränsen att gå under både psykiskt och fysiskt, blev räddad tack vare statsrådets tillmötesgående. Nu, den dag som i dag är, har han återfått sin plats, som han sades upp ifrån. Han har också numera avstått från bruket av sprit, och han sköter sig monstergilt.

Som slutord vill jag endast, gentemot de talare, som hävdade att statsrådet Zetterberg är alltför tillmötesgående beträffande nådeansökningar från menedare, säga att jag har den uppfattningen att statsrådet är mycket restriktivt och svår att komma till tals med, just när

Svar på interpellation ang. utövändet av benådningsrätten.

det gäller denna kategori av nådesökande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter, konstitutionsutskottets memorial nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 121—125, bevillningsutskottets betänkande nr 45, bankoutskottets utlåtanden nr 23 och 24 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 31.

§ 6.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att bevillningsutskottets betänkande nr 45 och statsutskottets utlåtande nr 123 skulle i nu nämnd ordning uppföras främst och konstitutionsutskottets memorial nr 15 sist bland 2 gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en den 31 mars 1954 avslutad överenskommelse mellan Sverige och Japan angående skydd av rättigheter på den industriella äganderättens område, vilka berörts av det andra världskriget m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 232, med anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till vissa skogsbrukskurser m. m.;

nr 233, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förlagskapital för statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader;

nr 234, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Understöd åt lanthushållningsseminariet å Rimforsa jämte i ämnet väckt motion;

nr 235, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 236, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 237, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1954/55 m. m.; och

nr 238, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Anskaffande av framdrivningsmaskineri för undersöknings- och bevakningsfartyget Skagerak jämte i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.17.

In fidem
Per Bergsten.

Lördagen den 15 maj.

Kl. 10.00.

§ 1.

I enlighet med kamrarnas därom den 11 innevarande maj fattade beslut skulle nu omröstningar företagas över nedan omförmälda, i statsutskottets memorial nr 120 intagna voteringspropositioner; och skedde omröstningarna i följande ordning, nämligen:

1:a omröstningen.

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för universitetskanslersämbetet, som föranledes av vad departementschefen och utskottet förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Arvode till universitetskanslern	35 816
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	60 300
3. Arvode, bestämt av Kungl. Maj:t	3 600
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	28 500
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	39 484

Summa kronor 167 700

c) till *Universitetskanslersämbetet*:
Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 167 700 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1954/55, vidtaga den ändring i personalförteckningen för universitetskanslersämbetet, som föranledes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Arvode till universitetskanslern	35 816
2. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	57 500
3. Arvode, bestämt av Kungl. Maj:t	3 600
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	28 500
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	39 384

Summa kronor 164 800

c) till *Universitetskanslersämbetet*:
Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 164 800 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 76 Ja och 123 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 54 Ja och 72 Nej, vadan, då därtill lades andra kam-

marens röster
 eller 76 Ja och 123 Nej,
 sammanräkningen
 visade 130 Ja och 195 Nej,
 och hade alltså beslut i denna fråga
 blivit av riksdagen fattat i överens-
 stämmelse med nej-propositionens in-
 nehåll.

2:a omröstningen.

Den som i likhet med första kam-
 maren vill att riksdagen må, med bifall till
 Kungl. Maj:ts förslag och med avslag
 å motionen II: 61, till *Kommunala och
 enskilda anstalter för yrkesundervis-
 ning: Bidrag till driften av flygmekanik-
 skerskolan i Mölndal* för budgetåret
 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av
 334 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet
 med andra kammaren, i anledning av
 Kungl. Maj:ts förslag och med bifall
 till motionen II: 61, till *Kommunala och
 enskilda anstalter för yrkesundervis-
 ning: Bidrag till driften av flygmekanik-
 skerskolan i Mölndal* för budgetåret
 1954/55 anvisat ett förslagsanslag av
 349 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens
 ledamöter intagit sina platser samt vo-
 teringspropositionen blivit uppläst,
 verkställdes omröstningen medelst om-
 röstningsapparat, och utföll densamma
 med 92 Ja och 110 Nej, varjämte 6 av
 kammarens ledamöter förklarade sig
 avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna vo-
 teringsproposition, som, enligt ankom-
 met och nu uppläst protokoll, blivit av
 första kammaren samtidigt anställd, ha-
 de utfallit med 98 Ja och 32 Nej,
 vadan, då därtill
 lades andra kam-
 marens röster
 eller 92 Ja och 110 Nej,

sammanräkningen

visade 190 Ja och 142 Nej,
 och hade alltså beslut i denna fråga
 blivit av riksdagen fattat i överens-
 stämmelse med ja-propositionens inne-
 håll.

3:e omröstningen.

Den som i likhet med första kam-
 maren vill att riksdagen må, i anled-
 ning av Kungl. Maj:ts förslag samt mo-
 tionerna I: 176 och II: 225, till *Kommu-
 nala och enskilda anstalter för yrkes-
 undervisning: Bidrag till inrättande av
 sjömansskolor* för budgetåret 1954/55
 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kro-
 nor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet
 med andra kammaren, i anslutning till
 Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag
 å motionerna I: 176 och II: 225, till
*Kommunala och enskilda anstalter för
 yrkesundervisning: Bidrag till inrät-
 tande av sjömansskolor* för budgetåret
 1954/55 anvisat ett förslagsanslag av
 100 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens
 ledamöter intagit sina platser samt vo-
 teringspropositionen blivit uppläst,
 verkställdes omröstningen medelst om-
 röstningsapparat, och utföll densamma
 med 124 Ja och 78 Nej, varjämte 5 av
 kammarens ledamöter förklarade sig
 avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna
 voteringsproposition, som, enligt an-
 kommet och nu uppläst protokoll, bli-
 vit av första kammaren samtidigt an-
 ställd, hade utfallit
 med 80 Ja och 45 Nej,
 vadan, då därtill
 lades andra kam-
 marens röster
 eller 124 Ja och 78 Nej,
 sammanräkningen
 visade 204 Ja och 123 Nej,

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.**Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 26 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 112, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt;

2) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

3) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1954; samt

4) förordning om brännoljeskatt;

dels medgiva att under följande, i årets statsverksproposition under tolfte huvudtiteln uppförda anslag finge mot automobils kattmedlen avräknas nedan angivna belopp, nämligen under

anslaget till Pensioner åt f. d. befattningshavare i statens tjänst 700 000 kronor;

anslaget till Pensioner enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare m. m. 5 800 000 kronor;

anslaget till Pensioner åt efterlevan-

de till befattningshavare i statens tjänst 200 000 kronor;

samt anslaget till Pensioner åt efterlevande till arbetare i statens tjänst 700 000 kronor;

dels godkänna de principer för avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobils kattmedel, för vilka departementschefen vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t redogjort;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder — förordna om restitution av skatt för sådan bensin, som från och med år 1955 förbrukades vid jordbruket till bensindrivna traktorer;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1954/55 medgiva det överskridande av den i kontrollstyrelsens avlöningsstat upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal, som kunde bli va erforderligt i anledning av de i propositionen framlagda förslagen.

Propositionen hade hänvisats, såvitt anginge dels de fyra förordningsförslagen och dels förslaget om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution av skatt för viss bensin, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Det i propositionen framlagda förslaget innebar en höjning av dels skatterna på bensin och motorbrännolja till 32 öre per liter, dels skatten på motorsprit till 7 öre, dels fordonsskatten för personbilar med 10 kr., dels fordonsskatten för bussar och lastbilar med i genomsnitt ca 17 procent och dels fordonsskatten för vissa släpvagnar med varierande belopp. Skattehöjningen avsåg i första hand att täcka utgifterna för vägväsendet under budgetåret 1954/55 men jämväl att i fortsättningen möjliggöra en fortlöpande upprustning av vägarna. Vidare hade föreslagits viss skattelättnad för inhemsk skifferbensin

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

ävensom överflyttning av uppbördsverksamheten med avseende å brännoljeskatten från länsstyrelserna till kontrollstyrelsen. Slutligen hade föreslagits en höjning av restitutionsbeloppet för bensinskatt, erlagd för jordbrukets traktorer, från 300 till 325 kr.

Till utskottet har hänvisats ett antal i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 498 av herr *Pålsson m. fl.* och II: 643 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* vari hemställts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid utredning om den framtida automobilbeskattningen frågan om en utjämning av priserna å flytande drivmedel i enlighet med motionernas syfte måtte bli föremål för en allsidig och förutsättningslös prövning.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 112, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 537 av herr *Kärrlander* samt de likalydande motionerna I: 480 av herr *Magnusson m. fl.* och II: 608 av herr *Hagård m. fl.*, såvitt motionerna avsåge befrielse från fordonskatt för invalidbilar, ävensom med avslag å följande motioner, nämligen dels de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bergh m. fl.* och II: 640 av herr *Cassel m. fl.*, de likalydande motionerna I: 504 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 637 av fru *Sandström m. fl.* samt motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å förslaget om höjd fordonsskatt, dels motionen II: 642 av herr *Hall*, såvitt avsåge skattesatsen för personbilar, och dels motionen I: 503 av herr *Bergh* samt motionen II: 610 av herr *Asp*, antaga av utskottet framlagt förslag till för-

ordning angående ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, ävensom de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bergh m. fl.* och II: 640 av herr *Cassel m. fl.* samt de likalydande motionerna I: 504 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 637 av fru *Sandström m. fl.*, såvitt motionerna avsåge skattesatsen för bensin,

a) antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

b) antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juli 1954;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, de likalydande motionerna I: 500 av herr *Bergh m. fl.* och II: 640 av herr *Cassel m. fl.* samt de likalydande motionerna I: 504 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 637 av fru *Sandström m. fl.*, såvitt motionerna avsåge skattesatsen för brännolja, ävensom motionen I: 497 av herrar *Franzén* och *Herbert Hermansson*, antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om brännoljeskatt;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 499 av herrar *Ola Persson* och *Norling*, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder — förordna om restitution av skatt för sådan bensin, som från och med år 1955 förbrukades vid jordbruket till bensindrivna traktorer;

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

B) att de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl., i vad de ej behandlats under A) 1)—3), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att de likalydande motionerna I: 480 av herr Magnusson m. fl. och II: 608 av herr Hagård m. fl., i vad de ej behandlats under A) 1), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498 av herr Pålsson m. fl. och II: 643 av herr Larsson i Hedenäset m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 502 av herr Bergh och II: 639 av herr Agerberg m. fl.,

3) motionen I: 466 av herrar Gustaf Elofsson och Theodor Johansson,

4) motionen II: 609 av herrar Asp och Persson i Appuna, ävensom

5) motionen II: 642 av herr Hall, i vad den ej behandlats under A) 1),

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Spetz, Velander, Söderquist, Kristensson* i Osby, *Kollberg, Edström* och *Christenson* i Malmö, vilka, under hänvisning dels till den motiveering, som i de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl. anförts för ett lägre skatteuttag än vad som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 112, och dels till innehållet i motionen II: 537 av herr Kärrlander samt de likalydande motionerna I: 480 av herr Magnusson m. fl. och II: 608 av herr Hagård m. fl., ansett att utskottet i punkterna A) 1—3 och B) bort hemställa,

»A) att riksdagen — — — (= utskottet) — — — oförändrad bifallas,

1) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i vad avsåge höjning av fordonsbeskattningen samt med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl., de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl. samt motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å förslaget om höjd fordonsskatt, ävensom i anledning av dels motionen II: 537 av herr Kärrlander, dels de likalydande motionerna I: 480 av herr Magnusson m. fl. och II: 608 av herr Hagård m. fl., såvitt motionerna avsåge befrielse från fordonsskatt för invalidbilar, och dels motionen II: 642 av herr Hall, såvitt avsåge skattesatsen för personbilar, samt med avslag å motionen I: 503 av herr Bergh och motionen II: 610 av herr Asp, antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt;

2) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl., såvitt motionerna avsåge skattesatsen för bensin, ävensom med avslag å motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del,

a) antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

b) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om tillfällig skatt å bensin, som finns i riket den 1 juli 1954, med den ändring av 1 § som angivits i reservationen;

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

3) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 497 av herrar Franzén och Herbert Hermansson även som med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl., såvitt motionerna avsåge skattesatsen för brännolja, samt med avslag å motionen I: 499 av herrar Ola Persson och Norling, i vad däri yrkats avslag å propositionen i förevarande del, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om brännoljeskatt med den ändring av 3 §, som angivits i reservationen;

B) att riksdagen måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 500 av herr Bergh m. fl. och II: 640 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 504 av herr Lindblom m. fl. och II: 637 av fru Sandström m. fl. antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa fördrivande av automobil använda brännoljor;

II) av herr Asp, utan angivet yrkande.

Den under I) angivna reservationen innebar, förutom avslag å Kungl. Maj:ts förslag om höjning av fordonsbeskattningen, att skatten å bensin och motorsprit skulle utgöra 31 öre resp. 7 öre för liter och att brännoljeskatt skulle utgå med 26 öre för liter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Jag medger gärna att finansministern har stått inför en svår uppgift när det har gällt att bygga en proposition på ett så sönderskjutet förslag som det Niteliusska. Det förefaller mig vara liksom att uppföra en byggnad på en osäker grund.

Under remissdebatten i år påtalade jag det förhållandet, att när denna utredning hade arbetat i mer än två år tillkallades rådgivare såsom sakkunniga. De kunde inte göra mycket åt utredningen, eftersom den då var i stort sett färdig.

Nu bygger finansministern upp sin proposition på det något ovanliga sättet, att han mellan referaten av remissinstansernas yttranden — av cirka 80 remissinstanser var det knappast någon som tillstyrkte utredningen i dess helhet — och departementschefens yttrande har satt in ett memorandum, uppgjort av utredningen. Detta betyder t. ex. att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kritik av utredningen blev föremål för en kritisk behandling i detta memorandum utan att styrelsen hade fått tillfälle att avge en förklaring. Jag säger bara att detta är ett ovanligt tillvägagångssätt. Jag fördjupar mig inte i förhållandet, utan jag framhåller bara att finansministern genom detta memorandum får liksom en buffert mellan sig och remissinstanserna.

Efter remissdebatten trodde jag för min del, att det låg närmast till hands för finansministern att planera för endast ett år framåt i tiden, för nästa budgetår, och jag var nog då av den uppfattningen, att det inte behövdes någon skattehöjning, om man bara siktede på ett års planering. Nu har finansministern i stället planerat för en femårsperiod, och det är klart att det kan anföras skäl för en något längre planering än en ettårsperiod. Vi har ju att ta hänsyn till det förhållandet, att flera utredningar behövs och att dessa tar sin tid, och även det förhållandet, att en förbättring av vägarna är nödvändig.

Framför allt det senare skälet har gjort att vi inom folkpartiet har gått med på en skatteökning, men vi har inte därvid sträckt oss så långt som finansministern, regeringen och utskottsmajoriteten har gjort. Vi anser att

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

dessas har gått för långt i fråga om skatteskärpning.

Finansministern ansluter sig till en prognos för inkomsterna som överensstämmer med motororganisationernas beträffande bilbeståndets utveckling. Han säger sedan, att om inkomsterna skulle bli mindre, kan detta föranleda att vägutgifterna minskar. Herr finansminister! Jag vill då göra en fråga, som kanske kan synas verklighetsfrämmande, men jag är inte alldeles övertygad om att den faktiskt är det.

Om i stället inkomsten överstiger prognosen, är finansministern då villig att känna sig obunden av femårsplaneringen och ta upp till övervägande om man i så fall kan sänka skatten, allt under förutsättning att man ändå får medel till fyllest för vägbyggandet? Jag skulle vilja säga, att det under innevarande år finns tecken som tyder på att bilbeståndet växer fortare än prognosen ger vid handen. Skulle så bli fallet beträffande ett antal bilar av låt oss säga 10 000, skulle detta för nästa budgetår medföra en ökning av statens inkomster på ungefär 6 miljoner kronor, och om prognosen sedan hölle streck för femårsperioden och dessa bilar fortfarande vore kvar i trafik, skulle det betyda en merinkomst i förhållande till kalkylerna på 30 miljoner kronor. Om siffran i stället vore 20 000 skulle det under samma förutsättningar bli en inkomstökning av 12 miljoner kronor under nästa budgetår och, likaledes under samma förutsättningar, av 60 miljoner kronor under femårsperioden. Jag frågar alltså, om finansministern under dylika förhållanden skulle vara villig att känna sig obunden av beräkningarna beträffande femårsperioden och på angivna villkor kunna dryfta och överväga en skattelindring för bilismen. På vårt håll känner vi oss inte så bundna av femårsberäkningarna i folkpartimotionen, att vi skulle vara förhindrade att överväga ett sådant steg.

Jag nämnde nyss att finansministern

och utskottsmajoriteten har gått för långt beträffande skatteskärpningen, och jag vill understryka att det finns synpunkter, som talar för att man bör gå försiktigare fram. Det har i remissvaren och även i övrigt talats mycket om att själva grunden för utredningen och för propositionen på ett annat sätt än vad nu blivit fallet borde ha utgjorts av en detaljplanering av vägutbyggnaden. Denna kritik har med skärpa framförts av statens väginstitut, men den har också kommit från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen själv, då styrelsen sagt, att materialet för utredningen på detta område är otillfredsställande. Man får ju först i nästa års budget för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen medel till förfogande för den långtidsplanering som man länge har önskat.

Nu är jag medveten om att man från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida säger, att de utgifter som är upptagna i vederbörande proposition är minimibehov, och jag vill inte heller på något sätt förneka att dessa pengar kan komma till nyttig användning. Det är uppenbart att vägutgifterna i regel är mycket produktiva. De minskar bilismens kostnader för reparationer och slitaget på bilbeståndet, de verkar som kostnadssänkande element därigenom att man spar tid vid transporter, och de är även på andra sätt produktiva. Men kvar står dock frågan: användes dessa stora medel på det bästa sättet? Fylles de mest angelägna behoven? Att så sker är ett krav som bör ställas ur samhällsekonomisk synpunkt men som också skattebetalarna har rätt att framföra. Jag vill därför framhålla vikten av att den omfattande vägplaneringen sker så snabbt, att den kan ligga till grund för de stora utgifter som det här gäller. Men i övrigt utgör de synpunkter, som jag här anfört, i varje fall för mig ett skäl som talar för försiktighet i fråga om skatteökning.

Det finns andra skäl som pekar i samma riktning. Ett sådant är att en

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

höjning av bilbeskattningen motverkar utvecklingen av bilbeståndet. Motororganisationerna har framhållit att utvecklingen på detta område bör på lång sikt vara sådan, att det sker en sänkning av skatten per beskattningsenhet. Det är därför av vikt att man inte har en beskattning som hämmar utvecklingen. Nu vill jag inte alls göra gällande att en höjning av fordonsskatten med tio kronor skulle få sådana verkningar, men jag vill bestämt påstå att en sådan höjning, som finansministern och utskottsmajoriteten föreslår beträffande den tunga trafiken, bromsar utvecklingen av denna nyttotrafik.

Det finns ytterligare förhållanden som motiverar försiktighet. Jag tänker då på att detta förslag är ett provisorium och att vidare utredningar skall komma till stånd. Det är angeläget att man inte skyndar händelserna i förväg, utan avvaktar resultatet av dessa utredningar.

Slutligen vill jag erinra om att beskattningen av den tunga trafiken har återverkningar på kostnadsläget och att skattehöjningar medför rubbningar av transportkostnaderna och tillverkningskalkylerna. Även detta talar för att man bör gå försiktigt fram.

Efter dessa mera allmänna reflexioner kommer jag till det som enligt min bedömning är den centrala frågan i detta sammanhang, nämligen beskattningen av den tunga trafiken. Den tunga trafiken utsättes genom propositionen för en merbelastning av allvarligt slag. Finansministern och utskottsmajoriteten har enligt min mening därvidlag gått längre än klokheten bjuder. Grunden för deras ställningstagande är, att finansministern och utskottsmajoriteten anser att den tunga trafiken inte i tillräcklig grad bär sin andel av vägkostnaderna. Men är detta verkligen bevisat? Utskottsmajoriteten tar i sitt nödläge, förefaller det mig, tillflykt till ett uttalande av 1949 års skattekommitté, vilken har något berört detta förhållan-

de. Man har väl från utskottets sida haft behov av att i detta avseende komma med bevis utöver dem som finns i propositionen. Men detta uttalande av 1949 års skattekommitté är inte kategoriskt. Kommittén ifrågasätter bara, om den tunga trafiken betalar tillräckligt stor andel av vägkostnaderna, och så begär man en översyn av detta spörsmål. Jag vill inte på något sätt förringa det arbete som utförts av 1949 års skattekommitté, men jag vill ändå fråga: På vilket material byggde kommittén detta uttalande? Bevillningsutskottets högt ärade ordförande var också ordförande i denna kommitté, och det är möjligt att herr Olsson i Gävle här är i tillfälle att besvara min fråga.

Jag vill understryka att när det gäller frågan om den tunga trafikens andel av vägkostnaderna står mening mot mening. Å ena sidan har vi den Nite-liusska utredningen och uttalanden av vissa länsstyrelser, där det åberopas erfarenhetsmässiga grunder. Å andra sidan har vi motororganisationerna med deras erfarenheter, och dessa organisationer säger att $\frac{3}{4}$ av vägkostnaderna är fasta och svåra att fördela och att den tunga trafiken redan nu betalar tillräckligt stor andel av vägkostnaderna. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, fackämbetsverket på området, har gjort beräkningar som närmast syftar till en sänkning av beskattningen för den tunga trafiken. Man har visserligen inte från ämbetsverkets sida framställt något yrkande därom, men beräkningarna går i den riktningen. Och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen »hävdar bestämt, att grunden för av styrelsen gjorda beräkningar inte är osäkrare än den varpå utredningens resultat bygger».

Här står alltså sakkunniga mot sakkunniga. Jag frågar då: Vore det inte skäl i att invänta ytterligare utredning på detta område, innan man belastar denna nyttotrafik så hårt som från regeringshåll föreslås?

Man kan naturligtvis inte bortse ifrån

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

att en sådan skattebelastning på den tunga trafiken inverkar på dess konkurrensförmåga. Det ligger nära till hands att tänka på trafikpolitiska synpunkter. Dessa kommer ju att behandlas av 1953 års trafikutredning. Här ställer finansministern, så vitt jag förstår, denna utredning inför ett fullbordat faktum. Skall denna utredning, herr finansminister, komma som jätten efter degen?

Finansministerns förslag innebär en avsevärd höjning för den tunga trafiken. Den tunga trafiken går till mer än 80 procent på dieselolja. En lastbil med en tjänstevikt på 5 001 kg och med en årlig körsträcka av 5 000 mil får t. ex. beskattningen ökad från nuvarande 5 449 kronor till 7 511 kronor eller med 37,8 procent. Om jag i stället tar som exempel en lastbil som har en tjänstevikt på 4 001 kg och som kör 4 000 mil per år, blir skatten höjd från nuvarande 3 952 kronor till 5 303 kronor eller med 34,2 procent. En buss med en tjänstevikt på 6 001 kg och en körsträcka per år på 3 000 mil får skatten höjd från nuvarande 4 093 kronor till 5 236 kronor eller med 27,9 procent. Är busen åter så stor att tjänstevikten uppgår till 8 001 kg och körsträckan till 3 500 mil, blir det en skattehöjning på 33,9 procent. Denna höjning, som ligger mellan 27 och 38 procent enligt mina siffror, alltså en höjning med ungefär en tredjedel, betraktar jag som mycket allvarlig. Det blir en kraftig skattestegring i ett enda språng.

I propositionen går man, när man bedömer ökningen av belastningen, så till väga, att man tar jämförelseåren 1949/50, 1951/52. I det första fallet hade vi den extra bensinskatten på, om jag minns rätt, 27 öre, under det senare budgetåret en dubbel fordonsskatt. Detta var bördor som avsågs vara av kort varaktighet. Nu planerar man i stället för en femårsperiod. Detta gör ju problemet allvarligare. Man kan väl säga att näringslivet nu är känsligare än det

var vid de tidpunkter finansministern använde för sin jämförelse. Kostnadsläget för den tunga trafiken spelar nu en oerhört stor roll för vår export och för vår ekonomiska utveckling.

Jag håller före, att det finns större anledning att jämföra beskattningen i vårt land med den i andra länder, med vilka vårt näringsliv har att konkurrera. Om man då tar som exempel en lastbil som har fem tons lastförmåga, har tipp, kör på dieselolja och har en körsträcka på 4 000 mil om året får man, om man sätter den svenska beskattningen till 100, följande relationstal för beskattningen: för Danmark 71, för Norge 65, för Belgien 93, för England 93, för Holland 67, för Tyskland 77. Tar man en större bil som exempel blir siffrorna i stort sett ännu ofördelaktigare för vårt land. Detta gällde alltså med den nuvarande svenska beskattningen. Om man på dessa siffror lägger en förhöjning av skatten i Sverige med ungefär 35 procent för den tunga trafiken, som är dieseloljedriven, påverkar detta konkurrensförmågan ytterligare i negativ riktning. Man måste nämligen besinna att transportkostnaderna på ett alldeles särskilt sätt är baskostnader, som sprider sig som ringar i vattnet och påverkar mångahanda ekonomiska kalkyler.

Utskottet har tagit sin tillflykt till en utredning som är gjord inom statens järnvägar. I den säges, att transportkostnaderna för SJ:s motordrivna tunga trafik skulle öka med 3,4 procent, om den föreslagna skattehöjningen genomfördes. Utskottet säger om denna höjning, att den är »endast 3,4 procent». För min del räknar jag en höjning av transportkostnaderna inom den tunga trafiken på mellan 3 och 4 procent som en kraftig ökning, som en allvarlig sak. Statens biltrafiknämnd har gjort utredningar som stöder sig på följande godslag: cement i säckar, betongblock, bandstål, fatgoods, styckegods, stenkol, rätt obarkat timmer, torr

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

massaved. Beräkningarna är gjorda både för drift med bensin och för drift med dieselolja. Man räknar med bensindrivna bilar som lastar fem ton och dieselbilar som lastar fem och åtta ton. Man räknar också med två transportlängder, avsedda att representera gränshall: 5 kilometer och 300 kilometer.

Statens biltrafiknämnd har då kommit fram till följande siffror: för en 5-tons Volvo blir det vid en transportsträcka på 5 kilometer en kostnadsökning på mellan ca 1,7 och 2,4 procent. Vid en transportsträcka på 300 kilometer med samma bil blir kostnadsökningen mellan ca 2,9 och 3,5 procent. Sedan övergår man till att tala om dieseloljedrivna bilar. För en 5-tons Volvo blir kostnadsökningen då i stället vid 5 kilometers körsträcka mellan ca 3,2 och 6,1 procent och vid 300 kilometers körsträcka mellan ca 4,2 och 6,7 procent. För en 8-tons Volvo, driven med dieselolja, blir kostnadsökningen vid en körsträcka av 5 kilometer mellan ca 3,2 och 6,1 procent och vid 300 kilometers körsträcka mellan ca 5,0 och 7,0 procent. Dessa siffror belyser, att det blir en allvarlig höjning av transportkostnaderna för den tunga trafiken.

Man har också bekymmer på detta område, när det gäller omnibustrafiken. Svenska omnibusägareförbundet framhåller, att bilskattepropositionen föranleder en ökning av omkostnaderna på 3 till 4 procent, men tillägger att om ett bussföretag skall kunna påräkna samma inkomster som tidigare, får det på grund av ett genom ökade biljettpriser inträffat passagerarbortfall räkna med en ökning, som överstiger nämnda siffra och som torde hålla sig omkring 5 procent eller något mer. Förbundet säger vidare, att det är att märka, att fordonsskatterna den 1 januari 1953 ökade med 40 procent, att beskattningen på drivmedel den 1 juli 1953 ökade med 3 öre per liter samt att dessa ökningsar ännu inte föranlett taxehöjningar. Om man bedömer frågan i

dess helhet, torde den erforderliga taxehöjningen röra sig om ungefär 10 procent. Frågan är emellertid svår att bedöma. En kraftig ökning medför ett passagerarbortfall. Ett sådant har också redan kommit till stånd därigenom att personbils- och mopedbeståndet på senare tid ökat.

Detta var en klagolåt från omnibusägareförbundet. Jag har inte haft tillfälle att kontrollera uppgifterna, men anser, att man bör fästa avseende vid dem. Man kan inte komma ifrån, att det genom den höjda beskattningen av den tunga trafiken uppstår kostnadsökningar och rubbningar av allvarligt slag.

Jag sade inledningsvis, att vi från folkpartiets sida är villiga att gå med på en viss höjning av beskattningen, framför allt med hänsyn till det behov av en upprustning av vägarna som finns. Vi har därför gått med på en höjning av skatten på bensin och dieselolja med 3 öre per liter, men vi har avstyrkt en höjning av fordonsskatten och har inte heller velat vara med om den stora höjning av skatten på dieselolja, som föreslås av regeringen och utskottsmajoriteten.

Det är meningen, att ytterligare utredningar skall göras om proportionen mellan bensin och dieselolja. Finansministern nämner i detta sammanhang, att dieseloljebeskattningen träder i kraft sex månader senare än bensinbeskattningen, och han anser att denna tid är en skälig anpassningsperiod. Det kan jag inte finna, eftersom man måste räkna med att den tunga trafiken till väsentlig del, åtminstone till 80 procent, drivs med dieselolja.

Enligt finansministerns beräkningar skulle det ökade skatteuttaget nästa budgetår bli cirka 72 miljoner kronor medan det enligt folkpartiets linje skulle bli ca 35 miljoner. Återstoden vill vi från folkpartiets sida finansiera ur den specialbudget, som finns för automobilskattemedlen. Utskottet redovisar i sin skrivning det reella överskottet vid

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

utgången av budgetåret 1952/53. Där-
emot skriver utskottet att det vid ut-
gången av innevarande budgetår kom-
mer att bli ett underskott på cirka 33
miljoner kronor. Detta underskott är
emellertid endast av formell art; det
reella överskottet är över 200 miljoner
kronor. Vi anser från folkpartiets sida,
att man har anledning att ta hänsyn till
detta. Bilismen har betalat dessa för-
skottsmedel, och det är inte rimligt att
en bokföringsfråga skall spärta vägen
för ett rättvist krav från bilismens sida.

Om riksdagen följer reservanternas
inom statsutskottet får man enligt vår
mening en rimlig finansiering av de
utgifter för vägväsendet, som vi alla
önskar göra. Det förslaget går ut på att
man skall ha anslag, som är knutet till
budgetåret, men investeringsram, som
är knuten till kalenderår.

I propositionen beröres många spe-
cialproblem, men dem skall jag inte för-
djupa mig i. Jag vill endast nämna
några ord om två av dem.

Det ena gäller befriandet av invalid-
fordonen från fordonsskatt. Jag vill där
uttrycka min tillfredsställelse över den
samförstånds lösning, som utskottet kom-
mit fram till; den räknar jag som en
förbättring av Kungl. Maj:ts proposi-
tion.

I denna fråga har många motioner
väckts. Från bondeförbundet har man
väckt en motion som går ut på ett yr-
kande om bensinrestitution på jordfrä-
sar, som används inom trädgårdsod-
lingen. Jag vill inte på något sätt för-
ringa detta yrkande; det har vunnit en
enhällig anslutning inom bevillningsut-
skottet. Jag finner det dock vara an-
märkningsvärt att bondeförbundet i öv-
rigt så lydigt följer finansministern. Jag
finner detta anmärkningsvärt därför att
bondeförbundets representanter här un-
der årens lopp många gånger framhållit,
att en ökning av bilbeskattningen fram-
för allt innebär en börda för landsbyg-
den med dess långa avstånd och ofta
isolerade läge.

Herr talman! Jag ber slutligen att få
framhålla, att det är av vikt att man
inte lägger större börda på bilismen än
som är nödvändigt. Ur dessa synpunk-
ter ber jag, herr talman, att få yrka bi-
fall till den reservation som är avgiven
av herr Spetz m. fl.

Herr HALL (s):

Herr talman! Det är ju inte min upp-
gift att försvara utskottets utlåtande.
Om jag därför skulle råka säga någon-
ting som kan tolkas som ett försvar för
några av utskottets ståndpunkter, hop-
pas jag att utskottets ordförande har
överseende med detta.

Jag har begärt ordet närmast för att
säga någonting om skattebördans för-
delning. Herr Kristensson i Osby har
vältaligt utvecklat vad han tror vara
bilismens intressen i denna fråga. Om
man skulle fråga landets bilister i all-
mänhet — vi kan anta att detta skulle
vara möjligt — så skulle de säga, att
vad herr Kristensson här sagt antagli-
gen är ganska väl menat, men att om
det skulle drivas en skattepolitik i över-
ensstämmelse med dessa linjer, så bleve
det nog i längden rätt synd om landets
bilister. Antingen finge de mycket då-
liga vägar att köra på, vilket i och för
sig skulle bli kostnadskrävande, eller
också finge de i egenskap av skattebe-
talande medborgare på annat sätt be-
tala en mycket stor del av vägkostna-
derna. En sådan utveckling kan ur
många synpunkter starkt kritiseras.

Man har utgått ifrån att trafikmed-
len — fartyg, järnvägar o. s. v. — åt-
minstone principiellt skall betala sina
egna vägar, underhållet av hamnar
o. s. v. Detta går emellertid inte alltid.
Ibland får man hjälpa till med litet
subventioner av skattemedel. Man för-
söker dock att upprätthålla principen
om att exempelvis järnvägarna själva
skall bestrida sina kostnader. När man
nu framställer yrkanden som reellt sett
innebär, att man i längden av skatte-
medel skulle behöva ta mycket bety-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

dande belopp för att bestrida vägkostnaderna, så är det påtagligt, att man vill ställa bilismen i ett slags särställning och betrakta den som en särskilt gynnad part i samhället, som inte skulle behöva bära sina egna kostnader. Jag tror att ett realiserande av denna tankegång i längden skulle gå ut över bilisterna själva, inte bara på så sätt, att de ständigt fick höra kritik över att deras verksamhet drar mycket stora kostnader för andra medborgare, utan också på så sätt, att de vägar de fick att köra på skulle bli i sämsta laget. Det finns redan nu kostnader som bilismen åstadkommer och som inte är inarbetade i skattesystemet och således icke bestrids genom bilskatten. Till dessa hör kanske framför allt de mycket stora väg- och gatukostnader som städerna har. För dessa kostnader får städerna endast en ganska blygsam ersättning av bilskattemedlen. Skulle man behandla städernas vägkostnader på samma sätt som man behandlar landsbygdens, då skulle ytterligare många tiotal miljoner kronor per år gå till städerna som ersättning av bilskattemedlen.

Det finns emellertid också många andra ting i samhället som påverkas av den mycket omfattande bilism vi fått i stadsplanering, behov av bredare gator, husrivningar för att åstadkomma parkeringsplatser för att inte tala om den förstärkning av polis- och ordningsmakten, som bilismen direkt framkallar. Vi som tycker det är bra att ha en bil gör nog klokt i att i längden inte alltför mycket tala om de nuvarande bilskatterna som en oskäligt stor börda. Skulle man göra en rättvis avvägning, skulle den totala bilbeskattningen sannolikt bli väsentligt större än den för närvarande är.

I och med att man konstaterar att reservanternas allmänna resonemang sannolikt bygger på alldeles oriktiga förutsättningar, är det emellertid inte självklart, att man behöver dela alla de meningar som utskottet och Kungl.

Maj:t framfört. Jag har i många år kritiserat det nuvarande bilskatteväsendet på grund av dess mycket opraktiska och dyrbara uppläggning. Det har aldrig funnits någon bevisning för att man kan avväga den del av de skatter, som skall drabba personbilar och motorcyklar, på ett riktigare och rättvisare sätt genom att kombinera en fordonskatt med bränsleskatterna. Det finns tvärtom många goda bevis för att differentieringen sker lika säkert om man för dessa grupper av fordon begagnar sig endast av bränsleskatten. Om man gör det vinner man att man får bort de administrativa kostnaderna och besvären för ungefär 80 procent av motorfordonen. Det finns ingen beräkning över vad detta skulle bespara i miljoner i administrationskostnader. Det tillhör över huvud taget bristen i utredningsväsendet på detta område att den linjen aldrig på allvar har fått prövas, men sannolikt skulle kostnadsbesparingarna där bli mycket betydande.

Nu har fordonsbeskattningen på dessa lättare fordon självfallet också haft en annan uppgift än att rättvist fördela beskattningen inom denna grupp. Det har ju konstaterats i den Niteliusska utredningen och har också medgivits i propositionen, att hittills den fordonskatt, som betalas för personbilar och motorcyklar, till en del har gått till den tunga trafiken som en subvention. Här har man alltså gjort ett invecklat förfarande för att kunna dölja ett subventionssystem.

Det är alldeles nödvändigt att på denna punkt ta upp frågan om huruvida lastbils- och busstrafik skall subventioneras. Det finns skäl för att göra det i vissa landsdelar, det skall jag inte alls bestrida. Men om det skall ske bör det väl ske på något lämpligare, öppnare och mindre kostnadskrävande sätt än genom att skriva hundratusentals debetsedlar på fordon, för vilka detta arbete är alldeles överflödigt. Om det exempelvis för att uppehålla förbindel-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

serna med landets ödebygder eller för att möjliggöra en produktion, som i ekonomiskt avseende är mycket ömtålig men ändå är av betydelse för landet, är nödvändigt att sätta in transportsubventioner på vissa punkter, skall dessa subventioner öppet redovisas så att de kan kontrolleras av riksdagen. Det bör helst inte gå till på det sätt som nu sker, att man delar ut subventioner även till sådan trafik som inte alls har något behov av dessa subventioner utan vars ställning i konkurrensen med järnvägarna är tillräckligt stark utan att den skall behöva åtnjuta några sådana subventioner.

Den motion jag har väckt har ju hävdad den meningen, att man när det gäller de lättare fordonen bör förenkla skatteförhållandet genom att ta bort fordonsskatterna och där lita endast till bränslebeskattningen. När riksdagen senast 1948 behandlade dessa frågor mera grundligt, fanns det många ledamöter här i riksdagen som anslöt sig till denna ståndpunkt även vad det gällde den tyngre trafiken. Man skulle alltså där försöka klara sig uteslutande med bränsleskatten. De siffror man då hade att röra sig med var ju i stort sett från 1946, och det läget var helt annorlunda än nu. Då fanns det inte på långt när så mycket tunga lastbilar och bussar i landet som det finns nu, och dieseldriften hade inte fått den omfattning den nu har. Det är ju alldeles påtagligt att denna förändring av fordonstypernas sammansättning och användningsområden måste framkalla en omprövning av denna ståndpunkt. Det torde nu inte vara möjligt att göra annat än försöka införa en beskattning per mil räknat av den tunga trafiken. Jag skall i all korthet anföra några skäl för det.

Det finns ju många legitima behov av motorfordon, även sådana som går ett ganska litet antal mil per år. Jag har i motionen nr 642 anfört några sådana exempel från byggnadsverksamhet och jordbruk. Det blir inte något in-

tensivt begagnande av dessa fordon. Följaktligen blir en fordonsskatt på flera tusen kronor per år en alldeles orimlig belastning på varje körd mil och varje utförd transportenhet. Fråga är om det finns något skäl från samhällets sida att förhindra enskilda byggnadsföretag, industriföretag och jordbrukare att hålla sig med en lastbil för att utföra sina egna transporter. Den politik vi hittills fört är ju nämligen starkt prohibitiv när det gäller allt sådant innehav av tyngre fordon.

Man har i Västtyskland praktiserat ett system med vägmätare på bilarna som grund för beskattningen. Man anser att detta skall medföra att varje fordon i förhållande till sin tyngd får betala en viss skatt per mil som det begagnar vägen, och det förefaller ju vara riktigare. Kunde man komma fram till skatteformer som verkade på det sättet, är det ju alldeles påtagligt, att bilismens ställning till sjötrafik och järnvägstrafik rent automatiskt skulle komma att regleras på det ekonomiskt riktiga sättet. Nu har man en snedvridning av detta konkurrensförhållande på grund av ett orimligt skattesystem för bilismen.

Utskottet har ju också gått så långt att det uttryckt den meningen att en redan sittande utredning, 1953 års trafikutredning, skall ägna uppmärksamhet åt dessa frågor. Jag antar att så kommer att ske och vill understryka behovet av detta, och därmed har jag ingen anledning att yrka bifall till motionen i vad den avser en skrivelse till Kungl. Maj:t.

I motionen har jag emellertid också yrkat avslag på detta förslag om en höjning av fordonsskatten på personbilar med tio kronor. Jag tillmäter naturligtvis inte den frågan någon större betydelse, men om man skall göra en riktig avvägning av automobilbeskattningen, måste man antagligen helt avskaffa fordonsskatten på personbilar. Om det är riktigt, vad skall det då tjäna till att

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

medan utredning pågår företa en höjning med tio kronor som inbringar staten, högt räknat, fem miljoner kronor per år?

Jag vill fästa uppmärksamheten på att dessa tio kronor är det sista som finns kvar av en proposition som för några år sedan framlades här i riksdagen i förhoppning om att man skulle kunna ta ut nästan all automobilskatt i form av fordonsskatter, som i vissa fall för personbilarnas vidkommande skulle fem- eller sexdubblas. Jag vet inte vem det är som känner ett omistligt behov av att markera att det ändå finns någonting kvar av fordonsskattetanken efter det nederlag den då led. Den senare verkställda utredningen har bekräftat att det var ett riktigt ståndpunktstagande från riksdagens sida.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 642 i denna kammare i vad den avser ändring av § 5 i det föreliggande förslaget till förordning angående automobilskatt.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte något behov att polemisera mot herr Hall, men jag vill göra ett tillrättaläggande på en enda punkt. Det skymtade nämligen fram ett missförstånd i herr Halls anförande.

Jag vill betona att det enligt vårt förslag blir samma utgifter för väguppbyggnaden som enligt majoritetens förslag. Det är i fråga om anslagstekniken som meningarna går isär.

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag tycker det är förvånande att frågan om fordonsskatt och drivmedelsskatt nu behandlas i kammaren utan att kammaren har fått tillfälle att ta ställning till anslagen till vägväsendet under budgetåret 1954/55. Det hade väl varit naturligare om vi först behandlat anslagsfrågan innan vi diskuterade varifrån pengarna skall tas.

Det hade kanske till och med varit lämpligt om vi kopplat ihop dessa två frågor till en debatt.

I varje fall tycker jag att det nuvarande systemet inte är riktigt. Jag kan inte underlåta att gå in på kostnaderna för vägväsendet, även om det därigenom blir en dubbel debatt, då man måste ta upp frågan igen när anslagsärendet kommer.

Kostnadsfrågan och finansieringen hänger så nära ihop, att man inte kan underlåta att i detta sammanhang gå in på väginvesteringarna. Jag vill i synnerhet beröra väg- och vattenbyggnadsstyrelsens önskan att hellre utföra arbeten i egen regi än att utlämna dem på entreprenad.

Utmärkande för de senaste årens utveckling på vägväsendets område har varit att väg- och vattenbyggnadsverket i vidgad omfattning låtit utföra anläggningsarbetena i egen regi. Det visar sig exempelvis att under 1952 inte mindre än 71 procent av om- och nybyggnad av vägar utförts i väg- och vattenbyggnadsverkets egen regi, medan endast 29 procent lämnats ut på entreprenad.

Den fördelningen ter sig särskilt anmärkningsvärd om man tar hänsyn till vad 1942 års riksdag uttalade vid sin behandling av frågan om vägväsendets förstatligande. I sitt utlåtande över propositionen anförde nämligen andra särskilda utskottet, »att utskottet förutsatte att vägbyggnadsarbeten efter ett förstatligande i samma utsträckning som dittills borde utföras på entreprenad». Så har inte skett, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i stället för att vara ett huvudsakligen planerande och projekterande verk blivit huvudsakligen ett byggande verk. Enligt min bestämda mening skulle ett flitigare utnyttjande av entreprenadssystemet otvivelaktigt medföra ett förbilligande av vägbyggnandet. Den åsikten är jag inte ensam om, utan den delas säkerligen av många. Sålunda har arbetsmarknadsstyrelsen under de senaste åren börjat ut-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

lämna på entreprenad en hel del beredskapsarbeten, och styrelsen har dessutom uttryckligen förklarat, att den har haft goda erfarenheter av entreprenadsystemet.

En annan fördel med planerandet i förväg av arbetena är att vägarbetena kan göras större, och dessa större arbetsobjekt kan, anlingen de lämnas ut på entreprenad eller utförs i väg- och vattenbyggnadsverkets egen regi, möjliggöra ett bättre utnyttjande av de resurser som finns och således underlätta genomförande av rationaliseringar. Detta har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen själv medgivit på s. 6 i den PM som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har inlämnat till bevillningsutskottet och som där utdelats till oss. Redan denna besparing torde vara av en sådan storleksordning att en minskning av den beskattning som nu åvilar bilarna skulle kunnat ske. Det är just med hänsyn till detta som jag tagit upp denna fråga nu, när vi diskuterar finansieringen. En utredning om hur mycket som vägväsendet skulle kunna förbilligas genom en omorganisation och rationalisering av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens arbetssätt skulle ha varit på sin plats innan behovet för vägararna blivit fastställt.

Bilismen har alltsedan 1952 — man kan t. o. m. säga ända sedan 1948 — lämnat avsevärda förskott till den allmänna budgeten genom automobilskatten. Det bör vara helt naturligt att dessa förskott kommer till full användning. Härför kan man anföra flera motiv.

Man kan utgå ifrån att de vägar som har byggts och kanske ännu mera de vägar som kommer att byggas blir så väl gjorda att de kommer att bestå i många år. Det är därför enligt min bestämda uppfattning orimligt att dagens bilister ensamma skall stå för de kostnader som erfordras för att anlägga dessa vägar. Kan man inte anse vägkostnaderna vara en kapitalinvestering,

som borde avskrivas på flera år, och således kostnaderna för vägarna slås ut på ett flertal år?

Därtill kommer att man har all anledning att räkna med en väsentlig ökning av fordonsbeståndet i framtiden, varigenom det antal bilar som kommer att utnyttja vägarna stiger i motsvarande takt. Det riktiga måste väl vara att alla som begagnar och kan komma att begagna dessa vägar skall bära sin del av anläggningskostnaderna. I detta sammanhang kanske jag inte kan ta med alla typer av vägar, men i varje fall måste kostnaderna för motorvägar, de s. k. autostradorna, kunna betalas på det sättet. Dessa kostnader borde slås ut på samtliga trafikanter som i framtiden får nytta av dessa vägar. Det kan därför enligt min mening mycket väl diskuteras att i större eller mindre grad täcka anläggningskostnaderna lånevägen.

Nu skall ju den föreslagna finansieringen av vägarna endast vara provisorisk, och därför föreslår finansministern att frågan om finansiering lånevägen av vägkostnaderna skall senare utredas. Det kan då inte vara motiverat att nu komma med en kraftig höjning av fordonsbeskattningen. Vägväsendet borde kunna finansieras på ett annat och rättvisare sätt. Det hade varit bättre om denna fråga hade utretts innan man föreslagit en skattehöjning.

Propositionen och utskottet går emellertid den rakt motsatta vägen. Det är inte nog med att de nuvarande trafikanterna skall betala framtida förbrukningskostnader för vägar, utan de skall också i förskott finansiera dem. Redan för budgetåret 1952/53 fanns ett överskott av bilskattemedel, och så kommer det att vara vid varje budgetårs slut. Man beräknar att av automobilskattemedel skall finnas ett tillgodohavande av cirka 300 miljoner kronor vid varje budgetårs slut, och denna siffra kommer snarare att ökas än minskas under den närmaste femårsperioden.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Nu motiveras den ökade bilbeskattningen med den synpunkten, att ett budgetår skall lägga pengar på bordet för sista kalenderhalvåret efter budgetårets slut. Det är således ett direkt och klart förskott budgetmässigt, och detta erkännes av såväl finansministern som bevillningsutskottet, men av bokföringstekniska grunder önskar bevillningsutskottet liksom finansministern att detta förskott skall finnas. Herr Kristensson i Osby var inne på samma tanke. Men kan det vara riktigt att skatterna skall bli högre på grund av en bokföringsform? Som aktiv affärsman kan jag inte finna att man kan se någon rimlig motivering för att skatternas höjd skall regleras av bokföringsmässiga åtgärder. De 300 miljonerna bör tagas hänsyn till vid uppgörandet av beräkningarna för vägväsendet.

Finansministern anser sig vara mycket tillmötesgående och generös, när han till grund för sina beräkningar av det framtida fordonsbeståndet lägger de enligt hans utsago optimistiska beräkningar, som bilismens organisationer har gjort upp, och bevillningsutskottet gör ett särskilt påpekande härav under motivering, att denna prognos skulle vara mycket optimistisk. Herr Kristensson i Osby ställde nyss frågan: Är den verkligen så optimistisk? Därvidlag instämmer jag med honom. Jag undrar om inte såväl finansministern som utskottets medlemmar skulle haft en annan åsikt, om de sett och märkt det utomordentliga intresse som för närvarande finns att skaffa sig bilar. Om den utveckling som ägt rum nu på våren i år fortsätter, kommer bilbeståndet att betydligt överträffa de beräkningar som motorismens organisationer framlagt, och då tror jag att finansministern blir över hövan försedd med pengar. Då säger finansministern, och naturligtvis även utskottets ledamöter, att det där vet vi ingenting om, och det är naturligtvis riktigt. Men vi vet inte heller om den prognos som har gjorts

på annat håll kommer att visa sig riktig. Min utsaga här, att de automobilskattemedel, som blir inbetalda under femårsperioden troligen kommer att avsevärt överstiga de beräknade, kan stå sig lika väl som vilken annan prognos som helst.

När jag summerar ihop litet grand, förbilligande av vägbyggnaderna, finansiering eventuellt genom lån, bortfallande av bilismens räntefria lån till den allmänna budgeten och den ökade inkomsten genom ökat bilbestånd, så skulle enligt mitt förmenande inte någon som helst ökad bilbeskattning vara berättigad. Snarare skulle det kanske tvärtom bli så, att vi skulle få pengar över till förbättrandet av vägarna. Så långt som till att motsätta oss ökad beskattning har vi reservanter dock inte velat gå, utan vårt stora intresse av att få ytterligare förbättrade vägar har vi velat manifestera, och därför har vi gått med på en ökning av bilbeskattningen.

Den begärda inkomstökningen skulle kunna åstadkommas genom en höjning av fordonsskatten eller genom höjning av bränslebeskattningen eller en kombination av dessa båda skatter. För vår del har vi ansett rimligt att lägga höjningen enbart på motorbränslet. Det gäller ju här att i första rummet få till stånd en rättvis fördelning av skatteökningen de olika kategorierna fordonsägare emellan. Detta har vi ansett bäst kan ske genom att höja skatten på motorbränsle. Därigenom skulle nämligen ökningen enligt vad jag tror komma att ske i stort sett i förhållande till fordonens olika vägutnytningsgrad. Herr Halls åsikt i detta avseende att man skall lägga ökningen på bränslet stämmer väl överens härmed. Vi kan emellertid inte ansluta oss till hans idé att bilbeskattningen skall täcka större område än vad som nu är fallet och mer än vad finansministern har föreslagit. Emellertid kan man naturligtvis alltid diskutera hur stor del av

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

kostnaderna som skall bäras av bilskatten, men därom tycks mer och mer en viss enighet i kompromissens tecken ha kommit till stånd.

En ökning enligt propositionen av fordonsskatten för bussar och lastbilar med i genomsnitt 17 procent och för vissa typer av bilar upp till 35 procent enligt de siffror som herr Kristensson i Osby nyss framlade, kan vi inte anse lämplig. För att spara tid och för att inte minska intresset för denna debatt skall jag inte närmare gå in på dessa siffror. En dylik skatteökning innebär ju, som också framhållits, en direkt kostnadsökning för den tunga trafiken, och vi måste komma ihåg, att varje skärpning av skatten för de tunga fordonen omedelbart kommer att ge utslag i en ökning av näringslivets omkostnader, vare sig den nu blir 3,5, 4, 5 eller 10 procent. Det blir ökade frakter och höjda taxor etc. Eftersom den höga kostnadsnivån redan nu är ett av våra svåraste problem vore det synnerligen olämpligt att genom skärpt fordonsskatt ytterligare lägga sten på bördan. Härtill kommer att varje kostnadsökning i nuvarande läge kan innebära en fara för sysselsättningen framför allt inom exportindustrin. Vi har således stannat för att lägga skatteökningen på bränslet och icke på fordonet. Även i propositionen har förordats en ökning av skatten på bensin och motorbrännolja, nämligen med respektive 4 och 9 öre per liter. Vi är beredda att öka möjligheterna till förbättrade vägar, men vi anser att en förhöjning av skatten med 2 å 3 öre per liter bensin respektive motorolja skulle vara tillräcklig. För att få en viss marginal ur säkerhetssynpunkt har vi stannat vid en höjning av 3 öre per liter för dessa bränslen och ingen ökning av fordonsskatten.

Herr talman! Jag har försökt motivera vårt ställningstagande och även framhålla det stora intresse vi har av att vägarna numera blir förbättrade. Det är naturligtvis riktigt att motoris-

men delvis skall betala för dessa vägar, men motorismen skall icke få användas för att ta ut mer skatt än som verkligen behövs.

Jag ber, herr talman, att få liksom herr Kristensson i Osby yrka bifall till den till bevillningsutskottets betänkande nr 45 fogade reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Det är underligt att varje gång som vi närmar oss en fråga som har med bilismen och dess drivmedel att göra, så söker man över hela landet stämpla dem som inte vill i varje detalj följa bilorganisationerna som bilismens fiender. Det är självfallet att man därvid vill göra gällande att de synpunkter vi har att lägga på frågan är skumma; det är någonting felaktigt i dem, vi begriper det inte. Jag gör dessa reflexioner i anledning av att en stor ansedd liberal tidning häromdagen gjorde gällande, att bevillningsutskottets majoritet var ingenting annat än ett transportkompani åt finansminister Sköld, och om riksdagen skulle följa bevillningsutskottet, så var riksdagen inte heller något annat än ett transportkompani. Jag skulle inte ha fäst uppmärksamheten vid detta om jag inte någon dag därefter hade sett att motororganisationernas press-tjänst ansåg detta uttalande så värdefullt för denna frågas bedömande, att man distribuerade det till alla som har äran mottaga deras tjänster. Har man vid den fortsatta behandlingen av detta ärende rätt att göra gällande, att bevillningsutskottets majoritet bara är ett transportkompani, som inte ens läser Kungl. Maj:ts propositioner utan bara transporterar dem vidare? Gör man det, så skulle jag vilja fråga, ehuru det kanske är litet oförsäamt: Åt vem är då reservanterna transportörer, eftersom ju reservationens talesmän inte har behandlat detta ärende annorlunda

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

än bevillningsutskottets majoritet? Jag tycker man skall vara litet försiktig, när man diskuterar detta ärende, och inte göra gällande att alla, som inte har samma mening som man själv, antingen de tillhör majoritet eller minoritet, är några skumma figurer. Under alla förhållanden omvänder man ingen med sådana metoder.

Sedan vill jag säga att herr Edström naturligtvis har alldeles rätt i att vi egentligen borde behandla statsutskottets utlåtande samtidigt med bevillningsutskottets förevarande betänkande, och herr Edström vet att vi har försökt skapa förutsättningar härför. Det beror alltså inte på bevillningsutskottet, att så icke har kunnat ske i dag. Om vi icke hade tagit detta med i beräkningen, så hade bevillningsutskottets betänkande kunnat behandlas här i kammaren redan för 14 dagar sedan.

Den proposition som nu föreligger är inte något annat än ett provisorium. Den bygger på de principer, som vi har varit vana vid att tillämpa. Man kan emellertid diskutera om tiden för detta provisorium. Om man vill vara uppriktig, tror jag nog ändå man måste erkänna, att med den erfarenhet vi har av sådana invecklade ärenden som det förevarande kan provisorietiden inte gärna vara kortare än fyra—fem år.

Finansministern har i stort sett grundat sitt avräkningsförfarande på den princip som nu gäller, även om han har gjort det tillägget, som kanske någon tycker är oriktigt, att han stoppat in de 8,6 miljoner kronor, som förut inte har varit medtagna i avräkningen. Finansministern har i sina inkomstkalkyler räknat med motororganisationernas prognoser, men som herrarna vet har utredningsmannen här räknat på ett helt annat sätt. I dag ser det kanske ut som om motororganisationerna hade mest rätt, men vad vet vi om vad som kan komma att inträffa om ett eller annat år? Det behövs kanske bara en liten krusning på den ekonomiska ytan,

för att alla framtidsberäkningar skall visa sig vara mer eller mindre oriktiga.

Vidare har det påtalats såsom något märkligt, att bevillningsutskottet har ansett sig böra understryka den uppfattning, som finansministern uttalat, nämligen att utgifterna inte får bli större än att de täckes av de inkomster, som man har räknat med. Det tycker jag emellertid är en rimlig ståndpunkt; sedan får man resonera hur man vill om hur mycket pengar man kan ta ur bilskattefonden. Det centrala är ändå — vilket utskottet även har redovisat — att en stor del av dessa pengar redan är tagna i anspråk, varför man inte kan räkna med att disponera dem. Jag tycker nog också att vi nu bör kunna komma ifrån den uppfattningen, att de pengar som togs ut på 45-öres-skatten mellan den 1 april 1948 och den 30 mars 1950 skall stå till förfogande i detta fall. Om vi fortsätter att diskutera konsekvenserna av den skatten, så skall vi komma ihåg att det var många andra än bilisterna, som i det statsfinansiella läge, i vilket vi då befann oss, fick göra uppoffringar för att en begränsning av köpkraften i landet skulle kunna åstadkommas. Skall vi ta upp principen att de också har rätt att få tillbaka av de 500 miljoner, som staten tog in i extra skatt? Jag tycker att man bara behöver ställa frågan för att man skall ha klart för sig, att man här är ute på ett gungfly. Ett av de problem, som spelat en stor roll under behandlingen av detta ärende, är om man skall gå ifrån de nu gällande bestämmelserna och i stället för kalenderårsberäkningen övergå till budgetårsberäkning. Detta är ju emellertid en fråga som ligger i statsutskottet, och en fråga, som det således inte ankommer på bevillningsutskottet att uttala sig om. Men bevillningsutskottet har med hänsyn till att detta beslut fattades så sent som 1952 utgått ifrån att riksdagen inte är med på att göra en sådan kövändning. Sedan må det ju vara vars och ens sak

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

att rätta sig därefter. Visar det sig att riksdagen är villig att vara med om en sådan anordning, må det ju bli den riksdagsmajoritetens sak. Oss i bevillningsutskottets majoritet synes det emellertid som om det vore orimligt att tro på en sådan anordning med hänsyn till vad som förekom vid riksdagsbehandlingen 1952. Då stod den ene efter den andre upp och talade om dessa ting, och fjärde avdelningens ordförande framhöll, att han över huvud taget inte förstod, hur man kunde lägga ned så mycket arbete på att resonera om denna sak. Jag hänvisar till riksdagens protokoll från den 23 april 1952, där han uttalade, att man utan någon som helst olägenhet kunde övergå till det nya systemet med kalenderårsberäkning. Han sade till och med, att utskottet hade den uppfattningen, att på denna punkt var det näppeligen motiverat med någon omläggning av den art som var föreslagen i den högerreservation som fanns fogad vid utlåntagandet. Det är således naturligt att när bevillningsutskottet har gått att göra sina beräkningar har det måst utgå ifrån att riksdagen kommer att vidbli sin mening av 1952. Vi har haft många föredragningar i utskottet om detta problem — det hoppas jag att även reservanterna kan erkänna — och vi har alltså inte bara, såsom man på vissa håll vill göra gällande, så att säga transporterat vårt yttrande. Vid dessa föredragningar har det klart framgått, att om arbetet skall gå normalt och man över huvud taget inte vid den tid, som utgör skiftet mellan två budgetår, skall få ett stopp i verksamheten, den bästa anordningen är den vi för närvarande har.

Sedan frågade herr Kristensson: Men om det nu skulle komma in mycket pengar, skall vi då sänka skatten? Ja, herr Kristensson, det beror alldeles på. Om våra vägar vid den tidpunkten är i det skicket att vi inte behöver göra något åt dem är det klart, att då skall

vi sänka skatterna, men jag skulle för min del hålla för troligt, att vägministern har en annan syn på frågan om hur våra vägar då ser ut och hur mycket som kan göras åt dem även med de summor som därvidlag krävs.

Sedan tvingas jag, herr talman, att säga några ord med anledning av herr Kristenssons tal om 1949 års skattekommitté. Vi trodde ju i bevillningsutskottet, att när herrarna vid andra tillfällen, då det passar er, använder 1949 års skattekommittés betänkande som en bibel, det kanske också skulle ha någon liten betydelse vad denna kommitté i december 1949 fullkomligt enhälligt sade Kungl. Maj:t. Det finns ju olika uppfattningar om hur man skall använda bibeln, men inte miss-tänkte jag att folkpartiet hade den uppfattningen, att den skall tolkas olika vid olika tillfällen. Vi var ju den gången det gällde avvecklingen av den s. k. extraskatten fullkomligt eniga om att vi skulle ta bort 20 öre från den utgående bensinskatten; vi gick sålunda ner från 45 öre till 25 öre. I detta sammanhang gick utredningen också in på frågan om hur man skulle göra med de andra skatter som ålades bilismen.

Vi kom tämligen snart underfund med att den tunga trafiken inte bar sin del av skatterna. Teoretikerna må sätta sig ner och räkna hur de vill, så kommer de ändå inte ifrån att om man skall bygga vägar och om man skall bygga broar för fordon på mellan 5 och 10 ton, behöver de byggas på annat sätt än om det gäller bilar på under 5 ton. Det kan hända att detta inte har något med nationalekonomi att göra, herr talman, men det har i varje fall att göra med sunt förnuft. Och detta sunda förnuft representerades av den enhälliga 1949 års skatteutredning, även av herr Kristenssons partivänner, som ingenting hade att invända emot en framställning till Kungl. Maj:t.

I fråga om de beräkningar som är gjorda är det närmast statsutskottets

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

sak att hemställa, att riksdagen anvisar medlen. Vi i bevillningsutskottet har uppgiften att ta ut dessa medel så att statsutskottet får täckning för sin linje. Vi har också inhämtat från statsutskottet, att man där går på denna linje och att därför de belopp erfordras, som bevillningsutskottet i dag inbjuder riksdagen att bifalla. Det är inte så märkvärdigt, det är inte så invecklat som man här vill göra det till. Sedan blir det den kommande utredningens sak att ta del av alla de spörsmål som hör till detta problem — även herr Halls synpunkter, ehuru jag, herr talman, inte tror så mycket på dem, lika litet som jag på sin tid trodde på att finansministern skulle lyckas med konststycket att avskaffa drivmedelsskatten och lägga alltihop på fordonsskatten. Jag tror man måste gå fram på en linje och använda båda vägarna, om man över huvud taget vill lyckas.

I de övriga punkter som det här gäller, traktorskatten, invalidbilarna, gemensamt pris i hela landet på bensinen, jordbrukets restitution och omprövningen av restitutionen beträffande jordfräsar, råder det inga delade meningar mellan majoritet och reservanter. Jag tycker att man skall ta detta problem sådant som det är i verkligheten och sådant som det här föreligger. Jag tror inte man åstadkommer några resultat vare sig i denna fråga eller i andra genom att göra allt för att fjärma sig från varandra. Det är nödvändigt att man försöker förstå varandras synpunkter, och jag skulle inför den kommande utredningen vilja uttala den förhoppningen, att man från bilorganisationernas sida försöker övervinna benägenheten att döpa alla som inte delar deras mening i vått och torrt till bilismens fiender. Jag tror att detta är det lämpligaste sättet att avkoppla sig från allt inflytande på sakens fortsatta utveckling. Man skall inte betrakta den som har en annan uppfattning såsom om han inte hade något intresse

för denna fråga. Man skall pröva den kallt och lugnt.

Det har vi gjort i bevillningsutskottet. Det har inte varit någon hallelujastämning när vi behandlat denna fråga. Det har inte gjorts något försök från den ene eller den andre att stämpla någon såsom fiende i det eller det avseendet. Jag kan respektera reservanternas ståndpunkt, men jag kräver också respekt för min ståndpunkt och jag har inte heller märkt något annat från reservanternas sida. Det är nog inte vi här i riksdagen som gör allt för att förstöra möjligheterna till enighet kring dessa ting, utan det är folk som kanske inte har något intresse av att man vinner en enig och förnuftig lösning av dessa spörsmål.

Herr talman! Med anförande av de synpunkter jag här framfört och med hänvisning till bevillningsutskottets betänkande ber jag få yrka bifall till dess hemställan på de olika punkterna.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde under mitt förra anförande till bevillningsutskottets ärade ordförande frågan: Vilket material hade 1949 års skattekommitté när den gjorde ifrågavarande uttalande på detta område? Jag fick på den frågan intet svar.

Jag har väl fattat saken rätt, herr Olsson i Gävle, då jag säger att denna kommitté framför allt arbetade med inkomstskatten och därvidlag gjorde ett mycket bestämt uttalande, som man sedan vill glömma vid lämpliga tillfällen. På detta område däremot, som man inte sysslade så mycket med, gjorde kommittén ett mycket försiktigt uttalande, men det är detta, herr Olsson, man nu gräver fram. Vad innehöll då detta uttalande? Jo, följande:

»Utredningen har icke haft anledning föreslå någon omläggning av det för närvarande gällande systemet, enligt vilket automobilskattemedlen uttages ge-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

nom dels en fordonsskatt och dels en drivmedelsskatt. Emellertid kan ifrågasättas om de merkostnader för vägväsendet, som orsakas av tyngre lastbilar, täckas av den nuvarande beskattningen av dessa fordon. Utredningen vill därför förorda en översyn av de nu gällande skattesatserna för fordonsskatt i syfte att på ett bättre sätt avväga dessa i förhållande till den starkare vägslitning, som förorsakas av tyngre fordon. I detta sammanhang torde även böra uppmärksammas den vägslitning, som onekligen förorsakas av traktorer, vilka för närvarande icke äro föremål för någon beskattning av ifrågavarande slag.»

Ett sådant uttalande, herr Olsson, avgör inte frågan om den tunga trafiken har tillräcklig skattebörda eller inte, utan på den punkten är det bara, som jag nyss nämnde, ett försiktigt uttalande. Det är inte kategoriskt: man *ifrågasätter* och man vill ha en översyn. Detta är väl inte mycket att bygga en ståndpunkt på för dagen, herr Olsson i Gävle.

Herr Olsson talade både först och sist om att vissa tidningar skrivit om »bilismens fiender». Herr Olsson, eventuella överord i vissa tidningar drabbar i varje fall inte mig i denna debatt, utan här slår herr Olsson in öppna dörrar.

Herr Olsson berörde också en väsentlig fråga, nämligen de pengar som finns på bilskattemedlens specialstat. Vi har i motion från folkpartihåll framfört ett förslag, som skulle göra att man kunde behålla fördelarna med planering över kalenderår men slippa ifrån nackdelarna. Om detta kommer herr Malmborg i Skövde att närmare tala för statsutskottets reservanter.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Åtminstone jag känner mig inte alls stå här som talesman för pressen eller för någon motororganisation, och därför anser jag att jag kan helt och hållet lägga åt sidan varje diskussion om det transportkompani, som

herr Adolf Olsson talade om, och jag tänker inte gå in i något som helst svaromål. Denna sak får nog herr Adolf Olsson diskutera med berörda parter utanför denna kammars väggar, om han över huvud taget vill ha en diskussion. I varje fall delar jag inte meningen att vi skall anse varandra vara något transportkompani för det ena eller det andra.

Jag anser också att vi inom utskottet har haft en mycket trevlig diskussion och att vi har respekterat varandras meningar. Ur den synpunkten tror jag att utskottsordföranden kan vara fullständigt nöjd, och för egen del finner jag inte anledning till något klagomål.

Nu sade herr Adolf Olsson, att skatteförslaget skall bli ett provisorium som skall bestå under tre, fyra eller fem år, tills det kommit nya förslag. Det är nog riktigt, men detta provisorium blir bindande för den kommande utredningen. Att gå ifrån ett provisorium när skatterna redan blivit fastlagda är mycket, mycket svårt; åtminstone har jag inte någon gång varit med om att man fått en minskning av sådana skatter.

Herr Adolf Olsson sade också, att blir det för mycket pengar, så kommer vägministern att utnyttja dessa. Det är nog mycket bra, men vad vi vill vara säkra på är att de vägpengar som kommer in blir använda på bästa sätt. Finns det för mycket pengar är det alltid fara för att det blir slöseri. Det är väl egentligen den uppfattning vi har över huvud taget, att om det genom budgeten kommer in mer pengar, så går pengarna slösande ut igen.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad åt att det nu kommer att framgå av kammarens protokoll att herr Kristensson i Osby talade om överord och att herr Edström konstaterade, att bevilningsutskottets majoritet *inte* är något transportkompani. Det kan ju vara bra för framtiden. Jag

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

tillskriver det ett bestämt värde framför allt ur synpunkten att den tidning, som motororganisationernas presstjänst har använt för att föra ut dessa uttalanden över hela landet, är en förnäm tidning. Den har gamla traditioner, och den stod och står kanske även i dag folpartiets ledning åtskilligt närmare än vad många här anar.

Herr Kristensson sade att 1949 års skattekommitté inte så mycket sysslade med denna fråga. Herr Kristensson, den första uppgift kommittén hade var att avveckla krisskatterna, och den lyckades ju också alldeles utomordentligt med detta. Den vann finansministern för avvecklingen, och denna gick bra. Jag tror att herr Kristensson inte i dag skall undervärdera sina båda partivänner i 1949 års skatteutredning. De representerade liksom alla de andra det som då spelade en viss roll: sunt förnuft!

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag läste nyss upp uttalandet från 1949 års skattekommitté, och i riksdagens protokoll har alltså kammarens ledamöter och även andra tillfälle att få bekräftat vad jag har sagt, att detta uttalande inte är något kategoriskt omdöme, det är ingenting att bygga på. Herr Olsson, att man begär en översyn, är väl inte något som man bygger sådana vittgående åtgärder på som det vidtages i detta sammanhang.

Herr Olsson talar mycket litet om centralpunkten här, nämligen den tunga trafikens språngvis skeende skatteökning. Jag betraktar detta som en central fråga, och jag har tidigare återopat det statliga fackämbetsverkets yttrande; väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är ju av den meningen, att den tunga trafiken åtminstone bär *sin* börda för närvarande. Har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen rätt måste ju det förslag som här föreligger från majoriteten vila på mycket lös grund. Funnes det inte under

sådana förhållanden anledning att avvakta utvecklingen på detta område, att följa folpartiets linje, att inte höja fordonsskatten och att inte höja dieseloljan så mycket, utan gå försiktigt fram?

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har för mig, att om man har en bestämd mening om att det är all right som det är så begär man ingen omprövning. Det var därför att 1949 års skatteutredning hade den uppfattningen, att det inte var bra som det var, som man begärde denna översyn.

Sedan måste jag säga till herr Kristensson, att det finns ju fler ledamöter i bevillningsutskottet, och jag antar att herr Kristensson får bereda sig på att även de kan ha någonting att säga i det här sammanhanget. Om jag skulle ta upp alla dessa detaljspörsmål vore jag tvungen, herr talman, att använda lika mycket tid som herr Kristensson, och det har jag undvikit.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Den till bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen bygger, som här tidigare i dag erinrats om, på en återgång till budgetårsberäkning av de statliga väg- och brobyggnadsanslagen, dock med bibehållande av den med anslagen avsedda verksamhetens arbetstekniska anknytning till kalenderår.

Då denna fråga behandlats i statsutskottet, där jag som reservant förordat en sådan omläggning, vill jag med herr talmannens tillstånd redovisa några synpunkter på detta problem, trots att utskottets betänkande ännu inte föreligger i kammaren. Vad detta senare beträffar måste jag beklaga att så inte har kunnat bli fallet. Vi har inom utskottet, och särskilt då dess fjärde avdelning, där vi i första hand har dessa frågor på vårt program, ansträngt oss mycket för att få fram detta betänkan-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

de tidigare, men det har tyvärr inte lyckats.

Bevillningsutskottets ärade ordförande apostroferade i sitt anförande här tidigare mitt anförande vid andra kammarrens behandling av omläggningen till kalenderårsberäkning år 1952, och jag kan vitsorda att citaten var i allo riktiga. Men, herr talman, jag kan i det här sammanhanget erinra att situationen då var något annorlunda än nu. Vid den tiden förelåg nämligen väsentliga överskott på bilskatternas specialbudget. Det blev således inte som i dag i så hög grad en fråga om avvägning av de skatter som är nödvändiga för att finansiera vägväsendet.

Vi är alla i statsutskottet, såväl dess majoritet som reservanterna, ense om att övergången till kalenderårsberäkning för väganlagen har medfört stora fördelar för väg- och vattenbyggnadsverkets vidkommande. Men man kan nog inte bestrida att med det systemet också väsentliga olägenheter av finansiell och budgetteknisk natur är förknippade. Som en följd av systemet uppstår vid budgetårsskiftena betydande reservationer på anlagen, och med gällande principer i fråga om beräkningen av förskottsuttagningar innebär detta, att dessa förskott inte kommer till uttryck som motsvarande överskott på automobilskattemedlens specialbudget.

Som jag tidigare i mitt anförande antydde, har hela detta problem fått ökad aktualitet genom det föreliggande skatteförslaget. Det förhåller sig så, att de utestående reservationerna successivt kommer att stiga och enligt verkställd beräkning kommer att uppgå till cirka 300 miljoner kronor vid utgången av femårsperioden 1954/1959.

Vi har sagt oss, att det knappast kan vara rimligt att av redovisningstekniska skäl ålägga motorfordonstrafiken en större skattebörda än vad som kan anses vara nödvändigt med hänsyn till vägutgifternas faktiska omfattning. I

detta sammanhang kan jag kanske också få bringa i erinran, att den för statsbudgeten tillämpade grundregeln innebär, att upptagna anslag för löpande budgetår skall täckas med inkomster, som influtit under samma budgetår.

Enligt vår uppfattning kan de här påtalade olägenheterna elimineras utan att fördelarna med den nya ordningen går förlorade. Vi anser att vägverksamhetens bedrivande kalenderårsvis bör kunna ske utan att de kostnader, som hänför sig till kalenderårets senare hälft, behöver bestridas med medel, som influtit innan nämnda halvår tagit sin början. Det för väg- och vattenbyggnadsverket väsentliga måste väl vara, att den utgiftsram, inom vilken verksamheten för ett visst kalenderår måste bedrivas, i förväg bestämmes av statsmakterna. I detta syfte föreslår vi i reservationen, att för kalenderåret i fråga fastställes särskilda investeringsramar för de utgiftsändamål det här gäller. Sedan får dessa kostnader i vederbörlig ordning täckas genom anslag, som anvisas för det budgetår, under vilket utgifterna faktiskt verkställs. Vad beträffar budgetåret 1954/55 kan därigenom också en väsentlig reducering av de föreslagna anslagsbeloppen bli möjlig.

Det system, som alltså förordas i reservationen, grundar sig anslagsmässigt sett på det förhållandet, att de under ett visst arbetsår aktuella utgifterna som regel fördelar sig på arbetsårets båda hälfter efter vissa i förväg angivna procentsatser. Av uppgifter, som inhämtats från väg- och vattenbyggnadsverket, framgår att utgifterna fördelar sig med 40 respektive 60 procent på förra och senare hälften.

Nu är vi klart medvetna om att det av olika skäl kan uppstå förskjutningar mellan de båda halvåren och att detta i sin tur kan medföra en risk för att erforderliga medel inte alltid kommer att finnas tillgängliga mot slutet av vederbörande budgetår. Det förutsättes

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

emellertid här en väsentlig anslagskoncentration för nästa budgetår, och med hänsyn därtill får dessa farhågor kanske inte överdrivas alltför mycket för den tidpunkten. Vi har vidare den uppfattningen, att dessa risker över huvud taget bör kunna väsentligt elimineras, om man beräknar anslagen lika för de båda halvåren. Därigenom kommer det alltid att föreligga en viss anslagsreserv. I reservationen förordas en sådan uppräknings av anslagen.

Som jag tidigare betonat är vi reserverade ense med bevillningsutskottets majoritet om att den investeringsverksamhet, som förordas av Kungl. Maj:t, är i mycket hög grad motiverad. Men vi kan, som jag anför, inte följa förslaget vad beträffar anslagets uppläggning. Utgående från den ram, som behövs för investeringsverksamheten under kalenderåret 1955, anser vi oss böra gå med på att för nästa budgetår anvisa motsvarande anslag med det belopp, som erfordras för att täcka de beräknade utgifterna under kalenderårets förra hälft. I relation till de motioner, till vilka reservationen anknyter, innebär detta en höjning av anslagen för vägbyggandet från 130 till 160 miljoner kronor.

Under den aktuella femårsperioden innebär reservationens förslag, att väganlag inte behöver anvisas med så stort sammanlagt belopp, som föreslås i den kungl. propositionen. Därav följer, att automobilskatten kan hållas på den lägre nivå, som förordas i den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen nr 1, utan att medel därför kommer att saknas för finansiering av vägväsendets nödvändiga utgifter.

Herr talman! Under hänvisning till de synpunkter jag här anför ber jag att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen nr 1.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Innan jag går in på det spörsmål, som statsutskottet haft att behandla i samband med frågan om bilskattens storlek, nämligen förslaget om en återgång från kalenderårs- till budgetårsberäkning, vill jag säga några ord i anledning av herr Edströms anförande. Han gjorde sig här till förespråkare för en utvidgad användning av entreprenadsystemet inom det svenska vägväsendet och hänvisade därvid till två siffror som förekommer i motionerna — siffror som jag icke anser vara riktiga — och som skulle visa i vilken grad entreprenadsystemet och egenregi-systemet tillämpats år 1952. Enligt motionärernas uppfattning skulle arbetena i egen regi då ha utgjort 71 procent, medan entreprenadarbetena endast skulle uppgått till 29 procent. Man kan naturligtvis räkna på många olika sätt när det gäller dessa saker, men under alla förhållanden måste man, om man skall vara ärlig, i beräkningarna ta med allt arbete som entreprenörerna utför inom det svenska vägväsendet. I de nämnda siffrorna är emellertid icke inräknade vägbeläggningsarbeten och brobyggnader. Sker så, blir procenttalet år 1952 för arbeten i egen regi 58 procent. Tar vi år 1953, blir siffran för vardera slaget av arbeten 50 procent, och enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uppgivit kommer siffran också för år 1954 att ligga vid ungefär 50 procent.

Det lät mycket tvärsäkert när herr Edström talade om att entreprenadsystemet blir billigare. Som bekant skall man aldrig säga aldrig. Förhållandena kan göra att det ibland är billigare med entreprenadsystemet, ibland med arbeten i egen regi. Vi får ju emellertid anledning att återkomma till den frågan på onsdag i nästa vecka, och jag skall därför inte i detta sammanhang beröra mer än en enda sak, nämligen att arbetsmarknadsstyrelsen, såsom herr Edström påpekade, anlitar

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

entreprenörer för att anordna beredskapsarbeten. Det är en försöksverksamhet som därvidlag pågår, och det skulle vara mycket intressant att vid något tillfälle få diskutera saken. För min personliga del ställer jag mig tvivlande till att det i längden kommer att visa sig lämpligt att använda entreprenadssystemet för dessa arbeten.

Jag kommer så till frågan om det skatteförslag som föreligger, sett mot bakgrunden av vägplaneringen och det motions- och reservationsvis framförda förslaget om en övergång från kalenderårs- till budgetårsberäkning av anslagen.

År 1952 överfördes de väsentliga delarna av bygginvesteringarna inom vägväsendet från budgetår till kalenderår — beläggningsanslaget har hela tiden utgått per kalenderår — och år 1953 skedde på samma sätt beträffande den sista delen av bygginvesteringarna, det s. k. förstärkningsanslaget. Det kan kanske inte skada med en liten uppräknings av de motiv som föranledde dessa förändringar. Framför allt var det de mycket klart konstaterade olägenheterna för de olika förvaltningarna som föranledde en övergång till kalenderårsberäkning. Det var svårt för förvaltningarna att på varje punkt fullt ut använda de medel som stod till deras förfogande, när de måste hålla sig inom en bestämd ram för varje budgetår. För att vara på den säkra sidan tog man inte i anspråk alla tillgängliga medel, och resultatet var att det på varje punkt uppstod reservationer som sammanlagt uppgick till mycket betydande belopp. Vidare gjorde budgetårsberäkningen att man hade för kort tid på sig för att kunna planlägga de arbeten som skulle utföras under andra halvåret. Det var en väsentlig fördel för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att man fick längre tid på sig att ordna de kommande vägarbetena, både dem som utfördes i egen regi och på entreprenad.

Vi var ju både år 1952 och 1953 över-

ens om fördelarna med en övergång till kalenderårsberäkning, och riksdagen och motorismen påtog sig också de utgifter som erfordrades härför; det blev ju nödvändigt att år 1953 lämna anslag för ett och ett halvt år. Hade det funnits några anmärkningar att göra mot själva systemet, hade tidpunkten då varit den rätta att framföra dem, men det kom inte till synes några anmärkningar.

Min vän herr Malmberg i Skövde och jag kämpade 1952 och 1953 sida vid sida för kalenderårsberäkning. Det är möjligt att herr Malmberg känner sig litet besvårad av detta föregående. Han anför som motiv för sin ändrade inställning, att det då fanns ett relativt stort överskott i automobilskattemedelsfonden och att vi nu står inför en höjning av skatterna. Dessa motiv får gälla för vad de är värda. Det var i alla fall en princip vi gick in för, utan att snegla på vilka förändringar som kunde inträffa i framtiden vare sig i fråga om bilskatternas storlek eller i fråga om tillgångarna i denna fond.

Anledningen till att man nu har velat återgå till budgetårsberäkning är nog väsentligen av politisk art. Man vill skapa underlag för att kunna föreslå lägre bilskatt än vad regeringen föreslagit. Reservanterna yrkar här anslag för bygginvesteringar endast för första halvåret 1955. För det andra halvåret 1954 har ju medel redan anvisats år 1953. På detta sätt blir det ju bara ett halvårs bygginvesteringar som skall tas upp i budgeten. Ett halvårs bygganslag faller bort. Om man räknar på det sättet är det ju möjligt att få fram lägre skatter.

Sedan gör man i motionerna en överlagsberäkning för fem år. Man kommer till ett ackumulerat överskott på 300 miljoner. Men här skulle jag vilja göra den lilla erinran att i dessa 300 miljoner också ingår de budgetårsberäknade reserverna. Dessutom har man gått längre i reservationen och motionerna än till 1952 års läge, ty man föreslår

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

också, att beläggningsanslaget, som alltid har beräknats kalenderårsvis, skall beräknas för budgetår. Detta anslag var år 1953 45 miljoner kronor. Det är alltså inga småsmulor man här rör sig med.

Hur går det sedan i framtiden? Sedan vi ätit upp dessa överskott, vare sig det dröjer ett, två, tre, fyra eller fem år, kommer vi att stå inför den situationen att vi behöver höja skatterna väsentligt, samtidigt som vi har kvar budgetårsberäkningens stora nackdelar. Men som herr Malmberg antydde ville han och reservanterna behålla kalenderårets fördelar. På vad sätt? Man söker skapa en ram för verksamheten avseende kalenderåret och föreslår ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att ta medel till investeringar under kalenderårets andra halvdel ur inflytande automobilskattemedel. Jag har funderat över huruvida dessa medel kan räcka. De skall täcka utgifter även för annat än byggande. Underhållet t. ex. drar mycket stora omkostnader. Eftersom fordonsskatten upptas på våren, blir andra kalenderhalvårets inkomster av bilskatterna endast en tredjedel av hela årets. Jag ställer mig därför mycket tveksam till huruvida dessa medel räcker för andra halvårets byggande. Det är mycket troligt att medel kommer att saknas under andra halvåret. Det kan röra sig om mycket stora belopp, kanske 100 miljoner eller mer. Medel måste emellertid skaffas, om inte på annat sätt så genom att staten lånar upp medel. Men detta har aldrig varit avsett.

Man har i reservationen sökt göra beräkningar av hur mycket som skulle behövas för byggandet av vägar första och andra halvåret. Man har fått uppgiften från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att genomsnittligt 40 procent av bygganslagen går åt på våren och 60 procent på hösten. Emellertid är detta bemyndigande begränsat att gälla för det andra halvåret. Pengarna står alltså icke till förfogande för hela det löpan-

de kalenderåret, och då är man inne på frågan huruvida man gjort rätt avvägning.

Nu säger herr Malmberg att om det blir förskjutningar här behöver dessa inte bli stora. De skulle kunna klaras upp med att man höjer budgetårsanslaget och skapar större marginal. Ja, för all del, men det skall dock fördelas på 24 län. Massor av företag skall utföras, och skall det ha avsedd verkan måste det bli väldiga belopp som man här kommer att röra sig med. Då är man återigen framme vid en kalenderårsberäkning.

Här kan man, enligt min mening, göra mycket allvarliga erinringar mot reservanternas förslag. Det kan bli stora förskjutningar, beroende på om det föreligger gynnsamma eller ogynnsamma omständigheter vid byggandet. Klimat och väderlek kan man inte avgöra genom beslut. Man får rätta sig efter de förhållanden som uppstår. De ekonomiska kalkyler, som sålunda görs upp för respektive halvår, kan slå fel på ett tiotal eller ett tjugotal miljoner kronor eller möjligen ett ännu högre belopp. Det kan bli rubbningar i uppgjorda planer och det kan bli en dålig anpassning till förändrade förhållanden. Man har heller icke beaktat huruvida man med hänsyn till sysselsättningen bör använda arbetskraften det ena eller andra halvåret. Detta kommer att spränga varje beräkning från reservanternas sida.

Jag vill också erinra om en annan sak, som kanske inte har så stor betydelse i detta fall. Om budgetårsberäkningen väljes måste det betyda, att vägmyndigheterna två gånger om året får kontrollera vägsanslagets användning. Vid kalenderårsberäkningen — kalenderåret är dock ett arbetsår — bortfaller detta dubbelarbete.

Det har under denna debatt — och jag vet inte riktigt varför — ställts frågor huruvida det inte kommer in för mycket pengar till vägarna. Jag vill därför bara erinra om de väldiga be-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

hov som föreligger. Vi har våra riksvägar. Många miljoner behövs där till fortsatt rätning, beläggning samt breddning på grund av den stigande trafiken. Vi har länsvägarna, där även bygdevägarna ingår. De som far ute i bygderna känner nog till våra gamla krokiga och smala vägar. Här finns behov av väldiga belopp för att få dessa vägar att tåla en någorlunda ökad trafik, och även där kan beläggningsfrågan bli aktuell. Det finns ett allmänt behov att, så långt det nu är möjligt, göra både riksvägarna och länsvägarna säkra för de tjälskador som uppstår under vintern och visar sig på våren. Inom parentes sagt är det egentligen den tunga lastbilstrafiken som här gör det största ohägnat. Sedan har vi de stora belopp som fordras och kommer att fordras från städernas sida när det gäller bygande av för automobiltrafiken viktiga gator och vägar. Under åren 1946—1951 fick städerna i vårt land bara 42 procent av vad de skulle ha. År 1952 var de uppe i 58 procent. I år föreslås i budgeten ett belopp på 80 miljoner kronor. Det föreligger även stora behov att överföra enskilda vägar till allmänt underhåll; också i år har motionerats härom.

Herr talman! Jag vill till slut göra en liten reflexion med hänsyn till den propaganda som motororganisationerna presterat och med hänsyn till vad som många gånger sagts under denna debatt och andra liknande debatter. Man säger här att bilismen får betala ett halvt års väginvesteringar i förskott när vi har kalenderårsberäkning. Men vad avser man egentligen med detta? Jo, man avser en bättre planering av användningen av medlen till vägarna. Man avser att skapa bättre vägar för bilismen och för motorismen över huvud taget. Detta ligger ju i hög grad i motorismens intresse. Den borde inte, såsom nu visar sig vara fallet, dra sig för att medverka till dessa kostnader genom denna förskottsbetalning. Jag är

förvånad över dess hållning. Det kan inte röra sig om så förfärligt stora belopp, även om det gäller räntekostnader under ett halvår. Det är inte orimligt att bilismen, för vilken dessa bättre vägar är avsedda, skall bära de ökade kostnader som härigenom kommer att uppstå.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! De av mig angivna siffrorna är riktiga. Särskilt beträffande om- och nybyggnader av vägarna kan besparingar göras, om de lämnas ut på entreprenad, men detta sker icke i tillräcklig utsträckning. Jag kan hänvisa till överrevisorernas berättelse, där det på sid. 5 står: »Under senare år har övervägande delen av vägbyggnaderna utförts i vägförvaltningarnas egen regi. Entreprenadarbetena ha under budgetåret kommit att utgöra en mindre del av arbetsvolymen än under föregående år. De främsta orsakerna härtill torde ha varit dels vägbyggnadsmedlens uppdelning på ett stort antal anslag för olika ändamål, dels arbetenas förläggning till platser, där från annan verksamhet friställd arbetskraft funnits tillgänglig, dels slutligen svårigheterna att medhinna utarbetandet av detaljerade arbetsplaner» — jag understryker särskilt den sista punkten, därför att ett sådant utarbetande är det som i första hand skall göras. Överrevisorerna fortsätter: »Dessa faktorer ha medverkat till att de flesta arbetsföretagen varit relativt små och mindre lämpade för utförande på entreprenad. För en rationell användning av tillgängliga väganslag vore det önskvärt, om verksamheten kunde koncentreras till större, i god tid projekterade företag. Därvid vidgades även möjligheterna till utnyttjande av entreprenadfirmornas resurser i fråga om arbetskraft och maskinpark.»

Det är således överrevisorernas åsikt jag här framfört.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Herr ANDERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Överrevisorerna har inte yttrat sig om huruvida entreprenadsystemet är billigare eller dyrare. De har endast talat om att det kunde komma till bättre användning än vad i många fall varit förhållandet.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Varför rekommenderar överrevisorerna att arbetena skall lämnas på entreprenad, om inte detta blir billigare? Jag kan inte föreställa mig, att det är för att det skall bli dyrare som man skall lämna dem på entreprenad.

Herr ANDERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Detta är en fråga, som man egentligen skulle haft längre tid på sig att diskutera. Anledningen till revisorernas uttalande var emellertid närmast de utnyttjade maskinella resurser, som entreprenörerna hade.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Jag vill i denna debatt endast diskutera ett avsnitt, nämligen frågan om kalenderårsberäkning eller icke. Det är ju en av de hörnstenar, på vilka reservanternas i utskottet har byggt sin uppfattning, att man skulle kunna gå in för ett mindre skatteuttag än det som majoriteten föreslagit. Jag är därför angelägen att redovisa, hur denna beräkning verkar och vilka resultat man får om man går ifrån den. Att den är till fördel ur vägväsendets synpunkt tror jag inte vi behöver diskutera; det erkännandet fick den även i herr Malmborgs i Skövde anförande. Herr Malmborg gjorde sedan den reservationen, att man under vissa förutsättningar skulle kunna få samma fördelar med budgetårsberäkningen som man nu får med kalenderårsberäkningen. Jag skall senare återkomma till det.

När det gäller vägväsendet är kalenderårsberäkningen inte någon ny me-

tod. Vid beräkning av väganslag har man tvärtom mycket länge använt denna metod att arbeta med ett halvt års förskott. Den användes långt före vägförstatligandet, i varje fall på slutet av 1930-talet i de gamla vägdistriktet. Den gav nämligen det nödvändiga rörelsekapitalet. Ingen riktade då någon anmärkning mot metoden, trots att man tog ut skattemedel direkt till det pågående vägbyggandet även från andra skatteobjekt än motortrafiken. När vägväsendet år 1944 förstatligades, bibehölls kalenderårsberäkningen, och den har sedan dess begagnats hela tiden med undantag för åren 1948—1952.

Att man år 1948 gick ifrån kalenderårsberäkningen berodde på att det då rådde mycket speciella förhållanden i fråga om vägbyggandet. Man hade, efter 1940-talets mått, stora anslag, som man inte kunde utnyttja. Man hade i reserv drygt ett helt års medel, som inte kunde användas i det pressade läge man då befann sig i: det rådde brist på arbetskraft, det var byggstopp, det erfordrades speciella byggnadstillstånd för varje enskilt arbete som skulle igångsättas o. s. v. I det läget, när man inte ansåg det klokt finansiellt sett att hålla kvar dessa mycket stora reserver, gick man år 1948 tillfälligt över till budgetårsberäkning. Efter hand lättade så läget på arbetsmarknaden, man fick möjligheter att bygga mera, och då anmälde sig med stor styrka de praktiska svårigheterna med budgetårsberäkningen. Det var svårigheter att planera och genomföra arbetena inom vägväsendet på ett rationellt sätt, därför att anslagen var bundna till budgetår och inte till kalenderår. När det blev klart att vi skulle kunna komma i gång med en starkt ökad verksamhet på vägväsendets område, var man praktiskt taget ense om att det riktigaste var att gå ifrån de svärbemästrade budgetårsanslagen och gå tillbaka till kalenderårsberäkningarna. Det gjorde man också för huvuddelen av anslagen 1952, och

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

det sista stora anslaget, förbättring och förstärkning av vägar, blev kalenderårsberäknat 1953.

Den gången såg man frågan om kalenderår eller budgetår uteslutande som ett praktiskt problem. Man menade att erfarenheten klart hade visat att den metod, som långt tidigare och med framgång hade använts under många år, var den lämpligaste i den dåvarande situationen, som var samma situation som den vi nu har. Den var lämplig också i den verksamhet det här är fråga om, där de naturliga arbetssåsongerna ansluter till kalenderåret och inte till budgetåret. Större arbeten är i regel i gång kring budgetårsskiftet i långt större omfattning än vid kalenderårsskiftet.

Nog skulle det förefalla mig mycket egendomligt om man här skulle vara beredd att kasta över bord ett system, som man var så pass överens om att återinföra som man var 1952, då man valde denna kalenderårsmetod utifrån praktiska synpunkter på ett problem som framför allt är ett praktiskt problem.

Om man sedan en smula skulle se på hur reservanternas resonemang stämmer med de 300 miljoner kronorna i överskott och vart det resonemanget leder, vill jag erinra om att resonemanget torde förutsätta att mot slutet av femårsperioden samtliga reservationer, som då beräknas ha stigit till 300 miljoner kronor, skall tas i anspråk. Då uppstår det väsentliga svårigheter. Herr Andersson i Malmö nämnde, att hur man än räknar här måste man ha reservationer. Enligt de sista siffrorna man hade den 30/6 1953 uppgick reservationerna för de kalenderårsberäknade statliga investeringarna till 117 miljoner kronor, för de kalenderårsberäknade kommunala och enskilda investeringarna till 38 miljoner kronor och för de budgetårsberäknade anslagen till 28 miljoner kronor.

I verkligheten blir det så, när det

gäller en verksamhet som denna, att man måste ha reservationer också på de budgetårsberäknade anslagen. Man måste nämligen ha reservationer på de kalenderårsberäknade bidragsposterna till de kommunala och enskilda investeringarna, och dessa medel tillsammans torde vid femårsperiodens slut uppgå till cirka 100 miljoner kronor. Men det ligger också i sakens natur att det uppstår och kommer att uppstå förskjutningar i arbetena emellan vår- och hösthalvår, och dessa förskjutningar kan många gånger vara mycket betydande. Om man har en budgetårsredovisning, kommer det att föreligga en betydande risk för att det mot slutet av budgetåret inte finns medel tillgängliga för att fullfölja de arbeten som det ur praktiska, ekonomiska och trafiksäkerhetsmässiga synpunkter är lämpligt att fullfölja så snabbt som möjligt. Den olägenheten kan man klara allenast genom att också där skaffa sig anslagsmarginaler.

Om jag förstod herr Malmborg rätt, skulle det beräkningssätt herr Malmborg antydde leda till en marginal för reservation för nästa år av 30 miljoner kronor vid budgetårsskiftet. Utgår man från 30 miljoner kronor vid den tidpunkten, kommer väl den anslagsmarginalen vid femårsperiodens slut att uppgå till ungefär 50 miljoner kronor. Till det får man också lägga att motionärerna har räknat 15 miljoner kronor för lågt underskott i automobilskattemedelsfonden, 17 miljoner kronor i stället för 32 miljoner. Om man räknar på detta sätt finner man att de 300 miljoner kronorna reduceras först med 100, därefter med 50 och till sist med 15 miljoner kronor, och summan kommer att uppgå till 135 miljoner kronor i stället för 300 miljoner.

Men därtill kommer att den antagna marginalen av 30 miljoner kronor vid budgetårsskiftet inte kommer att räcka. Skall man driva arbetena rationellt, kommer det att behövas en betydligt

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

större marginal, ja så stor att systemet nog i verkligheten inte kommer att skilja sig alltför mycket från det nu tillämpade systemet med kalenderårsvis anvisade anslag.

Det leder mig till att säga att den mycket ringa skattesänkning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag, som man möjligen kan komma fram till genom den reducering av det överskott som motionärerna kalkylerar med jag här påvisat, inte står i rimlig proportion till de avsevärda olägenheter som omläggningen i olika avseenden för med sig. Om vi skall bedöma vilka reservationer på de olika anslagen som erfordras, får vi utgå från den anslagskoncentration som regeringen har föreslagit och som vi hoppas kommer att beslutas i nästa vecka, varigenom vi får 4—5 anslag för vägväsendets anläggningar. Då skall vi inte glömma att de anslagen skall fördelas på 24 län med undantag för ödebygdsanslagen, som fördelas endast på några få län i norra Sverige. Bara därigenom får man ett 80-tal till ett 100-tal anslagsposter, men dessa skall sedan fördelas på ett mycket stort antal företag som är i gång överallt i landet. Väg- och vattenbyggnadsverket räknar självt med att dessa anslag skall fördelas på omkring 2 000 olika företag av någon betydelse. Dessutom blir det något tusental mindre arbeten, som man i detta sammanhang kan lämna åt sidan. Vart och ett av dessa företag är i verkligheten att betrakta som en egen ekonomisk enhet som får sig tilldelat ett visst rörelsekapital.

Om man skulle övergå till budgetårsberäkning, skulle det i detta sammanhang vidare innebära, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som nu har att kontrollera medelsförbrukningen hos vägförvaltningar och av dem igångsatta företag en gång om året, måste kontrollera dessa både vid kalenderårsskiftet, såsom nu sker, och vid budgetårsskiftet. Varje vägförvaltning skulle då två

gånger om året gå igenom i stort sett alla de företag man har i gång för att undersöka möjligheterna att begränsa företagens arbetstakt, där så är nödvändigt, och i övrigt se till att det blir en god balans mellan medelsförbrukningen och beräknad medelsåtgång vid de olika företagen. Det skulle bli ett så omfattande arbete, att det komme att äta upp alla de vinster vi avser att göra genom att sammanföra vägsanslagen från 14 till 4—5 anslag. Om man väljer den vägen kommer det alltså att uppstå en ökad byråkratisering av vägväsendet, en byråkratisering som vi i stället tänkte begränsa genom att minska antalet anslag.

Det har sagts här att medelsförbrukningen totalt för hela landet i genomsnitt faller med 40 procent på vårhälvåret och med 60 procent på hösthälvåret. Det är siffror som anger omslutningen av arbetena i medeltal, men de säger ingenting om hur mycket rörelsemedel som behövs. Jag har här i min hand ett papper från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som visar hur sysselsättningen vid olika företag har fördelats på vår- och hösthälvåret. Det ger en ledning för bedömningen av vilka rörelsemedel som behövs. Det ger vid handen att man administrativt måste röra sig med helt andra siffror än 40—60 eller 50—50 procent per halvår, som en del tycks ha tänkt sig.

Med den omfattning som vägarbetena nu har blir det dessutom betydande administrativa svårigheter om man skall gå tillbaka till budgetårsberäkningen. Tiden mellan riksdagens beslut och det datum då medlen skall tas i anspråk blir alldeles för knapp. Det blir mycket svårt att i departementet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vägförvaltningarna hinna med allt arbete av administrativ natur från det att medlen anvisas och tills de skall tas i anspråk. Det gick att genomföra detta 1948—1952 då budgetårsberäkningen användes, men det berodde dels på de myc-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

ket stora medelsreservationer man hade och dels på att investeringarna då i huvudsak reglerades genom byggnadstillståndsgivning för varje enskilt företag.

Herr talman! Jag är övertygad om att vägväsendet kommer att behöva de pengar som vägväsendet kommer att få, när som jag hoppas riksdagen bifaller den proposition som här föreligger. Jag är också övertygad om att ifall riksdagen bifaller denna proposition och godtar den kalenderårsberäkning som den innebär, så ger detta vidgade möjligheter att på ett för vägväsendet och för alla som är intresserade därav förmånligt sätt kunna bättre planera vägarbetena än om man måste arbeta på det mycket kortsiktiga sätt som blir resultatet, om man övergår till budgetårsberäkning.

Vi vill föra en vägvänlig politik, en politik, som ger oss bättre vägar och så småningom bra vägar överallt i detta land. Genom att göra vägarna så bra, att bilisterna med tillförsikt kan använda dem, skapar man förutsättningar för en mot bilismen vänlig politik.

Herr MALMBORG i Skövde (fp) kort genmäle:

Herr talman! Efter de anföranden som hållits av herr statsrådet och herr Andersson i Malmö skulle det vara mycket från min sida att bringa i erinran, men den korta tiden för replik gör inte detta möjligt utan jag får eventuellt återkomma.

Men, herr talman, jag kan inte underlåta en reflexion i anslutning till herr statsrådets anförande. Han resonerade hela tiden som om reservanterna förutsatte en renodlad budgetårsberäkning. Det föll alldeles bort ur bilden vad vi förutsatt som komplettering, nämligen att man skall fastställa en investeringsram. Om man nämligen följer reservanterna och fastställer en sådan plan, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en god grund för planering, beräkning och uppläggning av arbetena.

Jag har också den uppfattningen, herr talman, att genom den avvägning, som vi har förutsatt i fråga om anslagen, skall det inte behöva uppstå de ytterligare stora svårigheter, som statsrådet betonade och som även herr Andersson i Malmö framhöll. Jag har läst igenom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens PM i denna fråga. Där har anförts en hel del skäl, som jag inte på något sätt vill bestrida, men när jag lyssnade till herr statsrådets anförande fick jag den uppfattningen, att han byggt upp en pyramid av svårigheter, och jag bestrider att det i verkligheten kan vara så.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Att döma av hittills hållna anföranden, i ärendet föreliggande motioner och även av den pressdebatt som förekommit, är alla överens om en sak, nämligen nödvändigheten av att vi rustar upp vårt vägväsende. Senast i går hade en av aftontidningarna en mycket stort upplagd artikel om hur nödvändigt det var att bygga stamvägar för 2 miljarder kronor. Bara en förbättring av rikshuvudväg nr 1, mellan Stockholm och Malmö, räknade man med skulle kosta 600 milj. kronor, d. v. s. ungefär lika mycket som ett års bilskatter för närvarande ger. Det råder fullständig samstämmighet om att motorismen skall betala de kostnader som den förorsakar vägväsendet. Det är för att fullfölja linjen att bygga ut vårt vägväsende och skapa bättre vägar, som man nu framlagt ett förslag till provisorisk reglering av motorfordonsbeskattningen.

Beträffande beskattningens höjd råder som i så många andra fall olika meningar. Situationen är inte på något sätt ny. Den upprepas ofta här i riksdagen. Den s. k. oppositionen är beredd att godta utgifterna, när det är nödvändiga åtgärder som behöver genomföras, men när man kommer ett stycke längre fram och det gäller att

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

betala vad som man vill vara med om, så är man inte villig att skaffa behövliga inkomster.

I de motioner, som högern och folkpartiet har väckt och som man också talat för i dagens debatt, är det framför allt två huvudargument, som man använder för att motivera ett lägre skatteuttag än som Kungl. Maj:t och bevillningsutskottet föreslår. Jag skall inte gå in på några detaljer; det har de föregående talarna gjort tillräckligt. Jag vill bara konstatera, att här försöker man bevisa, att man genom en omläggning av anslagstekniken, alltså en rent teknisk omläggning av budgeten, kommer fram till att man kan bygga lika mycket vägar för mindre pengar. Jag upprepar vad jag sade i bevillningsutskottet, nämligen att om det är så enkelt att skaffa pengar till vägväsendet som att lägga om anslagstekniken, skulle jag gärna vara med om att lägga om den inte bara en utan flera gånger. Det är egentligen motororganisationerna, som har kommit på idén att man skulle övergå till budgetår. De har föreslagit detta i sin kritik av häradsförordning Nitelius' förslag och sedan av den nu föreliggande propositionen. Jag kan bara säga att man inte har vare sig i motionerna eller här i debatten i dag kunnat ge något som helst bevis för att omläggningen av anslagstekniken skulle leda fram till det resultat som man här talar om.

Man har heller inte kunnat bevisa någonting av det, som bl. a. herr Malmberg i Skövde var inne på, nämligen att om man fortsätter med den anslagsteknik vi har för närvarande, nämligen per kalenderår, skulle det leda fram till att man får allt större och större reservationer. Jag kan inte alls räkna ut, herr talman, att det skulle ligga någon sådan automatik i detta anslags-system, att vi alltid kommer att få reservationer över. Det kommer att vara reservationer av olika storleksordning, men det beror ju, ärade kammarleda-

möter, på storleken av de investeringar som man gör i fråga om vägväsendet.

Det finns också ett annat argument, vilket går ut på att det skulle räcka med en mindre höjning än Kungl. Maj:t nu föreslår på grund av att det för närvarande finns så stor medelsreserv. Man har redan understrukt från utskottets sida och för övrigt också från statsrådets, att dessa medel ju ingalunda är disponibla i den utsträckning, som man föreställer sig bland reservanterna. Det är ju tvärtom på det sättet, att det är alldeles nödvändigt med vissa reservationer, och det bestyrks också av herr Malmberg i Skövde, som ju säger, att man skall göra beräkningarna så, att det finns möjligheter att fylla ut vad som nu kallas för reservationer.

Jag kan sålunda konstatera, att alla de huvudargument, som man har byggt upp motionerna på för att komma fram till det resultatet, att det skulle vara möjligt med lägre skatteuttag, har visat sig ohållbara.

Vad beträffar den höjning som föreslås vill jag säga, att jag inte tror att man överdriver, om man säger, att den kan betraktas som synnerligen moderat. Man har här sagt, att denna skattehöjning — det var herr Kristensson i Osby också inne på — skulle drabba framför allt den tyngre trafiken på ett mycket oförmånligt sätt. Herr Kristensson i Osby säger, att bevillningsutskottet tar sin tillflykt till en av statens järnvägar gjord utredning, som visar, att de ökade kostnaderna för deras bussar blir 3,4 procent. Detta beräknades, innan bensinpriset sänktes sista gången. Nej, herr Kristensson, vi tar ingen tillflykt till SJ. Vi bara refererar deras faktiska siffror. Herr Kristensson tog för att klara problemet sin tillflykt till andra länder, varvid han gjorde en uppräknings och talade om hur mycket lägre automobilbeskattningen är i de andra länderna än den för närvarande är i Sverige, och så tillade han, att bilden blir ändå

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

ogynnsammare, sedan man har genomfört den höjning som man nu föreslår.

Bland annat nämnde herr Kristensson i Osby Tyskland. För att göra bilden fullständig borde emellertid herr Kristensson ha tillagt, att den 14 april i år inlämnades till det tyska förbundsrådet ett bilskatteförslag, som i fråga om den tunga trafiken innebär skatteökningar, som är betydligt högre än de som här föreslås, och de är också betydligt högre än vad som föreslogs av den Niteliuska utredningen. Det brukar ju, herr Kristensson, vara så, att man anser att Tyskland då det gäller planeringen och återuppbyggnaden är särskilt fint att åberopa som exempel.

Herr Kristensson nämnde också Danmark. Ja, i Danmark sitter det en trafikutredning, som håller på att undersöka detta problem och som har bett att få översänt till sig 1951 års bilskatteutredningsbetänkande, alltså det s. k. Niteliuska förslaget. En ledamot av denna danska utredning, som jag samtalade med för ungefär 14 dagar sedan, talade om att vid de undersökningar man har gjort beträffande den tunga trafiken hade kommit fram till ungefär samma resultat angående vägsplitage och vägstnader, som man har gjort i den Niteliuska utredningen, om vilken herr Kristensson i början av sitt anförande nämnde hur förskräckligt sönderskjuten den var. Ja, den fick mycken kritik, men eftersom jag tillhörde utredningen i ett senare skede och inte i alla detaljer hade samma mening som utredningsmannen, så vill jag ändå säga att jag tror, att det i framtiden kommer att visa sig, att det var nyttigt att den blev gjord. Den ställde så att säga problemet vad det egentligen kostar, även om det för närvarande inte är möjligt att genomföra utredningens förslag.

Vidare sade herr Kristensson i Osby, att den tunga trafiken nu själv bär sina kostnader. Nu är dock exempel från

andra länder inte så hållbara när det gäller att dra paralleller. Fördelningen är emellertid den för närvarande, att den lätta trafiken, alltså personbilstrafiken och motorcykeltrafiken, svarar för 56 procent av den totala skatten, medan lastbilar och bussar svarar för 44 procent. I den Niteliuska utredningen föreslog man proportionen 53 resp. 47 procent. Enligt Kungl. Maj:ts föreliggande förslag blir det ingen förändring i relationerna de olika grupperna emellan. Den övervägande delen av skatten kommer alltså fortfarande att betalas av den lätta trafiken, medan den mindre delen betalas av lastbilar och bussar.

Herr Edström berörde en sak, som det redan kanske talats tillräckligt om, nämligen att bilismen skulle betala skatt i förskott. Jag tror att man skall vara väldigt försiktig med detta tal om betalning i förskott, om man nämligen därmed menar att bilisterna lånar statskassan pengar. Jag tror att det resonemanget inte är riktigt hållbart, i vart fall sannerligen inte när det gäller de enskilda bilisterna i annan mån än att de betalar sin fordonsskatt i februari för hela kalenderåret. Bensinskatten betalas efter förbrukning, och för bränsle är det fråga om en betalning i efterskott.

Det finns också många andra argument än de nu anförda mot detta tal om en betalning i förskott. Jag skall vidare bara erinra om vad statsrådet nämnde, nämligen att vi har 24 olika självständiga vägförvaltningar. Om man skulle börja räkna ut hur mycket bilisterna i ett län betalar i förhållande till bilisterna i de andra länen, kommer det nog att visa sig, att somliga bilister betalar för mycket för vägbyggen och andra alldeles för litet. Över huvud taget tror jag inte att talet om förskottsbetalning är en framkomlig linje för att komma fram till ett slutresultat som ger en lägre beskattning.

Herr talman! På tal om taxorna för

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

den tunga trafiken skulle jag i detta sammanhang vilja tillägga — jag har varit inne på den frågan förut — att för drosktrafikens vidkommande tycks det ju finnas utrymme för taxesänkningar.

Innan jag, herr talman, slutar mitt anförande vill jag liksom herr Kristensson i Osby beröra en enda fråga till och uttala min tillfredsställelse med avseende å dess behandling. Jag har kanske större anledning än herr Kristensson att göra detta, eftersom jag fått min motion om frihet från fordonsskatt på invalidbilar tillstyrkt av bevillningsutskottet. Jag tror att vi genom ett bifall till motionen skall kunna ge dessa grupper av medborgare ett litet välbehövligt handtag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander säger att vi inom folkpartiet inte vill skaffa de för vägutgifterna nödvändiga inkomsterna. Jag måste säga herr Kärrlander, att detta påstående är felaktigt. Vi har varit med om skattehöjningar, där vi i pengar räknat gått ungefär halva den väg regeringen föreslagit, och i övrigt har vi hänvisat till specialbudgeten för bilismen. Jag skulle vilja fråga herr Kärrlander: Finns det inte ett reellt överskott på denna specialbudget vid budgetårets utgång? När det gäller siffran för budgetåret 1952/53, är den redovisad i utskottets betänkande som ett överskott på 241,2 milj. kronor. Min fråga till herr Kärrlander är alltså denna: Finns det inte ett överskott i realiteten, om man räknar på samma sätt som bevillningsutskottets majoritet gör för budgetåret 1952/53, också vid innevarande budgetårs utgång? Jag vore tacksam om herr Kärrlander ville ge ett öppet svar på den frågan.

Sedan säger herr Kärrlander, att de skattehöjningar majoriteten föreslår är moderata och menar i likhet med utskottets majoritet, att en höjning med

3,4 procent inte är nämnvärd. Men är detta omdöme riktigt? Efter min uppfattning är omdömet felaktigt, ty en höjning av transportkostnaderna för den tunga trafiken med mellan 3 och 4 procent och i vissa fall betydligt mera är allvarlig nog.

Jag måste säga till herr Kärrlander, att jag ställde vid sidan av varandra uppgifterna från SJ och uppgifter från statens biltrafiknämnd; detta kan herr Kärrlander senare studera i protokollet. Jag jämförde vidare vår beskattning av den tunga trafiken med hithörande förhållanden i andra länder. Därvidlag rycker nu herr Kärrlander ut Tyskland och säger, att där blir förhållandena anorlunda. Men räknar man inte i Tyskland med att rusta upp vägarna för ett högre axeltryck? Om jag är riktigt underrättad går man där in för ett axeltryck på 10 ton men här i landet bara 6 à 7 ton.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristensson i Osby tycks alldeles ha missförstått situationen. Det finns inte något överskott i automobilskattefondens specialbudget. Det fanns ett sådant föregående budgetår — om jag inte missminner mig, uppgick det till drygt 58 miljoner kronor — men det är nu förbytt i ett underskott på drygt 32 miljoner kronor. Vad vi talat om är, att det finns reservationer, vilka enligt vår mening emellertid redan delvis är disponerade och därför inte kan tagas i anspråk och ätas upp ännu en gång. Jag tror därför att herr Kristensson i Osby förgäves skall söka efter något överskott i nämnda specialbudget. Tvärtom står det i bevillningsutskottets förevarande betänkande, att där föreligger ett underskott på, tror jag, i runt tal 33 miljoner kronor.

Vad sedan min redogörelse för skatterna i Tyskland beträffar, sade herr Kristensson i Osby att man där tänker höja axeltrycket. Men menar då herr

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Kristensson, att vi här i landet skall nöja oss med nuvarande förhållanden på motorismens område och ha ett axeltryck på sex ton? Det tror jag i varje fall motorismens folk inte nöjer sig med.

Jag vill tillägga att herr Kristensson i Osby borde se på antalet vägmil i Sverige och jämföra det med förhållandena i Tyskland. Då tror jag att hela bilden blir något annorlunda.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! I sitt senaste anförande sade herr Kärrlander, att den nuvarande fördelningen av skatten på person- och lastbilar — eller den lätta och den tunga trafiken, om man så vill — skall bibehållas, även om vi här går på Kungl. Maj:ts linje. Det står emellertid i bevillningsutskottets betänkande, vilket herr Kärrlander själv kan läsa, att detta beror på att personbilsbeståndet tillväxer fortare än lastbilsbeståndet. Detta bör man ta med i bilden. I verkligheten blir det en ökning av den tunga trafikens beskattning på ungefär 35 procent, och det är, herr Kärrlander, en mycket allvarlig sak att komma med en sådan språngvis ökad beskattning med en enda gång.

Vidare sade herr Kärrlander, att det i realiteten inte finns något överskott i automobilskattemedelsfondens specialbudget. Men herr Kärrlander kan ju själv läsa vad han och utskottets majoritet skrivit i förevarande betänkande, när det öppet och ärligt säges beträffande budgetåret 1952/53, att det s. k. ackumulerade överskottet då, enligt lämnad specifikation, uppgår till 241,2 miljoner kronor. En dylik uppställning kan man göra även för nu pågående budgetår, och då kommer man till ett ackumulerat överskott på över 200 miljoner kronor. Detta kan som sagt herr Kärrlander själv utläsa av majoritetens skrivning. Det underskott, som man i detta sammanhang talar om, nämligen 33 miljoner kronor, är

med andra ord av formell art, och det har uppstått på grund av reservationsmedelsbokningarna. Men det är dessa vi vill undvika genom den anslagsteknik vi föreslagit: anslag per budgetår, investeringsram per kalenderår.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan upprepa vad jag framhöll förra gången jag hade ordet, nämligen att det på s. 24 i bevillningsutskottets betänkande står upptaget en behållning på automobilskattemedelsfonden på 58,5 miljoner kronor. Litet längre ned på samma sida står det, att nämnda överskott vid innevarande budgetårs utgång beräknas bli förbytt i ett underskott om cirka 33 miljoner kronor. Vidare står det på samma sida uppräknat Reservationer å budgetårsberäknade anslag 25,3 miljoner kronor samt Reservationer å kalenderårsberäknade anslag med belopp, som här förut har nämnts. Att det vid förra budgetårsskiftet fanns ett överskott i reservationer på 241,2 miljoner kronor har jag, herr Kristensson i Osby, aldrig bestritt, men jag bestrider riktigheten av vad herr Kristensson här har försökt göra gällande, nämligen att det nu finns ett överskott i specialbudgeten. Där föreligger i stället ett underskott.

När herr Kristensson i Osby sedan talar om att bilskatterna höjes språngvis, så vill jag fråga: Kan man verkligen kalla den förändring av beskattningen för den tunga trafiken med de procenttal det här gäller för en språngvis ökad beskattning? Nej, sannerligen inte!

Till slut sade också herr Kristensson, att man från folkpartistiskt håll har föreslagit en ändring av hela anslagstekniken på detta område. Då är vi emellertid tillbaka till den centrala frågan: Kan man genom den föreslagna förändringen och med mindre pengar till sitt förfogande bygga lika mycket vägar? I så fall kan man trollo.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Herr BIRKE (h):

Herr talman! Redan i remissdebatten drog jag upp frågan om skattehöjningar för bilismen. Det var då den s. k. Niteliuska enmansutredningen som låg till grund för de föreslagna höjningarna. Enligt min mening var det orimligt att höja skatterna i den omfattning som utredningen föreslog.

Nu kommer finansministern och läger fram ett något modifierat förslag. Man kanske skulle kunna säga, att det är taktik av finansministern att han inte går så långt som utredningen, utan han vill nu framstå i en bättre dager och såsom en person som inte vill ha så höga skatter på bilismen.

Jag tycker emellertid, herr talman, att redan det förslag, som bevilningsutskottet nu framlagt i anslutning till propositionen, är för högt. De föreslagna skattehöjningarna drabbar ju främst den tyngre trafiken och i synnerhet sådana fordon som drivs med motorbrännolja. Man kan fråga sig om de kostnadsökningar, som härigenom kommer att äga rum, är avsedda såsom ett skydd för SJ:s taxesystem. Omkostnadsnivån för vårt näringsliv är ett utomordentligt brännande problem, och denna nivå kommer nu att höjas för de olika företagen och de olika näringsgrenarna, antingen det gäller den inhemska näringsutövningen eller det gäller exportindustrien. Det är ganska känsligt att nu få en skattehöjning som medför en kostnadsökning för konsumenterna.

Bilismens andel i vägkostnaderna har tidigare varit ungefär 75 procent, men nu skall procenttalet enligt förslaget ändras, så att bilismens andel blir större. Jag kan personligen inte förstå vad det finns för skäl till detta — det har man inte kunnat förklara. Reserverna föreslår en skattehöjning, som i genomsnitt är 6 å 7 procent. Den skattehöjningen sammanfaller ganska nära med det förslag, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen lade fram när den

yttrade sig över utredningen; styrelsen angav nämligen den erforderliga skattehöjningen till ungefär 10 procent.

Jag tror också att det skulle kunna övervägas, som herr Edström antydde, huruvida man inte beträffande kostnaderna för betongvägarna, som har lång livslängd, kunde tänka sig att gå fram lånevägen.

Det är också angeläget att man på rätt sätt använder de pengar, som ställs till vägarnas förfogande. Nu har emellertid Kungl. Maj:t i en cirkulärskrivelse av den 9 april utfärdat nya bestämmelser, som innebär förbud för de statliga myndigheterna, däribland väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att lägga ut nya entreprenader förrän den 1 september, och man får inte heller påskynda entreprenaderna. Det är såvitt jag förstår ett led i strävandena för full sysselsättning, men å andra sidan kan naturligtvis sådana bestämmelser få vissa skadeverkningar för den rationella handläggningen av vägbyggandet. Man måste ju planera i tid och lägga ut beställningarna för att få fram det bästa möjliga resultatet. Jag tror därför att det är irrationellt och att det kostar en hel del pengar, om man nu skall förfara på det sätt som är föreslaget.

Jag gjorde till sist, herr talman, en reflexion när statsrådet Nilson inför kammaren försökte göra klart, att det var så betydande svårigheter att lägga ut de olika bemyndigandena. Jag tänkte: Kan man då beräkna den skatt som behövs? Om man har så stora svårigheter på den ena sidan tycker jag det skulle vara självklart, att man å andra sidan inte heller skulle kunna beräkna vad man behöver i skatt.

Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag avser att begränsa mitt anförande till att omfatta det avsnitt i det föreliggande utlåtandet, där

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

motionerna syftande till en utjämning av drivmedelspriserna diskuteras.

Jag anser att utskottet i sin skrivning lyckats gå förbi det centrala i den frågeställning, som jag och mina medmotionärer ställt under debatt. I utskottets utlåtande ägnas uppmärksamhet enbart åt svårigheterna att via en differentierad beskattning åstadkomma en utjämning av drivmedelspriserna. I den motion, som väckts från vårt håll, hade denna men även andra utvägar diskuterats i motiveringen. Yrkandet gick ut på att när olika med motortrafiken och vägbeskattningen sammanhängande problem nu förutsättes bli föremål för en utredning, skulle även ske en översyn av problemet att nå en utjämning av drivmedelspriserna i olika delar av landet.

De lokaliseringspolitiska och sociala synpunkter, som är betydelsefulla i detta sammanhang, har utskottet helt gått förbi. Den omständigheten, att drivmedelspriserna är varierande i olika delar av landet, måste givetvis resultera i att det tryck på levnads- och produktionskostnaderna, som resor och transporter utgör, blir olika hårt. Det är de utpräglade glesbygderna, framför allt i Norrland, som drabbas härav. De stora avstånden där förorsakar i och för sig höga rese- och transportkostnader. Ytterligare accentuerat blir detta förhållande på grund av att drivmedlen i dessa bygder betingar ett högre pris.

Norrland har, om jag tillåtes ta ett exempel, att leverera elektrisk energi till det övriga Sverige. Prispolitiken på detta område följer den principen, att norrlänningarna får betala minst samma pris och ibland ett högre pris än vad som i södra Sverige erlägges för den elektriska kraften. Inte minst mot denna bakgrund framstår det såsom rättvist, att en så fullständig utjämning som möjligt av drivmedelspriserna och därigenom av levnads- och produktionskostnaderna ernås.

Herr talman! Med hänvisning till det

anförda och till motiveringen i motion nr II: 643 tillåter jag mig att yrka bifall till den nämnda motionen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Finansministern har i sin proposition dämpat ner det Niteliuska bilskatteförslaget, men den är ändå för hård och fördelningen av skattebördan är orättvis. Enligt propositionen höjes bensinskatten med 15 procent och brännoljan med inte mindre än 40 procent. För personbilarna slipper man undan med 10 kronors förhöjning, medan lastbilarna drabbas mycket hårt. Har man en lastbil med en tjänstevikt på 6 000—9 000 kg råkar man ut för en ökad fordonskatt på ungefär i genomsnitt 1 500 kronor. En sådan beskattningspolitik leder säkerligen till en övergång från tyngre till mindre och lättare lastbilar, och detta kan inte vara önskvärt ur rationell varudistributions- eller trafiksynpunkt.

Finansministerns resonemang att bilbeskattningen inte kommer att i nämnvärd grad påverka den allmänna driftkostnadsnivån inom gods- och persontrafiken är en teoretisk deklaration. Från åtskilliga remissinstanser har man ansett, att den föreslagna progressiva skatteskalen kan få näringspolitiska konsekvenser. Utskottet refererar till en utredning inom statens järnvägar, vilken ger vid handen, att den i propositionen föreslagna skattehöjningen skulle öka driftkostnaderna för SJ:s buss- och lastbilstrafik med endast 3,4 procent. Det bör kanske i detta sammanhang upplysas, att det SJ-ägda företaget Svenska lastbilsaktiebolaget går med förlust. När ett statligt företag går med underskott blir det skattebetalarna som får betala. Inom den privata sektorn får man kalkylera mycket noggrant, så att företagen blir räntabla och även vinstgivande.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

De nya skatterna kommer givetvis att innebära en rad höjda taxor. De blir en ny indirekt transportskatt, som inte enbart drabbar den yrkesmässiga trafiken utan varje medborgare i samhället, eftersom varudistributionen måste fördyras på grund av stegrade kostnader. Beträffande busstrafiken räknar man med att servicen blir sämre, och det måste också förutsättas att en mängd turer kommer att inställas. Skattehöjningen på flytande bränsle drabbar särskilt hårt landsbygden och det glest bebodda Norrland.

Ett par bondeförbundare har varit inne på samma linje som reservanterna när det gäller brännoljan, men de rönte intet stöd av partivännerna i utskottet. I motiveringen framhöll bondeförbundsmotionärerna, att höjningen av skatten på brännoljedrivna bilar torde vara till skada för näringslivet, då denna höjning bl. a. fördyrar landsbygdens transporter och distributionen av jordbrukets produkter.

Vägarnas upprustning och förandet av en »vägvänlig politik», som statsrådet Nilson uttryckte sig, är man ganska ense om. I fråga om målet, att vinna bästa ekonomiska utbyte och effektivitet, går emellertid meningarna isär. När det gäller vägunderhåll utföres detta huvudsakligen i statlig regi. Det gäller även på detta arbetsområde att få fram förbättrade arbetsmetoder och ökad mekanisering, så att överflyttning av arbetskraft från underhåll till vägbyggande kan ske.

I fråga om vägbyggande saknar väg- och vattenbyggnadsverket tekniska resurser, då det endast disponerar över ett litet antal grävmaskiner och traktorer. Verket hyr i stället av enskilda maskinägare och åkare maskiner för vägbyggande. Det är självklart att det med en sådan ordning är svårt att planera i stort. Man kan som jämförelse exempelvis nämna det väl planlagda generalentreprenadarbetet: byggandet av motorvägen mellan Malmö och

Lund. Det är viktigt att entreprenörerna och maskinuthyrarna får sådana arbetsuppgifter, att en jämn och full selsättning kan påräknas. Anskaffandet av en maskinpark ställer krav på effektivt kontinuerligt utnyttjande. Huvudönskemålet för motorfordonstrafikanterna, som genom motorfordonsbeskattningen får betala det statliga vägunderhållet, är att dessa medel användes på bästa möjliga sätt.

Det återstår emellertid att se om vägmyndigheterna på ett rationellt och ekonomiskt sätt kan omsätta de miljoner, som statsmakterna ämnar ställa till deras förfogande. Den allmänna konjunkturen är i hög grad beroende på om upprustningen av vägarna kan ske i den takt som man önskar.

Reservanterna i bevillningsutskottet hade hoppats att en kompromiss skulle ha kunnat komma till stånd. Motororganisationerna har som bekant accepterat en höjning av bensinpriset med två öre mot av finansministern föreslagna fyra, men utskottets majoritet avböjde reservanternas förslag om tre öre.

Utskottet framhåller också i sitt betänkande, att beskattningen av motortrafiken är en provisorisk reglering. 1953 års trafikutredning utreder frågan angående relationen mellan bensin- och brännoljeskatten. Finansieringen av vägväsendet på lång sikt utredes även av denna trafikutredning. Alla sakliga skäl talar för att riksdagen inte borde i år binda sig för en omfördelning av hilskatten. En förändring i fördelningen av skattebördan är utan gensägelse det allvarligaste problem vi nu har att ta ställning till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. anförda reservationen.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Att efter den omfattande debatt, som förts i denna fråga såväl bland de berörda parterna som i pressen och nu senast här i riksdagen

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

i dag, komma med något nytt torde inte vara möjligt. Jag skall därför inte heller förlänga debatten med att gå in på alla problem i detta stora ärende, hur frestande det än skulle vara att uppehålla sig vid en hel del detaljer. Jag skall endast ta kammarens tid i anspråk ett par minuter för att betona ett par detaljer, som jag särskilt vill framhålla.

Vid fjolårets riksdag motionerade jag tillsammans med några andra om att vägbyggandet till viss del borde bekostas med lånemedel, och jag diskuterade därvid fördelarna av ett sådant arrangemang. I debatten i kammaren i fjol liksom vid höstens remissdebatt var jag också inne på samma problem. Jag vill inte heller låta dagens debatt i detta ärende gå förbi utan att ännu en gång dra en lans för denna finansieringsmetod.

Jag kan säga att jag i princip accepterar självfinansieringsmetoden. I syfte att få bort topparna på kostnadssidan och för att eliminera svårigheterna vid beräkningarna på inkomstsidan bör emellertid denna metod enligt min mening stödjas av stödlån ur vad man skulle kunna kalla en utjämningsfond. Med tanke på bilismens snabba utveckling är det mycket troligt, att denna utjämningsfond aldrig skulle behöva tillgripas, men genom inrättandet av densamma slipper man ifrån — och det anser jag vara det väsentliga — att tillgripa skattehöjningar, som sedan i praktiken visar sig icke vara nödvändiga. Alla är väl i dag ense om att den prognos över bilbeståndets utveckling för de närmaste åren, som propositionen räknar med, är för pessimistiskt hållen, åtminstone när det gäller år 1954. Redan under de fyra första månaderna av detta år har ju inregistrerats icke mindre än drygt 34 000 personbilar, och om man beräknar att under samma tid har utrangerats högt räknat cirka 6 000 personbilar, skulle nettotillskottet ändå vara 28 000 per-

sonbilar. Prognosen har för hela år 1954 räknat med en ökning på endast 55 000 personbilar. Det är också att märka, att vi har kvar de två bästa ökningsmånaderna, nämligen maj och juni, då ökningen i varje fall under tidigare år varit synnerligen kraftig.

Jag vill då ställa frågan: Är det någon som tror, att ökningen kommer att stanna vid de beräknade 55 000 personbilarna? Jag tror det för min del inte, och man kan väl nästan fastslå att så inte blir fallet.

Den sålunda förväntade ökningen skulle, som också herr Kristensson i Osby påvisat, ge betydligt ökade inkomster, och man ställer sig då frågande till riktigheten av att ta ut högre skatter än vi i dag bestämt kan fastslå vara erforderligt. För att undvika detta i framtiden borde det skapas en utjämningsfond, och jag kan inte finna annat än att det är en praktisk lösning på detta problem, som för framtiden borde kunna medföra, att man undviker dessa ständigt återkommande diskussioner och får en jämn skattesats för bilismen.

Så är det endast en sak till jag vill beröra, nämligen skattebördans fördelning mellan den tunga trafiken och den övriga trafiken. Man vill därvid bl. a. göra gällande, att den tunga trafiken förorsakar en större del av vägkostnaderna än vad dess andel i skatteinkomsterna representerar. Jag har många gånger frågat mig om detta är riktigt. Vägarna är ju som bekant hårdast belastade på söndagarna och vid helgerna, och då är den tunga trafiken ytterst ringa. Eftersom vägarna ändå måste byggas med hänsynstagande till den hårdaste belastningen och då denna alltså inträffar på söndagarna och vid helgerna, torde talet om den tunga trafikens större andel i vägkostnaderna inte vara riktig. Vad tar exempelvis en buss, som rymmer 40 personer för utrymme på vägen i förhållande till 20 personbilar med två personer i varje?

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Det är alldeles givet att de 20 bilarna tar ett större utrymme och att de därför också bör komma in i bilden, när man avväger dessa problem.

Men, säger man, det behövs en helt annan kvalitet på vägarna för den tunga trafiken, en kvalitet som ställer sig mycket dyrare. I denna fråga har teknikerna mycket delade meningar, och jag tror att det, inte minst med hänsyn till klimatförhållandena i vårt land, i det långa loppet blir billigare att bygga kvalitetsvägar, även om de skulle beräknas komma att användas endast för personbilar.

Jag skall i övrigt inte gå in på alla de ekonomiska och andra problem, som det eljest skulle vara mycket intressant att få diskutera och som jag egentligen hade tänkt ta upp här, utan jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på något resonemang med herr Carlsson i Stockholm angående finansiering genom lån. Jag konstaterar bara att det är litet märkligt, att man på oppositionens sida nu har blivit så väldigt förtjust i att lägga dagens utgifter framåt i tiden på lån. Snart vill man låna för att balansera driftbudgeten också. Det är en alldeles ny linje.

Herr Carlsson i Stockholm säger vidare att man skall se till att inte göra skattehöjningar som är onödiga, och han kommer fram till att prognosen för antalsutvecklingen är alldeles för pessimistisk. Ja, det är ju motororganisationernas prognos som finansministern har tagit, den mest optimistiska prognos som har lagts fram. Till det vill jag bara säga, att även om personbilsantalet — det är ju det som ökar — skulle öka ett eller annat tiotusental, så gör detta mycket litet. Enligt den Niteliiska utredningen skulle man få en ök-

ning av skatteinkomsterna med sex miljoner kronor för varje tiotusental nya personbilar, men det var enligt de skattesatser som hade föreslagits i herr Nitelius' utredning. Nu blir det väl i stället kanske i runt tal fem miljoner kronor i nya skatter per tiotusen nya bilar, och om det blir tjugotusen nya bilar får vi alltså ungefär tio miljoner kronor. Herr Carlsson i Stockholm, det räcker nog inte till för att klara utgifterna!

Beträffande den tunga trafiken tror jag inte att herr Carlsson kan hävda den åsikt som han ger uttryck åt, nämligen att man skulle behöva en lika kraftig vägkonstruktion även om man bara hade lätt trafik. Det är ju inte bara utrymme, herr Carlsson i Stockholm, som bilarna behöver. Också tyngden på de tunga lastfordonen spelar en roll, och det är väl därför det har uttalats önskemål om att man skall bygga vägar för högre axeltryck än sex ton; man vill helst komma fram till åtminstone åtta ton.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad lånefinansieringen beträffar har jag aldrig påstått, att den skulle innebära att betalningen skulle skjutas på framtiden, ehuru detta inte vore orimligt i och för sig. I den motion som jag omnämnde har vi ju pekat på hurusom exempelvis järnvägarna byggts med lånemedel och det vore ju i och för sig inte mer än riktigt om även vägarna till en del byggdes med lånade medel. Men jag sade uttryckligen här i dag, att jag accepterar självfinansieringsprincipen men att jag till denna vill ha lagd en utjämningsfond, som skulle ta bort såväl de toppar, vilka kan uppstå på utgiftssidan, som den för höga beskattning, vilken man på grund av framtidens ovisshet måste räkna med. Man vill ju här i dag genomföra en högre beskattning än vad vi väl ändå kan fastslå är nödvändig.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

När det gäller bilbeståndets ökning för år 1954, kommer den, såvitt jag kan bedöma, att röra sig om 20 000 å 30 000 personbilar mera än propositionen räknat med enligt vad man i dag kan beräkna på grundval av de fyra första månadernas siffror, och det ger ju dock minst 10—15 miljoner kronor till i skatteinkomster för den tid som avses.

I fråga om den tyngre trafiken och kvaliteten på vägarna nämnde jag, att jag tror att det med hänsyn till klimatförhållanden, vägunderhåll, vägens livslängd och annat i det långa loppet är ekonomiskt riktigt att vägarna byggs till samma kvalitet, även om de skulle vara avsedda endast för lättare fordon.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! I denna debatt har ju nära nog alla gått ut ifrån att vad vi här talar om är ett provisorium, som skall räcka intill dess att man kan ta en mera definitiv ståndpunkt efter genomförandet av den stora trafikutredningen. Det finns därför inte någon anledning för mig att gå in på åtskilliga ting, som har kastats in i denna diskussion men som i verkligheten tar sikte på vad som eventuellt skall kunna komma när vi en gång skall göra en mera definitiv reglering på detta område.

Låt mig slå fast att alla i denna kammarare i stort sett är överens om två ting. Det ena är automobilskattemedlens tillväxt under de närmaste fem åren. Detta har också uttryckts här så, att vi är överens om prognosen för tillväxten av antalet motorfordon.

Nu har det från ett par talaras sida här sagts att den mycket optimistiska prognos, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag, är för pessimistisk. Jag tror man har rätt så till vida, att den är för pessimistisk beträffande år 1954. Det har ju på sistone inträffat två ting av betydelse i sammanhanget: att vi har tagit bort bilaccisen och att importmöjligheterna i fråga om bilar i stor ut-

sträckning har vidgats. Detta kan emellertid innebära att den motorfordons-tillväxt vi nu upplever är något engångsbetonad. Det finns en återhållen lust att skaffa sig motorfordon som nu blommar upp. Därför tycker jag det är litet lättsinnigt att på grundval av denna kanske mera tillfälliga företeelse spå, hur det kommer att gå under den femårsperiod vi nu närmast sysslar med.

Vi är också överens om att de vägranlag som föreslås för nästa budgetår liksom alla de vägranlag som är beräknade för de efterföljande fyra budgetåren, är lämpligt avvägda. Ingen har ansett att man borde pruta på dem. Vi skulle alltså i grund och botten vara överens om både utgifter och inkomster.

Vad är det då som skiljer oss? Det är detta att oppositionen vill genomföra en ny bokföringsmetod, som skulle lösgöra vissa medel. Dessa skulle man använda till att undvika att höja skatten lika mycket som Kungl. Maj:ts förslaget. Man kan naturligtvis göra så. Man kan fördela medel som på ett eller annat sätt är tillgängliga på utgifterna så att man i verkligheten har större utgifter än inkomster. Men ingen kan väl bestrida att en sådan anordning, under förutsättning att utvecklingen fortsätter och därmed kravet på utbyggnad av vägarna kvarstår, måste leda till att vi i framtiden ådrar oss högre bilskatter. Jag säger detta därför att det bland mycket annat som sagts i den offentliga diskussionen om dessa ting, har sagts att det är lögn, när man från regeringspartiernas sida framhåller, att ett förbrukande av dessa reservationsmedel måste leda till en höjd bilskatt i framtiden.

Nu säges från oppositionens sida, att man väl kan gå över från kalenderårsberäkning till budgetårsberäkning och komplettera denna med investeringsmyndiganden eller »investeringsramar» som det heter. Men det är två fundamentala ting som man måste ta hänsyn till i detta sammanhang. Det ena är att

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

vägväsendets arbetssäsong är knuten till sommaren. Den är effektivast under sommarhalvåret och minst effektiv under vintern, i båda ändarna av kalenderåret. En budgetårsberäkning skulle medföra att man skar av arbetsåret på mitten. Det andra är att inkomsterna är ojämnt fördelade på kalenderårets båda hälfter. Visserligen inflyter bensinskatten kontinuerligt under hela året, kanske i någon mån mera på sommaren, men fordonsskatten kommer i en klump under februari månad. Detta innebär, att senare delen av kalenderåret blir underförsörjt med medel under det att andra delen blir mer än försörjd med medel. Statsrådet Nilson har utförligt och klart belyst dessa ting. Han har talat om att vi av gammalt har haft kalenderårsbokföring men att vi gjorde ett försök mellan 1948 och 1952 med budgetårsberäkning för att följa den allmänna strävan, som man här har talat om, att få statens inkomster och utgifter att stämma under budgetåret. Det befanns efter fyra år att det inte gick med den ordningen. Då beslöt vi 1952 att gå tillbaka till det gamla systemet.

Nu säger herr Malmborg, som ju har en ömtålig ställning i denna fråga, att vi skall observera att oppositionens förslag också innefattar dessa investeringsramar. Det har vi väl observerat. För min del har jag mycket noga övervägt denna fråga. I vissa fall har vi ju funnit att det är förståndigt att arbeta med sådana anslagsbemyndiganden, framför allt för att slippa reservationsanslag för materialbeställningar i fall då det förflyter lång tid från det att materialet beställs till dess att materialet levereras och slutgiltigt skall betalas. I sådana fall är metoden alltså möjlig att tillämpa, även om det visat sig att den också där kan medföra svåra kastningar på grund av olika tillkommande omständigheter. Men det är att observera att när det gäller väginvesteringarna föreligger icke sådana förhållanden, utan där blir det genast, när man så att säga

gör en beställning, d. v. s. när man tar en entreprenör eller själv sätter i gång ett arbete, fråga om en kontinuerlig utbetalning av medel. Det finns inte någon möjlighet att skjuta betalningarna på framtiden, och därför fyller inte en investeringsram någon verklig uppgift. Om vi vill att vägväsendets investeringar och övriga arbeten skall löpa friktionsfritt och anpassas efter klimatiska och andra växlingar, så kommer vi inte ifrån att det måste stå vissa rörelsemedel till vägväsendets förfogande. Statsrådet Nilson har här klart och i detalj visat hur det förhåller sig med den saken.

Sedan kan man naturligtvis ifrågasätta, om dessa rörelsemedel bör ställas till förfogande i form av reservationsanslag. Men först och främst är det väl alldeles klart att det inte går att låna upp dessa pengar, ty det kommer ju att finnas ett behov av dem för all framtid och de kommer alltså inte att kunna återbetalas. Det finns således inte någon annan utväg än att pengarna tages av skattemedel, och då har man två möjligheter att välja på: att antingen ta dem av inkomstskattemedel eller ta dem av automobilskattemedel. Det lämpliga i den förra anordningen bör väl särskilt starkt ifrågasättas av dem som vill sänka inkomstskatten. Dessutom är det ju, eftersom vi är överens om att bilismen skall betala den övervägande delen av vägkostnaderna, ganska naturligt att dessa rörelsemedel tages av automobilskattemedel, såsom nu också sker. Vidare kan man väl ändå inte, herr Edström, tala om räntefria lån till den allmänna budgeten. Herr Edström har tydligen lärt sig detta av motororganisationerna, som nog inte är så hemma i dessa saker. Eftersom pengarna skulle användas för utgifterna till vägväsendet, vilka bilismen till övervägande del skall betala, skulle det ju vara till fördel för bilismen själv att det uppkommer reservationer.

Det är sålunda alldeles orimligt att, på

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

sätt oppositionen gör, kräva att vi inte skall ha kalenderårsberäkning därför att det då uppkommer överskott vid budgetårsskiftena — överskott som ju ingalunda motsvaras av överskott på arbetsåret för vägväsendet. Särskilt gentant måste det hela vara för folkpartiet och herr Malmberg med tanke på den ställning som man intog 1952. Det är undskyllningar att säga, att situationen har förändrats, ty den är precis densamma. Och när herr Malmberg säger att vi genom en övergång till budgetårsberäkning inte skulle riskera någon skattehöjning, så kan väl detta omöjligen vara ett hållbart skäl. Vi kan inte, herr Malmberg, ändra statens bokföring inför utsikten att det skall bli en skattehöjning eller skattesänkning.

Nu förhåller det sig i grund och botten på det sättet, att denna fråga inte från början togs upp av de politiska partierna, utan av motororganisationerna. Det är på det hållet som man har propagerat för tanken. Jag kände mig därför faktiskt en smula rörd, när jag här hörde herr Kristensson i Osby tala om att folkpartiet har försökt utarbeta ett förslag som skulle vara så bra som möjligt. Även om motiveringarna är litet olika, är förslaget precis detsamma som det högern har kommit med — getrennt marschieren, vereint schlagen! — och detta förslag härstammar i själva verket från motororganisationerna. Ingen skall försöka säga någonting annat till mig, ty jag har följt det hela från början.

Var det förresten inte litet oförsiktigt av herr Kristensson i Osby att här insinuera, att bondeförbundarna lydigt följer finansministern? Låt mig berätta vad som hände mig under denna riksdag. Jag fick genom mellanhand en förfrågan från en av ombudsmännen i motororganisationerna, om jag kunde reflektera på en kompromiss om 4 öres bensinskatteshöjning. Då log jag för mig själv och tänkte: Antingen är vederbörande okunnig eller också överskattar

han sin förmåga. Jag kunde nämligen inte tänka mig att det skulle vara möjligt för motororganisationerna att, sedan frågan förts inför riksdagen, uppträda som part vid förhandlingar om en kompromiss. Men sedan jag tagit del av vad folkpartiet och herr Malmberg här haft att komma med, har jag nog tyckt mig höra husbondens röst. När man befinner sig i en sådan situation, bör man nog inte komma och tala om att andra lydigt följt.

Det måste tillkomma en viss skattehöjning för att det skall vara möjligt att på det mest rationella sättet genomföra en verksamhet inom vägväsendet som är av den omfattning som vi alla bedömer som riktig. Denna skattehöjning kan icke bli mindre än den här föreslagna. Kungl. Maj:ts och utskottets förslag följer de tidigare gällande riktlinjerna. Det föreligger inte här något avvikande i princip. Jag säger detta därför att herr Birke här sagt, att bilismens andel i vägstnaderna tidigare varit fixerad till 75 procent. Någon sådan fixering har aldrig någonsin skett. Jag vill dock understryka att de små förändringar i fråga om fördelningen av vägstnaderna som här är föreslagna innebär så små avvikelser från vad som tidigare gällt, att det icke är rimligt att tala om någon förändring.

Nu sade herr Kristensson att det kanske kan hända att det blir pengar över. Han frågar mig om jag skulle vilja sänka skatten om prognosen skulle visa sig för pessimistisk och det skulle flyta in mer pengar än beräknat. Jag vill då förklara att bilskatten för mig icke är någonting annat än medel som behövs för vägväsendet. Om det här blir en utveckling i en sådan riktning, att bilskattemedlen stiger till ett högre belopp än riksdagen anser vara rimligt att ge ut till vägväsendet, då är det självklart att skatten skall sänkas. För min del har jag inte någon tro på att det kommer att gå så. Jag tror att det undan för undan kommer att bli allt

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

större behov på vägväsendets område och att hela frågan därför är rent teoretisk. En skattehöjning måste därför komma till.

Nu kommer vi alltså till den andra punkten där det råder delade meningar. Den gäller frågan hur denna beskattning skall fördelas. Det ligger i sakens natur att ju högre automobilskatten blir, desto mer brännande blir frågan hur denna skattebörda skall fördelas på olika slag av motorfordon. Jag anser för min del att bilskatten nu kommit till en sådan höjd, att man inte kan undgå att fråga sig, om fördelningen är rättvis och om varje fordonsslag bär sina kostnader. Jag har då kommit till den uppfattningen, att den tyngre trafiken bär en för liten andel av kostnaderna. Detta har herr Kristensson försökt motbevisa. Han säger att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har gjort en utredning som visar, att den tyngre trafiken bär en tillräcklig del av kostnaderna. Häradshövding Nitelius har gjort en annan utredning, och den pekar åt andra hållet. Sedan förklarar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att dess siffror inte är osäkrare än herr Nitelius'. Vad säger nu detta? Ingenting annat än att ingendera av dessa siffror är säkra. De är inte mycket att bygga på. Jag har för min del inte accepterat någondera av dessa båda parter ståndpunkter, ty jag har ansett att frågan är så pass litet utredd, att man inte kan göra så långtgående överväganden. Men det såges väl ändå för mycket, när man kommer och påstår för oss vanliga människor, att den tyngre trafiken bär sin del av kostnaderna.

Herr Carlsson i Stockholm säger att det kan vara bra att man bygger vägar så kraftiga att de tål den tyngre trafiken. Detta kunde vara bra med hänsyn till den lätta trafiken, ty då skulle vägarna hålla längre. Detta är väl ändå inte något argument. Vi vet alla att vägnas bärkraft nu måste an-

passas efter de tunga fordonen. Vi kan bara titta på tjälskadorna. Se efter vad personbilarna gör för åverkan på vägar och jämför resultatet med vad de stora långtradarna åstadkommer. Det är väl ändå självklart att vägnas bärkraft måste med tanke på den tunga trafiken göras betydligt större än om man bara hade de mindre fordonen att räkna med. Samma sak gäller för broarna, det kan väl ingen komma ifrån.

De myndigheter som sagt sin mening om detta är dels väginstitutet, som teoretiskt och vetenskapligt studerar dessa frågor och som säger, att den tyngre trafiken tar en större del av kostnaderna, dels en rad länsstyrelser, som får in alla förslag till förstärkning av vägar och broar och som därför känner till vilka motiv som anföres för dessa förslag.

Man kan inte komma ifrån detta och man kan inte heller komma ifrån att dieseltrafiken är subventionerad av den övriga motortrafiken. Eftersom en liter brännolja kan driva fram en bil längre sträcka än en liter bensin, är det väl självklart att dieselbilen frestar vägen mer än andra fordon i förhållande till sin vägskatt. På den punkten har häradshövding Nitelius teoretiskt rätt. Brännoljeskatten borde vara 33 procent högre än bensinskatten, om det skulle vara full rättvisa. Jag vet, att denna favorisering av dieseltrafiken har begrundats av statsmakterna. Jag har för min del inte velat gå till ytterligheter men har ansett att man åtminstone bör låta samma skatt drabba brännoljan och bensinen.

Herr Kristensson kom med några siffror, som skulle platta till mig. Han sade att 80 procent av den tyngre trafiken drivs med dieselolja. Jag frågar emellertid: Hur många procent av antalet lastbilar är de tunga bilarna? 1,7 procent! Den övervägande delen av lastbilstransporterna sker med bensindrivna fordon. Om man tar ut ett par tusen bilar och gör jämförelser inom

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

den lilla gruppen, kan man naturligtvis få fram något som liknar ett resultat, men de av mig anförda siffrorna visar väl ändå, att dieseltrafiken subventioneras av den övriga trafiken.

En höjning av beskattningen för den tunga trafiken innebär självklart, att skatten i icke liten utsträckning blir en övervälringsskatt. Näringsidkarna måste ha inkomster för att kunna betala skatten, och i den mån deras kalkyler inte rymmer denna ökade utgift, blir skatten naturligtvis övervälrad på andra. Man skall emellertid ha klart för sig att detta inte är av någon större betydelse.

Låt oss ta som exempel frågan om SJ:s bussar och lastbilar. Kostnadsökningen för dem blir något över tre procent. Herr Kristensson sade, att man häri inräknat Svenska lastbilsaktiebolaget, som går med förlust. Nej, herr Kristensson, Svenska lastbilsaktiebolaget är icke inräknat i denna kalkyl. Den omfattar endast de av SJ ägda bussarna och lastbilarna. Ökningen på tre procent betyder, att busspassagerarna, om alla andra omkostnader är oförändrade och kalkylen inte rymmer någon marginal, kan komma att få betala tre eller fyra öre mer för en biljett, som kostar en krona. Jag kan för min del inte tro, att de bussåkande skulle betrakta det som ett förfärligt attentat mot dem, om de på det sättet med några ören finge hjälpa till att betala den väg, på vilken bussen rullar fram.

I de remissyttranden, som kom in över häradschefen Nitelius' förslag, fanns en rad beräkningar, som gjorts av de berörda intressenterna och vari dessa sökt påvisa hur stor kostnadsfördyringen egentligen skulle bli. Förslaget gällde emellertid en dubbelt så stor höjning av bilskatten som den nu ifrågakommande. Vad kommer man då fram till, om man gör om beräkningarna med hänsyn till detta? Jo, man kommer fram till att för ett ton massaved, som ändå kostar mellan 600 och 700

kronor blir fraktfördyringen 2 à 3 kronor, och för en liter mjölk kan fraktfördyringen bli 0,1 öre. När man hör dessa siffror, har man svårt att föreställa sig, att det skulle inträffa någon katastrof genom den här föreslagna måttliga justeringen för skipande av större rättvisa.

Man kan invända, att motororganisationerna intar en annan ståndpunkt — de vill ha oförändrad skatt. Ja, det gör de än så länge. I motororganisationerna förekommer det ägare av tunga trafikbilar och av lätta personbilar. De har helt motsatta intressen i skattefrågan, men de förenas ändå av ett kitt. I motororganisationerna spelar ju bilfabrikanterna, bilhandlarna och vägentreprenörerna en icke obetydlig roll. Jag skulle emellertid vilja säga: Lita inte på att det kittet håller! När vi kommer fram till nästa omgång, när det ligger en mera djupgående undersökning bakom ståndpunkttagandena och vi ställs öga för öga med frågan om hur en rättvis fördelning av beskattningen på motorfordon och drivmedel skall utformas, är jag rädd för att det där kittet smälter bort. Jag tror att det är en mycket tillfällig fördel man vinner, om man i det politiska livet alltför hårt binder sig vid intresseorganisationernas synpunkter. Det är min uppfattning, att detta har fått ske i alltför stor utsträckning, och det har lett till att oppositionen går emot rimliga och riktiga principer både för bokföringen av automobilskattemedel och vägutgifter och för fördelningen av bilskatten mellan olika slag av fordon.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Liksom herr Adolv Olsson i dag vände sig mot att bli kallad för transportkompani vill jag med samma rätt på det livligaste protestera mot att jag skulle vara något slags transportkompani för motororganisationerna.

Jag noterar att herr finansministern icke har gått in på frågan, varför man

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

inte har undersökt möjligheten att anse investeringarna för vägbyggnad som kapitalinvesteringar. Man skulle däri-genom kunna skjuta frågan om betalning på framtiden och på så sätt undgå att behöva företa så drastiska höjningar av skatten som nu föreslagits. Kanske herr finansministern vill återkomma till det litet senare.

Jag tackar för löftet att skatten kommer att sänkas, om pengarna inflyter fortare än behovet av anslag för vägarna stiger. Men, herr finansminister, ni känner lika väl som jag till att, om det kommer in pengar, stiger behovet omedelbart och kanske just därför att pengarna kommer. Vi har sett på andra håll att omkostnaderna omedelbart stiger när det flödat rikligt med pengar.

Jag vill också ha besvarad en fråga angående det räntefria lånet. Vi kommer inte ifrån, att det vid budgetårets slut kommer att finnas utestående reservationer av en storleksordning omkring 300 miljoner kronor. Det utgör i alla fall ett förskott, och vem har betalat in det? Det är en kontant inbetalning från motortrafiken. Bilismen har alltså betalat in ett mer eller mindre räntefritt lån som sedan — under senare år — har använts efter budgetårets slut.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern gjorde gällande, liksom bevillningsutskottets majoritet gjort, att vår linje efter några år skulle leda till ett högre skattetryck på bilismen än den linje som regeringen och utskottsmajoriteten företräder. Efter fem år betyder vårt system en lägre skattesats än regeringen, om vägkostnaderna även då är i stigande, men endast under den förutsättningen.

För övrigt vill jag rent allmänt säga om detta resonemang, att man inte med hänvisning till situationen om fem år bör lägga större bördor på bilismen nu än som är nödvändigt.

Finansministern var också inne på frågan om anslagstekniken och sade, att man måste ta den största hänsyn till skarvproblemet, som vi har kallat det inom bevillningsutskottet, alltså arbetsförhållandena under högsommaren. Det är riktigt, och det är därför denna justering har skett från motionen till reservationen, att man ökar anslagen till nästa budgetår.

Jag måste upprepa, herr finansminister, att jag finner det alldeles orimligt att en bokföringsfråga skall stå i vägen för en rimlig beskattning av bilismen. Den saken borde man väl ändå med gemensamma krafter kunna klara ut.

Jag sade tidigare att jag finner det förvånansvärt, att bondeförbundet i denna fråga lydigt följer finansministern, med hänsyn till att bondeförbundet förut så ofta har talat om att en hög bilbeskattning särskilt drabbar landsbygden med dess långa avstånd. Jag tycker fortfarande att det är anmärkningsvärt. Finansministern resonerade om den centrala frågan, höjden av beskattningen för den tunga trafiken, och om jag fattade finansministern rätt medgav han att frågan fortfarande måste betraktas som outredd. Där står sakkunnig mot sakkunnig. Å ena sidan står herr Sköld och herr Nitelius och utskottsmajoriteten, och å andra sidan står fackämbetsverket på detta område, nämligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Skulle inte den kunna bedöma frågan i samma grad som finansministern?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag börjar med herr Kristenssons replik. Jag fäste uppmärksamheten vid att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke har tagit ståndpunkt i denna fråga. Man har gjort en kalkyl och sagt att den kalkylen inte är mer osäker än Nitelius' kalkyl. Men att dra en slutsats om det verkliga för-

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

hållandet på den grunden är väl ändå omöjligt.

Sedan säger herr Kristensson, att det är orimligt att en bokföringsfråga skall kunna förhindra en rimlig skatt. Det är ju icke en bokföringsfråga av formell natur, utan bokföringsfrågan innesluter frågan om det rörelsekapital, som erfordras för att vägverksamheten skall kunna bedrivas på ett rationellt sätt. Det måtte väl bli ett höjt skattetryck efter femårsperioden, om man under de föregående fem åren förbrukat 40 eller 50 miljoner om året, som icke inflyter i inkomster.

Till sist, herr Kristensson, var inte min replik om folkpartiets politik ungefär lika befogad som hans gentemot bondeförbundet? 1952 förklarade herr Malmberg i denna fråga om kalenderårsberäkning gentemot högern, som ville ha budgetårsberäkning: »Jag måste för min del säga, att jag förstår inte vad man skulle vinna med en sådan anordning som här är föreslagen.» I dag har han och partiet med honom — ty han var partiets talesman den gången — gjort en omvändning. När man själv sitter i glashus skall man inte kasta sten.

Till herr Edström vill jag bara säga, att jag nämnde icke ordet transportkompani. Jag vill vidare säga, att jag är övertygad om att herr Edströms åsikter här är hans egna, ty de stämmer väl med hans intressen.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick sluta i mitt resonemang, där jag sade att den tunga trafiken bär sin del av vägkostnaderna efter den mening som fackämbetsverket har uttalat. Själv har jag för min del sagt att här står sakkunnig mot sakkunnig. Frågan är inte tillräckligt utredd. Låt oss då avvakta ytterligare utredning på detta område!

Jag har för min del — jag säger det bara i förbigående — inte alls reso-

nerat om Svenska lastbilsaktiebolaget i samband med SJ:s uppgift om ökade kostnader för trafiken. Men jag har, herr finansminister, åberopat uppgifter som är hämtade från statens biltrafiknämnd, där det talas om att för en dieselsbil på fem ton, som kör 30 mil, blir det en kostnadsökning på ca 4,2—6,7 procent. Ökningen i transportkostnader, säger finansministern, är inte nämnvärd. Det är där jag har en annan uppfattning än finansministern. Jag anser att den är i hög grad nämnvärd. Denna effekt på transportkostnaderna måste man ha med i bilden och ta hänsyn till, ty jag tror inte att man i det långa loppet, herr finansminister, kan se bort från de transportekonomiska synpunkterna, dessa synpunkter som finansministern vill att 1953 års utredning skall utreda. Varför då gå händelserna i förväg och på den tunga dieseldrivna trafiken lägga en beskattningsökning på 35 procent?

Jag vill till finansministern säga, att vi har olika meningar här på en del områden, men vi inom folkpartiet anser att vi så gott vi kan följer riktiga principer.

Till sist vill jag endast säga, att det naturligtvis är oerhört viktigt att vi får en rationell ordning beträffande transporterna, så att de blir så billiga som möjligt. Det är av vikt inte bara för bilismen och dess konkurrenskraft. Det är, herr finansminister, också av vikt för hela samhället och inte minst för landsbygden.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det sista kunde herr finansministern ha besparat sig. Det var ju ett personligt angrepp, som kanske var onödigt. Jag står för att jag har egna intressen som väl alla har, men jag menar också att jag svarar för näringslivets intressen. Jag har talat inte för bilismens intressen utan för hela näringslivets intressen när jag talat om

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

faran av de höjda kostnaderna för produktionen.

Men jag slår fortfarande fast frågan som ej besvarats: Varför har man inte undersökt möjligheterna att undgå denna skattehöjning genom att anse väginvesteringarna som kapitalinvesteringar, som avskrivs för flera år framåt?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Herr Kristensson i Osby gjorde några reflexioner angående bondeförbundets ställningstaganden till beskattningen av automobiltrafiken. Han menade att bondeförbundet i dag skulle inta en annan ståndpunkt än vad partiet gjort tidigare. Det är ingalunda min mening. Vad gäller det i dag och vad har det varit fråga om vid de tidigare tillfällen som herr Kristensson i Osby syftar på? I dag gäller det en beskattning som är nödvändig för att få fram tillräckligt med vägar, för att få fram vägar av god beskaffenhet. Det är fråga om investeringar, som rätt använda bör vara ägnade, herr Kristensson, att minska transportkostnaderna, minska bilismens totalutgifter.

Det finns knappast någon anledning att här göra en längre utläggning om allt vad man har att vinna genom ett bättre vägväsen med högre lastkapacitet, mindre slitage för bilarna o. s. v. Särskilt vi, som vistas ute på landsbygden, har klart för oss vad ett bra vägnät betyder, och vi är beredda att medverka till att få fram ett sådant. Vi tvekar inte heller att vara med om att bevilja de penningmedel, som behövs för en vägupprustning.

Vi har emellertid ett bestämt krav härvidlag, och det är att alla pengar som tages ut av bilismen också skall användas till vägarnas upprustning och endast till detta ändamål. Får vi det bestämt, och det är ju klart utsagt, så tycker vi, att det belopp, som det här är fråga om, håller sig inom vad som kan anses rimligt och skäligt.

När vi tidigare vid något tillfälle reagerat mot beskattningen av bilismen, så har det gällt uttagande av en skatt, som ingalunda har varit avsedd att gå till de aktuella utgifterna för vägväsendet utan pålagts för helt andra ändamål. Därför begriper jag inte, hur man kan göra en sådan jämförelse som herr Kristensson gjorde i detta sammanhang.

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Herr Kristensson i Osby slutade sitt första anförande i dag med att tala om hur lydigt bondeförbundet har följt med den här gången. Det verkar nästan som om herr Kristensson menade, att vi inte har någon egen uppfattning åt vare sig det ena eller det andra hållet, och därför skulle vi ha gjort oss skyldiga till olydnad, när vi inte följde herr Kristensson och folkpartiet. Jag vill kvittera den spetsfunktigheten med att säga, att om jag inte visste någonting om den här frågan, skulle jag nog välja att rösta mot folkpartiets linje i dag i övertygelsen om att jag då vore på rätt sida. Det inträffar nämligen mycket ofta, att man har rätt, om man går emot dem som alltför ensidigt påstår sig ha rätten allena på sin sida.

Det har länge pågått en strid om huruvida vi skall förbättra vägväsendet här i landet i sådan takt, att människorna, innan en alltför lång tidrymd hunnit förflyta, skall kunna få del av motorismens välsignelser. I varje fall kommer vi när det gäller medlen att nå detta mål inte överens.

Jag har under en period av tio år genom uppvaktningar försökt få ett vägstycke så pass förbättrat, att vi kunde få till stånd bussförbindelser för en viss bygd. Det lades alla möjliga hinder i vägen, det var kapitalsvårigheter. Till sist gick det så långt, att bygdens egen befolkning fick av egna kommunala medel anslå ett visst belopp för att få fram bussarna.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Goda kommunikationer i en bygd ändrar bygdens utseende och betyder bättre betingelser för bygdens folk. Den takt, vari vi kan gå fram, är helt naturligt beroende på våra resurser och de medel vi har att ställa till förfogande.

Med anledning av vad herr Kristensson i Osby sade om de långa avstånden vill jag säga, att vägarna förslits i hastig takt, och om vi kan få goda vägar för folk med långa vägavstånd, så betyder det förbilligande och framsteg för dem.

Av alla tecken att döma kommer motorismen att utvecklas, hur långt vet vi inte. Ingen torde väl med bestämdhet kunna säga, hur utvecklingen kommer att gestalta sig. Visserligen har vi möjlighet att med stöd av ökningen av motorfordonens antal göra vissa kalkyler, men hur ofta är det inte som våra kalkyler slår fel? Vi vet inte om vi skall kunna tro på den prognos som nu är ställd eller om vi skall sträcka våra tankar ännu längre eller om vi i vår optimism skall blanda in något av pessimism. Vi vet inte vilka konjunkturer vi får. Vi är nog mest böjda för att tro, att bilismen kommer att utvecklas mer och mer. I och med att bilismen utvecklas utsättes våra vägar för ett allt större slitage. Vidare tränger bygdernas folk sig fram med krav på sådant iordningställande av deras vägar, att de kan bättre nyttja dem och, i flertalet fall, helst på sådant sätt, att man kan få fram en busslinje. Man har också önskemål vad lastbilstrafiken beträffar.

När det gäller vår strid i dag om vilken skatt som skall läggas på de tyngre fordonen och på de mindre, är det tydligt, att det är en fruktlös sak att kunna övertyga varandra. Såvitt jag kunnat leta ut, har man inte kunnat komma fram till några exakta tal härvidlag. Det torde vara ofrånkomligt att medge, att den tunga trafiken hittills knappast har betalat sin andel av vägkostnaden. Men

i och med att det blir bättre vägar, som kan ta emot den tunga trafiken, utvecklar sig denna tunga trafik i riktning mot allt fler fordon, som tar allt större och tyngre laster. Jag har haft tillfälle att på nära håll betrakta en transport av ganska stora mått, som i vinter ägt rum från områdena med stormfällda träd till sågverk ända upp i Siljans-trakten. Så länge vintern varade och vägarna var frusna lastade man långt mer än det tillåtna för att på så sätt få billig frakt. Om vi får goda vägar kan vi emotse bättre förmåga för lastbilarna att frakta varor till lägre priser.

Men det är inte den saken som gjort att jag har mitt namn under bevillningsutskottets betänkande. När man läser om hur vi har det med våra broar i landet — en mängd broar håller inte för den tunga trafiken — då frågar man sig om inte vi, som ändå har svaret för detta, måste se till att vi i så snabb takt som ekonomin medger får dessa brister avhjälpas.

När det Niteliuska förslaget kom, skapade det en förfärlig oro. Oron var stor ibland personbilägarna. Förslaget innebar en alltför grov schematisering av vad fordonsskatten skulle vara för en bil med den eller den vikten. Jag tyckte nog att det var ett för djärvt grepp att på detta sätt försöka upphäva själva tyngdlagen. Ända sedan 1902 hade man nämligen följt den linjen, att vagnsskatten skall utgå efter vikten på bilen. Nitelius förslag vann inte gehör, och när den kungl. propositionen kom mildrade denna stämningen, så att det blev något lugnare i landet. Om det är reservanternas mening att i dag vinna något i den ena eller andra formen, vet jag inte, men jag tror knappast att de kommer att vinna gehör för sin linje här i riksdagen.

När man talar om hur billiga skatterna är i andra länder, exempelvis Danmark, Holland och Belgien, bör man samtidigt redovisa dessa länders geologiska förhållanden och jämföra dem

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

med vårt lands. Här i landet får man stundom djupgräva för vägarna, vilket gör att kostnaderna blir oproportionerligt stora. Vi måste ta hänsyn till en rad olika omständigheter innan vi använder statistiska jämförelser med andra länder.

Debatten har redan blivit lång, och jag skall inte förlänga den. Det är emellertid inte någon lydlighet från min sida som har bestämt mitt ställningstagande i denna fråga, utan jag har grundat min uppfattning på den erfarenhet, som jag har om vårt vägväsende och om det stora behovet av förbättringar på detta område.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson i Aspeboda var nog uppmärksam mot mig att börja sitt anförande med att tala om vad jag sagt angående bondeförbundets ställningstagande.

Jag skall inte förlänga diskussionen på den punkten. Jag vill endast påpeka för att friska upp herr Janssons minne — hade inrikesministern varit här, skulle jag velat påminna honom om det också — att en av koalitionsregeringens första åtgärder var bilaccisen, och bilaccisen gick ju inte till vägkostnaderna.

När det sedan gäller den centrala punkten om finansieringen av vårt förslag vill jag endast understryka, att vi enligt vårt sätt att se kompletterar 1952 års system med investeringsramar. Detta anser jag vara väsentligt att påpeka.

Herr JANSSON i Aspeboda (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det är förvånansvärt hur ihärdigt man här hänger fast vid en uppfattning, som aldrig har vunnit gehör i riksdagen. Jag undrar vad det

beror på att herr Kristensson i Osby här talar om bilaccisen. Vi diskuterar ju här bilskatten. Bilaccisen är väl en helt annan sak. Den har inte tillkommit för att bidra till finansieringen av vägunderhållet. Jag förstår inte varför man efter alla dessa år ännu inte har kunnat klara upp begreppen på den punkten.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att ställa ett par yrkanden i anslutning till en av motionerna, i vilken det framhålles — vilket även gjorts av flera talare i denna debatt i dag — att de ökade bilskatterna kommer att fungera ungefär som en allmän varuskatt, d. v. s. de kommer att medföra en allmän fördyring av varor och resor. Det är framför allt av denna anledning som vi har ansett, att det är en orättfärdig beskattning, och som därtill kommer att bli särskilt betungande för människorna på vissa orter i Norrland, där motortrafiken spelar en förhållandevis större roll än på de flesta andra håll. Det är dessa synpunkter som varit grundläggande för den motion, som jag här avser, nämligen I: 499.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till nämnda motion beträffande punkterna A 2) och A 3) i utskottets betänkande, vilket innebär avslag på samtliga nu framförda förslag om ökade bensin- och brännoljeskatter.

Beträffande punkten A 1) yrkar jag bifall till reservationen nr I) av herr Spetz m. fl.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har i ett anförande tidigare i dag tagit upp frågan om önskvärdheten av och möjligheterna för en utjämning av bensinpriset i olika delar av landet. Jag har tillsammans med några medmotionärer i en motion, II: 639, hemställt om en utredning av samma fråga.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

För att inte här onödigtvis förlänga debatten, vill jag nu inskränka mig till att instämma i de synpunkter som framförts av herr Larsson i Hedenäset, och jag ber också att få instämma i hans yrkande, som överensstämmer med syftet i vår motion.

Herr JONSSON i Skedsbygd (bf):

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt ta del i denna debatt, då jag inte hade tillfälla vara närvarande när utskottet behandlade denna fråga. Men med anledning av vad som här framkommit har jag ändrat mig på den punkten.

Herr Kristensson i Osby kommer upprepade gånger med påståendet, att vi inom bondeförbundet skulle ha vänt oss emot förhöjda bensin- och bilskatter under motivering att landsbygden fick bära kostnaderna, vi hade de långa avstånden o. s. v. Det är alldeles riktigt, herr Kristensson. Vi har emellertid aldrig vänt oss emot dessa kostnader när det varit fråga om att använda medlen till åstadkommande av bättre vägar. Vi har de långa avstånden, vi har de dåliga vägarna, och vi behöver vägbyggen. Det är därför vi denna gång gått med på att höja skatten. Huruvida denna höjning är rättvis eller inte, därom vill jag inte fälla något omdöme. Vi har ju haft en utredning, men jag tror knappast att herr Kristensson accepterar denna utrednings förslag, då ju det i dag föreliggande är betydligt mjukare i varje fall än tidigare. För oss står det klart att huvudsaken är att vi får medel till åstadkommande av bättre vägar. När det inte går att få dessa medel på annat sätt än genom förhöjd bil- och bensinskatt, måste man gå den vägen. Någon fullständig rättvisa på detta område, någon millimeterrättvisa så att säga, går inte att åstadkomma. Därför accepterar vi förslaget sådant det i dag föreligger.

Herr HALL (s):

Herr talman! I förslaget om ändring i bilskatteförordningen har Kungl. Maj:t genom ordet »tilläggsavgift» gjort en karakteristik av de avgifter som läggs på fordonen för varje 100 kg som överstiger grundvikten. Jag har i min motion begagnat samma terminologi som Kungl. Maj:t. Det visar sig nu att det skulle innebära att här föreligger två yrkanden, som är formellt olika men i sak desamma. För att förebygga detta ber jag att få ändra mitt yrkande på det sättet, att ordet »tilläggsavgift» utgår.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande punkten A) 1) i utskottets hemställan med undantag av 5 § mom. c andra stycket i det i punkten intagna förordningsförslaget, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar dels ock på bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande delar; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edström begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) 1) i utskottets förevarande betänkande nr 45 utom i vad angår 5 § mom. c andra stycket i det i punkten intagna förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning.

Ändrade grunder för automobilbeskattningen m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 83 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i nu ifrågavarande avseende.

Härefter framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av 5 § mom. c andra stycket i det i punkten A) 1) av betänkandet intagna förordningsförslaget dels ock på avslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse av nämnda författningsrum; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 5 § mom. c andra stycket i det i punkten A) 1) i bevillningsutskottets betänkande nr 45 intagna förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i enlighet med reservationen 1) av herr Spetz m. fl. avslagit såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse av nämnda författningsrum.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 83 nej.

vid avgåvos 116 ja och 86 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 5 § mom. c andra stycket i förordningen.

Härefter gav herr talmannen propositioner i avseende å punkten A) 2), nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna punkt; 2:o) bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) 2) i utskottets förevarande betänkande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 83 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten A) 2).

Främjande av bostadsförsörjningen.

Härpå gav herr talmannen propositioner i fråga om punkten A) 3), nämligen på 1:o bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt; 2:o) bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A) 3) i utskottets förevarande betänkande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 85 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten A) 3).

På därå av herr talmannen framställd proposition biföll kammaren utskottets i punkten A) 4) gjorda hemställan.

Beträffande punkten B) gav herr talmannen propositioner dels på bifall

till utskottets hemställan i nämnda punkt, dels ock på bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

På därå av herr talmannen framställd proposition biföll här efter kammaren utskottets i punkten C) gjorda hemställan.

I avseende å punkten D) 1) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 643; och blev utskottets nämnda hemställan av kammaren bifallen.

På därå av herr talmannen framställd proposition biföll slutligen kammaren vad utskottet under D) i övrigt hemställt.

§ 3.**Främjande av bostadsförsörjningen.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (bilaga 7, punkterna 57—65), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen som föranleddes av vad departementschefen förordat;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1954/55;

III. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med fyra;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

V. godkänna av departementschefen förordade ändringar i grunderna för förbättringslån;

VI. medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

VII. för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 602 500 kronor;

2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 690 000 kronor;

4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 662 000 kronor;

5) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 13 200 000 kronor;

6) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 86 000 000 kronor;

7) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

8) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 100 kronor;

9) till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor ett reservationsanslag av 100 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under kapitalbudgeten (bilaga 26, punkterna 1 och 2 samt 4—6), under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordad ändring i grunderna för egna-hemslån;

II. medgiva, att under budgetåret

Främjande av bostadsförsörjningen.

1954/55 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 550 000 000 kronor;

III. medgiva att under budgetåret 1954/55 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 167 000 000 kronor;

IV. medgiva, att räntefoten för lant-arbetarbostadslån, som beviljades under nästa budgetår, fastställdes till oförändrat 3,25 procent;

V. godkänna av departementschefen förordade grunder för avskrivning av statsbidrag till gemensamma tvätteri-inrättningar på landsbygden;

VI. för budgetåret 1954/55 å kapital-budgeten anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 400 000 000 kronor;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

B) under fonden för låneunderstöd

1) till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor;

2) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 100 kronor;

3) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 19), under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att, under förutsättning att motsvarande investeringsanslag beviljades, anvisa följande reservationsanslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1954/55 i härefter angivna fonder, nämligen

a) statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggan-

Främjande av bostadsförsörjningen.

de ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

b) fonden för låneunderstöd

1) till Tilläggs-lån till viss bostads-byggnadsverksamhet ett reservations-anslag av 68 000 000 kronor;

2) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett reservationsanslag av 375 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

från första kammaren

I: 86 av herrar *Björnberg* och *Lundqvist*,

I: 128 av herr *Ivar Nilzon m. fl.*,

I: 147 av herr *Norling m. fl.*,

I: 148 av herr *Franzon m. fl.*,

I: 257 av herr *Edvin Thun*,

I: 285 av herr *Ohlon m. fl.*,

I: 287 av herrar *Ohlon* och *Sundelin*,

I: 288 av herr *William Ohlsson m. fl.*,

I: 301 av fru *Sjöström-Bengtsson*

m. fl. samt

I: 383 av herr *Ewerlöf m. fl.*,

från andra kammaren

II: 127 av herr *Jacobson* i Vilhelmina,

II: 129 av herr *Svensson* i Krokstorp,

II: 131 av herrar *Boija* och *Stenberg*,

II: 140 av herrar *Adolfsson* och

Ericsson i Näs,

II: 372 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*,

II: 378 av herr *Birke m. fl.*,

II: 382 av herr *Adamsson m. fl.*,

II: 384 av herr *Ohlin m. fl.*,

II: 386 av herr *Ohlin m. fl.*,

II: 387 av herr *Ohlin m. fl.*,

II: 389 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.* samt

II: 489 av herr *Hjalmarson m. fl.*

I de likalydande motionerna I: 86 (av herrar *Björnberg* och *Lundqvist*) och II: 129 (av herr *Svensson* i Krokstorp) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning angående om-

organisationen av bidragsverksamheten till fiskarbostäder m. m. samt sådan ändring av kungörelsen nr 472/1939 att densamma bleve tillämplig för hela landet och att bidrag även kunde erhållas för anordnande av enklare båt-bryggor och därmed jämförliga anordningar.

I de likalydande motionerna I: 128 (av herr *Ivar Nilzon m. fl.*) och II: 140 (av herrar *Adolfsson* och *Ericsson* i Näs) hade hemställts, att riksdagen i enlighet med motionernas syfte måtte besluta, att lantarbetarbostäder, som uppförts med statliga lantarbetarbostads-lån och lantarbetarbostadsbidrag, finge med oförändrade låne- och bidragsvillkor uthyras som bostad även till annan person än fäsiighetens lantarbetare, samt hos Kungl. Maj:t begära att här-för erforderliga författningsbestämmelser måtte utfärdas.

I de likalydande motionerna I: 148 (av herr *Franzon m. fl.*) och II: 378 (av herr *Birke m. fl.*) hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att med ordet kommun i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 487/1953 angående ändring i kungörelsen den 30 juni 1948 (nr 587) om tertiärlån och tilläggs-lån för fler-familjshus även skulle förstås lands-tingskommun.

I de likalydande motionerna I: 285 (av herr *Ohlon m. fl.*) och II: 384 (av herr *Ohlin m. fl.*) hade hemställts, att riksdagen

»A. med avslag på Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslag och bemyndiganderam för tilläggs-lån för budget-året 1954/55 beslutar, att det statliga stödet till bostadsbyggandet från och med den 1 juli 1954 skall utgå i form av löpande bidrag,

B. medgiver, att under budgetåret 1954/55 preliminära beslut angående lån, som skall utgå från lånefonden för bostadsbyggande, må meddelas intill ett belopp av 717 milj. kr.,

C. till lånefonden för bostadsbyggan-

de för budgetåret 1954/55 anvisar ett investeringsanslag av 550 milj. kr.,

D. i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. anhåller, att Kungl. Maj:t, för den händelse att nu beviljade anslag till bostadslån på kapitalbudgeten och fastställda bemyndiganderamar leder till att faktiskt förefintliga arbetskrafts- och materielresurser icke tillfredsställande utnyttjas för att bostadsbyggandet skall bli så stort som möjligt, måtte förelägga riksdagen de tilläggsförslag, som erfordras för uppnåendet av detta syfte,

2. uttalar, att onödig inskränkning av flerfamiljshusproduktionen på orter, där svår bostadsbrist råder, i möjligaste mån måtte undvikas.»

I de likalydande motionerna I: 287 (av herrar Ohlön och Sundelin) och II: 387 (av herr Ohlin m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte

»A. avslå Kungl. Maj:ts förslag om reservationsanslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar med 100 milj. kronor till lånefonden för bostadsbyggande och 68 milj. kronor till tilläggs-lån för viss bostadsbyggnadsverksamhet,

B. besluta, att belopp om 82 milj. kronor motsvarande tidigare utlämnade, numera ränte- och amorteringsbärande tilläggs-lån, vilka under de följande 30 åren kommer att återbetalas, icke må på en gång användas för avskrivningar av nya tilläggs-lån utan tills vidare skall kvarstå som riskfond för dessa lån.»

I de likalydande motionerna I: 288 (av herr William Ohlsson m. fl.) och II: 382 (av herr Adamsson m. fl.) hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 framlagda förslag om ramarna för preliminära beslut om lån för bostadsproduktionen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidga dessa ramar med de belopp, som kunde befinnas erforderliga för att säkerställa jämn sysselsättning inom bostadsbyggandet och en så stor produktion av

Främjande av bostadsförsörjningen.

nya bostäder som tillgängliga resurser medgäve.

I de likalydande motionerna I: 301 (av fru Sjöström-Bengtsson m. fl.) och II: 372 (av herr Gustafson i Göteborg m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja Stiftelsen Guldhedens studiehjem, Göteborg, ett anslag till inköp av rumsinventarier på sammanlagt 89 100 kr. samt ett ränte- och amorteringsfritt lån på 150 000 kr. som bidrag till byggnadskostnaderna.

I de likalydande motionerna I: 383 (av herr Ewerlöf m. fl.) och II: 489 (av herr Hjalmarson m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

»I a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att redan påbörjad översyn av de byggnadstekniska författningarna i syfte att avlägsna förefintliga hinder för en effektiv bostadsproduktion måtte påskyndas,

b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att påskynda inom byggnadsstyrelsen och bostadsstyrelsen pågående undersökningar om lämpliga åtgärder för koncentration av bebyggelsen till städernas centrala delar,

c) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande former för inrättande av statlig maskinprovning beträffande byggnadsindustriens maskiner,

d) att — i syfte att åstadkomma konkurrens på lika villkor — tertiärlån skall beviljas upp till 90 procent av den totala produktionskostnaden mot enbart in-teckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformen, samt upp till 100 procent för s. k. allmännyttiga företag mot kommunal borgen och upp till 95 procent för kooperativa och enskilda företag mot borgen av kommun, industri-företag eller annat företag av motsvarande ekonomisk styrka, dock att kooperativt företag under en övergångstid av tre år skall utan borgen få låna upp till 95 procent;

II a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t

Främjande av bostadsförsörjningen.

hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte låta igångsätta utredning rörande bostadsstyrelsens personalorganisation,

b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att påskynda utredningen angående övergång till kreditgarantisystem,

c) att räntegaranti å primärlån som utlämnas från och med den 1 juli 1954 skall grundas på en räntesats av 3,5 i stället för nu gällande 3 procent,

d) att familjebostadsbidrag skall utgå till alla ur standardsynpunkt godtagbara lägenheter oavsett produktionsåret,

e) att bottenförstärkningen å familjebostadsbidraget å 210 kr. skall förstärkas med 100 kr. för varje barn utöver två — dock för högst fem barn utöver två;

III a) att de provisoriska tillägsslånen (kungörelse nr 756/151) för hus färdigställda efter utgången av år 1954 skall sänkas till ett kapitalbelopp motsvarande 1 krona per m² lägenhetsyta,

b) att de ortsdifferentierade tillägsslånen (kungörelse nr 587/1948) icke skall utgå för hus färdigställda efter 1954 års utgång,

c) att räntefri stående del av egnahemslån icke skall behöva återbetalas annat än där bostadsstyrelsen så prövar skäligt i samband med varaktig överlåtelse av fastigheten,

d) att återstående delen av tillägsslånen enligt 1942, 1946 och 1948 års tertiärlånekungörelser skall upptagas till förräntning och amortering,

e) att räntesatsen å tertiärlån som utlämnas från och med den 1 juli 1954 skall utgöra 3,5 procent i stället för nu utgående 3 procent,

f) att avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag på 4 miljoner kronor till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin;

IV a) att medgiva att under budgetåret 1954/55 dels preliminära beslut angående lån, som skall utgå från låne-

fonden för bostadsbyggande, må meddelas intill ett belopp av 600 000 000 kronor, dels preliminära beslut angående lån, som skall utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, må meddelas intill ett belopp av 77 000 000 kronor;

V 1. att för driftbudgeten under femte huvudtiteln

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar anvisa ett anslag av 3 537 500 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader anvisa ett anslag av 520 000 kronor,

c) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor,

d) till Bostadsrabatter anvisa ett förslagsanslag av 94 000 000 kronor,

2. till avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett anslag av 50 miljoner kronor.»

I motionen I: 147 (av herr Norling m. fl.) hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att en nybyggnad av 60 000 lägenheter bör utgöra minimiprogram för bostadsbyggandet under nästkommande budgetår, och anhåller att härför ytterligare erforderliga medel för långivningen ställs till förfogande, samt att riksdagen i fråga om de provisoriska tillägsslånen måtte besluta en återgång till den tidigare beräkningsgrunden motsvarande fyra kronor per kvadratmeter lägenhetsyta och att för höjningen erforderliga medel tillföres fonden för låneunderstöd.»

I motionen I: 257 (av herr Edvin Thun) hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att nå enhetliga och likvärdiga bestämmelser rörande bottenlångivningen för egnahem, uppförda med stöd av statliga egnahemslån, och att, om en uppgörelse med de bottenlänbeviljande penninginrättningarna icke kan träffas, frågan om generell fördjupning av egnahemslånet utredes samt slutligen att

oberoende av dessa frågan om förlängning av amorteringstiden å statliga egnahemslån i egnahem uppförda med sten eller likvärdigt material utredes. Utredning och förslag bör om möjligt föreläggas höstriksdagen innevarande år.»

I motionen II: 127 (av herr Jacobson i Vilhelmina) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om ändring av § 1 i kungörelsen om statsbidrag till anordnande av pensionärshem av den 22 juni 1939, varvid sagda paragraf skulle erhålla följande lydelse:

Statsbidrag till anordnande av hem, avsedda för beredande av billiga hyresbostäder huvudsakligen åt mindre bemedlade åldringar och invalider, må under de villkor, som nedan stadgas, utgå till kommun eller till företag, vilket på sätt i 9 § sägs blivit för här avsett syfte godkänt såsom allmännyttigt eller kooperativt bostadsföretag;

eller att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning av frågan om ändrade bestämmelser till statsbidrag till anordnande av pensionärsbostäder.

I motionen II: 131 (av herrar Boija och Stenberg) hade hemställts, att riksdagen måtte

»a) medgiva att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet må meddelas intill ett belopp av 30 000 000 kronor;

b) till Bidrag för viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor.»

I motionen II: 386 (av herr Ohlin m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

»1. att godkänna en höjning av anslaget under femte huvudtiteln till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter från 13 200 000 till 24 200 000 kronor;

2. att bemyndiga bostadsstyrelsen att under budgetåret 1954/55 meddela pre-

Främjande av bostadsförsörjningen.

liminära beslut om löpande bidrag till bostadslån intill ett belopp av 12,75 milj. kronor;

3. att hos Kungl. Maj:t begära att lånevillkoren för olika företagsformer inom bostadsproduktionen från och med 1 juli 1954 omläggas enligt i motionen angivna riktlinjer i syfte att bereda likvärdiga konkurrensmöjligheter;

4. att den extra amorteringsskyldigheten för enskilda företag omedelbart skall avvecklas;

5. att hos Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning rörande en ändring av bostadspolitiken, som gör det mera lönande än hittills att effektivisera och förbilliga bostadsproduktionen.»

I motionen II: 389 (av herr Andersson i Dunker m. fl.) hade hemställts, att riksdagen måtte

»1) besluta, att egnahemslån och förbättringslån i enlighet med motionens syfte må kunna utgå för bostadsbyggnad å jordbruksfastighet, som för fastigheten behövs utöver befintlig manbyggnad, samt

2) hos Kungl. Maj:t anhålla om att härför erforderliga författningsändringar måtte vidtagas.»

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

I. beträffande de allmänna grunderna för subventioner till nybyggnad av flerfamiljsbus med avslag å motionerna I: 285 och II: 384 samt II: 386, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

II. beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

III. beträffande översyn av de byggnadstekniska bestämmelserna samt statlig provning av byggnadsindustriens maskiner med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anfört;

Främjande av bostadsförsörjningen.

IV. beträffande ekonomiska stimulanser för billigare bostadsproduktion med avslag å motionen II: 386, såvitt den berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

V. beträffande koncentration av byggelsen till städernas centrala delar med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

VI. avslå i motionen I: 147 framlagt förslag beträffande bostadsbyggandets omfattning;

VII. beträffande det provisoriska tillägglånets storlek med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 147, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;

VIII. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 framställda förslag beträffande tidigare beviljade tillägglån till flerfamiljshus;

IX. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 samt II: 386 framlagda förslag beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer;

X. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 framställda yrkanden beträffande räntesatserna å tertiärlån och räntegarantien för primärlån;

XI. beträffande villkor för tertiär- och tillägglån till landsting i anledning av motionerna I: 148 och II: 378 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XII. avslå i motionerna I: 383 och II: 489 framställda förslag beträffande kapitalsubvention till härefter byggda en- och tvåfamiljshus;

XIII. beträffande bottenlångivningen till en- och tvåfamiljshus med avslag å motionen I: 257 godkänna vad utskottet anfört;

XIV. beträffande egnahems- och förbättringslån till bostadshus å jordbruksfastighet med avslag å motionen II: 389 godkänna vad utskottet anfört;

XV. beträffande förhöjda familjebostadsbidrag samt tidpunkten för lägenhets färdigställande såsom villkor för bidrag med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anfört;

XVI. beträffande statsbidrag till pensionärslägenheter med avslag å motionen II: 127 godkänna vad utskottet anfört;

XVII. beträffande villkor för statligt stöd till lantarbetarbostad vid användning för annat ändamål med avslag å motionerna I: 128 och II: 140 godkänna vad utskottet anfört;

XVIII. beträffande omläggning av bidragsverksamheten till fiskarbostäder med avslag å motionerna I: 86 och II: 129 godkänna vad utskottet anfört;

XIX. avslå motionerna I: 301 och II: 372;

XX. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under I.—XIX., med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i det föregående anfört, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar;

XXI. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, vilka kommer att beviljas under budgetåret 1954/55, bestämdes till 3,25 procent;

XXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt II: 386, såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 200 000 kronor;

XXIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 86 000 000 kronor;

XXIV. med bifall till Kungl. Maj:ts

förslag samt med avslag å motionen II: 131 till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

XXV. till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVI. medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem må meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

XXVII. till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1954/55 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 400 000 000 kronor;

XXIX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 285 och II: 384 ävensom I: 288 och II: 382, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 550 000 000 kronor;

XXX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin för budgetåret 1954/55 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

XXXI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budget-

Främjande av bostadsförsörjningen.

året 1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor;

XXXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 285 och II: 384 ävensom I: 288 och II: 382, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut om lån, som skall utgå från anslaget till tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 167 000 000 kronor;

XXXIII. till Lån till uppförande och förbättring av lantarbeterbostäder för budgetåret 1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXIV. till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor;

XXXV. beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 287 och II: 387, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1954/55 anvisa

a) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

b) till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 68 000 000 kronor;

c) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett reservationsanslag av 375 000 kronor;

XXXVI. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet förordats;

XXXVII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, fastställa av utskottet an-

Främjande av bostadsförsörjningen.

given avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

XXXVIII. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med fyra;

XXXIX. fastställa av utskottet angiven avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

XXXX. beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde ifrågakvarande anslag, för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 602 500 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 690 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 662 000 kronor;

XXXXI. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de icke blivit under punkterna I.—XXXX. särskilt berörda, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten I bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande de allmänna grunderna för subventioner till nybyggnad av flerbamiljshus med bifall till motionerna I: 285 och II: 384 samt II: 386, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

2) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och

Ståhl, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

3) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten III bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande översyn av de byggnadstekniska bestämmelserna samt statlig provning av byggnadsindustriens maskiner med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad reservanterna anfört;

4) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten IV bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande ekonomiska stimulanser för billigare bostadsproduktion med bifall till motionen II: 386, såvitt den berörde denna fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

5) beträffande bostadsbyggandets omfattning

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava den lydelse dessa reservanter angivit;

6) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten VII bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande det provisoriska tillägglånets storlek med av-

slag å Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 147 samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännan vad reservanterna anfört.

7) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka i fråga om tidigare beviljade tilläggs lån till flerfamiljshus ansett, att utskottets motivering i viss del bort hava den lydelse dessa reservanter angivit;

8) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten IX bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer i anledning av motionerna I: 383 och II: 489 samt II: 386, såvitt de berörde detta ämne, godkänna vad reservanterna anfört;

9) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten X bort hemställa att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 383 och II: 489 framställda yrkanden beträffande räntesatserna å tertiärlån och räntegarantien för primärlån;

10) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten XII bort hemställa att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 383 och II: 489 framställda förslag beträffande kapitalsubvention till herefter byggda en- och tvåfamiljshus;

11) beträffande bottenlångivningen till en- och tvåfamiljshus av herr *Edvin Thun*, utan angivet yrkande;

12) beträffande förhöjda familjebostadsbidrag m. m.

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten XV bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande förhöjda familjebostadsbidrag samt tidpunk-

Främjande av bostadsförsörjningen.

ten för lägenhets färdigställande såsom villkor för bidrag med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad reservanterna anfört;

b) av herr *Persson* i Växjö, utan angivet yrkande;

13) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka i fråga om statsbidrag till pensionärlägenheter ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse;

14) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka beträffande frågan om lån och bidrag till Stiftelsen Guldhedens studiehem, Göteborg, ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava den lydelse dessa reservanter angivit;

15) beträffande anslaget till kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten XXII bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 386 ävensom med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten XXII bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 ävensom med bifall till motionen II: 386, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag,

Främjande av bostadsförsörjningen.

a) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 200 000 kronor;

b) medgiva, att preliminära beslut om löpande bidrag till bostadslån finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 12 750 000 kronor;

16) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten XXIII bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 94 000 000 kronor;

17) av herrar *Sundelin, Bergh, Sunne, Lundström, Skoglund* i Doverstorp och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén, Birke* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten XXIV bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 131

a) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 000 000 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1954/55 beslut om bidrag, varom nu vore fråga, finge meddelas intill ett belopp av 30 000 000 kronor;

18) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten XXVIII bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 285 och II: 384, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1954/55 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 550 000 000 kronor;

19) beträffande preliminära beslut om lån, som skall utgå från lånefonden till bostadsbyggande,

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka under förutsättning av bifall till de med 5 a) och 6) betecknade reservationerna ansett, att utskottet i punkten XXIX bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 285 och II: 384 samt I: 288 och II: 382 samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut angående lån, som skall utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 600 000 000 kronor;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka under förutsättning av bifall till den med 18) betecknade reservationen ansett, att utskottet i punkten XXIX bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 383 och II: 489 samt I: 288 och II: 382 samt med bifall till motionerna I: 285 och II: 384, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att preliminära beslut angående lån, som skall utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge för budgetåret 1954/55 meddelas intill ett belopp av 717 000 000 kronor;

c) av herr *Persson* i Växjö, utan angivet yrkande;

20) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkten XXX bort hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin icke skulle för budgetåret 1954/55 anvisas;

21) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, beträffande punkten XXXI;

22) beträffande preliminära beslut

Främjande av bostadsförsörjningen.

om lån, som skall utgå från anslaget till tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Do-verstorp och *Birke*;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå;

23) beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Do-verstorp och *Birke*;

b) av herrar *Sundelin, Sunne, Lundström, Ståhl*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottet i punkten XXXV bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar

a) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom å motionerna I: 383 och II: 489 samt med bifall till motionerna I: 287 och II: 387, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att avskrivningsanslag till Lånefonden för bostadsbyggande och till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet icke skulle för budgetåret 1954/55 anvisas;

b) till Lån till anordnande av kollektiva tvättterier för budgetåret 1954/55 under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 375 000 kronor;

24) av herrar *Bergh, Skoglund* i Do-verstorp och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i punkterna XXXVII och XXXX bort hemställa, att riksdagen måtte

XXXVII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde denna fråga, fastställa av reservanternas angivna avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

XXXX. beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 489, såvitt de berörde

ifrågavarande anslag, för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 537 500 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 520 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 690 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 662 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Byggnadskostnaderna har visat en sjunkande tendens under det senaste året, och man har anledning tro att forskning och ökad rationalisering skall leda till ytterligare nedpressning av byggnadskostnaderna. Det förefaller som om byggnadsindustrin just nu skulle i högre grad än tidigare experimentera med nya arbetsbesparande metoder. Man får hoppas att dessa ansträngningar skall ge tillräckligt goda resultat och göra det möjligt att snabbt avveckla de generella subventionerna och få bättre överensstämmelse mellan byggnadskostnader och hyror.

En olägenhet, som i vanliga fall brukar följa med sjunkande byggnadskostnader, är att byggnadsföretagen får mindre lust att bygga. Man blir betänksam inför utsikten att företag, som bygger vid en senare tidpunkt, skall komma att bygga billigare, och resultatet blir en viss tendens att liksom dröja med att sätta i gång bostadsföretag. Denna reaktion kan väntas alldeles oavsett företagsform; varken kooperativa eller allmännyttiga företag torde vara särskilt angelägna om att bygga bostäder, där hyrorna kan väntas bli högre än i senare färdigställda hus.

Att vi inte ser några tecken till en

Främjande av bostadsförsörjningen.

sådan tröghet just nu trots sjunkande byggnadskostnader torde få tillskrivas systemet med det generella bostadsstödet. Bostadsföretagen vet, att byggnadskostnaderna får sjunka rätt väsentligt för att uppvägas av det generella stöd, som nu utgår. Det är alltså inte själva bostadsstödet i och för sig, utan det är vissheten om att detta kommer att avvecklas åtminstone i takt med byggnadskostnadssänkningen som gör, att bostadsbyggarna inte finner det lönt att dröja till en senare tidpunkt för att kunna utnyttja en större del av kostnadssänkningen. Det generella bostadsstödet fyller alltså i en tid av sjunkande byggnadskostnader den ingalunda oviktiga uppgiften att motverka en annars naturlig tendens att dröja till en senare tidpunkt. Men om stödet skall fylla den uppgiften, så måste det avvecklas i takt med kostnadssänkningen, men det får inte avvecklas genom en kraftig engångsminskning utan samband med byggnadskostnaderna på det sätt som högern har föreslagit. Högern gör ju inte heller gällande att den sänkning man föreslår är motiverad av en inträffad byggnadskostnadssänkning. Man säger i stället, att en kraftig sänkning av subventionerna skulle liksom utgöra ett medel för att pressa ned byggnadskostnaderna.

Herr Cassel yttrade i riksdagsdebatten i fjol följande: »Tvärtom gör vi gällande att det skulle företagas högst väsentliga prissänkningar om marknaden bara ställdes inför tvånget att göra det. Men det är just detta tvång som de generella subventionerna befriar marknaden ifrån.» Senare sade han: »Producenterna måste förmås lägga om sitt arbete så att de kan bygga till sådana priser som vanligt folk kan betala själva.»

Jag skulle vilja påstå att den föreställning som herr Cassel här ger uttryck åt och som innebär, att en sänkning av bostadsstödet nästan omedel-

bart skulle ge resultat i motsvarande sänkning av bostadskostnaderna, nog är en smula verklighetsfrämmande. Vi vet ju att trots subventionerna blir hyran i det nya bostadshuset högre än i tidigare uppförda fastigheter. Detta ger i och för sig anledning att försöka pressa ned kostnaderna. Däremot kan man anta att en så kraftig engångssänkning av subventionerna som högern föreslår skulle komma bostadsföretagen, inte minst enskilda företag, att tveka beträffande igångsättandet av nya företag och att detta alltså skulle leda till en åtminstone temporär nedgång av bostadsproduktionen.

En annan nackdel med högerförslaget, som påpekades från vårt håll i fjol utan att man dock tagit någon hänsyn därtill, är att man föreslår att sänkningen av subventionerna skall träda i kraft den 1 januari 1955. Detta innebär att även en rad företag, som redan erhållit preliminärt beslut, innebärande ett slags löfte beträffande subventionerna, och som satte i gång sina företag under dessa förutsättningar, kommer att drabbas av den sänkning som högern föreslår.

Staten skulle alltså säga till dessa företag, att de visserligen fått ett slags löfte om 3 procents ränta men att de kommer att få betala 3½ procent, att de fått löfte om 2 kronor per kvadratmeter i provisoriskt tillägglån men att de endast får en krona och att de i vissa fall fått löfte om ortsdifferentierade subventioner men att dessa helt och hållet skall tagas bort. Jag skulle vilja fråga exempelvis herr Hjalmarson, om han verkligen anser att staten kan bära sig åt på det sättet mot byggnadsföretagarna.

Socialministern begär av riksdagen bemyndigande att sänka subventionerna, om så blir möjligt. Jag har tolkat detta så, att socialministern önskar ett sådant bemyndigande för att det skall bli möjligt att kungöra en sänkning i så god tid, att företagen känner till

Främjande av bostadsförsörjningen.

den redan när de sätter i gång. Ett sådant förfaringsätt är naturligtvis riktigt. Bostadsföretagen bör kunna lita på att inte riksdagen under själva byggnadstiden hittar på att fatta beslut, som allvarligt försämrar deras förutsättningar. Gäller detta en minskning med en å två kronor per kvadratmeter, bör det i ännu högre grad än som är fallet enligt högerförslaget gälla om sänkningen av bostadsstödet, som i vissa fall uppgår till åtminstone fem kronor per kvadratmeter.

Reservanterna från folkpartiet och utskottsmajoriteten har skilda meningar på två väsentliga punkter, nämligen i fråga om bostadsstödet utformning och i fråga om konkurrensvillkoren. Folkpartiet har som bekant i år liksom också i fjol föreslagit en övergång när det gäller hyreshus från kapitalsubvention till löpande bidrag. Ett skäl för en sådan omläggning framfördes av 1951 års bostadsutredning, som ansåg att denna form skulle vara lättare att administrera. Men det finns även ett annat skäl, som jag för min del tycker är starkare, och det är att det leder till en rimligare uttaxering av bostadsstödet.

Det nuvarande systemet med tilläggslån, som omedelbart avskrivs till 100 procent, innebär att skattebetalarna det år fastigheten färdigställes får betala hyressubvention för dem som bor i fastigheten under 30—40 år fram i tiden. Skattebetalarna under 1950-talet tvingas alltså att betala hyressubvention för dem som bor i lägenheerna under 1990-talet. Folkpartiförslaget innebär i detta avseende ingenting annat än att skattebetalarnas bidrag till hyresnedsättningen för nyuppförda hyreshus skall begränsas till att gälla endast utgifterna för den hyresnedsättning, som faller på det aktuella beskattningsåret. Det avgörande vi vill att riksdagen nu skall träffa avser således inte den bostadspolitiska frågan om bostadsstödet fortbestånd i fram-

tiden utan den skattepolitiska frågan om i vilken takt detta skall realiseras. En del av det statliga stödet till hyreshusen, nämligen räntebidragen till bottenkrediterna, utgår ju redan nu på det sätt folkpartiet föreslagit. Där har vi ett åtagande från statens sida, avsett att sänka hyran i nyuppförda hyreshus, men den delen av stödet uttaxeras inte för en längre tid på en gång samma år huset färdigställes utan årligen med det belopp, som faller på det löpande beskattningsåret.

Det är ju ingenting som säger att gränsen mellan det som skall uttaxeras som årligt bidrag och det som skall uttaxeras som engångsanslag skall gå just där. Det förefaller nog som om bostadsstödet utformning skulle ha tillkommit efter helt andra överväganden än de skattepolitiska. Om man från början givit stödet formen av årliga hyresbidrag att amorteras under en viss tid, skulle sannolikt ingen nu ha kommit på idén att föreslå en omläggning till kapitalsubvention, som omedelbart skulle avskrivas, med den ökade belastning detta medför för skattebetalarna. Bostadsstödet utformning ur skattepolitisk synpunkt kan alltså snarare sägas vara ett resultat av slumpen än av verkliga överväganden om vad som kan anses vara rimligt.

Folkpartiets förslag har i debatten bedömts mycket olika. Från en del håll har den föreslagna omläggningen framställts som endast en bokföringsfråga; ett antal bondeförbundsmotionärer talar till och med om bokföringsmanipulationer. Å andra sidan har från socialdemokratiskt håll, i tidningsledare, broschyrer och t. o. m. i statsrådstal, gjorts gällande, att förslaget skulle vara ett slags attack mot den förda bostadspolitiken. Socialministern sade exempelvis i ett tal i Karlskrona, att högerns motion är klarare än folkpartiets. Högern siktar öppet till en 15-procentig hyreshöjning, och det är åtminstone ärligt, menade socialministern. Jag måste säga

Främjande av bostadsförsörjningen.

att jag har litet svårt att förstå varför det skulle vara särskilt ärligt av folkpartiet att öppet kräva 15 procents hyreshöjning när vi inte vill ha en sådan höjning.

I en broschyr, »Kampen för bättre bostäder», utgiven av det socialdemokratiska partiet, säges på tal om folkpartiets motion, att om tilläggslånen skulle återbetalas med ränta ökas hyran med 20 procent. De tilläggs lån, som kommer att utgå efter den 1 januari 1955, ger en hyressänkande effekt, som varierar mellan 2 kronor och 3: 60 kronor per m². Även om folkpartiet syftar till att dra in detta stöd mycket snabbare än socialministern vill göra, vilket vi ingalunda gjort gällande, skulle en sådan indragning på intet sätt kunna innebära en höjning av hyran med 20 procent. Det skulle möjligen kunna närma sig 20 procent om man avser det stöd som utgick till den 1 januari 1954. För att talet om en höjning av hyran i hyreshusen med 20 procent skall ha någon vettig mening som argument mot folkpartiförslaget måste man tydligen inte endast förutsätta, att den övergång till löpande bidrag, som vi nu föreslår, skall tvinga oss att indraga det stöd som utgår i fortsättningen — ett sådant antagande är ju också orimligt — utan man måste också göra gällande, att en övergång till årliga hyresbidrag skulle tvinga oss att oberoende av utvecklingen beträffande byggnadskostnaderna återkräva redan utbetalade och avskriva tilläggs lån. Jag behöver väl inte påpeka det orimliga i ett sådant resonemang.

Man har också kritiserat folkpartiförslaget för att det innebär ökad upplåning. I den nyssnämnda broschyren »Kampen för bättre bostäder» säges att subventionerna rör sig om ungefär 250 miljoner kronor per år. Folkpartiförslaget skulle alltså, fortsätter man, innebära en ökad upplåning, som efter fyra år stiger till en miljard. Socialministern förde denna framtidsprognos ännu läng-

re i sitt karlskronatal. Han sade nämligen, att den ökade upplåningen skulle bli två miljarder på åtta år. För att komma fram till denna siffra måste socialministern för det första ha utgått ifrån, att ingen som helst avskrivning av den räntefria stående delen av egna-hemslånen kommer att ske under hela denna tid. För det andra måste han, såvitt jag förstår, gå ut ifrån att stödet till hyreshusen skall utgå med oförändrat belopp under de närmaste åtta åren. Nu har emellertid statsrådet Sträng begärt fullmakt inte endast att minska dessa tilläggs lån utan också att helt avskaffa dem. Om socialministern räknar med oförändrade subventioner under åtta år tycker man att en sådan fullmakt är rätt onödig. Om socialministern däremot anser att en sådan fullmakt kan behövas, var väl de beräkningar han gjorde i Karlskrona ganska meningslösa.

Socialministern har också i första kammardebatten sagt, att utgifterna för de löpande bidrag vi föreslår kommer att växa år från år tills dessa utgifter är lika stora som den nuvarande avskrivningen. Även detta förutsätter att ifrågakarande stöd kommer att utgå oförändrat under mycket lång tid framöver, och då kan man undra varför socialministern i år kräver den fullmakt jag nyss omnämnde. När jag läste referatet av socialministerns karlskronatal kom jag till den slutsatsen, att socialministern måtte vänta en utveckling av byggnadskostnaderna som gör det omöjligt både att återkräva redan utbetalade subventioner och att minska på dem som skall utgå i fortsättningen. Det är inte så lätt att räkna ut hur en sådan utveckling egentligen skall vara beskaffad. Stiger byggnadskostnaderna kan vi åtminstone uppta till behandling frågan om ett återkrävande av tidigare utbetalade subventioner. Sjunker de återigen kan vi inte återkräva de subventioner som utgår nu efter koreakrisen, eftersom det skulle leda till en puckel i hy-

resnivån, men däremot kan vi ganska snart avveckla de utgående subventionerna, och då blir ökningen i upplåningen med anledning av folkpartiförslaget på intet sätt den som socialministern gör gällande att den skall bli.

Men klart är att folkpartiförslaget innebär ökad upplåning, och när man har kommit in på den frågan har man lämnat den bostadspolitiska frågeställningen och fört över debatten till den skattepolitiska och samhällsekonomiska. Jag skall, herr talman, inte fördjupa mig i den frågan. Det får ske senare under debatten. Jag vill endast framhålla, att om man skall driva en sådan diskussion bör man nog inte gå ut ifrån såsom självklart att regeringens omdöme vid avvägningen av vad som skall uttaxeras och vad som skall upplånas är alldeles ofelbart. Det förefaller dock som om man menade det. I följd uttaxerade man hela anslaget till tillägglånefonden, och varje antydan om att man skulle upplåna någon del av fonden betecknades som ansvarslös. I år lånar man 82 miljoner kronor till samma fond, och där har man tydligen också råkat komma fram till det enda, på miljonen exakt riktiga beloppet för upplåningen. Alltså, regeringens omdöme skulle vara ett slags precisionsinstrument, som alltid ger det exakt riktiga utslaget i den här frågan. Tror man det är naturligtvis all diskussion omöjlig.

Man gör också gällande att folkpartiförslaget innebär att vi skjuter utgifterna på framtiden. Finansministern har i ett föredrag sagt att vi överlåter åt våra barn att betala de här utgifter. Jag tror inte att det med fog kan göras gällande att vi överlåter åt våra efterkommande utgifter som rätteligen borde klaras av oss, om vi följer folkpartiets linje. Folkpartiförslaget innebär inte att vi överlåter åt våra efterkommande att betala våra subventioner. Det innebär endast att vi upphör att

betala våra efterkommandes subventioner, och det är en betydande skillnad.

Vad nu den viktiga frågan om avskrivningen beträffar är det vid ett studium av utskottsmajoritetens utlåtande rätt svårt att finna något sammanhang mellan den argumentering som utskottet för och den standpunkt som man slutligen kommer fram till.

Utskottsmajoriteten håller bestämt fast vid att lånefond för bostadsbyggnad skall avskrivas efter ett förräntningskrav på 4 procent. Eftersom tertiärlåneräntan är 3 procent betyder detta att den del som går till tertiärlån bör avskrivas med en fjärdedel. Men vidare anser utskottet att det är av särskild betydelse för bedömningen att 100 miljoner kronor av fonden går till icke räntebärande s. k. stående delar av egnahemslånen, och denna del borde enligt utskottets mening avskrivas helt och hållet.

De avskrivningskrav, som utskottet sålunda borde komma fram till som resultat av utskottets egen argumentering, är dels en avskrivning av 100 miljoner kronor för den icke räntebärande delen av fonden och dels avskrivning av en fjärdedel av återstående 300 miljoner kronor eller sammanlagt 175 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten slutar emellertid med att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag om en avskrivning med 100 miljoner kronor. Jag skulle vilja fråga utskottets talesmän vad det är som man har övergivit. Är det utskottets krav på en avskrivning efter en normalränta på 4 procent, eller är det kravet på en totalavskrivning av lån som inte är räntebärande?

Högern befinner sig i precis samma dilemma. Högern håller nämligen också fast vid avskrivning efter en normalränta på 4 procent, och man förklarar därvid helt käckt att högerens motion i det avseendet är mer realistiskt underbyggd än folkpartiets. Högern vill emellertid höja tertiärlåneräntan till

Främjande av bostadsförsörjningen.

3,5 procent och anser att det därigenom räcker med en avskrivning med 50 miljoner kronor. Men om högern fasthåller vid en avskrivning efter 4 procents ränta borde högern avskriva dels 100 miljoner kronor som går till icke räntebärande lån och dels en åttondel av återstående 300 miljoner kronor eller sammanlagt 137 miljoner kronor. Detta under förutsättning att högern följer sin egen argumentering.

Det förefaller som om både högern och utskottsmajoriteten skulle vara i stort behov av att antingen ändra argumentering eller också ståndpunkt, och för min del skulle jag vilja råda dem till att ändra båda delarna.

Folkpartireservanterna följer när det gäller avskrivningen ungefär följande resonemang, framställt i stor korthet. Om vi övergår från kapitalsubventioner till löpande bidrag till hyreshus behövs det inte längre någon avsättning till fonden för tillägglån, och där är alltså avskrivningsfrågan inte längre aktuell. När det gäller fonden för bostadsbyggande bör den del som går till räntebärande tertiärlån inte avskrivas alls, utan den verkliga ränteförlusten under budgetåret bör upptagas på driftbudgeten.

Att avskriva ett lån som förräntas och amorteras av låntagarna efter en s. k. normalränta på 4 procent är orimligt inte bara därför att normalräntan är för hög, utan också därför att det här är fråga om amorteringslån. Om staten lånar ut pengar till en lägre ränta än den själv betalar är det alldeles klart att en del av beloppet blir räntelöst, men även den delen kommer tillbaka i form av amortering, och man kan alltså räkna som tillgång nuvärdet av den delen, inbetald under en period av fyrtio år med en fyrtiondedel per år.

Jag skall ta ett litet exempel. Om staten lånar ut 1 miljon kronor i tertiärlån, så får man inom ett år tillbaka 1/40 eller 25 000 kronor. På dessa 25 000 kronor har staten, under förut-

sättning att skillnaden mellan utlånings- och inlåningsräntan är 1/2 procent, förlorat sammanlagt 125 kronor. Man skall emellertid avskriva även denna del av tertiärlånen med 1/4, vilket innebär att man för en förlust på 125 kronor avskriver 6 250 kronor. Jag tycker att vi kan vara eniga om att detta är så orimligt, att det så fort som möjligt bör ske en övergång till en annan form.

Vidare har vi den nya del av tertiärlånen, som i fortsättningen enligt folktoparförslaget skulle komma att ersätta tillägglånen och vilken del skulle förräntas och amorteras genom årliga statliga bidrag. På driftbudgeten skulle alltså upptagas dels ränteeftergiften på bottenkrediterna, dels de ränteförluster som verkligen uppstår på tertiärlånen, dels ett löpande bidrag för förräntning och amortering av den nya tertiärlånedelen. Därigenom skulle man för första gången i statsbudgeten få fram en ordentlig redovisning av vad bostadsstödet kostar det allmänna. Någon sådan redovisning finns inte för närvarande.

Jag kommer så till den sista delen av fonden, nämligen den del som går till icke räntebärande lån till enfamiljshus. Inom parentes skulle jag vilja säga att det vore lämpligt, om denna del flyttades från fonden för bostadsbyggande, eftersom det inte kan vara lyckligt att sammanblanda lån som icke förräntas och lån som förräntas utan att det egentligen av statsverkspropositionen framgår hur stor del av fonden som går till det ena och det andra slaget av lån.

Denna del av fonden bör enligt folktopartireservanternas mening avskrivas, men med hänsyn till tidigare avskrivningar anser vi att denna fråga icke behöver upptagas i år. Vi har i vår reservation angivit att det härvidlag finns en reservfond på 150 miljoner kronor. Socialministern har i första kammaren sagt att denna reserv bara uppgår till 130 miljoner kronor. Jag vill påpeka att eftersom beloppen även avser inne-

varande budgetår, kan det endast bli fråga om beräkningar, och att det alltså inte är möjligt att föra någon diskussion om vad som är den exakta siffran.

Vi har dessutom i reservationen sagt att de amorteringar, som nu inflyter på grund av riksdagens beslut i fjol att återkalla en del av tidigare tertiärlån, bör användas för avskrivning av fonden. Det finns på detta sätt 82 miljoner kronor, som vi strängt taget har Kungl. Maj:ts tillstånd att i år använda för avskrivningar.

Det kommer alltså att bli nödvändigt att senare ta ställning till frågan, huruvida den del av fonden, som skall gå till räntefria lån i enfamiljshus, skall avskrivas med engångsavskrivningar varje år, om den skall avskrivas i etapper eller hur det skall förfaras. Enligt vår mening behöver icke ett ställningstagande härvidlag ske i år. I valet mellan dessa tre avskrivningsförslag har emellertid enligt min uppfattning de av kammarens ärade ledamöter, som vill stödja ett förslag där argumentering och ståndpunkt korresponderar med varandra, just inte någon annan möjlighet än att biträda folkpartiets förslag.

En olägenhet, som följer med det nu rådande systemet för bostadsstödet och avskrivningarna, är att det ger möjlighet att framställa kostnaderna för bostadsstödet såsom mycket högre än de i själva verket är. Jag har verkligen svårt att förstå, att regeringen är så angelägen om att sålunda ge bostadsstödet belackare en favör i propagandan. I reservation nr 6 av herr Bergh m. fl. ges en illustration av till vilka orimligheter detta system kan föra. Det heter i reservationen på följande sätt: »En höjning av tertiärlåneräntan från 3 till 3,5 procent skulle för nästa budgetår ge en besparing på 50 milj. kr.» Den oinvidge som läser detta måste dra den slutsatsen, att det här rör sig om ett kapitalbelopp på 10 miljarder kronor.

Främjande av bostadsförsörjningen.

I själva verket är det fråga om 400 eller rättare sagt 300 miljoner kronor, eftersom 100 av dessa miljoner inte är räntebärande och följaktligen inte beröres av denna räntehöjning.

Det konststycke som högern här utför är alltså, att man höjer statens utlåningsränta på 300 miljoner kronor med 1/2 procent och därigenom tjänar 50 miljoner kronor för kommande budgetår. Jag tycker nog att ett system som kan ge anledning till att skriva sådant är moget för översyn. Vi bör söka oss fram till ett system, som ger inte bara högern utan alla intresserade en begriplig redovisning av vad bostadsstödet kostar staten.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord även om den gamla stridsfrågan om konkurrensvillkoren. Från vårt håll liksom även från högerens sida har alltid hävdats att de olika företagsformerna borde få konkurrera på likvärdiga villkor. Bondeförbundet var också fram till våren 1951 med på detta, men sedan har man tydligen ändrat ståndpunkt. Jag hoppas att vi under denna bostadsdebatt får en förklaring till denna sinnesändring.

Vi för vår del anser att det ligger i den bostadsbehövande allmänhetens intresse, att resultatet av den offentliga bostadsförvaltningen får jämföras med de resultat som uppnås av en enskild företagsamhet vilken arbetar på ungefär samma villkor. De nuvarande villkoren är emellertid inte alls likvärdiga. Dels ålägges de enskilda företagarna en alldeles omotiverad extra amortering på tertiärlånen, dels åtnjuter de offentliga företagen en betydligt större räntesubvention. Om man säger att räntan på toppkapitalet borde vara låt oss säga endast fyra procent i stället för tre, vilket skulle bli en mycket låg toppkapitalränta, motsvarar den mer-subvention, som ett företag som får låna 100 procent åtnjuter i förhållande till ett företag som får låna endast 85 procent, en hyresminskning på ungefär 75

Främjande av bostadsförsörjningen.

öre per m². Det finns flera sätt att avhjälpa denna orättvisa, om man endast vill avhjälpa den.

Byggnadsstyrelsen och bostadsstyrelsen har gemensamt sänt ut en cirkulärskrivelse till kommunerna, vilken har ett visst intresse i detta sammanhang. Man varnar där kommunerna för de olägenheter av ekonomisk och annan art, som på längre sikt kan följa med byggande av olämpligt lokaliserade och i fråga om byggnadsenheter storlek och lägenhetsantal överdimensionerade flerfamiljshus. Varningen gäller särskilt för mindre tätorter, där egna hem och andra typer av små hus är den traditionella och av flera skäl naturliga bostadsformen. Denna varning är säkerligen befogad. De stora hyreshusen, som man uppfört i en del tätorter är inte alltid motiverade av ett verkligt behov av hyreslägenheter på längre sikt. Riktigt är också som man säger i skrivelsen, att de passar illa in i miljön. Man kan nog säga att vi under de senaste tio åren gjort en del insatser för att förfula de svenska tätorterna just genom dessa hyreshus. Vi bör emellertid ha klart för oss att orsaken till att man bygger dessa stora hyreshus i stiftelseform på platser, där bostadsfrågan lika bra eller kanske bättre skulle lösas genom enfamiljshus eller mindre hyreshus i enskild regi ofta är de bättre lånevillkor som staten ger de allmännyttiga företagen. Inom kommunerna framförs dessa lånevillkor som argument för att bygga sådana stora hyreshus. Allmännyttiga företag kan nämligen inte bygga och förvalta små enheter, som blir konkurrenskraftiga endast då de ägs av enskilda som sköter dem på sin fritid. Så bygger man stora hyreshus i stället. Även här finns alltså ett argument som talar för att frågan om konkurrensvillkoren bör omprövas. Det kan inte vara särskilt rationellt att staten först genom förmånliga lånevillkor frestar kommunerna att bygga stora hyreshus och sedan i cirkulär-

skrivelser varnar dem för att falla för frestelsen.

Övriga reservationer från vårt håll skall jag behandla mycket kort. Jag vill enlast påpeka, att vi reserverat oss med anledning av en motion av herr Jacobson i Villhelmina, som föreslagit att statsbidrag för pensionärslägenheter skall kunna utgå även för lägenheter i bostadsrättsföreningar. Vi instämmer i detta. Från vårt håll har tidigare framförts tanken att dessa bidrag borde kunna utgå till lämpliga lägenheter oberoende av företagsform, alltså även till lägenheter i enskild förvaltning. De nuvarande villkoren för statsbidrag till pensionärslägenheter är för övrigt också ägnade att stimulera kommunerna att bygga stora hyreshus. Familjebostadsbidraget, som ju gäller större bebyggelse, utgår också oberoende av företagsformen. Det förefaller inte vara något hinder för att låta bidragen för statsbidrag till pensionärsbostäder utgå på samma sätt. Detta skulle tvärtom bli till förmån både för kommunerna och för pensionärerna. Vi delar utskottsmajoritetens uppfattning, att åldringsvårdsutredningens förslag bör inväntas, men vi har föreslagit en mera positiv skrivning än utskottsmajoriteten.

Under punkt 17 har vi en reservation beträffande anslaget till viss bostadsförbättringsverksamhet. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit en omläggning av anslaget till bidrag för inrättande av pensionärshem, så att det omfattar dels en bidragsram och dels ett nytt anslag för medelsbehovet under budgetåret, alltså ett anslag för det medelsbehov som verkligen föreligger. Vi har föreslagit samma förfarande beträffande anslaget till viss bostadsförbättringsverksamhet. Förslaget innebär en anslagsminskning för innevarande budgetår på 23 miljoner kronor.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till samtliga reservationer av herr Sundelin m. fl.

Herr BIRKE (h):

Herr talman! Den hittills förda bostadspolitiken har inte lett till önskat resultat. Bostadsbristen har därför blivit ett av våra största och mest brännande sociala problem. Under en lång följd av år har här i riksdagen förts debatter om olika linjer för att avhjälpa bostadsbristen. De politiska partierna har olika uppfattningar om sättet att göra detta. Kamrarnas ledamöter känner väl till de olika partiernas ståndpunkter. Jag skall därför inte fördjupa mig i alltför många detaljer utan endast säga något i anslutning till högerns reservationer.

Högern önskar för sin del en successiv avveckling av de generella subventionerna. För två år sedan hade högern föreslagit, att man skulle sänka bidraget till tilläggslånen från fyra till tre kronor per kvadratmeter. Det möttes då av en mycket stark opposition från de övriga partierna. Förra året hände emellertid, att departementschefen kom fram just till den ståndpunkt som högern hade haft året förut och i sin proposition föreslog, att bidragen till tilläggslånen skulle vara tre kronor per kvadratmeter. Likadant var det förra året, då högern föreslog en sänkning till två kronor. Vi fick då från övriga partier höra att vi hade en »bostadsasocial» uppfattning. Det märkvärdiga inträffade emellertid att socialministern den 27 november i fjol kom fram just till högerns ståndpunkt även i det fallet och sänkte bidraget till två kronor. I år vill högern gå ett steg längre och föreslå en sänkning till en krona. Detta vill inte statsutskottets majoritet acceptera. Socialministern har ju förut vid två tillfällen visat sig kunna godtaga högerns förslag i efterskott, och det är därför vi hoppas att han kanske kommer att göra det även i fortsättningen.

En enig bostadsutredning har föreslagit, att de ortsdifferentierade tilläggslånen skall borttagas, och högerpartiet ansluter sig till denna uppfattning. Vi

Främjande av bostadsförsörjningen.

anser vidare, att räntan för primär- och tertiärlånen skall höjas från 3 till 3½ procent. När räntesatsen på 3 procent på sin tid fastställdes, tog man hänsyn till det dåvarande ränteläget, som var 2,8 procent. Nu har enligt utskottets uttalande å s. 33 i utlåtandet en förskjutning ägt rum uppåt till 3½ procent. Det är vår uppfattning, att räntan därför bör justeras till 3½ procent. Räntesubventionerna kommer annars att bli en betydande belastning på statsbudgeten, vilken belastning automatiskt kommer att stiga. Statsutskottet anför på s. 24 i utlåtandet, att därest dessa räntehöjningar genomföres skulle hyran stiga med lägst 3: 60 och högst 5: 36 per kvadratmeter. Det skulle vara intressant att få en närmare förklaring på hur man kommit fram till dessa siffror. Jag tillåter mig därför ställa en direkt fråga till utskottsmajoriteten: Vilka är utskottets beräkningsgrunder för en sådan hyreshöjning?

Högern anser, att kostnadsstegringen genom räntehöjningen motverkas av andra faktorer. Det finns många tecken, som tyder på att materialkostnaderna är i sjunkande och att produktionskostnaderna bör kunna nedbringas vid ett rationellare byggnadssätt. Vi har i högerreservationen redovisat olika sätt att åstadkomma detta. Jag skall bara ge ett enda exempel. HSB räknar med att man, om man övergår till höghusbebyggelse, bara därigenom kan göra en besparing på 5 kronor per kvadratmeter i hyra.

Som ett led i åstadkommandet av en billigare produktion av bostäder bör det enligt vår uppfattning vara likvärdiga konkurrensvillkor. De enskilda företagarna skall kunna arbeta efter samma villkor som de kommunala och kooperativa, när det gäller lånemöjligheter, amorteringar m. m.

Byggnadsregleringen är uppenbarligen till nackdel. De synnerligen tillkrånglade byggnadsbestämmelserna av olika slag bör förenklas; därigenom kan

Främjande av bostadsförsörjningen.

icke obetydliga besparingar göras. 1951 års byggnadsutredning angående översyn av de byggnadstekniska författningarna i syfte att avlägsna hinder för en effektiv bostadsproduktion bör därför enligt vår mening påskyndas.

En successiv avveckling av subventionerna kommer att betyda en avsevärd skattesänkning. Det synes mig orimligt, att man skall betala en stor del av hyran över skattsedeln, och det är särskilt osympatiskt för dem, som inte har någon egen bostad.

För barnrika familjer, som har höga bostadskostnader, föreslås av departementschefen och utskottet ett extra tillägg av 210 kronor. Högern har i sin reservation föreslagit, att tillägget skall ökas med ytterligare 100 kronor.

Högerreservanterna framhåller vidare, att utredningen om en övergång till kreditgarantisystemet på bostadsområdet bör påskyndas, allra helst som socialministern vill avvakta resultatet av denna utredning, innan han vill göra någon översyn av bostadsstyrelsens organisation och personalkostnader. Den decentralisering av ärenden från bostadsstyrelsen till länsbostadsnämnderna, som ägt rum, bör ge till resultat, att kostnaderna för bostadsstyrelsen kan avsevärt minskas. Emellertid föreslås nu tvärtom i propositionen — och statsutskottet går med på det — att man skall genomföra betydande kostnadsökningar. Högern yrkar därför, att anslaget till bostadsstyrelsen skall minskas med 100 000 kronor. Anslaget blir ändå ökat med 21 000 kronor jämfört med föregående budgetår.

Med dessa ord och med hänvisning till högerns partimotion ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr 2, 3, 4, 5 a, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15 a, 16, 17, 19 a, 20, 22 a, 23 a och 24.

Häruti instämde herr förste vice talmannen *Skoglund* (h).

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det mesta av det som

står i utskottets utlåtande och det som nu har sagts och kommer att sägas i fråga om bostadsförsörjningen har anförts tidigare i riksdagen. En nyhet som tillkommit i år är emellertid folkpartiets uppfinning, att man kan ge ut stora kapital som stöd för bostadsbyggande utan att behöva följa de principer, som staten eljest anser sig böra följa i fråga om avskrivningar. Folkpartiets motion anknyter alltså i första hand till den punkt, som rör allmänna grunder för bostadspolitik.

Folkpartiet anser sig vara i gott sällskap vid förordandet av denna omläggning genom att erinra om att denna även förordats av en statlig utredning. Den utredningen hade emellertid icke sysslat med frågan om vad detta skulle betyda i fråga om behovet av avskrivning av subventioner. Dess förslag var mera av teknisk art och ansågs kunna användas endast under vissa förhållanden. Utskottsmajoriteten anser emellertid inte att situationen för närvarande är sådan, att man kan använda förslaget. Folkpartiet har likväl funnit det lämpligt att anknyta till och delvis skyla på denna utredning.

Folkpartiet resonerar också om att man inte bör blanda samman frågan om det allmänna stödet till bostadspolitik och frågan om avskrivningarna. Jag kommer sedermera in på avskrivningsfrågan. Jag vill bara säga några ord först i anslutning till högerns framstöt.

Högern har ju tidigare sagt sig inte vilja sträcka sig lika långt som de andra partierna när det gäller stödet åt bostadsbyggandet. Med de justeringar, som här föreslås och som går ut på att man skall avveckla tilläggslånen i snabbare takt än som föreslås i propositionen och utskottsmajoritetens förslag, anser man sig kunna spara omkring 68 miljoner kronor. Men högern talar ju också om att den har en allmän linje när det gäller bostadsförsörjningen här i landet, en linje, som skall kunna leda oss fram till billigare bostäder. Faktum är

dock, att vad man nu föreslår ovillkorligen måste leda till en icke oväsentlig höjning av hyrorna.

Herr Birke frågade hur vi hade kommit fram till redovisningen av det ekonomiska utfall i fråga om hyrorna, som skulle bli en följd av högerns motion. Till detta skall jag bara säga, att tredje avdelningen inom statsutskottet anlitat den expertis som finns. Den har kunnat visa oss att resultatet blir sådant, och detta har också redovisats i utskottslåtandet. Vi tror att vi har all rätt att lita till att detta siffermaterial är riktigt och hållbart. Under förutsättning att vi inte har att räkna med några nämnvärda byggnadskostnadssänkningar skulle nog högerförslaget leda till att vi fick en hyreshöjning på 15—20 procent. Frågan är då, huruvida denna höjning skall begränsas till de bostäder som kommer att byggas, eller om man skall tänka sig att det samtidigt skall bli en fri hyresmarknad och fri prissättning på hyrorna. Detta ligger ju också i högerns förslag. Då får vi även finna oss i en allmän hyreshöjning av ungefär samma storlek — i varje fall i hus ägda av enskilda. Huruvida högern räknat med denna effekt har vi inte fått alldeles klart för oss.

Det har väckts och behandlats en hel del motioner i detta sammanhang, som skjuter in sig på frågan huruvida staten gjort tillräckligt för att stimulera byggandet dithän, att man kan få ett bättre resultat av de pengar man ger ut. Vi från utskottsmajoritetens sida anser att staten gör, har gjort och även bör göra så mycket som möjligt för att få ett bra resultat. Både statsrådet och utskottet räknar med en sådan successiv reducering av byggnadskostnaderna, att vi inom en icke alltför avlägsen framtid skall kunna få dessa särskilda tilläggs-lån att försvinna. Vi är således också anhängare av tanken att för framtiden lätta statens börda på detta område, utan att samtidigt göra något som hind-

Främjande av bostadsförsörjningen.

rar den allmänt önskade utvecklingen i fråga om bostadsbyggandet.

Jag vill beröra en motion här, vilken också givit anledning till en reservation från folkpartiet. Det är motion nr 127 i andra kammaren, som går ut på att man icke endast i hus, som förvaltas av allmännyttiga bostadsföretag, utan även i hus ägda av kooperativt organiserade företag skall kunna ordna pensionärs-lägenheter. Här säger utskottet att den frågan prövas av åldringsvårdsutredningen, och under hänvisning därtill avstyrkes motionen. Men det får inte uppfattas så, att utskottsmajoriteten skulle vara likgiltig inför detta yrkande. Man lär inom denna utredning även pröva frågan huruvida man inte kan tänka sig att pensionärs-lägenheter skall kunna inrymmas i enskilt ägda hus. Jag tror att det inte kan anses föreligga någon skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservationen på denna punkt.

När det gäller frågan om s. k. allmännyttiga bostadsföretag och andra har ju också här yrkats att de skulle något så när jämföras. Utskottet har den uppfattningen, att de skäl som har legat till grund för denna skillnad alltför ofta förefinnes. Man har ju heller inte kunnat visa att denna åtskillnad — där man för all del behandlar dem, som man här räknar in bland allmännyttiga bostadsföretag, bättre från statens sida — skulle ha inneburit att man fått en lägre samlad bostadsproduktion här i landet. Så länge det ligger till så, att alla de resurser, som kan ställas till förfogande för bostadsbyggande, fullt utnyttjas, har man åtminstone inte det skälet för en ändring, att den skulle ge ökad stimulans för bostadsbyggandet.

Beträffande kommunerna är det ju ändå så, att de av statsmakterna har ålagts ett visst ansvar för bostadsförsörjningen, och det är väl ett skäl som gör, att man får anse det riktigt att de får en förmånligare ställning än rent privata företag. Dessutom är det i praktiken så, att alla de som inräknas un-

Främjande av bostadsförsörjningen.

der den nämnda kategorien allmännyttiga företag företrädesvis får ta hand om barnfamiljerna, vilket den andra sidan inte gör i samma omfattning och heller inte är tvingad till på samma sätt som allmännyttiga företag. Sålunda är skälen alltjämt tillräckligt starka för att vi skall kvarbliva vid den ordning, som har gällt hittills.

Det finns ju mycket att anföra i detta sammanhang. Jag vet att fler än jag från utskottets sida kommer att utveckla vissa synpunkter, och därför skall jag endast till sist på nytt ta upp frågan om avskrivningarna.

Denna fråga om avskrivningarna har ju tidigare handlagts av fjärde avdelningen i statsutskottet, och det har i ett par år förts debatter kring den. Fjolårets debatt är kammarens ledamöter, om de så vill, i tillfälle att läsa, om inte nu så vid senare tillfälle. Det var torsdagen den 28 maj 1953. Där deltog folkpartiets ledare herr Ohlin, och han kritiserade mycket starkt vad utskottet skrivit. Det framgår att han trodde att utskottet haft så bråttom, att man inte hunnit tänka sig för. När herr Gustafsson i Skellefteå nu utvecklade sitt resonemang föreföll det att sväva så pass i luften, att jag inte omedelbart kunde tillmäta det betydelse, så ville han väl också ha sagt: »Se här resultatet av folkpartiets samlade tänkande. Vi kommer till den slutsatsen, att vad ni representanter för andra partier — socialdemokrater, bondeförbundare och högermän — sagt i utskottet och den ståndpunkt ni har intagit måste bero på ett bristfälligt tänkande.» Sålunda är herr Gustafsson inne på samma linje som hans partiledare var inne på i fjol. I fjol citerade herr Ohlin några rader från det dåvarande utskottsutlåtandet rörande denna avskrivningsfråga, och sedan liksom piskade han denna skrivning, som han fann vara mycket olycklig och, som sagt, resultatet av att man inte tänkt tillräckligt.

När vi nu i tredje avdelningen be-

handlade denna fråga, hade vi den expertis som är tillgänglig i finansdepartementet närvarande, och vi fick informationer och en upprepning av de statens allmänna principer, som tidigare fastslagits i fråga om avskrivningarna. Denna expertis påvisade också, att folkpartiförslaget i dess yttersta verkningar måste innebära att man överger dessa principer. Vi vet ju att folkpartiet i år har ändrat sig. Man fann inte fjolårsvägen framkomlig, och nu har man kommit till räntesubventionslinjen, där man tyckte att man kunde klara sig ifrån ett allvarligt resonemang kring avskrivningsfrågan. Men det kan ju alltjämt inte vara möjligt.

Det uttalande i fjol som citerades av herr Ohlin lød: »Enligt utskottets mening är denna princip av sådant värde för ett klart fastställande av statens förmögenhetsställning, att densamma i görligaste mån torde böra upprätthållas jämväl för framtiden.» Man kan också påvisa, att flera remissorgan tydligen har varit inne på ungefär samma tankegång. Jag läste upp detta uttalande i utskottet och frågade experterna från finansdepartementet, om denna formulering på något sätt är felaktig eller missvisande eller om man sakligt kan angripa den. Svaret från expertisen lød: »Denna formulering är en exakt beskrivning av det verkliga förhållandet.»

Om vi nu skulle följa folkpartiets förslag i avskrivningsfrågan, innebär det uppenbarligen i sak, att kapitalanskaffningen i högre grad än enligt regeringens och utskottets förslag skall ske via upplåning. Det kan komma att röra sig om ytterligare 240 miljoner som staten får lov att låna upp.

Därtill kommer att staten får större ränteutgifter för kapitalet. I folkpartiets motion såväl som i dess reservation är man benägen att räkna med att statens totalkostnader för upplå-

ningen alljämt skall kunna begränsas till 3,5 procent. Det har tidigare påvisats att man måste räkna in de med upplåningen förenade förvaltningsutgifterna och omkostnaderna, och i så fall blir det fråga om 4 procent.

Vi skulle, om folkpartiets förslag antogs, undan för undan behöva öka statskulden. Vi skulle också få en ökning av statens ränteutgifter, och så småningom skulle utgifterna ha växt ungefär till det belopp de har för närvarande. Syftet är ju att skatteuttaget för statsskatten skall kunna hållas något lägre under en följd av år, men så småningom kommer det inte att gå längre, och då ställs riksdagen och den då sittande regeringen inför frågan, hur man skall klara ut problemet. I den situationen kan regeringen tvingas att allvarligt överväga att helt eller delvis kräva in tilläggslånen, som nu är ränte- och amorteringsfria, även om byggnadskostnaderna till äventyrs inte motiverar det. Det är alldeles uppenbart att en sådan risk föreligger. Utskottet har också sagt ifrån, att man måste räkna med en kraftig hyresstegring i framtiden om man skulle följa folkpartiets allmänna linje. För egen del vill jag också ställa upp det nyss redovisade alternativet, att man får tillämpa ett engångsuttag. Jag vet inte hur man skall klara upp den saken.

Eftersom vi måste utgå från att vi kommer i en sådan situation om vi följer folkpartiets rekommendationer, vill jag för egen del ställa den frågan, hur folkpartiet tänker klara upp saken efter låt oss säga fem år. Vi har anledning att anta att statsskulden kommer att ha ökat med en miljard efter fem år om folkpartiets förslag godkännes, och vi vågar inte räkna med att utvecklingen beträffande byggnadskostnaderna kan tänkas ge lösningen av problemet.

Vad tänker folkpartiet göra om vi kommer i en dylik situation? Man har visserligen sagt i en av reservationer-

Främjande av bostadsförsörjningen.

na, att det inte alls är fråga om att de som har fått dessa lån skall behöva räkna med högre bostadskostnad på grund av denna utformning, men vad tänker folkpartiet göra när det ställs inför de faktiska konsekvenserna av sitt förslag, som man tydligen nu inte själv är på det klara med, möjligen beroende på att man inte har haft tillräcklig tid att tänka igenom det hela? Kanske säger man inom folkpartiet, att detta inte är ett realvärde ur statens synpunkt utan ett fiktivt värde, och att man självfallet på något sätt skall klara av pengarna. Skall man då säga att en situation har uppstått som man inte kunnat förutse? Skall man, oaktat det inte har inträffat någonting som enligt de allmänna grunderna skulle motivera det, överväga att låta lånen bli ränte- och amorteringspliktiga i framtiden? Skall man välja det eller skall man välja att ta ut engångsskatt av svenska folket för att klara den situationen? Hur än folkpartiet resonerar kring detta spörsmål, så måste vi, d. v. s. alla de andra partiernas representanter här i riksdagen, säga oss, att en sådan situation kommer att inträffa, och då är det av särskild betydelse att veta vad folkpartiet tänker göra i den situationen.

Ja, herr talman, jag ber att med hänvisning dels till vad utskottet i övrigt skrivit — här har alla motioner, såvitt vi kan förstå, besvarats, och samtidigt har det på alla punkter klagjorts vad utskottet vill — dels till vad jag själv anfört få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga punkter i förevarande statsutskottsutlåtande nr 123.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast uppta ett par av de invändningar som herr Åkerström gjorde.

Han sade med anledning av förslaget om likvärdiga konkurrensvillkor, att de allmännyttiga företagen får ta

Främjande av bostadsförsörjningen.

ett större antal av barnfamiljerna, och att det är ett skäl, varför dessa företag bör ha bättre lånevillkor.

Detta skäl har jag i viss mån kunnat godkänna tidigare. Det har nog varit så, att de allmännyttiga företagen fått ta större antal barnfamiljer, och eftersom detta säkerligen medför ökade kostnader, har det varit ett visst skäl för att ge dem bättre villkor. Men nu har det träffats en överenskommelse angående uthyrningen, som innebär att de enskilda företagen också skall ta barnfamiljer. Denna överenskommelse har naturligtvis ännu inte slagit igenom i det gamla lägenhetsbeståndet, men det måste undan för undan slå igenom allt eftersom lägenheterna i det nya beståndet uthyres. Och fortare än så slår ju de nya villkor, som vi vill ha, inte igenom heller, eftersom vi helt naturligt inte föreslagit någon retroaktiv tillämpning av dem. Det skäl herr Åkerström anfört tycker jag därför inte har någon betydelse i nuvarande situation.

Sedan var herr Åkerström mycket bekymrad över att vi i vårt avskrivningsförslag inte följde vedertagna principer för avskrivningar. Det gör emellertid inte utskottsmajoriteten heller. Ni följer inte era egna principer. Ni har på s. 32 i utskottsutlåtandet klart sagt ifrån, vilka två principer som skall följas när det gäller avskrivning beträffande anslagen till lånefonden för bostadsbyggande. Det heter först så här: »Utskottet vill erinra om att den grundläggande principen för statsbudgeten är, att nya, icke räntabla kapitalinvesteringar skall omedelbart avskrivnas med anlitande av för ändamålet anvisade anslag å driftbudgeten.»

Om man tillämpar denna princip, herr Åkerström, på anslagen till fonden för bostadsbyggande innebär det, att man skall avskriva 100 miljoner kronor, eftersom ni själva anger den siffran för den räntefria stående delen av egnahemslånen.

Sedan säger ni i nästa stycke: »Vad beträffar förräntningskravet, som i avslutning till gällande normalränta för statens utlåningsfonder, fastställts till 4 procent, saknas enligt utskottets mening anledning vidtaga någon förändring.»

Det innebär, herr Åkerström, att ni skall avskriva de återstående 300 miljonerna av anslaget med en fjärdedel, såvitt jag förstår. Alltså, ni borde föreslagit en avskrivning av sammanlagt 175 miljoner, men ni klarar er med 100 miljoner. Då är tydligen inte principerna längre så heliga.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det är med mycket stort bekymmer vi än en gång nödgas konstatera, att bostadsbristen i stället för att undan för undan lindras för varje år blir allt allvarligare, att köerna hos bostadsförmedlingarna blir längre i stället för kortare och att väntetiden bara växer. Visst vet jag att de siffror om bostadsköernas tillväxt, som bostadsstyrelsen har lagt fram, är försedda med åtskillig reservation och att det här och där kan vara fråga om dubbelräkningar. Trots detta pekar siffrorna med beklämmande tydlighet på en utvecklingstendens, som går i rakt motsatt riktning mot den vi alla hoppas på. I vissa mindre orter har bostadsbristen visserligen lättat, men den har i stället blivit så mycket värre i de större städerna. Jag skall inte nu ta upp en dyrbar tid genom att ge kammaren exempel på de mångskiftande och svåra bekymmer, som bostadsbristen medför för hundratusentals människor. Det finns väl ingen av oss som inte på nära håll ser detta och ser det dagligen. När vi gör gällande, att bostadsbristen i dag utgör ett av våra allvarligaste sociala problem, är det inga överord utan ett nyktert konstaterande. De dystra skarorna i bostadsköerna, till stor del ungdomar som vill bilda egna hem, har rätt att kräva en

bostadspolitik, som ger dem åtminstone hopp om bättring.

Socialministern sade på förmiddagen i första kammaren, att han anser, att denna bostadspolitik är motsatsen till misslyckad. Jag skall inte diskutera om den saken. Det är ett värdeomdöme, som måste bli beroende av vilka pretentioner man har.

Tillgången på lägenheter kan bara förbättras, om vi, samtidigt som vi söker bevara och klokt utnyttja vad vi redan har, åstadkommer en högst betydande nyproduktion. Att bevara vad vi redan har, det betyder att reparera och underhålla hela det äldre bostadsbeståndet. Det vore helt orimligt att försöka bygga ifatt efterfrågan, om man samtidigt låte den stora massan av lägenheter, som befinner sig i äldre hus, undan för undan förslummas. Gör vi det, får vi om några år problem över oss, som inte kan bemästras. Hyrorna i detta äldre fastighetsbestånd måste vara så avpassade, att de täcker kostnaderna för reparationer, både yttre och inre. I vilken mån detta kräver hyreshöjning blir ju i vanlig ordning hyresmyndigheternas sak att pröva. Jag är övertygad om att hyresgästerna i de äldre fastigheterna, som nu sitter med relativt låga hyror, med jämnmod skulle vara med om en måttlig förhöjning, om de i stället vunne fördelen att slippa bo i skamfilade och ruffiga hus och sluppe att själva betala en massa kostnader till målare och snickare för att få snyggt i den egna våningen.

Vi kan använda det bostadsbestånd som redan finns bättre än som nu sker. Det finns rader av stora tungsköta våningar, som det skulle gå utmärkt att dela på två, om bara hyrorna finge sättas så, att ombyggnadsarbetet bleve lönande. I alla smärre och medelstora städer har vi en omfattande bebyggelse i tvåvåningshus med oinredda vindar. Förbudet att inreda dem dikteras av brandrisynpunkten. Men där skulle man för små kostnader kunna få in ut-

Främjande av bostadsförsörjningen.

märkta ungarlägenheter och smålägenheter, som passade väl för familjer utan barn. Med de moderna brandskyddande material, som nu står till buds, vore det inte omöjligt att utnyttja den reserv som här finns.

Trots allt detta är dock nyproduktionen av lägenheter det nominerande problemet. Hur många lägenheter *behöver* vi bygga, och hur många *kan* vi bygga? Bostadsstyrelsen och långtidsutredningen har kalkylerat med att vi, för att få bostadsbristen ur världen i rimlig tid, måste bygga cirka 60 000 lägenheter om året under de närmaste åren. Vi har för vår del ingen kolarstro på att det är möjligt att så där linjera upp planerna för framtiden. Vi var och är ense med finansministern, när han i denna kammare den 19 januari underkände plantänkandet med orden: »Jag misstror sådana planer. Det är alldeles för rörligt i samhällslivet och konjunkturerna för att det skall vara möjligt att göra en fast plan.» Detta var inte sagt apropå plan för bostadsförsörjningen men måste ju uppenbarligen vara i hög grad tillämpligt på sådant planerande. Vi behöver bara tänka på vilken verkan en avmattning av konjunkturen med åtföljande sysselsättningssvårigheter skulle komma att få på efterfrågesidan, vi behöver bara erinra oss, hur byggnadsregleringen kom i vägen och tvingade ned nybyggandet från att ha varit 58 000 lägenheter 1946—1947 till knappt 40 000 år 1951.

Trots dessa reservationer har vi i vårt resonemang funnit oss böra acceptera bostadsstyrelsens och långtidsutredningens allmänna målsättning, d. v. s. räkna med en produktion av minst 60 000 lägenheter om året under de närmaste åren. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet tycktes mig alldeles för förnöjsam, när han på förmiddagen i dag i första kammaren förklarade, att det skulle vara ett ganska gott resultat, om vi 1954 kunde bygga

Främjande av bostadsförsörjningen.

51 000 lägenheter. Det tycker varken de bostadslösa eller jag. Att bygga 60 000 lägenheter om året ställer betydande krav i fråga om finansiella resurser och i fråga om material och arbetskraft. Problemet är, om vi orkar med att tillfredsställa dessa krav utan att behöva försumma andra viktiga ting, som också måste utträttas. Det är ett axiom att vi inte kan investera mera än vi sparar. Lika uppenbart är det, att bostadsinvesteringarna inte kan få annat än en viss del av investeringsutrymmet. Lika viktigt som att bygga bostäder är det ju att bygga fabriker och skaffa maskiner som gör vår industri konkurrenskraftig på världsmarknaden, att bygga vägar och transportleder, att bygga sjukhus och skolor.

Nationalbudgetdelegationen har i sina räknekonster kalkylerat med en bruttoinvestering för 1954 av 13 miljarder och anser att 20 procent borde gå till bostadsbyggande. Det är en liten kvot, den minsta sedan kriget. 1946—1947 var bostädernas andel av totalinvesteringarna 28½ procent. Den lägsta kvoten sedan dess, 1951 års kvot, var cirka 21 procent. Trots detta har vi i våra beräkningar accepterat nationalbudgetdelegationens siffra, 2 600 miljoner, som ungefärligt mått för investeringar i bostäder, detta dock under förutsättning av ett konstant sparande. Om sparandet kan bringas att växa — med ett sparsvänligare klimat skulle detta säkerligen vara fullt möjligt — så måste också möjligheterna att investera och att investera i bostäder förbättras.

Vi vill ha till stånd ett nysparande, som direkt syftar till att öka utrymmet för bostadsbyggandet. Vårt förslag till skattelättnader för bostadssparande ligger hos bevillningsutskottet och kommer tyvärr inte upp förrän i höst. Det kan alltså inte debatteras nu. Jag inskränker mig därför till att nämna grundidén, nämligen att var och en på ett särskilt bostadskonto i bank skulle under åren 1954—1959 få sätta in sam-

manlagt högst 4 000 kronor, äkta makar tillhopa 8 000. Vid insättningstillfället skulle det insatta beloppet få dras av i deklarationen. Om sparmedlen användes för att bygga eller köpa eget hem eller betala insats för en lägenhet i kooperativt byggt hus, skulle skattefriheten bli definitiv. Eljest skulle beloppet tas upp till beskattning, när det togs ut från banken. Vi hoppas och tror, att ett sådant målsparande särskilt skulle intressera ungdomarna. Går vårt förslag på den punkten igenom i riksdagen, så får vi säkerligen ett större utrymme för bostadsbyggande.

Men likväl blir det nödvändigt att hushålla med tillgängliga resurser, om de skall räcka till ett väsentligt ökat bostadsbyggande, och därmed är jag inne på ett område som tycks vara både ömtåligt och brännbart. Man har sagt att nu vill högern bygga baracker och blivande slumkvarter. Nu vill högern tvinga tillbaka de små inkomsttagarna i trångboddhet och inneboendesystemets elände. Enligt förkljudande gick den 1 maj åtminstone en talare så långt i sitt nit, att han berättade följande anekdot från Sovjettryssland. Jag fäster uppmärksamheten på att exemplet är hämtat från en stat, där man i decennier fört en socialistisk bostadspolitik. I skolan hade lärarinnan till varje barn delat ut en bild av Lillefar Stalin med uppmaning till eleverna att hänga upp bilden på väggen där hemma. Dagen därpå hade alla uppfyllt denna önskan utom en liten flicka. På lärarinnans fråga varför gav flickan till svar: »Jag kunde inte, för vi har ingen vägg, vi bor mitt i rummet.»

Detta är, lär talaren ha yttrat, vad högern vill i bostadsfrågan. Kan någon vettig människa tro det? Vad tjänar en sådan agitation till? Inte bidrar den till att lösa de allvarliga problem, som vi alla har att brottas med!

Vad vi har velat säga i vår motion är helt enkelt att man i en situation, där det råder svår brist och där man

slår med begränsade resurser, måste försöka att få dessa resurser att räcka till för så många som möjligt. Om vi till söndagsmiddagen råkar få opåräknade gäster och soppan hotar att inte räcka runt så gör vi väl inte så, att fem får full tallrik och de andra blir utan. I stället försöker vi ge litet mindre soppa åt var och en, så att alla får. Sådant kallas i andra sammanhang för kamratskap och solidaritet, varför skulle det då vara asocialt, när det gäller bostäder? De bostadssökandes och skattebetalandes intressen sammanfaller. För de bostadssökande är det angeläget att husen blir billiga, så att så många som möjligt kan byggas inom ramen för tillgängliga resurser och bostadskön därmed snabbare avverkas. För skattebetalarna är det nödvändigt att bostadssubventionens belastning försvinner, och det kan endast ske, om husen bygges så, att folk med normala inkomster får råd att själva betala sina hyror.

Vad vi vill är, att man vid planeringen av bostäder verkligen skall göra kraftansträngningar för att få ned kostnaderna. Detta får inte innebära standardsänkning, när det gäller utrymmet. Det är för litet redan nu. Men den tekniska utrustningen av våra bostäder kan man däremot pruta något på. Vi bor i mindre lägenheter än de flesta andra kulturfolk men kostar på våra små krypin högre utrustningsstandard än praktiskt taget alla andra. Här finns en liten prutmän. Vissa standardkrav kan vänta litet, till dess den värsta lägenhetsbristen har gått över. Jag är övertygad om att en mängd människor, som nu står i bostadskoerna, skulle vara själaglada för att över huvud taget få en bostad om än aldrig så enkel, en vad man skulle kunna kalla grundlägenhet, som sedan undan för undan kan kompletteras och förbättras. Så gör ju massor av villaägare. De börjar med enkla furugolv, men när åren fått gå och inkomsterna blivit bättre, lägger de på parkett. Det är det som är så roligt, att år från år

Främjande av bostadsförsörjningen.

få stugan litet bättre. Det är faktiskt mycket roligare än att ha den tip-top från början. Några stora summor kan man emellertid inte spara genom att plocka bort utrustningsdetaljer. De besparingar, som verkligen ger billiga bostäder, hör mera ihop med ändrade och mera ändamålsenliga konstruktioner och planlösningar och med ett industri-mässigt byggande.

Egnahemmen är en bostadskategori, som vi intresserar oss alldeles speciellt för och som vi vill få inom räckhåll för alla människor med vanliga löner. I Förenta Staterna lär fördelningen av nyproduktionen vara sådan, att 90 procent går till egnahem och bara 10 procent till flerfamiljshus. I England vill praktiskt taget ingen människa bo i flerfamiljshus. Med den fortsatta motoriseringen i vårt land är det sannolikt att utvecklingen här kommer att gå i samma riktning. Vi betraktar det t. o. m. såsom önskvärt.

I dagens situation måste emellertid flertalet nöja sig med att bo i hyreshus, och det är därför viktigt att dessa människor kan få komma in i rymliga och trevliga hyreslägenheter, som erbjuds dem till en kostnad, som folk med vanliga inkomster och normala försörjningsbördor själva orkar betala. För att få detta till stånd behövs en fri konkurrens på lika villkor mellan enskilda, kooperativa och s. k. allmännyttiga företagare.

Vi har med största glädje sett HSB:s initiativ att försöka bygga billigt och bra utan att insnärjas i de 1 600 paragrafernas gäddryssa. Det finns alldeles säkert stora möjligheter, vilket socialministern också kraftigt understrukt, att radikalt röja undan föreskrifter och reglementen, som hindrar konstruktörerna, utan att för den skull husen behöver ramla ihop eller bli hälsofarliga att bo i. Det finns tusen och en specialsynpunkter, som de olika myndigheterna kan företräda, när det gäller att bestämma hur ett hus skall se ut. Det är emellertid

Främjande av bostadsförsörjningen.

nödvändigt att alla dessa specialsynpunkter makar åt sig, så att man får plats inom kostnadsramen.

Vad som skall göra HSB:s experimenthus billigare än de traditionella är bl. a. följande: Man räknar med att uppvärmningskostnaderna utgör en fjärdedel av de totala bostadskostnaderna, och att det här finns möjligheter till kraftiga besparingar. Fördenskull vill HSB bygga hus med högisolerade ytterväggar och treglasade fönster. Vidare bygges husen i fyra våningar utan hiss. Detta kan genomföras utan alltför mycket besvär för de boende, därför att husen blir lägre än vanligt. Den mindre höjden åstadkommes med bibehållen våningshöjd men tunnare bjälklag. Husbreddden blir 12,3 meter i stället för gängse 11 meter. Dessutom har man tre lägenheter i samma trapplan i stället för normalt två. Dessa förenklingar kan omöjligen anses äventyra de boendes hälsa eller trevnad.

När man håller benhårt på högsta möjliga standard i nyproduktionen, beaktar man då hur de bor, som nu står i bostadskön, och som man låter stanna där längre än nödvändigt för att kunna realisera standardkraven? Genom de förenklingar som här framhållits och genom ett väl planerat och väl genomfört maskinbyggeri räknar HSB med att kunna bygga tre rum och kök för samma pris som nu två rum och kök. Enligt Stockholms stads fastighetskontor betyder detta, att den totala byggnadskostnaden per kvadratmeter pressas ned med cirka 21 procent.

Byråchefen Strokirk i bostadsstyrelsen har ställt sig positiv till dessa fyra-våningshus. I en intervju i Morgon-Tidningen den 28 januari 1954 yttrade han bl. a.: »Med lämpliga medel kan man få fyra-våningshus, som inte är mycket högre än de nuvarande trevåningshusen men 8—10 procent billigare.»

Det är emellertid inte bara HSB som experimenterar. Från alla håll i landet inströmmar rapporter om pågående provbyggen och nya experiment, som

alla syftar till att få ned kostnaderna. I Malmö bygger Skånska cementgjuteriet just nu ett stort hus, där monteringsbara element till väggar och tak gjuts på platsen och sätts upp med hjälp av väldiga kranar. Något mureriarbete förekommer inte, någon puts inte heller, utan väggarna gjuts mot juteväv och blir så släta att de bara direkt kan målas.

Från Leksand rapporteras, att man där genom att öka den effektiva bostadsvolymen och minska biutrymmena lyckats pressa ner kostnaden från 600 till 527 kronor, garagen inberäknade. Liknande rapporter kommer från Avesta, Flen, Lund, Växjö och Linköping; överallt pågår ett intensivt experimentarbete.

Enligt en undersökning som vi refererat i vår motion kan kostnadsbesparingar på cirka 12 procent av produktionskostnaden vinnas genom att bygga på höjden. Om detta är riktigt, vilket vi tror, borde man ju försöka främja höghusbebyggandet. Däremot menar jag naturligtvis inte att man skall sätta i gång och bygga höghus överallt och bara höghus, men vi tycker att de stadsplanemässiga hinder, som kan finnas mot höghusbebyggelsen, snarast bör röjas undan.

Ett av huvudproblemen är om våra reella resurser räcker till att bygga 60 000 lägenheter. Materialsidan erbjuder inga svårigheter, problemet är arbetskraften, men även den frågan bör kunna lösas. HSB räknar med att experimenthusen på Östberga-området skall kunna byggas med 65 procent av det arbetarantal, som går åt till traditionellt byggande, och att det i intet fall behövs ökning för någon yrkesgrupp. Skånska cementgjuteriets hus i Malmö, som vid traditionellt byggnadssätt skulle krävt 35 man, byggs nu på samma tid av 15, därav inga murare. Om detta sätt att bygga blir allmänt, vilket vi hoppas, vill det till ett stort bostadsbyggande redan för att hålla nuvarande byggnadsarbetarkår i full sysselsättning.

Detta om våra möjligheter att få resurserna att räcka till för flera lägen-

heter. Vi är övertygade om att det går att pressa ner produktionskostnaden per lägenhet så pass mycket, att vi får utrymme inom tillgängliga resurser för 60 000 lägenheter och får dessa lägenheter till pris, som inte behöver subventioner i högre grad än dem vi räknar med.

De generella bostadssubventionerna tror vi inte på, vare sig de utgår i form av underräntor eller tilläggs lån. De utgör en tung börda för skattebetalarna, och de kommer i stor utsträckning folk till godo, som inte behöver hjälp. Värst av allt, de tjänar till att hålla byggnadskostnaderna höga och därmed bostadsproduktionen lägre och bostadsköerna längre än som skulle vara nödvändigt.

Vad är det då som händer med den krona i tilläggs lån, som vi här diskuterar och som utskottet vill att skattebetalarna skall ut med. Den kostar dem cirka 50 miljoner kronor om året. Vem får de pengarna? Meningen var ju att hyresgästerna i de nya husen skulle ha dem, men det är mycket möjligt att de i stället hamnar hos dem som bygger dessa nya hus. En krona i tilläggs lån betyder 26 kronor i produktionskostnad. Med den friska aptit som råder inom byggnadsfacket kan dessa 26 kronor lätt gå åt till ersättningar inom eller vid sidan av avtalet eller till extraförtjänster för byggmästare och materialproducenter.

Vi kan också räkna på ett annat sätt. Den fastighetsskatt som kommunerna tar ut kostar drygt en krona per kvadratmeter. Rätteligen skulle väl den skatten bäras av dem som bor i husen. Om de inte anses ha råd med detta utan statsbidrag med motsvarande belopp, så betyder tilläggs lånet på en krona per kvadratmeter i realiteten att staten betalar den kommunala fastighetsskatten åt hyresgästerna. De 50 miljonerna i tilläggs lån blir alltså ett statsbidrag till kommunen.

Om nu någon del av den krona vi här talar om letar sig fram till hyresgästerna,

Främjande av bostadsförsörjningen.

hur blir den använd? Är det så säkert att det är just hyran vi subventionerar? Står det inte en massa bilar parkerade runt om de nya husen? Syns inte de som bor i de nya husen på restauranger och teatrar lika ofta som vi andra, och är de mindre elegant klädda än de, som själva står i bostadskön men hjälper till att betala hyran för de mera lyckligt lottade, som har fått lägenhet? Hur vet vi att vi hjälper till att betala hyran för köket och rummen och inte för garaget?

Det är det socialministern kallar att omflytta medel från den som har möjlighet att lämna ifrån sig dem till den som bättre behöver dem, jag vet inte om det är en adekvat beskrivning av vad som sker.

På högerhåll ser vi med glädje att socialministern i långa stycken tycks dela vår uppfattning, fast han vill skynda långsammare än vi. Om riksdagen följer vårt förslag att minska de provisoriska tilläggs lånen till en krona per kvadratmeter lägenhetsyta, att ta bort de ortsdifferentierade tilläggs lånen helt och höja primär- och tertiärlåneräntan med $\frac{1}{2}$ procent, innebär allt detta en utgiftsminskning för staten med mer än 150 miljoner kronor om året. De pengarna vill vi uteslutande använda för skattesänkning. Enligt vår mening kan en sådan subventionsminskning genomföras utan att någon hyreshöjning av betydelse skall behöva ske i de nya hus som kommer till under de nya villkoren. För de redan färdiga husen ifrågasätter vi över huvud taget ingen ändring i belåningsvillkoren.

När det gäller de egna hemmen vill vi emellertid gå litet längre än utskottet. Vi vill nämligen inte vara med om att de egnahemsägare, som en gång har fått en räntefri stående del på sina egnahems lån, skall behöva gå omkring i oro och bekymmer för att den delen skall sägas upp till förräntning och amortering av den anledningen, att den allmänna hyresnivån på orten stiger. Så länge egnahemsbyggaren bor kvar i sitt hem bör

Främjande av bostadsförsörjningen.

han få bo där i lugn. Först om han säljer och säljer med vinst skall bostadsstyrelsen kunna pröva, om han bör betala tillbaka sin subvention.

Som jag redan har sagt är vi övertygade om att de förslag, som vi har framställt till nedskärning av utgående produktionssubventioner, kan genomföras utan hyreshöjning i de nya husen. För att emellertid inte behöva riskera att de för en hyreshöjning allra mest känsliga familjerna, nämligen de med många barn och små inkomster, skulle kunna råka illa ut, har vi föreslagit den säkerhetsåtgärden, att de särskilda bostadsrabatterna till de sämst ställda barnfamiljerna skall höjas utöver Kungl. Maj:ts och utskottets förslag med 100 kronor för varje barn utöver två, dock för högst fem barn utöver två.

Vi har också gått ett stycke längre än Kungl. Maj:ts och utskottet när det gäller familjebostadsbidragen, som vi vill ge åt alla eljest berättigade familjer oavsett när lägenheten blivit byggd.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat ge en allmän översikt av högerns inställning i bostadsfrågan. Vi anser bostadspolitikens primära uppgift vara att snarast avveckla bostadsbristen. Vi vill fördenskull ha till stånd en intensiv och högeffektiv byggnadsverksamhet. Vi vill inte belasta skattebetalarna med subventioner som inte behövs, men vi vill hjälpa dem, som verkligen behöver hjälp och hjälpa dem ordentligt.

Till sist, herr talman, vill jag helt kort beröra herr Birkes fråga till den ärade representant för utskottet som nyss talade. Herr Birke undrade hur utskottet hade kommit till den märkliga slutsatsen, att ett genomförande av högerns förslag under förutsättning av oförändrade byggnadskostnader skulle medföra en hyresstegring på 15 å 20 procent. Han fick till svar att det visste man inte — man hade litat på expertisen. Man hade med andra ord inom utskottets majoritetsgrupp, såvitt framgick av den ärade talesmannens redogörelser, inte gjort sig mödan att se efter, huruvida expertisens siffra var riktig eller inte.

Med hänsyn till den långt framskridna timmen — var och en kanske helst vill gå och äta middag — skall jag inte uppta tiden med att vidare beröra denna fråga nu. Vi får väl återkomma efter middagen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen beträffande detta utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum kommer att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.03.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 15 maj.

KL. 19.30.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet, och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen meddelade, att behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 123 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr PERSSON i Växjö (s), som yttrade:

Herr talman! Jag har avgivit ett par blanka reservationer till detta utlåtande. Den ena reservationen har jag lämnat därför, att jag gärna ville säga ett par ord om den s. k. tidsgränsen för familjebostadsbidrag.

Det förhåller sig så att familjer, som bebor en i övrigt bidragsberättigad lägenhet, färdigställd tidigast den 1 januari 1942, kan erhålla familjebostadsbidrag. Gränsen ändrades förra året från den 1 januari 1948 till den 1 januari 1942. När man skall pröva ärenden av denna art kommer man, i synnerhet när prövningen sker långt efteråt, underfund med att det är besvärligt att klara ut när ett hus är färdigställt. Om man talar med en egnahemsbyggare, som flyttat in i sitt egnahem någon gång år 1938 eller år 1939, och säger att han inte kan få något bidrag därför att huset är färdigställt för tidigt, svarar han att han inte kan begripa detta, ty det egna hemmet blir minsann ald-

rig färdigställt, hur han än arbetar. Vi har därför tvingats att konstruera särskilda regler, som klargjort innebörden av begreppet färdigställt.

Vi hade ju förra året att ta ställning till denna fråga. Bostadsutredningen hade föreslagit att man skulle slopa alla tidsgränser i detta avseende. Jag menar inte att man nu så snart efter förra årets beslut skulle ändra denna gräns, men jag tror att det är viktigt att man så snart som möjligt tar bort gränsen och helt enkelt går på den linjen, att man godtar alla lägenheter, som har den utrustning och den utrymmesstandard, som är erforderlig för bidrag.

Det var det ena jag hade att säga. Det andra gäller ramarna för preliminära beslut om lån till bostadsbyggnad. För min del har jag inte kunnat komma till något annat resultat än att det varit klokt om man velat gå på det förslag, som är framlagt i motionerna nr I: 288 och II: 382 och innebär, att Kungl. Maj:t bemyndigas att vidga dessa ramar med de belopp, som må befinnas erforderliga för att säkerställa jämn sysselsättning inom bostadsbyggandet och en så stor produktion av bostäder som tillgängliga resurser medger. Detta måste innebära möjligheter för Kungl. Maj:t att smidigare anpassa bostadsbyggandet efter förefintliga resurser och efter de behov, som kan yppa sig vid olika tillfällen. Nu har man inte kunnat få utskottet med på detta. Man har där, av skäl som jag för min del inte kan anse vara godtagbara, gått på en annan linje. Utskottet har emellertid skrivit positivt så till vida att det sagt, att Kungl. Maj:t torde få begära tilläggsanslag, om det visar sig erforderligt. Jag skall därför inte säga mer om detta.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Jag lyssnade till herr Cassel före middagsrasten, och jag tyckte nog, att hans irrfärder genom olika seklers och länders bostadsförhållanden var litet vilda, men då han i någon mån kom in på de olika frågor, som här diskuteras, skulle jag vilja säga några ord om ett par av dem.

Herr Cassels resonemang om bostadsbristen för närvarande skall man kanske inte ta upp. Det förhåller sig ändå så, att det allmänna inte har bedrivit bostadspolitik under så många år. Man kan säga att en målmedveten bostadspolitik förts under tio år allra högst, och det är inte möjligt att på så kort tid klara av alla underlåtenhetssynder, som bland annat herr Cassels parti gjort sig skyldigt till under den tid, det hade makten. Det går inte att bygga om hela bostadsbeståndet på nämnda korta tid. Men det har ändå skett en hel del. Det är många familjer som nu bor i moderna lägenheter, flera än någonsin tidigare. Vi är på väg dit vi önskar, men det tar lång tid, det kan man inte komma ifrån. Många av dessa familjer, som bor i moderna lägenheter, gör det just därför, att de erhållit understöd i form av familjebostadsbidrag, vilket medfört att de haft möjligheter att betala bostadskostnaderna.

Kanske till och med herr Cassel lagt märke till att på samma sätt som det är på bostadsområdet förhåller det sig på många andra områden här i samhället. När jag växte upp var det ingen brist på tandläkare exempelvis, men det berodde helt enkelt därpå, att vanligt folk inte hade råd att gå till tandläkare, utan tänderna gick i allmänhet sönder och föll ut ur munnen. I dag är det brist på tandläkare. Det beror på att det nu är så ordnat, att man börjar vårda tänderna på folk så snart de fått dem. Hur är det när det gäller läkare och sjukhus? Ibland brukar jag helt cyniskt säga, att förr låg människorna hemma och självdog, men nu måste alla ha hjälp av läkare och sjukhus.

Därför har vi läkarbrist i dag. Tag nästan vilket annat område som helst! Hur är det med läroverk och läroverkslärare? Nu har allt flera råd att skicka sina barn till läroverk, och strax är det brist på detta område. Man kan gå igenom det ena området efter det andra, och det förhåller sig på samma sätt. Är det inte på samma sätt med bostäderna?

De flesta människor, som nu är i medelåldern eller däröver, bodde som barn i ett rum och kök eller bara i ett kök, och det var fråga om stora familjer på den tiden. I tvårumslägenheter bodde ofta två familjer. Men om ett par unga människor nu för tiden skall gifta sig, måste de omedelbart ha en modernt utrustad bostad med ibland ett rum och kök men ofta två rum och kök. En sådan ökad efterfrågan till allt annat — invasionen till tätorterna, alla utlänningar vi har i landet o. s. v. — kan man väl ändå inte möta och klara av på så kort tid som stått till buds.

Jag tror man skall ha allt detta i minnet när man talar om vad som skett, och sedan kan man ju försöka undersöka vad folkräkningarna visar beträffande människornas boendeförhållanden under olika perioder. Man kan exempelvis jämföra åren 1935 och 1945 om man vill.

Nu säger herr Cassel att han vill, att man skall bygga billigare. Han anser att detta är mycket viktigt, och det tycker vi väl alla. Alla är vi inställda på att man skall försöka pressa ner bostadskostnaderna. Herr Cassel vill inte sänka utrymmesstandarden, men han sade någonting om att man väl ändå skulle kunna sänka den tekniska standarden. Jag vet inte vad han menade med det — han får väl närmare förklara vad han avser — men jag fattade det så, att han ansåg att man kunde bygga hus med en något lägre utrustningsstandard än vi nu i allmänhet försöker få i de nya husen. Jag vet inte precis vad herr Cassel menade att man

skulle pruta på. Det är viktigt att ge konkreta anvisningar på vilka utrustningsdetaljer som skall försvinna för att det hela skall bli billigare. Det enda jag hörde honom nämna var, att man till en början bara skulle lägga in vanliga golv för att sedan någon gång i framtiden lägga in parkettgolv. Jag vet inte vad detta innebär i kostnadshänseende och vad det gör i fråga om möjligheter att bygga fler bostäder — att dela upp soppan på ett bättre sätt, som herr Cassel sade — men jag kan inte föreställa mig att det skulle göra så värst mycket.

För övrigt kanske det är ekonomi på litet längre sikt att ha en ordentlig golvbeklädnad. Jag skulle gärna vilja veta hur herr Cassel tänker sig att man genom att hålla en enklare utrustning skall komma fram till det resultatet, att man får billigare bostäder och kan bygga flera sådana, ty vi måste ju få fram flera bostäder.

Sedan hade herr Cassel ett resonemang som jag inte kunde följa med riktigt ordentligt. Det föreföll mig som om herr Cassel menade, att man får subventioner också för garage som man bygger, men samtidigt sade han någonting om att bilarna står ute på gatorna. Jag förstår inte vad han menade. Han kanske menade att man aldrig kan säga riktigt bestämt vart subventionerna går. Man kan säga att subventionerna går till husen och att hyrorna blir lägre, men om folk på grund av detta kan höja sin standard och får pengar över vet man ju inte vad de använder pengarna till.

Herr Cassel var också inne på ett resonemang om experimenthusen, och han nämnde HSB:s experimenthus. Det är klart att sådana experiment kan medföra nya uppslag, men än kan man väl inte säga någonting om den saken. Man får väl ändå vänta tills man får se några resultat innan man drar några slutsatser och anför dem som bevis för

Främjande av bostadsförsörjningen.

att man kan komma så långt på sådana vägar.

Det är självfallet angeläget att pressa ner kostnaderna. Det finns väl ingen som inte tycker det. Men staten har ju gått in för att på olika sätt understödja de olika försök som görs inom byggnadsvärlden för nedpressning av kostnaderna. Vi har ju på kort tid fått statens nämnd för byggnadsforskning och maskinlänefonden, och vi understöder experimenthusen. Vidare är företagarna själva, såvitt jag förstår, intresserade av att pressa ned kostnaderna, ty det är ju ändå så, att både företagarna och de som bygger har glädje av att bygga billigt. Bygger en entreprenör billigt tjänar han på det, och om någon har lämnat ut ett bygge på entreprenad och arbetet görs billigt tjänar han på det. Om vederbörande har lån hos bostadsstyrelsen är det inte alls på det sättet att han inte kan tjäna på att bygga billigt. Det sker ju ändå en prövning av varje särskilt fall, som premierar den som bygger billigt. Den saken är klar, och det borde man veta. Det står någonting annat i exempelvis folkpartiets motion, men det påståendet är alldeles felaktigt.

Herr Cassel menade, att om man kunde åstadkomma konkurrens på lika villkor, kunde det byggas billigare och vi kunde få fler bostäder. Man fick det intrycket, att herr Cassel menade att hela problemet ligger just i det förhållandet, att det nu lämnas lån till olika länegränser åt olika kategorier av byggnadsföretagare. Nu är ju detta, såvitt jag förstår, en sak som inte har så värst stor betydelse. I folkpartiets motion har man sagt, att man i stort sett stöder den bostadspolitik som har förts men att utformningen av denna politik i vissa fall har fått bestämmas av socialistiskt motiverade önskningsar att försämma konkurrensmöjligheterna för enskild företagsamhet på detta område i jämförelse med andra företagsformer. Jag har redan varit inne på

Främjande av bostadsförsörjningen.

det ett ögonblick förut. Vidare har man enligt motionen inte tillräckligt sökt utnyttja den stimulans till effektivt och billigt bostadsbyggande som kan ernås genom att låta goda insatser i detta avseende leda till ökade förtjänster. Nu är det ju emellertid på det sättet att konkurrensmöjligheterna, vad jag kan se, är goda och att stimulansen redan finns där och om det hjälper bara med detta, om man därmed har avskaffat den socialistiskt motiverade bostadspolitik, så är ju saken redan alldeles klar.

Men är det annars så underligt att man har olika lånegränser? De vanliga argumenten, som vi har anfört så många gånger, är ju att kommunerna och de allmännyttiga bostadsföretagen ändå är spekulationsfria företag — det är en sak som är ganska avgörande — och att kommunerna har ålagts att svara för bostadsförsörjningen inom sina områden och får lägga ned mycket arbete på att förmedla lån och i övrigt sköta låneverksamheten. De har ju också att bidra till de tillägsslån som vi har.

I de kommunala och allmännyttiga företagen består klientelet vidare i mycket stor utsträckning av barnfamiljer. Nu hänvisar herr Gustafsson till det beslut som vi för något år sedan fattade och som innebar att vi skulle träffa frivillig överenskommelse — och vi har nu frivillig överenskommelse — med fastighetsägarna (Fastighetsägareförbundet) om att de, när de får lägenheter lediga, skall ta in barnfamiljer. Men det har ännu inte skett någon sådan förändring av hyresgästklientelet, att man kan säga att barnfamiljerna fördelar sig ungefär lika på olika slags företag. Det har kanske här och var flyttat någon familj från ett stort hyreshus och i stället kommit dit en barnfamilj, men det innebär inte alls att de olika företagen har fått samma hyresgästklientel.

Även om man från folkparti- och

högerhåll — i det avseendet befinner sig ju oppositionen på samma linje — talar om att de olika företagen bör få konkurrera under likvärdiga villkor, så resulterar inte detta i att man föreslår att villkoren skall bli lika. För närvarande får de enskilda företagen i allmänhet låna upp till 85 procent, i vissa fall upp till 90 procent av sina byggnadskostnader, och det måste väl anses ganska generöst att staten lämnar så pass höga lån. Såsom både socialministern och jag här tidigare varit inne på, kan man för ett hus, som kostar en miljon kronor att bygga, få låna 850 000, i bästa fall kanske 900 000 kronor, och det kan väl inte precis anses vara ogint. Från folkparti- och högerhåll föreslås emellertid nu att lånegränsen skall höjas, så att alla företag får låna upp till 90 procent. Enligt förslaget skall kommunala företag mot kommunal borgen få låna upp till 100 procent och bostadsrättsföretag och enskilda företag upp till 95 procent. Inte ens enligt detta förslag skulle alltså villkoren bli lika.

Jag tycker emellertid att man ett ögonblick bör reflektera över varför det kräves kommunal borgen för att lämna inte bara kommunala företag utan också bostadsrättsföretag och enskilda företag lån på över 90 procent. Jo, det är naturligtvis därför att kommunal borgen innebär en sådan säkerhet, att det är möjligt att gå högre upp med lånen. Och om nu en kommunal borgen innebär en sådan säkerhet, är det ganska naturligt att staten — det är den reflexion som man vidare måste göra — när det gäller tertiärlån till stora flerfamiljshus lånar ut pengar upp till en högre gräns åt de kommunala företagen. En god princip för all penningutlåning är väl att titta en smula också på säkerheten.

Enligt de motioner, som avlämnats från högerhåll, tar ju högerns förslag syfte på att man skall försöka åstadkomma en kostnadssänkning som så

småningom också medför lägre hyror. Jag måste emellertid säga att det exempel, som man i motionerna framför allt pekar på och som herr Cassel också berörde, nämligen höghuset i Malmö på minst 10 våningar, inte är så lyckat i detta sammanhang. Den expertis i Malmö, den s. k. höghuskommittén, som granskat kalkylerna för detta hus, har kommit till det resultatet, att det inte alls är fråga om någon kostnadssänkning i förhållande till den hustyp, som nu är dominerande i Malmö, på dryga 12 procent, utan bara med omkring 4 procent. Därtill kommer att man ju inte ens i Malmö kan bygga endast 10-våningshus, och det är väl därför inte så alldeles riktigt att söka inge folk den föreställningen, att det är fråga om åtgärder, som skulle innebära en generell sänkning av byggnadskostnaderna med 12 procent och därigenom en kraftig minskning av bostadskostnaderna.

För ett par år sedan råkade ju högern ut för en olycklig förälskelse. Föremålet var visst inte ovärdigt, utan tvärtom — man förälskade sig nämligen i de fattiga, barnrika familjerna — men förälskelsen var i alla fall, så vitt jag förstår, olycklig, åtminstone för barnfamiljerna. På högerhåll har man sedan dess vid olika tillfällen — det var t. ex. fallet år 1952 — talat om att man funnit en linje, som innebär att de fattiga barnfamiljer, som har tre barn och flera, skulle kunna få lägre bostadskostnader och bättre förhållanden än genom de regeringsförslag som utskottsmajoriteten gått in för. Det har emellertid visat sig att detta är alldeles felaktigt. Herr Cassel förundrade sig över att utskottet nu haft till sitt förfogande experter som räknat ut att högerns förslag i olika avseenden skulle medföra hyreshöjningar. Jag trodde att herr Cassel visste att utskotten brukar anlita experter på olika områden för en del uppgifter som utskottsledamöterna inte är säkra på att de behärskar lika bra, och det kan väl inte

Främjande av bostadsförsörjningen.

vara något fel att man gjort det även i detta fall. Under alla förhållanden är de beräkningar, som anförts i utskottsutlåtandet, alldeles riktiga, och det är väl ändå huvudsaken i detta sammanhang.

Det förslag, som högern nu har kommit med, innebär sålunda att hyreskostnaden för en tvårumslägenhet skulle stiga med omkring 300 kronor per år och för en trerumslägenhet med 375—400 kronor. Men högern vill ändå utsmycka förslaget med socialt ambitiösa påbyggnader och säger, att de barnfamiljer, som har så låga inkomster att de kan få det förhöjda familjebostadsbidraget, skall, om de bor i godtagbara lägenheter, få ett extra bidrag på 100 kronor för varje barn utöver två och upp till sju. En familj med tre barn skulle alltså få ett extra familjebidrag på 100 kronor, en familj med fyra barn skulle få 200 kronor, en familj med fem barn 300 kronor, en familj med sex barn skulle få 400 kronor och en familj med sju barn 500 kronor.

Nu har vi i verkligheten borttåt en miljon familjer här i landet som har minderåriga barn. Av dessa är närmare 500 000 enbarnsfamiljer och 308 000 tvåbarnsfamiljer. De som har sex eller flera barn uppgår till i runt tal 8 000. Vi har då först att räkna med att endast de familjer kan komma i fråga där mannen (eller i förekommande fall mannen och hustrun gemensamt) har så låga inkomster, att det förhöjda familjebostadsbidraget kan utgå. Om en familj har tre barn, får den inte ha högre beskattningsbar inkomst än 3 500 kronor, om den skall få åtnjuta det förhöjda bidraget och därmed denna extra förmån enligt högerförslaget. En sådan familj bor i allmänhet i två rum och kök. Eftersom hyran i en sådan lägenhet stiger med 300 kronor, innebär högerförslaget, även om man skulle följa högerns skattesänkingslinje, att utgifterna för familjen ökas

Främjande av bostadsförsörjningen.

med ungefär 150 kronor. För en familj med fyra barn ökas kostnaderna med ungefär 50 kronor, trots att familjen får det högre bidraget. Har en familj fem barn går utgiftsökningen och utgiftsminskningen ungefär jämnt ut. Det är alltså bara bland de 8 000 mångbarnsfamiljerna som en del familjer, som har tillräckligt låga inkomster — högst 5 000 kronor beskattningsbart belopp till statlig inkomstskatt — och som kommit in i godtagbara lägenheter, kan få en liten förbättring. Dessa blir väl alltså bara någon promille av barnfamiljerna. Alla övriga får det sämre även om de får förhöjt bidrag. Alla enbarnsfamiljer, alla tvåbarnsfamiljer, alla trebarnsfamiljer, som har en inkomst som överstiger 3 500 kronor, och alla fyrbarnsfamiljer med en inkomst överstigande 4 000 kronor får en mycket kraftig försämring. Detta är vad förslaget i verkligheten visar sig innebära, om man tittar på det närmare. Därför tycker jag inte man skall lägga alltför stor vikt vid det.

Herr Gustafsson nämnde något om att man inte alltid skall lita på regeringens omdöme. Jag håller med honom om att det kan vara riktigt att ta till sitt eget också ibland. Man skall inte, sade han, anse att regeringen är något slags precisionsinstrument, som vid alla tillfällen visar exakt rätt. Det tycker jag inte heller att man skall anse. Det var när han talade om avskrivningarna som han sade detta. Men i själva verket har regeringen, som man kan läsa i utskottsutlåtandet, i detta fall följt riksräkenskapsverket och statskontoret, som tillstyrkt dessa avskrivningsregler. Om det gäller att bedöma sådana frågor, litar jag nog minst lika mycket på riksräkenskapsverket och statskontoret som på folkpartiet och dess experter på detta område, vilka redan befinner sig långt inne i årets valrörelse.

Det är ju fråga om pengar till en skattesänkning. Det framgår av folkpartiets motion i denna fråga — nr 386

i denna kammare — som jag redan ett ögonblick varit inne på, att man menar att ställning nu skall tagas till frågan om de generella subventionerna till bostadsbyggande över huvud. »De betydande belopp, som skattebetalarna hittills inbetalat — bl. a. som redan påpekats för avskrivning å tertiärlån — utöver vad som kan anses motsvara förlustrisker för statskassan, anser vi utgöra riskfonder, som — jämte andra skäl — motiverar att skattebetalarna under de närmaste åren avkräves endast de faktiska löpande ränteförlusterna och en måttlig avskrivning. Detta är likväl fullt tillräckligt för att täcka de samlade förluster, som kan tänkas uppkomma för det allmänna.»

Nu har man emellertid i reservationen kommit till att det finns kvar 150 miljoner till räntefria, stående delar av egnahemslånen. Enligt uppgifter som vi har fått fram från bostadsstyrelsen, utgör detta belopp bara 130 miljoner. Folkpartiet säger att dessa pengar räcker till de räntefria stående delarna av egnahemslånen för nästa budgetår. Det gör de, men sedan är de slut. Det finns ingen anledning säger folkpartiet i sin reservation, att nu ta ställning till vad man skall göra då. Det får man tänka på, när dessa pengar har tagit slut. Man skall tydligen förbruka alla riskfonder och reserver för att betala, om det behövs, tilläggs lån och räntefria stående delar av egnahemslån, och på så sätt sänka skatten. När man kommer till årets slut och det inte finns något kvar av pengarna, skall man fundera över vad man skall ta sig till i fortsättningen. Detta är, vad som anförs i den reservation som ligger framför oss. I motionen angavs att man måste ta definitiv ställning nu.

I denna fråga skulle jag inte vilja vara med om något så lättsinnigt. Dessutom skall man enligt detta förslag undan för undan låna upp pengar för att täcka tilläggs lånen och de räntefria stående delarna av egnahemslånen. När

det gäller medel för detta sistnämnda ändamål skall man, säger alltså reservationen, ta ställning först när året är slut. Hur tänker man sig då ta ställning? Antingen måste man räkna med att egnahemslånarna betalar tillbaka pengarna eller också måste staten skaffa beloppen skattevägen och skriva av lånen. Man kan inte komma ifrån, att dessa två utvägar är de enda som står till buds, om man inte nu som tidigare vill vara med om avskrivning ur driftbudgeten med skattemedel.

Folkpartiets motionärer har vid alla olika tillfällen återoplat 1951 års bostadsutrednings förslag om löpande subventioner för sin ståndpunkt. Det är riktigt, att bostadsutredningen föreslog att man skulle övergå till sådana löpande subventioner. Men det är också riktigt, som vi sagt i utskottsutlåtandet, att man inte där på något sätt tog ställning till avskrivningsfrågorna. Jag måste för min del säga att det organ, som mer än något annat kan ha reda på om det här nya systemet med löpande bidrag skulle bli smidigt och mera lättskött rent administrativt, det organet måste ändå vara bostadsstyrelsen. Ett annat motiv som nämnda utredning anförde som skäl för övergång till löpande bidrag var, att man med ett sådant bidrag skulle smidigare kunna anpassa subventionen efter olika variationer i behovet.

Vad sade bostadsstyrelsen, när den yttrade sig om denna fråga? Den sade bl. a., att taxeringsmyndigheterna inte räknar med tillägsslånen till statsbelånade hus vid fastighetstaxeringarna. Om man nu skall gå över till löpande bidrag, måste i stället tertiärlån ges när någon bygger hus. Vad kommer taxeringsmyndigheterna att göra då? Kommer det att innebära att grunden för taxeringarna blir en annan och att fastighetstaxeringarna för dessa hus går i höjden? Då måste det också bli en kostnadshöjning, som slår igenom i höjda hyror.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Nu vill jag påpeka att förslag föreligger om en schablonmässig taxering för både allmännyttiga företag och bostadsföretag. Jag har inte själv tagit reda på vad taxeringsmyndigheterna kan göra om tillägsslånen slopas, men det har väl folkpartimotionärerna och de, som står bakom deras förslag, gjort. Jag vill påpeka att det blir de enskilda företagen som på detta sätt skulle råka ut för denna kostnadshöjning.

Sedan säger bostadsstyrelsen i sitt remissyttrande: »För bostadsstyrelsen, förmedlingsorganen, banker och andra långivande institutioner, övriga med bostadsbyggandet sysslande organisationer och företag samt låntagarna betyder det, att en metod, som utbildats under många år, måste ändras mer eller mindre.» Den säger vidare att ändring av de ansökningsformulär och blanketter, behov av nya kommunala beslut om bidrag, avräkning varje halvår av det löpande bidraget på tertiärlånet dels från staten och dels från kommunen — bidragen blir beroende på om det i husen finns speciella affärslokaler och annat — samt en massa andra komplikationer kommer att ålägga de olika organen mera arbete. Olägenheterna måste emellertid tagas, om systemet skall genomföras, men, säger man, de framstår som särskilt ovälkomna, om man nu ganska snabbt skall komma med ett kreditgarantisystem och på nytt får lägga om alltsammans. Ja, så snart det varit fråga om omläggningar i arbetet har uppgifter lastats över på bostadsstyrelsen och ibland på länsbostadsnämnderna. Det blir många ändringar i bestämmelserna, som inte är välkomna med en sådan ordning.

Om man nu i fjol tog hänsyn till allt detta i riksdagen och inte ville gå över till löpande bidrag, vad är det då som nu motiverar — när resultatet av kreditgarantiutredningen måste ligga närmare i tiden än förut — att gå över till detta system? Det betyder att man åsamkar de olika organen på detta om-

Främjande av bostadsförsörjningen.

råde mycket arbete, mycket bekymmer och mycket besvär. Jag tror för min del att man skall akta sig för detta. När det nu sagts från utskottets sida att man får vänta till kreditgarantiutredningen kommer med sitt förslag och då eventuellt ompröva detta och dessutom se efter om man eventuellt skall göra någonting åt lånegränserna, då är det väl tryggare och säkrare att gå på den linjen. Åtminstone vill jag för min del hålla på detta. Jag kan inte finna någon anledning att i detta avseende rösta på någonting annat än utskottets förslag.

Beträffande tidsgränsen för familjebostadsbidragen har jag, som jag nämnde, en blank reservation. Det finns, synes det mig, anledning att se på detta för att förenkla systemet och göra det litet lättare att sköta administrativt. Jag tror också — som jag sade i början av mitt anförande — att det vore smidigt, om Kungl. Maj:t hade fullmakt att vidga ramarna för de preliminära besluten, om så erfordras. Jag tror att det går bättre att anpassa bostadsbyggandet efter förefintliga resurser om man har det på det sättet.

Härefter anförde:

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Växjö gör gällande, att man genom den socialdemokratiska bostadspolitiken åstadkommit att massor av människor fått flytta in i nya moderna hus av hög standard under de senaste åren. Ja, herr Persson, det är en sak som jag aldrig har förnekat. Jag hör inte till dem som talar om en misslyckad bostadspolitik. Jag hör till dem som säger, att bostadspolitiken icke lyckats med att lösa sin primära uppgift, nämligen att klara upp bostadsbristen. Vad vill herr Persson göra med den stigande och allt svårare bostadsbristen? På den frågan borde väl utskottet ge oss ett svar, ty den är faktiskt den mest brännande av alla frågor som vi här har att behandla.

Herr Persson säger någonting högst

intressant, nämligen att den stigande efterfrågan på detta område beror på — liksom den stigande efterfrågan på tandläkare och läkare — att folk har mera tillgångar, större möjligheter att betala än de hade förut. Det tror jag också, herr Persson. Det är nog fullständigt riktigt. Det är dock en sak som den socialdemokratiska bostadspolitikens främste man, generaldirektör Alf Johansson, ständigt förnekat. Han har hela tiden i diskussionen hävdat att efterfrågan på bostäder, om man mäter dem i antalet efterfrågade lägenheter, inte är flexibel i förhållande till priset.

Vad vill nu herr Cassel pruta på, frågar herr Persson i Växjö. Ja, jag gav några exempel på vad HSB i sitt experimenthus har velat pruta på. Man har där sagt att det går mycket bra att ha ett fyravåningshus — om man bygger ner det lagom lågt — utan att sätta in någon hiss. Det blir en väsentlig besparing. HSB ansåg vidare, att man t. ex. kunde lägga tre lägenheter i samma trapplan; det tjänar man också på. De har gjort en hel del besparingar, som gott kan göras utan att standarden alltför mycket pressas ned. Det finns ett hus i närheten av Stockholm, enligt vad jag har hört talas om, i vilket man inrättat praktiskt taget bara enrumslägenheter men utrustat varje lägenhet med en diskmaskin. Vad skall sådant tjäna till? Det innebär bara, att man tvingar dem, som bor i huset, att betala för en diskmaskin som man inte ens vet om de vill ha. De vill kanske använda sina pengar till något helt annat. Sådana ytterligheter i fråga om den tekniska utrustningen tror jag lugnt man kan pruta på.

Herr Persson sade, att staten och de statliga företagen är intresserade av att pressa ned byggnadskostnaderna. Men, herr Persson, det förhåller sig i själva verket så, att bostadsbyggandet är en gren inom produktionen, som är skyddad mot utländsk konkurrens. Ingen kan skicka hit färdigbyggda bostads-

hus, som kan konkurrera med våra. Staten säger till företagen: bygg så mycket ni kan, vi betalar vad det kostar. På det sättet har företagen inte piskan på ryggen, och så länge de inte har det kan vi inte hoppas på att kostnaderna verkligen pressas ned.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmåle:

Herr talman! Jag kan inte ingå närmare på avskrivningsfrågan i en replik. I fråga om avskrivningen på den räntefria delen av egnahemslånen har vi, som jag tidigare sagt, att välja mellan en engångsavskrivning och en avskrivning i etapper. Det har intet att göra med frågan om man skall höja hyran i envåningshusen eller inte, utan det är fråga om hur snabbt man skall uttaxera beloppet.

Vad beträffar konkurrensvillkoren är det så, att de allmännyttiga företagen, för vilka lånegränsen är 100 procent, får en större räntesubvention än de företag, som endast får låna 85 procent. Herr Persson kom med det gamla argumentet, att de allmännyttiga företagen är spekulationsfria, inte arbetar i enskilt vinstsyfte etc. Jag tycker nog det är på tiden att man överger det argumentet. Vi vet, att de enskilda företagen har högre kapitalkostnader än de allmännyttiga företagen men trots detta inte får ta ut högre hyror. Vi vet, att de allmännyttiga företagen ändå har svårt att klara ekonomin, och då kan man fråga sig varifrån de enskilda företagen skall ta sina vinster. Om man fortsätter att använda herr Perssons argument, måste man också ge anvisning på varifrån vinsterna skall tas; jag är säker på att de enskilda bostadsföretagarna skulle lyssna till de anvisningarna med intresse.

Herr Persson sade, att anledningen till folkpartimotionen var att det är val i höst. Det är en sak, herr Persson, som har övertygat mig om att valet är nära, och det är det sätt, på vilket den soci-

Främjande av bostadsförsörjningen.

aldemokratiska propagandan behandlat folkpartiets förslag.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Herr Persson i Växjö anförde som något av en ursäkt för den stora bostadsbrist, som fortfarande råder, att det föreligger bristsituationer även på en rad andra områden. Just den otvivelaktiga förekomsten av alla dessa bristsituationer borde emellertid kunna säga herr Persson i Växjö, att det måste ha varit något fundamentalt fel i den allmänna ekonomiska politik, som förts här i landet de sista åren. Jag skall emellertid glädja herr Persson i Växjö med att säga, att jag kommer att instämma med honom i ett avseende, som jag strax skall nämna.

Som vi ser på bostadsfrågan är det i år tre huvudpunkter som man särskilt bör rikta uppmärksamheten på. Den första är bostadsproduktionens omfattning. Jag skall inte nu återuppta min diskussion med socialministern beträffande siffran 50 000 lägenheter per år, som förefaller att på något magiskt sätt ha förhäxat honom men som är uppenbart otillräcklig. Statsutskottet har i ett tidigare i år av riksdagen accepterat utlåtande efter motioner från folkpartiet och enskilda socialdemokrater sökt skapa några garantier för att det inte skall behöva uppstå en bindning vid denna alltför låga nivå utan resurserna utnyttjas i full utsträckning.

I sitt nu föreliggande utlåtande har statsutskottet skrivit väl snävt. Jag vill gärna intyga att jag anser, att herr Persson har rätt i detta, även om utskottets skrivning i viss mån innebär en uppmaning till Kungl. Maj:t att inte låsa fast sig i fråga om bostadsbyggandet. Jag måste nämna, herr talman, att vi i vår reservation skrivit en bestämd uppmaning till Kungl. Maj:t att sörja för att bostadsbyggandet icke bindes inom alltför trånga ramar. På grund av ett missöde vid sammanklipningen av det långa betänkandet i brådskan i

Främjande av bostadsförsörjningen.

statsutskottet har vår reservation på denna punkt emellertid blivit avkortad på ett sätt, som vi inte kan hjälpa. Det enklaste sättet att råda bot för detta torde vara att jag yrkar bifall till icke den på detta sätt avkortade reservationen nr 19 b utan till punkterna B och D 1 i motionen II: 384.

Jag skulle föreställa mig att det yrkande, som jag här framställt, är ägnat att tillgodose även de önskemål, som uttrycktes av herr Persson i Växjö, och att han därför kommer att stödja detta mitt yrkande.

Låt mig sedan i detta avseende peka på ett par omständigheter av betydelse. Socialministern nämnde, när jag hörde honom på förmiddagen i första kammaren, att vi för 1953 fått en produktion av 51 000 lägenheter. När vi diskuterade denna sak för några månader sedan var socialministern inte fullt så optimistisk beträffande siffrorna för 1953, men det kan ju ha mindre betydelse. Av dessa 51 000 lägenheter har ungefär 44 000 kommit till i de större och mindre tätorterna, som vi regelbundet får statistiska uppgifter från.

Nu har vi kommit en bit in på detta år och vi kan avläsa, att den färdigställda produktionen hittills ligger ungefär jämsides med den vi hade under motsvarande period förra året. Men vi har också större möjligheter än vad vi hade vid årsskiftet att bedöma läget för den i gång varande produktion, som kan väntas bli färdigställd i år. Det förefaller då mycket klart att det beträffande de större och mindre tätorterna i år kommer att bli en avsevärt större produktion än under 1953. Då vi också har ett egnahemsbyggande i en mycket kraftig utveckling, kan man även med en nedräkning av kommunernas och fackmännens egna uppskattningar inte gärna komma till något annat resultat än att vi kommer att få åtminstone 53 000 lägenheter under 1954. Jag understryker att jag här har gjort en viss nedräkning av kommu-

nernas och fackmännens egen uppskattning. En avsevärt större bostadsproduktion än 1953 års ligger alltså så att säga på hyllan, färdig att tas emot, om vi kan bibehålla en balanserad ekonomi, om det inte blir någon katastrof i form av byggnadsarbetarstrejk e. d. och om vi undviker ett onödigt krångel.

Den successivt större frihet, som de produktiva krafterna fått, har naturligtvis bidragit till att läget nu är så gott som det i detta fall är. Enligt min mening får det inte på denna punkt bli fråga om något återtag, och jag vill därför och särskilt mot bakgrunden av det meningsutbyte, som jag tidigare haft med socialministern på denna punkt, begära ett bestämt svar av honom på följande fråga: Vill socialministern försäkra riksdagen att regeringen, under förutsättning att ett balanserat och normalt konjunkturläge kan upprätthållas, inte skall vidta några åtgärder under nästa budgetår för att åter pressa tillbaka bostadsbyggandet från den nivå vi nu faktiskt har nått och som motsvarar åtminstone 55 000 lägenheter för år 1954?

Jag ställer den frågan även mot bakgrunden av den enligt min mening märkliga skärpning av regleringskrånglet i fråga om bostadsbyggandet, som inträtt under de senaste månaderna. Som jag nämnde blev det ju under 1952 och 1953 successivt en större frihet här, och omkring årsskiftet framträdde socialministern äntligen med beskedet att bostadsbyggandet skulle bli fritt från tillståndstvång. Man skulle ha av de lokala arbetsmarknadsmyndigheterna meddelade igångsättningsmedgivanden för att underlätta säsongsutjämnningen. Bestämmande för dessa myndigheter skulle alltså vara tillgången på och en jämn användning av arbetskraften. Befintliga resurser av material och arbetskraft skulle användas så fullständigt som möjligt. Regleringens bördor skulle lättas, centraldirigeringen upphöra och igångsättningsmedgivandena

alltid som hittills skötas smidigt av de lokala myndigheterna.

Socialministern har också i proposition nr 181, som gäller byggnadsregleringen och som är dagtecknad den 19 mars, skrivit att han i detta sammanhang vill erinra om att bostadsbyggandet från den 1 januari 1954 praktiskt taget helt befriats från byggnadsreglering. Igångsättningstillstånd för flerfamiljshus, som beviljas av länsarbetsnämnderna, har dock bibehållits i syfte att befordra säsongsutjämnningen. Jag måste verkligen fråga socialministern, om han när denna proposition skrevs, alltså i mars i år, hade glömt bort att arbetsmarknadsstyrelsen redan den 28 januari i år sände ut ett cirkulär till alla länsarbetsnämnder med innebörd, att länsarbetsnämnderna framtogs rätten att själva lämna igångsättningsmedgivanden för bostadsbyggande. Varje enskilt bostadslåneärende — jag understryker — varje enskilt bostadslåneärende skulle centralt prövas av arbetsmarknadsstyrelsen i Stockholm ur arbetsmarknadssynpunkt.

Den 12 mars meddelade arbetsmarknadsstyrelsen i nytt cirkulär till länsarbetsnämnderna, att en central samordning av lånegivning och igångsättning för flerfamiljshus fortfarande är erforderlig. Länsarbetsnämnderna får fortfarande inte själva lämna igångsättningsmedgivanden med ledning av sin nära kontakt med de lokala förhållandena. Alla ärenden för flerfamiljshus måste gå in till arbetsmarknadsstyrelsen. Först därefter och efter arbetsmarknadsstyrelsens prövning får länsarbetsnämnderna nu meddela igångsättningstillstånd. Här har alltså tyst och oförmärkt ordnats med en fullständig centraldirigering. Regleringsgreppet över bostadsproduktionen har ju i själva verket skärpts på ett ganska uppeendeväckande sätt. Det verkar som om regeringen blivit smått skräckslagen över den effekt, som den under föregående år successivt ökade frihe-

Främjande av bostadsförsörjningen.
ten fått i form av en kraftigt expanderande bostadsproduktion.

Ja, en ökad frihet i dessa avseenden kan avkasta sådana resultat men jag kan inte finna annat än att den vidtagna skärpningen av byggnadsregleringen ger fog för tanken, att det är fråga om att skaffa ett vapen för en ny sammantrympning av bostadsproduktionen. — Det ger socialministern ytterligare anledning att svara klart på min framställda fråga.

Jag skulle kunna tillägga en hel del om regeringens metod att första tala om att bostadsbyggandets omfattning skall bestämmas av de reala resurserna i form av arbetskraft och materiel och sedan i praktiken genomföra en ordning som otvivelaktigt kan tjäna till att begränsa användningen av de reala resurserna. Jag avstår emellertid tills vidare därifrån. Jag skall i stället övergå till vad jag betraktar som den andra huvudpunkten i diskussionen, nämligen formen för det allmännas stöd till produktionen av flerfamiljshus. Jag vill understryka att jag nu helt kort diskuterar denna form alldeles fristående från avskrivningsproblemet, som jag kommer till senare.

Utskottet skriver, att statens förluster i anledning av beviljade subventioner är oberoende av subventionens form. Jag är fullständigt beredd att intyga riktigheten av detta utskottets uttalande. Någon annan mening har inte förfäktats på vårt håll. Men av detta måste man väl också dra den slutsatsen, att subventionens form vid en given subventionsgrad är alldeles likgiltig när det gäller effekten för bostadsbyggare och hyresgäster. Trots allt vad den socialdemokratiska pressen skrivit på denna punkt förmodar jag, att socialministern inte vill ge sig in på den i och för sig orimliga uppgiften att bestrida att detta mitt yttrande är riktigt.

Jag skulle vilja tillägga några ord med anledning av vad herr Persson i Växjö yttrade om subventionsformen. Vi har

Främjande av bostadsförsörjningen.

ju tre stödformer i detta avseende: en räntesubvention och två olika former av tilläggs lån. Den ordning som vi har föreslagit innebär, att man ersätter de här tre stödformerna med ett enhetligt lån och ett statligt bidrag, som ger alldeles samma effekt som alla de andra. Det är inte aktuellt att göra det nu, säger utskottsmajoriteten. Det medför en del övergångssvårigheter, säger herr Persson i Växjö. Övergångssvårigheterna är emellertid alldeles överdrivna. Bostadsstyrelsen har inte velat vara med om det, säger herr Persson i Växjö. Men bostadsstyrelsens chef är i själva verket den som har väckt tanken. Jag har inte gjort det utan bara anslutit mig till den, eftersom jag anser att den är vettig, klok och praktisk, och vi var alldeles eniga om detta i bostadsutredningen.

För mig framstår det alltid som aktuellt att åstadkomma större enkelhet och klarhet i den statliga verksamheten, även om det skulle bereda några övergångssvårigheter, som man emellertid inte skall överdriva. Jag vill tillägga att det finns flera länder som efter kriget har bedrivit en aktiv bostadspolitik liknande den svenska och i samma syfte. Det föreligger en del variationer mellan de olika länderna, men det finns knappast något av dessa länder, herr socialminister, som inte tillämpar denna form med löpande bidrag som huvudprincip. Det finns variationer, men detta har varit ett gemensamt drag. Såvitt jag känner till finns det knappast något land som har en så komplicerad och tillkrånglad form i tre olika etapper som vi har. En grundlig utredning och de utländska erfarenheterna pekar på att det här finns möjligheter till en rationalisering och förenkling, alldeles oberoende av kreditgarantisystem och sådant. Jag hoppas det inte förhåller sig så, att regeringen inte kan acceptera utredningens förslag emedan det är folkpartiet som tagit upp det. Det vore ju möjligen en bevekelsegrund, men den tillhör inte det sakliga slaget.

Jag skall övergå till avskrivningsproblemen, men jag vill dessförinnan göra ett par påpekanden i några specialfrågor.

Det första påpekanget gäller de likvärdiga konkurrensvillkoren. Låt mig säga till herr Persson i Växjö, att utgångspunkten för oss har varit, att vi skall göra konkurrensvillkoren i princip så likvärdiga som möjligt — inte att göra dem alldeles lika, vilket av praktiska skäl inte är lämpligt. Även den form som vi har rekommenderat innebär, att de kommunala företagen erhåller något försteg, vilket kan motiveras bland annat med att de otvivelaktigt bär en något större börda i vad gäller barnfamiljernas bostadsförsörjning. Men framför allt ser jag saken så, att den ordning som vi förordar lägger ett större ansvar på kommunerna. I själva verket förhåller det sig väl så, om jag än en gång får göra en internationell jämförelse, att i de andra länderna kommunerna i allmänhet bär ett betydligt större ansvar för sina bostadsföretag än de svenska kommunerna gör, vilket i sin tur måste vara ägnat att leda till att de ålägger sig en större omsorg vid deras planering och utformning. Jag tror att den synpunkten inte är oväsentlig. Det är ju riktigt, som herr Gustafsson i Skellefteå nyss nämnde, att raden av kommunala företag som får ekonomiska svårigheter och som framträder med krav på hyreshöjningar blir allt större. Under sådana förhållanden tycker jag det är tämligen meningslöst att föra diskussionen från utgångspunkten om den ena företagsformen är utan enskilt vinstsyfte och den andra har ett sådant vinstsyfte och inte behöver skämmas för det. Det är inte det som är det väsentliga. Det väsentliga är väl vilket resultat som kommer fram av de olika företagsformernas verksamhet när det gäller att kunna erbjuda den bostadssökande allmänheten bostäder på så hyggliga villkor som möjligt. Här finns det verkligen en mycket tydlig

tendens i tiden, som gör det motiverat att lägga ett något större ansvar på den kommunala sektorn, som skulle leda till att den föranledes till en större effektivitet och omsorg både i sin produktion och i sin förvaltning.

Sedan skulle jag emellertid vilja tillägga att jag tycker i och för sig inte det är märkligt att en meningsriktning som den socialdemokratiska har den principiella ståndpunkten, att den allmänna företagsformen, den kommunala företagsformen, skall ha ett alldeles särskilt privilegium. Men vad jag tycker är märkligt är, att en meningsriktning som bondeförbundet, som dock enligt sitt partiprogram principiellt bygger på enskild företagsamhet och enskild äganderätt, utan vidare accepterar den ståndpunkt som socialdemokratien har intagit. Det var inte så under tidigare år här i riksdagen, utan det har inträffat en omsvängning i den ståndpunkt bondeförbundet har intagit.

Ytterligare en anmärkning på en speciell punkt. Jag skall inte ta upp någon utförlig polemik med högerreservanterna. Jag har gjort det så många gånger förr. Jag skall bara göra ett par påpekanden. Det är väl ändå så, att när regeringen och folkpartiet minskar det utgående generella stödet till flerfamiljs- husen på ett år, från slutet av 1953 till början av 1955, med en tredjedel, så har man där utnyttjat varje rimligt förutse- bar sänkning av byggnadskostnaderna under denna tidrymd. Därutöver gående mycket kraftiga nedskärningar av bostadsstödet måste komma att slå igenom i form av en hyreshöjning.

Det finns en punkt till i högerreservationen, som jag vill peka på, nämligen den som säger att högerförslaget endast inverkar på de lägenheter som nyproduceras. Det är ju en ståndpunkt som man kan inta. Men intar man den ståndpunkten, så innebär ju detta otvivel- aktigt, att man accepterar en högre grad av uppsplittring av hyresnivån. Den om- ständigheten tillsammans med den, som

Främjande av bostadsförsörjningen.

herr Gustafsson i Skellefteå tidigare har framhållit, nämligen att högern häftigt minskar stödet även för företag, som redan är i gång, måste vara ägnad att negativt påverka viljan att över huvud taget bygga men framför allt den viljan hos enskilda företagare. Jag tror att det är en konsekvens, som man inte kan blunda för när man bedömer de här olika förslagen.

Jag kommer så till slut, herr talman, till den centrala frågan om avskrivnings-, beskattnings- och finansierings- problemen i samband med bostadsbyg- gandet. Herr Åkerström sade, när han talade här före middagen, med anspel- ning på någon passus i statsutskottets yttrande förra året, som hårt hade kri- tiserats från vårt håll, att man nu i år hade fått en försäkrans fråna, som han uttryckte sig, om jag inte hörde fel, finansdepartementets experter om att denna formulering var alldeles riktig. Jag tror att det skulle vara nyttigt om även majoriteten i statsutskottet i dessa frågor ville bilda sig en egen uppfatt- ning mera fristående från finansdeparte- mentets experter. Jag skulle ha full för- ståelse för, om man från den social- demokratiska sidan från början hade tagit upp diskussionen från den ut- gångspunkten, att man hade sagt, att folkpartiets linje innebar en annan av- vägning mellan statligt och enskilt spa- rande till förmån för det senare, om man rest frågan om stödet till bo- stadsproduktionen skall betalas i för- skott av dagens skattebetalare för lång tid framåt, om det skall betalas succes- sivi allteftersom det verkligen utfaller eller skjutas på framtida generationer, om man sagt, att man med folkpartiets linje klarar kapitalmarknadsproblemen mindre tillfredsställande. En sådan upp- läggning har delvis skett i dag från socialministerns och finansministerns sida, men i hela den tidigare diskus- sionen om folkpartiförslaget har man sagt något helt annat. Då har man sagt, utan minsta sakliga underlag, att folk-

Främjande av bostadsförsörjningen.

partiet vill höja hyresnivån, öka egnahemskostnaderna och ta tillbaka redan utlämnat stöd på annat sätt än regeringen har velat göra.

För min del har jag under de år som jag varit med i riksdagsarbetet i ett otal sammanhang och vid en lång rad av politiska diskussioner, icke minst med högern, hävdad principen att den bostadssociala politikens huvudlinje har varit berättigad, att det finns en solid grundval för bostadsstödet, även för närvarande och inte minst ur synpunkten av näringslivets behov av en lugn kostnadsutveckling och bibehållen konkurrenskraft. Men nu har vi plötsligt ställts inför en socialdemokratisk attack, som i stort sett för diskussionen med oss genom att bara påstå: Ni menar inte vad ni säger, ni menar detsamma som högern menar.

Ja, herr talman, jag måste bekänna att jag är ganska svarslös inför en sådan argumentation. Den innebär ju strängt taget ingenting annat än att våra socialdemokratiska motståndare vill göra gällande att vi far med falskt tal när vi säger vad vi menar och att vi i själva verket menar någonting annat än vad vi säger. Kanske skulle man ändå, innan man ger sig in på en sådan argumentationsmetod, reflektera ett ögonblick över vart det skulle driva hän, om de politiska meningsriktningarna över lag skulle tillämpa samma diskussionsmetod.

Med anledning av vad som här skett skulle jag emellertid till socialministern vilja rikta tre ytterligare, bestämt formulerade frågor. För det första: När och i vilket sammanhang har folkpartiet väckt förslag om att det generella stödet åt nyproduktionen av bostäder skulle minskas i snabbare takt än vad socialdemokraterna föreslagit? Jag bestriider kategoriskt att något sådant förslag väckts.

För det andra, när och i vilket sammanhang har folkpartiet väckt förslag om att utlämnade stödlån till flerfamiljs-

hus skulle återkrävas på annat sätt än vad socialdemokraterna velat göra? Jag bestriider kategoriskt att något sådant förslag väckts.

Slutligen för det tredje, när och i vilket sammanhang har folkpartiet väckt för egnahemsägarna sämre förslag beträffande egnahemslån och de räntefria stående delarna av dem än vad socialdemokraterna gjort? Jag bestriider fortfarande kategoriskt att något sådant förslag har väckts.

Låt mig tillägga att jag vore tacksam om socialministern nu inte svarar, att folkpartiet visserligen inte har väckt några sådana förslag men att folkpartiet i alla fall egentligen menar att göra på det sättet, ty det gör vi inte.

Man har nu med anledning av de förslag, som vi väckt beträffande avskrivningarna, från den socialdemokratiska sidan försökt göra gällande, att i dessa skulle ligga någon dold spekulation om en kommande ökning av bostadskostnaderna. Utskottsmajoriteten skriver i sitt utlåtande på följande sätt: »Utskottet kan inte instämma i vad i förevarande motioner anföres därom att statens förluster kan beräknas bli avsevärt mindre än vad som svarar mot beviljade kapitalsubventioner, enär utskottet anser att anledning för närvarande saknas att räkna med en betydande allmän hyreshöjning i framtiden.»

Det är en mycket vilseledande formulering som utskottet här använder. Utskottet tillskriver motionärerna en ståndpunkt som de aldrig intagit, och sedan vägrar utskottet att instämma i den ståndpunkten. I våra motioner har aldrig anförts något om att statens förluster kan beräknas bli avsevärt mindre än beviljade subventioner. Vad som sagts är däremot att skattebetalarna inte bör genom skatter finansiera kapitalkostnader i vida större omfattning än vad som svarar mot de förluster som kan väntas drabba statskassan. Det är ju en helt annan sak, och detta påpe-

kande är, som jag strax skall bevisa, alldeles riktigt.

I vår reservation framhålles det faktum, att den 1 juli i år kommer cirka 750 miljoner kronor från bostadslånefonden och tilläggslånefonden utlämnade och tills vidare ränte- och amorteringsfria stödlån för egnahem och flerfamiljshus att utestå. De lånen kan bli totalförlust. Som det ser ut nu är det mycket sannolikt. Men varken regeringen eller vi vet något säkert om det, och vi är alldeles överens om de förutsättningar som kan aktualisera en återbetalning av dem utom beträffande egnahem, där vi vill ha en något större säkerhet för egnahemsägarna. Men den här frågan om vad som kan hända i framtiden är utan betydelse för mitt resonemang. Det relevanta och betydelsefulla är följande.

Vi har alltså nu utestående från de fonder jag nämnde cirka 750 miljoner i stödlån, men för att betala dessa stödlån har skattedragarna redan avkrävt 1 000 miljoner kronor. De har alltså fått betala 230 å 250 miljoner eller cirka 30 procent mer än vad lånen gått till och även 230 eller 250 miljoner mer än vad förlusten går till, även om det blir en total förlust. Detta är i ett nötskal resultatet hittills av finansminister Skölds avskrivnings- och skattepolitik på denna punkt.

Nu får ju i år skattebetalarna av de för mycket erlagda pengarna tillbaka ungefär 80 miljoner, men mera tycks inte finansministern vara beredd att lämna tillbaka, och därför måste han säga att det inte går att sänka skatterna. Denna metod för avskrivning av bostadslånen, herr socialminister, är väl ändå en bostadspolitik med statligt vinstsyfte. Den ökar statens förmögenhet på medborgarnas bekostnad, d.v.s. tar ut mer av dem än vad som behövs för att få ut den effekt av bostadsstödet, som regeringen och vi är överens om.

Jag hörde i dag finansministern tala i första kammaren om folkpartiets illu-

Främjande av bostadsförsörjningen.

sionsnummer. Jag skulle vilja be socialministern hälsa till finansministern, som inte är här nu, att det enda illusionsnummer som förekommit i denna sak är det trolleri, genom vilket finansministern har skylt över detta faktum, att här tagits ut mera pengar än vad som går åt, även om stödlånen blir totalförlust. Det är ett trolleri med vilket han skylt, att det faktiskt föreligger överskott på driftbudgeten. Nu säger finansministern, att oavsett detta har man bestämda avskrivningsregler, vilka gällt i lång tid, femton å tjugo år, och som vi måste följa. Det är väl ändå en väl konservativ ståndpunkt, att reglerna skall följas därför att de är gamla! Men för övrigt har finansministern ändrat reglerna, även när det gäller bostadslånen när det passat honom. Man började nämligen inte alls med en hundra procentig avskrivning av tilläggslånen. Något år hade vi en avskrivning av tertiärlånen, som var annorlunda än nu, och beträffande andra statliga, icke räntabla kapitalinvesteringar finns det en hel del variationer i reglerna och olika metoder efter vilka avskrivningarna sker. Det är ingalunda fråga om någon så aktningsvärd och strikt bindning av avskrivningsreglerna, som finansministern i första kammaren ville göra gällande.

Utskottet säger också, att om man vill hålla hyrorna i framtiden vid den nivå, som vi nu har i de nyuppförda husen — och det är det vi vill — så blir det statliga stödet till nyproduktionen totalförlust. Ja, det är klart. Jag är helt överens med utskottet därom. Utskottet argumenterar här, som om vi hade förutsatt något annat. Det har vi visst inte. Vad vi har sagt är helt enkelt detsamma som regeringen alltid har framhållit. Man kan inte förutse framtiden, och man vet inte vad som kan hända. Om det inte vore fråga om majoriteten i riksdagens främsta utskott, så skulle jag våga säga, att denna argumentation är en ganska enkel bluff.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Utskottet säger vidare, att om stödlånen blir totalförlust, så måste de ju betalas av skattedragarna, och därför skall man inte frångå principen om total avskrivning av tillägglånen. Jag kan fortfarande instämma. Den ordning vi föreslagit innebär, att om stödlånen blir totalförlust, så blir den också fullständigt täckt av skattemedel. Men skillnaden är att vi täcker denna förlust för varje år i sänder, allt eftersom den faktiskt uppstår, och låter varje år bära sin egen börda. Jag understyrker detta. Det förhåller sig inte så, som finansministern sade i första kammaren, att vår generation — med det förslag vi har avgivit — skjuter över sin börda på de efterkommande. Men vi gör inte heller som regeringen, låter 1950-talets skattebetalare erlägga subventionskostnader för trettio år framåt. Det innebär nämligen regeringens förslag.

Nu kan socialministern svara, att regeringen inte alls har lovat att stödlånen för flerfamiljshus alltid skall vara ränte- och amorteringsfria. Detta är alldeles riktigt, det har regeringen inte lovat. De kan när som helst göras ränte- och amorteringsbärande under de förutsättningar vi är eniga om. Det tycks mig som om finansministern i sin argumentering tidigare i dag hade glömt bort det. Men regeringen resonerar alltså på det här sättet: nu ger vi en subvention i sådan form, att den sträcker sina verkningar trettio eller fyrtio år framåt, men vi tar ut hela kostnaden av skattebetalarna på en gång under ett enda år. Sedan, om läget förändras, vilket vi är överens om är osannolikt, kan regeringen säga upp lånen till förräntning och amortering, och då kanske skattebetalarna möjligen får en del pengar tillbaka.

Detta anser alltså regeringen och riksdagsmajoriteten vara den enklaste och bästa metoden. Jag måste då säga att jag tycker inte de anspråken på enkelhet och klarhet är så särdeles stora. Vi vågar i all anspråkslöshet hävda, att det

är enklare och bättre att för varje år i sänder med skattemedel bestrida vad subventionen faktiskt kostar med rimlig säkerhetsmarginal, inte mer men heller inte mindre. Det betyder att vi också avskriver de stödlån, som blir totalförlust, men inte i förväg utan alltefter som förlusterna faktiskt uppstår. Det är därför fullständigt orimligt att försöka göra gällande, att vårt förslag, om det genomfördes, skulle ha någon annan effekt på hyror och bostadskostnader än regeringens åtgärder.

Låt mig sedan bara göra ett ytterligare tillägg. Socialministern har vid ett par tillfällen målat en bild av den situation som skulle uppstå, om man år efter år fortsätter med den metod, som vi har föreslagit. Statsskulden skulle då växa, och man skulle få ackumulerade löpande bidrag av betydande storleksordning o. s. v. Jag skulle vilja svara socialministern: vore det ändå inte rimligt, om socialministern, när han diskuterar dessa frågor, intog samma grundläggande ståndpunkt, som han gjort i statsverkspropositionen, att han alltså står på samma plattform som där. Där talar han om utsikterna för en sänkning av byggnadskostnaderna och begär fullmakt att utveckla subventionerna. Men när han polemiserar mot oss, då söker han upp en helt annan plattform, för att på det sättet få en lämplig angreppspunkt på oss. Socialministern får väl ändå lov att bestämma sig för från vilken plattform han skall argumentera. Han betraktar väl inte själv statsverkspropositionen som rent nonsens — det föreställer jag mig att socialministern inte gör.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga, att vill man inte förstå så förstår man inte heller, och vill man misstolka så gör man det. Jag skall inte beklaga mig över den saken. Jag vill emellertid tillägga en sak, även om den i och för sig kan verka överflödigt: Jag är för min personliga del helt övertygad om riktigheten av den mening, som jag

här företrätt, och jag kan försäkra både socialministern och kammarens ledamöter, att den ståndpunkt som jag har intagit i bostadsfrågan sedan många år tillbaka har inte varit ett konsekvent bedrägeri. Min ståndpunkt är alljämt densamma. Vi har haft skarpa meningssutbyten med socialdemokraterna om bostadsproduktiva avsnittet. Men vi har varit och är ännu i själva verket eniga beträffande det bostadssociala avsnittet. Det förvånar mig en smula, att man från socialdemokratiskt håll liksom inte vill acceptera detta faktum, ty det är väl ändå glädjande att den sidan av bostadspolitiken har ett så brett underlag i den svenska riksdagen som den har. Det måste väl ändå vara en garanti för framtiden. Men jag vill inte vara med om att stödja en metod för avskrivning av bostadslånen, som i själva verket innebär en bostadspolitik med statligt vinstsyfte.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PERSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Wedén vill jag, när det i detta sammanhang talas om konkurrensen mellan olika företag säga, att de allmännyttiga och kommunala företagen på många orter har återställt konkurrensen efter det att de enskilda företagen etablerat karteller och kommit överens om priser inom sina respektive verksamhetsområden.

Sedan vill jag till herr Gustafsson i Skellefteå säga, att det väl ändå är på det sättet att folkpartiets förslag i fråga om de räntefria stående delarna av egnahemslånen i sin första del innebär att man skall ha samma subventionsformer som förut, d. v. s. att man skall lämna dem som bygger nya en- och tvåfamiljshus 8 000 kronor i räntefritt lån och dem som bygger om gamla högst 8 000. Denna subvention kom-

Främjande av bostadsförsörjningen.

mer att kosta staten kanske 120 eller 130 miljoner kronor, eller precis det man har kvar vid budgetårets slut enligt bostadsstyrelsens beräkningar. Varifrån skall man sedan ta pengar till denna subvention? Därvidlag säger man från folkpartihåll i reservationen ingenting annat än att man anser att det förefaller som om denna fråga inte kräver något ställningstagande till 1952 års riksdag. När man kommer till budgetårets slut skall man alltså ta ställning till frågan, och om man inte i fortsättningen också går in för att subventionera egnahemmen, betyder det 500 kronor i höjda bostadskostnader för låntagarna. Vill man förhindra denna kostnadshöjning måste man räkna med att staten skaffar pengar, ty då skall ju dessa 8 000 kronor utgå på samma sätt som tidigare. Det finns ju enligt folkpartiets förslag ingen anledning att gå ifrån den subventionsform som man här haft. Det är på den punkten jag säger, att folkpartiet inte skall försöka komma ifrån sina egna förslag.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte säga mera till herr Persson i Växjö än att vi ändå tycks vara överens om att här finns åtminstone 130 å 150 miljoner kronor över för nästa budgetår. Kan man då inte också vara överens om att det är onödigt att ta ut de pengarna under nästa budgetår? Till de kommunala företagen har vi ingen principiellt fientlig inställning; det har vi aldrig haft. När jag sade att jag inte fann det egendomligt, att man inom det socialdemokratiska partiet ville ge dessa företag en särskilt privilegierad ställning, byggde jag detta uttalande uteslutande därpå att om man har en socialistisk uppfattning är man väl mera beredd att favorisera en allmän företagsform, detta alldeles oavsett om effekten därav blir tillfredsställande för de bostadssökande eller inte.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Herr PERSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Wedén, att det slag av socialistisk uppfattning som han här gör sig till folk för och som skulle innebära att man på socialdemokratiskt håll vill stödja en företagsform alldeles oavsett effekten, den har väl herr Wedén hämtat ur sin egen fantasi. Den kan han inte finna något belägg för i socialdemokratiens program eller ställningstaganden i olika avseenden.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag skall be att få börja mitt resonemang ungefär på den punkt, där herr Persson i Växjö slutade i sitt första anförande. Bostadsfrågan, herr Persson i Växjö, kan aldrig lösas, om man inte också i den inför det ekonomiska betraktelsesätt som är naturligt och självklart för låt oss säga en vanlig svensk familj. Kan vi inte komma därhän att vi kan bjuda människorna bostäder, som det stora flertalet medborgare själva har råd att betala, utan statliga subventioner och utan att behöva överanstänga sin ekonomi, då kan vi aldrig lösa bostadsproblemet här i landet. Att staten, d. v. s. vi själva, över skattsedlarna skulle betala toppriskerna löser ju i verkligheten inte ett enda problem — det bara döljer problemet.

Nu säger bostadsstyrelsen, att vi måste bygga 60 000 lägenheter per år för att klara bostadsbristen. Jag skall inte uttala någon mening alls, huruvida denna siffra är riktig eller inte. Låt oss bara ta den som utgångspunkt för att ställa frågan: Vad är det då rent konkret som behövs för att vi skall kunna öka bostadsproduktionen från 50 000 till 60 000 lägenheter per år? Vi bygger för närvarande nya bostäder för mellan 1 800 och 1 900 miljoner kronor om året — låt oss för enkelhetens skull runda av siffran och säga för 2 miljarder per år. Sänkte vi byggnadskost-

naderna med 10 % och ökade sparatet med 150 miljoner, skulle vi skapa utrymme för att bygga ytterligare 10 000 nya lägenheter. Är detta en orimlig uppgift? Naturligtvis inte, herr talman. Vad byggnadskostnaderna beträffar hänvisar jag till herr Cassels framställning. Jag skall bara be att få säga några ord om sparandet.

Det finns 450 000 personer med över 10 000 kronor i inkomst i vårt land. Det finns inemot 1 miljon personer med över 8 000 kronor i inkomst. Om dessa människor i genomsnitt ökade sitt sparande med ett par, tre kronor i veckan vore problemet löst. Det är verkligen inte att ta till i överkant om man säger, att en ännu större ökning av sparandet bör bli det sannolika resultatet av den kombination av skattesänkning, penningpolitik och särskild sparstimulans på bostadsområdet, som vi har föreslagit. Det finns i breda inkomstagargrupper en betydande sparkraft som är möjlig att frigöra. Det kan åskådliggöras på flera olika sätt. Av t. ex. personbilägarna befinner sig 47 % i inkomstklassen under 10 000 kronor och 26 % i inkomstklassen mellan 10 000 och 15 000 kronor. Över 200 000 bilägare har därigenom en familjeinkomst på mindre än 10 000 kronor och åtminstone 350 000 ligger under 15 000 kronor. Det är alltså ett mycket stort sparande som kan mobiliseras inom dessa inkomstskikt.

Nu är det förvisso inte riksdagen som skall bestämma vad människorna skall använda sina sparmedel till. Det skall de givetvis göra själva. Vad vi med vår friare linje i bostadspolitiken syftar till, det är helt enkelt att bostäderna skall få konkurrera på lika villkor med andra önskemål, t. ex. med bilarna, om människornas sparförmåga.

Hela frågan om sparandet är en central fråga i bostadspolitiken. Det är betecknande för läget att det är den fråga, där majoriteten inte ens längre skyller på utredningar. Man rycker bara på

axlarna och säger: Den saken får vi ta upp senare.

Vi har från vårt håll särskilt skjutit egnahemsfrågan i förgrunden för bostadsdebatten och det av fyra skäl:

1) Dess lösning bidrar till att bygga upp ett samhälle med fler och fler oberoende och självständiga människor. Detta är ett huvudmål för hela vår politik.

2) Det finns inga så kloka och energiska samhällsförbättrare som de många egnahems- och villaägarna.

3) För varje ny egnahemsägare mobiliserar en arbetsinsats, som eljest inte kommit till utförande — helt enkelt därför att dessa människor lever efter principen: stanna hemma och gör det själv.

4) Endast genom att skapa bra och prisbilliga egna hem kan vi i längden åstadkomma den nödvändiga avlastningen från städerna.

Egnahemsfrågans rationella lösning är — jämte en hygglig behandling av bilismen — en av huvudvägarna till ett rikare och mera differentierat arbetsliv på landsbygden. I Amerika talar man inte i dag längre om flykten från landsbygden. Däremot har man börjat tala om en ny fråga, om flykten från storstäderna. Allteftersom tekniken gör det möjligt vill fler och fler familjer ha sitt eget, bli sina egna. Invändningen att det är dyrare att skaffa tomter och ställa i ordning mark för att bygga villor och egna hem än för att bygga flerfamiljshus bemöter man med att hänvisa till att det uppstår andra, vida större merkostnader genom människornas anhopning i de stora städerna. Inte minst intressant, herr talman, är att när egnahemsbebyggelsen drar sig längre bort från städerna, så börjar industrierna att följa efter. Förr sökte sig människorna till industrierna, nu börjar industrierna söka sig till människorna, säger man där borta i det stora landet i väster.

Allt detta är saker och ting som sär-

Främjande av bostadsförsörjningen.

skilt bondeförbundarna skulle tänka på, när de promenerar som en liten patrull i den stora socialdemokratiska bataljonen för att avslå alla våra förslag för att få rätsida på bostadspolitiken.

I det första numret för i år av tidskriften Hem i Sverige har en av experterna i bostadsstyrelsen skrivit en artikel om egnahemsfrågan. Det heter där: »Den minsta egnahemstypen, d.v.s. en småstuga om tre rum och kök, kan numera i allmänhet inte byggas till lägre pris än 45 000 kronor, ehuru kostnaden givetvis varierar på olika orter. Med tillägg för tomten kan beloppet avrundas till jämnt 50 000 kronor.» Så kommer vederbörande fram till en årskostnad på 2 700 kronor. Givetvis är det inte den verkliga årskostnaden, ty som vanligt när sådana här officiella siffror läggs fram talar man inte om den del av kostnaden som vilar på kapital- och räntesubvention och som självfallet höjer det verkliga årskostnadsbeloppet inte oväsentligt.

Detta är en årskostnad som vanligt folk inte har råd att betala. Målet måste vara att tillhandahålla tekniskt goda och rymliga egnahem till en årskostnad, som utan statliga subventioner men inklusive bränsle och amortering håller sig inom 20 procent av inkomsten för en svensk normalfamilj.

Vi är liksom numera åskilliga andra övertygade om att detta mål i dag ligger inom räckhåll. Vårt lilla experimentbygge, som socialministern apostroferade i första kammaren, är nu i gång, men vi har något utvidgat programmet så att det innefattar flera hus av olika typer med olika materiel och med olika planlösningar — detta för att kunna jämföra olika projekt. Vi räknar med att kunna få bygget färdigt i sommar, och vi skall då omedelbart ställa alla ritningar, kostnadsberäkningar, planlösningar och praktiska erfarenheter till allmänhetens fria förfogande.

Jag vill understryka: Vi tror inte ett ögonblick på att vi skulle sitta inne

Främjande av bostadsförsörjningen.

med några patentlösningar. Tvärtom har vi, när vi sysslat med dessa ting, blivit livligt övertygade om att många andra mycket hastigt kunde prestera vida bättre idéer än dem vi kunnat komma på i samarbete med våra experter, bara det fria initiativet finge spela upp på ett vidare fält. Det är dithän vi vill komma. Vi vill inte alls att man skall tvinga människorna att bo i vissa typer av lägenheter. Låt människorna välja hur de vill bo, men låt oss acceptera utgångspunkten, att vi måste komma dithän att de själva betalar vad det kostar att bo i en bostad av den ena eller andra typen.

Kan man nu väsentligt reducera årskostnaden för egnahem, måste självfallet subventionsfrågan komma i ett nytt läge. Närmast till hands synes det vara att man reducerar beloppet för den icke behovsprövade subventionen i det enskilda fallet men låter flera människor få denna subvention. 8 000-kronors-subventionen borde då förutsätta någon form av inkomstprövning. För en omläggning i denna riktning talar också det förhållandet att man numera subventionerar ända upp till 125 kvadratmeters lägenhetsyta. Gör man denna omläggning och lägger man härtil, som ett komplement till barnfamiljerna med små inkomster, de förhöjda familjebostadsbidrag, som vi föreslår, kan vi åstadkomma möjligheter för fler och fler svenska familjer, som så önskar, att förvärva egnahem med full personlig äganderätt. Gör vi så denna äganderätt tryggad och garanterar vi en mer rättvis och rimlig egendomsbeskattning och skyddar människorna mot administrativt godtycke och politiska ingrepp, kan vi på ett väsentligt avsnitt skapa den egendomsägande demokrati, för vilken högerpartiet arbetar.

Vi är, herr talman, ännu inte där. Det är en mur av fördomar och en fästning av byråkrati som först måste genombrytas. De vedermödor som det i våra dagars samhälle kostar att skaffa

sig ett egnahem har jag själv varit med om att uppleva för ett par år sedan. Det brukar sägas att den som en gång varit med om detta inte vill göra om det. Nu har jag varit med om saken på ett hörn för andra gången och kan konstatera, att allt i stort sett är vid det gamla — även de vänliga och tålmodiga tjänstemännen i administrationen.

Regeringschefen, som jag såg här för ett ögonblick sedan i kammaren, brukar ibland säga att samhället mer och mer har blivit vår store hjälpare. Var skulle detta gälla i högre grad än inom bostadspolitiken? Men det är ju inte någon hjälpare som så där i tysthet bjuder oss ett frivilligt stöd. Nej, innan vi försvinner i den hjälpsamma famnen möts vi av beskedet: Var så god att ta emot hjälpen, eljest kommer ni in under strafflagen.

Vad är det då vi har att göra? Jo, vi måste 1) hålla reda på i vilka avseenden man är skyldig att motta hjälp, 2) hålla reda på vilka myndigheter och personer som skall leverera den hjälp man är skyldig att motta, 3) hålla reda på i vilken ordning dessa myndigheter och personer skall uppsökas, på vilken tid de träffas och var de har sina kontor. För mig och andra vanliga människor är dessa uppgifter olösliga. En fackman har emellertid hjälpt mig att göra följande lilla sammanställning.

Om man i dag skall skaffa sig ett egnahem får man börja med att ansöka om godkännande av karta för nybyggnad. Sedan skall man inge avvägningsintyg, så ansökan om byggnadslov, för vilket det skall infordras yttrande från brandchef och hälsovårdsnämnd. Sedan skall man ansöka om vattenservis, avloppsservis, vattenledning, vattenmätare, gasledning och elservis. Vidare fordras det ansökan om avloppsledning, särskild ansökan för att få inmontera vattenklosetter, skriftligt formulerad och åtföljd av särskild ritning, ansökan om godkännande av ansvarig byggnadsledare, ansökan om

tillstånd att uppföra bodar och ställningar, ansökan om utsättning av tomt och byggnad, ansökan om tillstånd att inneha sprängämnen, ansökan om besiktning av schaktning och sprängning, ansökan om granskning av konstruktionsritningar och hållfasthetsberäkningar, eventuellt åtföljd av borrkarta och markprov när det gäller schaktnings- och sprängningsarbeten, ansökan om besiktning av formsättning och armering, ansökan om kontroll av plan- och höjdläge när det gäller gjutning av grund och sockel, ansökan om besiktning av gjutning av grund och sockel, besiktning av stomme, skorstenar och yttertak, ansökan om uppstrykning av färgprov på fasadvägg och ansökan om besiktning av rökrör och ventilationskanaler.

Sedan man på detta sätt har ansökt om besiktning och kontroll av alla de enskilda detaljer, av vilka ett hus är sammanfogat, skall man ansöka om slutbesiktning, d. v. s. besiktning av det sätt varpå alla dessa olika delar har blivit sammanfogade. När man har fått en sådan slutbesiktning får man byggnadsbevis med stöd av sotarintyg, höjدين-tyg, intyg angående öppna spisar och besiktningsintyg för vatten-ochavloppsledning.

Sedan tror man naturligtvis att det är färdigt att flytta in i det egna hemmet, men hej vad man bedrar sig! Dessförinnan skall man ha någonting som heter inflyttningstillstånd, som man ansöker om hos hälsovårdsnämnden. Vidare krävs det tillstånd att utföra erforderliga gatuarbeten och att planera tomten, granskning av jordberedning och plan för gårdsplantering och tillstånd för i stort sett varje sak som medför någon förändring i konstruktionen av huset.

Och resultatet, herr talman, av detta? Ja, det är ju helt enkelt det, att den hjälp, som man utsätts för, i själva verket gör en totalt hjälplös. Man är ett kolly som kastas hit och dit, och tror

Främjande av bostadsförsörjningen.

man att man själv begriper något blir man hastigare än kvickt tagen ur den villfarelsen av lagar, stadgar och reglementen. »Gud bevara mig för mina vänner, mina fiender klarar jag själv!» Skall man uträtta något måste man få en totaldispens från hela apparaten. Det kan man undantagsvis få nuförtiden, men självfallet kan inte alla människor beviljas dispens.

Socialministern frågade i första kammaren, varför vi inte har blivit färdiga än med våra byggen, när vi ändå lade fram våra planer redan i januari. För att inte socialministern skall behöva ha besvär med att ta upp frågan även här skall jag be att få besvara den direkt. Det är en i och för sig mycket intressant fråga. Jag undrar om socialministern själv har någon personlig erfarenhet av den stora byråkratiska apparat som sorterar under honom. Vi har ibland anklagats för överdriven kritik av byråkratien. Jag skall oförbehållsamt erkänna att man överallt möts av en mycket stor välvilja från tjänstemännens sida, men vi har på vårt håll aldrig kunnat drömma om att de enklaste saker skulle behöva ta en sådan orimligt lång tid. Svaret på socialministerns fråga är helt enkelt att det trots det allra största tillmötesgående nästan tar längre tid att få alla tillstånden än det tar för oss att bygga.

Vad kostar nu allt detta? Låt mig svara med att ställa ett par frågor. Varför skall vi tvingas att lägga golv i bonings- och arbetsrum minst 30 cm över marken, när det är till hindars om man lägger husen på betongplattor. Varför tvingas vi att grundmura till frostfritt djup, när det är onödigt om man bygger källarlöst? Varför tvingas vi att ha ventiler i rum där man har fönster, bortsett från köket? Luktas det särskilt illa i Sverige, eftersom man inte behöver ha det i andra länder? Bara dessa tre tämligen godtyckligt utvalda punkter beyder, herr talman, en merkostnad för egnahemsbyggaren om ett par tusen kronor. Vi

Främjande av bostadsförsörjningen.

tvingas alltså till kapitalutgifter för onödiga ting. Vi tvingas år efter år till onödiga driftutgifter, förorsakade av onödiga kapitalutgifter. Tänk på bränsleförlusterna på grund av våra — förlåt att jag säger det — antediluvianska ventilationsbestämmelser.

Vi tvingas att hålla uppe en omfattande byråkratisk apparat, som till inte ringa del sysslar med improduktiva arbetsuppgifter. Det går förfärligt snabbt att inrätta nya byråkratiska organ, men det tar en evig tid att bli av med dem.

Men jag skall, herr talman, gärna erkänna att det inte bara är våra officiella hjälpare som kan göra livet svårt både för egna hemsbyggare och andra. Vi har också förhållandena på arbetsmarknaden, och jag skall be att få säga ett par ord om dem.

Jag tog upp dessa ting något i remissdebatten och det har utlöst en mängd påstötningar från olika håll. Det är bara beklämmande att de som ger sig till känna av rädsla för repressalier nästan aldrig vill offentligt stå för sina uppgifter. Jag tror emellertid att vad man nu fått veta styrker uppfattningen, att förhållandena inom denna bransch inte är som de borde vara.

Vi har för det första ersättningarna vid sidan av kollektivavtalen. Tidigare var det väl framför allt byggmästarna, som då och då brukade plocka folk från varandra genom löfte om överbetalning. Nu tycks det främst vara arbetslagen, som på olika sätt tilltvingar sig ersättningar utan stöd i avtalen.

Jag skall här endast be att få dra fram ett färskt exempel. Det är ett ganska typiskt exempel bland de många, som kommit mig till handa. Det är hämtat från en bostadsrättsförening nära Stockholm, och jag har själv haft tillfälle att kontrollera föreningens protokoll.

Denna förening skulle bygga ett flerkamiljshus, kostnadsberäknat till 650 000 kronor, och huset skulle vara färdigt under år 1953 för att man skulle kunna

tillgodogöra sig den högre tilläggslåne-subventionen. På våren 1953 klargjorde de, som arbetade på bygget, att de skulle lämna arbetsplatsen om de icke fick en extra ersättning på 20 000 kronor, för vilken det icke fanns något stöd i avtalet. Föreningen vände sig till myndigheterna för att fråga om inte de kunde hjälpa dem på något sätt. De svarade: Vi kan ingenting göra. Man hade alltså inte något annat att göra än att betala.

På hösten 1953 uppkom samma situation igen. Då sade arbetarna: Får vi inte 6 000 kronor vid sidan av gällande avtal lämnar vi arbetsplatsen. Bygget skulle då inte bli färdigt före den 1 januari 1954. Eftersom ett tilläggslån på 22 000 kronor stod på spel hade föreningen inte något annat att göra än att betala ut även dessa pengar. Man fick alltså betala ut 26 000 kronor i ersättning utan stöd i avtalet för att få ett tilläggslån på 22 000 kronor. Det kanske i förbigående kan anmärkas, att den sänkning av tilläggslånen, som vi föreslagit, är mindre än den ersättning vid sidan av avtalet, som arbetarna i detta fall betingade sig.

När man ser sådant kan man självfallet inte låta bli att ställa frågan: I vilken utsträckning kommer i verkligheten tilläggslånen hyresgästerna till godo? I vilken utsträckning försvinner de till äventyrs i ersättningar, som inte har grund i gällande avtal?

För det andra har vi motståndet mot att låta konsumenterna få del av rationaliseringsvinsterna. På den bostadskonferens, som nyligen ägde rum i detta hus, lämnade en företagare den uppgiften, att han i sitt bygge velat införa en ny sprutmaskin för inomhusmålning, som medför en väsentlig besparing av arbetskraft. Det fanns i och för sig inte något hinder för en anpassning av ackordsättningen med hänsyn härtill, avtalet förutsatte tvärtom en sådan möjlighet. Man sade emellertid från arbetarsidan nej. Det deklarerades endast,

att man gärna ville vara med om att arbeta med denna nya apparat, men ersättningen skulle vara densamma som förut. Med andra ord: inte ett enda öre av rationaliseringsvinsten skulle komma hyresgästerna till godo.

I måleriavtalen i Stockholm föreskrives, att ersättningsreglerna för strykning med hand skall gälla i alla de fall, där den sprutmålade ytan understiger 50 m² per ackordslag. Vad en sådan bestämmelse kan betyda för en egna-hemsägare ligger i öppen dag.

Därmed är jag inne på en tredje sak. Det finns, särskilt i måleriavtalen, en rad bestämmelser om ersättningar för prestationer, även om dessa i verkligheten inte utförts. Det är reglerna om s. k. minsta behandling jag syftar på.

Om vi gör det tankeexperimentet, att det här inte var fråga om ett kollektivavtal, utan i stället antar att t. ex. målarmästarna ingick ett kartellavtal, där det bestämdes, att endast en viss sorts tjänster skulle tillhandahållas, och dessutom tillades, att i den mån kunderna påfordrade endast en mindre del av dessa tjänster, de likväl skulle betala som för full tjänst, hur skulle man i så fall reagera? Eller antag att exempelvis bilverkstäderna kom på idén att ingå ett kartellavtal, där man föreskrev, att varje smörjning skulle betalas precis som om rundsmörjning hade utförts. Finns det någon som helst tvekan om att inte i sådant fall alla i denna kammar och alla andra också skulle säga: Detta är en samhällsskadlig monopolism, och det är angeläget att bestämmelserna härom bringas till offentlighetens kännedom. Dessa bestämmelser skulle väl utan tvekan också föranleda ett ingripande från näringsfrihetsrådet.

Om dessa utslag av monopolism är samhällsskadliga, blir de väl, herr talman, icke mindre samhällsskadliga därför att de sanktioneras av ett fackförbund. Naturligtvis är de lika samhällsskadliga även då.

För att inga missförstånd skall före-

Främjande av bostadsförsörjningen.

komma vill jag säga, särskilt till socialministern, att jag inte önskar några som helst statsingripanden på arbetsmarknaden. Men när vi på detta område varje år offrar hundratals miljoner kronor i understöd åt byggnadsverksamheten, är det väl ett rimligt önskemål att vi får dessa förhållanden offentligt belysta. Jag tror för min del på upplysningens makt. Jag har alltid varit övertygad om, att man skulle kunna komma till rätta med skadliga privata näringsmonopol genom att rikta de offentliga strålkastarna mot dem. Man skulle på denna väg kunna främja en sund och naturlig självsanering. Jag är övertygad om att en liknande självsanering är möjlig på det fackliga området, men jag tror inte att man får till stånd någon sådan med mindre än att det sker en objektiv belysning av dessa företeelser. Jag vill därför fråga socialministern, om han inte vill försöka finna någon lämplig form för att skapa en sådan belysning.

Det återstår för mig, herr talman, bara att ge ett par repliker till några av dem som här yttrat sig, och jag vill då först i största korthet säga några ord till folkpartiets talesmän. Man har här frågat oss, om vi inte tror att den snabbare subventionsavveckling, som vi förordar, skulle kunna medföra vissa besvärligheter. Jag skall inte förneka att så kan bli fallet. Vi tror dock inte att dessa besvärligheter skall bli särskilt stora, och vi förutsätter att de bara skall uppträda under en kortare övergångstid, detta av skäl som herr Cassel tidigare här utvecklat.

Men, herr talman, dessa besvärligheter måste vägas mot två bestämda fördelar. För det första kommer det att bli en starkare press nedåt på byggnadskostnaderna. För det andra kommer det att frigöras medel för en skattesänkning som kommer alla till godo. Man bör också ta hänsyn till att dessa besvärligheter motväges av den förhöjning av bostadsrabatterna, som vi

Främjande av bostadsförsörjningen.

samtidigt förordar för flerbarnsfamiljer med små inkomster.

Vidare har vi blivit kritiserade från folkpartihåll för att vi med våra utgångspunkter inte skulle ha föreslagit tillräckligt stora avskrivningar. På något egendomligt sätt tycks, herr talman, våra ärade vänner i folkpartiet i detta förhållande hämta moraliskt stöd för att avskriva ännu mycket mindre än vad vi inom högerpartiet vill göra. Vad är nämligen skillnaden mellan vår och folkpartiets linje? Jo, högerpartiet kritiserar regeringen för att den ger ut subventionerna men inte för att den betalar dem. Folkpartiet kritiserar inte regeringen för att den ger ut subventionerna, men därför att regeringen betalar dem. Motsättningen bottnar helt enkelt däri, att folkpartiet vill vara med om både att göra alla utgifter och att sänka skatterna lika mycket som högern önskar. Ville vi på högerhåll göra livet lätt för oss och acceptera folkpartiets resonemang, så skulle vi i vårt budgetförslag ha utrymme för dubbelt så stor skattesänkning som folkpartiet. Men, uppriktigt sagt, vi tror inte på den budgetpolitik folkpartiet vill föra. Det går inte att komma förbi problemet om utgifterna, därest man vill skapa en hållfast grund för en skattesänkning.

Vidare skulle jag vilja säga några ord till herr Persson i Växjö. Han talade om att han stödde sig på ett expertutlåtande, när han hänvisade till vad utskottet sagt om konsekvenserna för hyresnivån av den bostadspolitik högern vill föra. Jag måste säga, att det är ett ganska egenartat expertutlåtande som herr Persson i Växjö i så fall stöder sig på. Utskottsmajoriteten säger att den ändring av ränteberäkningen, som på högerhåll föreslås, skulle medföra en kostnadshöjning av kronor 2: 50 per m². Detta förutsätter en produktionskostnad av 693 kronor per m² i enskilt hus. Det betyder att enbart kapitalkostnaden för en lägenhet om 60

m² uppgår till 1 440 kronor. Samtidigt säger herr Persson i Växjö, att högerns linje skulle medföra en höjning av årshyran för en tvårumslägenhet på upp till 20 procent eller i absoluta tal räknat 300 kronor. Det innebär att den årliga totalhyran för en tvårumslägenhet i det hus, som herr Persson i Växjö och hans kolleger i utskottsmajoriteten räknat med, uppgår till 1 500 kronor. Skillnaden mellan den årliga totalhyran och den årliga kapitalkostnaden är alltså 60 kronor. Det är vad som enligt utskottsmajoritetens resonemang blir över för bränsle, sotning, sophämtning och underhåll, reparationer, skatter, försäkringar, förvaltning o. s. v.

Nog är det väl ändå, herr talman, ett bra underligt hus, som experterna alltså har konstruerat åt den ärade utskottsmajoriteten. Det finns absolut inte någon möjlighet att man har råd att där ordna t. ex. med trappstädning. Reparationer kan det tidigast bli tal om efter 37 år, och det måste bli fasligt kallt att bo i utskottsmajoritetens hus. Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att rikta en vädjan till herr Persson i Växjö och hans kolleger, att de ville ha den stora vänligheten att tala om för oss, var någonstans här i landet detta hus ligger, så att vi kan skicka dit medicinalstyrelsen för att ta hand om de stackars människorna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Samtliga talare i denna debatt har ju börjat sina anföranden med en mer eller mindre hårt formulerad kritik av den bostadsnöd, som för närvarande skulle vara ett faktum. Herr Cassel uttryckte saken på det sättet, att bostadsbristen har blivit allt värre och att den nu utgör vårt allvarligaste problem. Man kan ju därför med herr Cassel fråga sig, varför inte problemet har lösts. Jag har under tidigare bostadsdebatter både här i kammaren och i medkammaren försökt att klar-

lägga anledningarna till att vi ännu inte hunnit göra detta, och jag skall inte nu närmare ingå därpå. Jag skall bara tillåta mig att erinra om en sådan sak som den omflyttning av 120 000—130 000 människor från landsbygden in till städerna, som under de senaste tio åren skett här i vårt land och som ju har ställt tätorterna inför ett alldeles speciellt bostadsproblem. En annan omständighet är, att vi för närvarande härbärgerar 240 000 till 250 000 utlänningar i vårt land. Vi har 120 000 utländska arbetare, som naturligtvis genom sin efterfrågan på bostäder har accentuerat svårigheterna. De ändrade relationerna mellan hyror och arbetsinkomster har vidare föranlett, att man i dag på ett helt annat sätt än tidigare kan efterfråga större och rymligare bostäder. Man håller på att krypa ur den trångboddhet, som både på 20-talet och 30-talet var ett faktum.

Detta tema har varierats i andra tonarter av herr Persson i Växjö med exempel från många andra områden av samhällslivet. Självfallet har de förändrade förhållandena fått den verkan, att folk anmäler sig för att få en större, bättre och modernare bostad och därmed inregistreras i bostadsköerna.

Det har gjorts en del mera statistiskt betonade undersökningar av vad som kan ligga bakom dagens bostadsbrist. Jag skall inte trötta med alltför många siffror utan skall bara som allra hastigast nämna ett par.

I Stockholm har man konstaterat, att om vi i dag skulle ha samma boendetäthet som 1939, så skulle vi kunna friställa 80 000 rumsenheter. Det är alltså mycket möjligt, att bostadskön skulle få en mycket blygsammare omfattning, ifall vi förflyttade oss tillbaka till den boendetäthet vi hade här före det sista kriget.

Jag vill minnas att herr Cassel i sitt anförande nämnde att ungdomar som gifter sig saknar bostad. Det ger mig anledning att anföra några siffror från

Främjande av bostadsförsörjningen.

en undersökning som gjorts i Göteborg. Av denna visar det sig, att resultatet av den förbättrade standarden har blivit, att ungdomarna gifter sig tidigare än de gjorde förr. Detta påstående kan statistiskt bevisas. Av män i åldern 20—25 år var år 1920 3,8 procent gifta. I dag är den siffran över 17 procent. Även om ett och annat nygift par nu står i bostadskön och väntar på lägenhet, är det inte karakteristiskt för de nygifta paren. I allmänhet får de en lägenhet när de har gift sig. Dessa siffror dementierar ju, herr Cassel, påståendet om att det skulle råda sämre förhållanden i dag för de nygifta ungdomarna än under de gamla, hedervärda 20- och 30-talen. I samma undersökning i Göteborg visas vidare, att 92 procent av gifta män i åldern över 65 år, alltså i pensionsåldern, 1939—1940 hade egna bostäder. Tio år senare hade den procentsiffran höjts till 99,4 procent. Kommer vi upp till 100 procent faller ju efterfrågan från denna grupp bort, vilket bland annat kommer att ta sig uttryck i en snabbare nedbantning av bostadskön.

Det finns motsvarande statistisk redovisning även för andra åldersgrupper. I den mån man har försökt analysera problemet, har man alltså genom statistiken fått fram förklaringar till den bostadsbrist som vi har i dag.

Herr Cassel anför vidare det gamla argumentet, att vår bostadspolitik leder till att det äldre beståndet förslummas. En partivän till honom i första kammaren sökte med internationella jämförelser visa till vilken förstöring av bostadsbeståndet det skulle leda om man inte observerade denna risk. Detta är också propaganda utan reellt underlag. Ponera att man hade gjort en undersökning av gamla bostäders kvalitet på 20- och 30-talen och att vi sedan jämförde med de gamla bostäderna i dag, råder det ingen tvekan om att det gamla bostadsbeståndet nu har en högre kvalitet än tidigare. Därför är det inte rik-

Främjande av bostadsförsörjningen.

tigt att använda uttrycket »fortgående förslumning».

Nyproduktionen av lägenheter, säger herr Cassel, är det dominerande problemet. Han hänvisar, som han gjort många gånger förr, till att både bostadsstyrelsen och långtidsutredningen uppställt som ett lämpligt mål, att vi skall bygga 60 000 lägenheter per år. Samtidigt som herr Cassel hakar sig fast vid den planritningen, passar han på att fördöma planritningar för framtiden över huvud taget. Inadvertensen av hans argumentation utgör bara ett bevis på att vissa planritningar är lämpliga, när de passar honom, och att de är olämpliga i andra fall.

Det sades här, att socialministern i första kammaren »förnöjt konstaterat», att vi under 1953 kom upp till 51 000 nybyggda lägenheter. Denna siffra är för dålig, säger herr Cassel, och det kan man naturligtvis säga att den är. Men herr Cassel får faktiskt tala om hur han vill ha det. Han vill å ena sidan ha flera bostäder men i samma andedrag säger han och hans partivänner i första kammaren, att man inte får uraktlåta att se till att även andra viktiga områden får sin tilldelning.

1953 byggdes 51 000 lägenheter i landet. Samtidigt fick industrien, grosshandeln och övriga angelägna områden en kvot, som för all del var rätt begränsad men dock räckte till för deras behov under hela året. I dagens läge är investeringslusten på de fria företagarernas sida en annan. Såväl industrien som grosshandeln har i dag gjort slut på sina kvottilldelningar, och situationen är sådan, att om vi skulle följa herrar Cassel och Wedén skulle det bli ett idiotstopp för investeringarna i industri och grosshandel i fortsättningen; de har fått sitt, och det som vi nu har i form av reella resurser skulle sättas in på bostadsbyggandet.

Jag skall för att ta ett ganska adekvat exempel nämna ett par förhållanden nere i Malmö. Den 1 maj i år var ar-

betslösheten bland byggnadsarbetarna i Malmö 0,8 procent och bland murarna 0,4 procent. Den som haft tillfälle att sätta sig in i vad detta betyder vet att det innebär, att det för närvarande inte finns en enda murare ledig. Det råder snarare brist på dem. För närvarande ligger på mitt bord ett projekt från en industri i Malmö stad. Det är en industri, som har avgörande betydelse för vårt folkhushåll och som anser, att det är absolut nödvändigt att den får starta en nybyggnation på ett par miljoner kronor den 1 juni i år. Jag är beredd att ge den industrien det begärda tillståndet. Samtidigt får vi emellertid ge länsarbetsnämnden i Malmö besked om att den på grund därav måste stoppa ett par planerade bostadsbyggen. Detta tycker herrar Wedén och Cassel är härresande. I varje fall låter det så, när de diskuterar frågan om bostäder. Men jag skulle vilja fråga herr Wedén som industriman och herr Cassel som företrädare för det parti, som i varje fall majoriteten av de svenska industrimännen tillhör, vad de säger om ett sådant fall. Skall vi vägra denna industri, som har en absolut avgörande betydelse för det svenska folkhushållet, byggnadstillstånd eller skall vi låta den sätta i gång sitt nybygge och nöja oss med några bostäder mindre i Malmö? Det är sådana avgöranden i den praktiska politiken, som alltid får ske centralt i regeringen.

Herr Wedéns partivän herr Kollberg i Stockholm var jämte några andra representanter för svensk köpenskap för några veckor sedan uppe hos mig och begärde en extra kvot på 16 miljoner kronor eller helst mera för utbyggandet av anläggningarna inom grosshandel och köpenskap. 16 miljoner kronor, det betyder ungefär 500 lägenheter, och det är inte så litet. De har tagit ut den tilldelade kvoten men anförde som argument, att den svenska köpenskapen och grosshandeln i dag i stora delar av

vårt land arbetar med en mycket gammalmodig apparat. Det är ett argument, som man inte bara kan vifta bort. Kan man sätta i gång en rationell byggnation och därigenom klara stapling och annat med truckar och andra moderna maskiner, så är det ingen tvekan om att det kostsamma ledet mellan producent och konsument förbilligas till betydning för det som vi alla önskar, nämligen stabilitet i prisläget och sänkta konsumentpriser. Detta är ett ganska viktigt argument, och jag överväger för närvarande om den begärda extratilldelningen skall beviljas, även om den kostar 500 lägenheter. Jag sade till herr Kollberg, att om jag ger detta tillstånd kommer herr Wedén som den bostadspolitiker han är aldrig att förlåta mig. Det är emellertid sådana konkreta frågor man måste lösa, och det lönar sig inte att som herr Wedén bara tala om bostäder och låtsas som om något annat inte existerade.

Herr Cassel frågade på tal om bostadsbristen om det kunde vara riktigt, att man låter vissa människor bo rätt bra och med goda utrymmen medan andra är helt utan bostad. Det är dess bättre inte så många som är helt utan bostad, men det är många som bor i för små och i dåliga bostäder och behöver bättre och modernare. Herr Cassel illustrerade sitt resonemang med ett intressant exempel. Han sade: Om det kommer gäster till mig en söndag, får de självfallet äta med av den soppa min hustru har kokat åt mig och jag får själv nöja mig med en halv tallrik. Det var något i den stilen han ville tillämpa inom bostadspolitiken. Ja, herr Cassel, sådant kan gå bra en söndag, men om gästerna skulle tala om för herr Cassel och hans fru, att de ämnade stanna och äta soppa hos dem för all framtid, är det kanske inte alldeles säkert att herr Cassel, så solidaritetens apostel han än avslöjat sig vara, skulle vara med på noterna. Det är faktiskt ett annat problem, när man talar om

Främjande av bostadsförsörjningen.

bostäder än när man talar om soppa, även om exemplet i och för sig var rätt roligt.

Vidare kom herr Cassel in på frågan om länegränserna, som vi diskuterat många gånger tidigare här i kammaren. Det ligger någonting av ordets makt över tanken i det, när man säger: Låt oss få konkurrera på lika villkor; nu har de allmännyttiga företagen vid länegivningen en fördel framför de enskilda. Vad vill man då vinna med en konkurrens på lika villkor? Man vill vinna en rationalisering. Denna finns emellertid redan i dag, vilket även herr Persson i Växjö erinrade om, därigenom att den dominerande delen av det svenska bostadsbyggandet sker på entreprenad. Den som kan rationalisera och bygga billigt, när han har fått sitt anbud antaget, gör sig en förtjänst utan några som helst hinder av några länegränser eller den statliga bostadspolitiken över huvud taget. Jag skulle gissa, att ungefär 80 procent av de flerfamiljshus, som byggs här i landet, uppföres på entreprenad, och vid varje entreprenad finns en möjlighet till förtjänst. Problemet skall inte göras större än det är. Skillnaden ligger i förvaltningen av husen. De allmännyttiga företagen, som haft preferens vid länegivningen, blir tidigare ägare till sina bostadshus än de privata företagen.

Nu brukar man säga, att eftersom det finns en hyresreglering som tvingar alla att hålla i stort sett samma hyra — vissa allmännyttiga företag har dock verkligen visat sig bygga billigare än motsvarande enskilda företagare — så kan man inte spekulera. Jag vet inte, om man då räknar med att vi skall behålla hyresregleringen i evighet. För min egen del har jag räknat med att man, när den värsta bostadsnöden är över, får börja på att fundera över hur man skall komma ur regleringen. Då kvarstår emellertid det förhållandet, att det finns ett privatägande av bostäder, som ger vissa möjligheter till

Främjande av bostadsförsörjningen.

spekulation. När det gäller att köpa och handla med fastigheter ligger det inte alltid ekonomiska underbygganden bakom affären. Det är många faktorer av ytterst fristående natur som gör, att folk vill placera sina pengar i en fastighet. De vill gärna betala mer, därför att de tror att det är så bra att ha sina pengar placerade i ett stenhus i Stockholm, Göteborg eller Malmö, och detta ger vissa chanser till spekulationsförsäljningar. Det är den spekulationen man inte velat uppmamma. Därför finns det klara skäl för skillnaden i långivningen. Gör man gällande att det privata bostadsbyggandet är illa ställt i förhållande till andra verksamhetsgrenar — som det sades tidigare i första kammaren — är det fel. Jag har tidigare använt följande exempel. Om jag som privat företagare investerar en miljon i en fastighet, så garanterar staten mig med 850 000 kronor i lån och bidrag, och jag behöver själv sätta till 150 000 kronor. Kan den private företagaren inom någon annan verksamhet räkna med en så hygglig och välvillig behandling?

Jag fäste mig särskilt vid den entusiasm herr Cassel visade i sitt anförande, när han talade om den rationalisering och den progressiva byggnadsforskningsverksamhet som kännetecknar vårt land i dag. Herr Cassels uppfattning skiljer sig så välgörande från hans partivänners i första kammaren i förmiddags. Där var det en lång jeremiad över hur långt efter byggnadsverksamheten var på detta område jämfört med industrien i övrigt. Herr Cassel räknade upp en rad städer i landet, där man nu satsar på nya byggnadsmetoder. Ingen av kammarens ledamöter kunde väl undgå att märka den entusiasm, som talade ur herr Cassels anförande. Var det kanske också någon av kammarens ledamöter som gjorde följande lilla reflexion: Allt detta fina sker under en tid, när den s. k. socialistiska bostadspolitiken till-

lämpas. Det är ju i dag detta sker. Jag har bara att bocka och tacka, herr Cassel. Det är inte alltid man får sådana översvallande erkännanden i dessa frågor.

Herr Cassel säger — och det är ju det väsentliga i högerns motion och reservation — att man vill ha bort de generella bostadssubventionerna. Man vet nämligen inte om dessa subventioner går till att finansiera bilköp eller bilresor eller till restaurangbesök. Ja, det är ju en underbar argumentering. Det finns vissa områden i vårt politiska liv, som vi anser vara av så avgörande karaktär, att det är riktigt med statligt engagemang i form av generella åtaganden. Ett sådant engagemang tog vi 1951, när vi med högerns röster införde de generella subventionerna, helt enkelt för att inte få det stopp i byggnadsproduktionen, som de snabbt stigande byggnadskostnaderna otvivelaktigt skulle ha fört med sig. Vi har inte kommit ned i det kostnadsläge vi hade före den sista stegringen, och följaktligen dras vi ännu med generella subventioner. Vi har sagt att de skall avvecklas i takt med byggnadskostnadssänkningen. Den avvecklingen sker för närvarande i ganska god korrespondens med byggnadskostnadssänkningarna, och en del byggare anser till och med att den går för fort. Vi vill inte ha de störningar i det ekonomiska livet, som vi skulle ha fått, därest vi inte satsat med de generella subventionerna, och den situationen är för handen även i dag. Tar vi bort det som är kvar av de generella subventionerna, får vi nya störningar inom det ekonomiska livet, inom arbetslivet, på lönemarknaden, och vi får verkningar som vi anser vara olyckliga.

Vi har ett annat essentiellt område, där vi går fram med generella subventioner, och det är jordbrukets område. Mjölkkriset i dag är inte ett uttryck för någon produktionskostnad. Vi har subventioner som hjälper producenter

och konsumenter på jordbrukets område. Vi har subventioner som hjälper konsumenter och producenter på bostadspolitikens område. Men jag kan ju lova herr Cassel — herr Cassel är ju jordbrukare och storjordbrukare t. o. m. — att om jag vid något tillfälle på någon resa i Karlstad skulle träffa herr Cassel och hans hustru avätande en supé på låt oss säga stadshotellet i Karlstad, skulle det aldrig falla mig in att anklaga herr Cassel för att han sitter och äter upp jordbrukssubventionerna. Då kanske man inte heller skall anklaga dem som herr Cassel talar om, som äter upp bostadssubventionerna.

Vi kan genomföra denna avveckling av de generella bostadssubventionerna, säger herr Cassel, utan att det får några skadliga verkningar. Ja, detta är ju en fråga som man kan se på kort sikt eller på lång sikt. Jag tror inte att man kan låta bli att se detta som det aktuella kortsiktsproblem det onekligen är. Skall vi avveckla de generella subventionerna, som man i högerns motion urgerar, skall vi ta bort de ortsdifferentierade tilläggslånen, skall vi ta bort räntesubventionen, då får vi omedelbart den 1 juli i år hyreshöjningar, som blir ytterst besvärliga att komma till rätta med. Man kan diskutera om detta totalt kommer att innebära 300 eller 350 kronor på en normallägenhet. Man kan räkna fram beloppet genom att beräkna försämringen per kvadratmeter golvyta och utgå från en medelgolvyta av 70 kvadratmeter, som de lägenheter håller som vi bygger i dag. Jag tror det är tillräckligt för att utlösa krav på kompensation från arbetstagarna, krav som kommer att innebära att den svenska industrien kanske får bekymmer i sin konkurrensställning gentemot övriga länders industri. Kostnadsläget inom den svenska industrien är ju, om vi skall tro industriens företrädare, så pressat i dag, att om man skall hävda sig i längden på världsmarknaden är det inte så

11 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 20.*

Främjande av bostadsförsörjningen.

stora marginaler att ta på. Men att genomföra högerns förslag nu innebär omedelbart en hyresstegring med omedelbara återverkningar på alla dessa ömtåliga områden och med de konsekvenser, som jag här har tillåtit mig att anföra.

Herr Wedén började sitt anförande med vår gamla diskussionsfråga, de 50 000 lägenheterna, och han ställde ut det bragelöftet, att vi kommer att få en avsevärt större produktion innevarande år; vi kommer att få 55 000 lägenheter. Jag hoppas att herr Wedén blir sannspådd i detta. Jag har för min del aldrig vågat ställa ut sådana bragelöften. Det har givits så många bragelöften under de senaste tio åren om hur många bostäder man skulle bygga, att det kan räcka för tio år framåt också. Det är mycket bättre att hålla sig inom en ram, där man tror att man står på säker grund.

Jag nämnde arbetslöshetssiffrorna i Malmö för en stund sedan. Jag kan nämna rikssiffrorna. De var den 1 maj innan man kommit in i den egentliga säsongen 3,7 procent. Det är åtskilliga gamla arbetare med här, som har svårigheter att bli placerade i ackordsarbetena och därför måste gå och anmäla sig som arbetslösa, men det hela är ett uttryck för att vi har en ytterst ansträngd byggnadsmarknad. Jag vill för min del säga, att det är inte precis någon hjälp som arbetsmarknadsstyrelsen har, när herrarna ute i landet flåsar på om 60 000 lägenheter såsom ett minimiprogram. Vi har haft en försiktig igångsättning under det första halvåret 1954, helt enkelt tvingade därtill genom den kraftiga igångsättning, som vi hade under det sista halvåret 1953. Ett barn kan räkna ut att vi skulle haft en klar överansträngning, om vi inte från de centrala myndigheternas sida hållit igen under detta första halvårs första kvartal så pass hårt som vi gjorde. Vi har i dag en situation som är jäms efter ryggen trots denna återhållsam-

Främjande av bostadsförsörjningen.

het. Skulle vi ha följt herr Wedéns något andrutna intentioner, hade överansträngningen varit ett faktum i dag. Och vad betyder en överansträngning? Det betyder, att herr Wedén får skriva ned sitt bostadspolitiska program från 55 000 lägenheter till någonting, som kanske t. o. m. ligger under 1953 års siffror.

Subventionernas form har ingen betydelse för boendekostnaden, säger herr Wedén. Ja, det är ett omfattande och intressant problem.

Herr Wedén beklagade sig över den behandling han har varit utsatt för i den socialdemokratiska pressen under de senaste månaderna. Jag tror att den diskussionen har varit rätt hälsosam för herr Wedén. I den motion, som ligger till grund för folkpartiets bostadspolitiska program, talas det om en riskfond på flera hundra miljoner, men den diskussion som har förts under de senaste månaderna har ändå fört med sig så karga vindar kring örnen på herr Wedén och hans partikamrater, att man nu är nere vid omkring 150 miljoner — den rätta siffran är faktiskt 130 miljoner.

Herr Wedén ställde tre frågor: När har folkpartiet sagt att de generella subventionerna skall avvecklas snabbare än regeringen har sagt? När har folkpartiet sagt att egnahemsägarna skall bli sämre behandlade än regeringen anser att de skall behandlas? Så var det ytterligare en fråga, som jag inte uppfattade, men den innehöll väl egentligen samma sak — det var ytterst liten variation på konfekten.

Jag är den förste att erkänna att det finns många gluggar att springa ut genom i folkpartiets motion. Med tanke på vilka andens lättmatrosor som befolkas partikansliet hos folkpartiet är det ingen tvekan om att motionen är skriven på sådant sätt, att det kan sägas att man på flera punkter är fullt överens med regeringen.

Men vilken är bakgrunden till denna

framstöt, herr Wedén? Jo, man skall skaffa ett par hundra miljoner kronor till skattesänkning. Men det är väl inte meningen att man skall göra det litet lindrigare för skattebetalarna ett år framåt, om man sedan får ta tillbaka och om något år göra det besvärligt igen för skattebetalarna? Men skall inte skattebetalarna betala detta, och skall inte hyresgäster och egnahemsägare betala det, så måste det till litet fiffighet om man ändå skall få pengar till en skattesänkning, och det är de konsekvenserna som har dragits ut i den socialdemokratiska polemiken i dessa frågor.

Här räddar sig herr Wedén med att säga, att man bara är ute efter en annan teknik i fråga om avskrivningarna. Nåväl, vi skall tro honom på orden: han vill inte att vi skall ta tillbaka dessa pengar från vare sig hyresgäster eller egnahemsägare. Vi skall klara problemet genom att låna pengarna på den fria marknaden. Staten skall boxa undan andra som är ute efter krediter, och sedan skall vi betala priset på pengarna: det är mycket mindre, 10 miljoner eller någonting sådant, plus en mindre amortering.

Jag tillät mig säga i första kammaren, att det där ju låter rätt oskyldigt det första året. Men om man lånar 250—300 miljoner om året, är skulden dubbelt så stor nästa år, och statsskulden uppgår efter en kort tidrymd till astronomiska belopp. Det blir också löpande bidrag, som ackumuleras år för år och som kommer att uppgå till sådana belopp, att frågan måste lösas förr eller senare och helst ganska snart. Skall vi ha råd att subventionera detta löpande bidrag, eller skall det skrivas av? Man kommer lätt i samma situation igen, endast med den lilla poängen att man har skaffat staten en extra skuld på någon eller några miljarder kronor.

Den här riskfonden, som herr Wedén kom tillbaka till i sitt anförande och som han efter en lång golvatavandring

bragt ned till 150 miljoner, är ungefär vad som skulle behövas om man skall skriva av subventionerna till egnahemsbyggandet nästa år.

Då frågar herr Wedén, varför man skall begära mer pengar om det räcker för avskrivningar under nästa år. Ja, skall vi göra oss alldeles läns på ett år, måste vi ju skaffa lika mycket pengar året därpå, och hur blir det då med skattesänkningen? Märk väl att denna riskfond på 130 miljoner är vad staten har i säkerhet på utelöpande tertiär- och tilläggs lån, som representerar ett värde av närmare 1 500 miljoner. Det är topplån, över 50 och upp till 95 procent, som den privata kreditmarknaden inte lämnar. Man kan säga att det inte har hänt någon olycka ännu, men skulle någon ansvarsmedveten företagare säga, att detta är onödiga avskrivningar, om hans affärsrörelse såg ut på detta sätt? Tala inte om det för de privata företagarna när ni uppvaktar dem med brev om anslag till valrörelsen! Det kan ju tänkas att de blir skakade i sitt innersta över de företagsekonomiska bedömningar, som man kan utläsa ur folktopartiets motioner.

Jag vill säga ytterligare en sak. Det skall ju vara Columbi ägg det här, att vi skall låna pengar till subventioner. De där pengarna, som vi aldrig skall ta tillbaka, skall vi låna upp. Det är ju våra barn som får nytta av det, säger herr Wedén. Men varför skall vi sluta här? Vi satsar 600 miljoner varje år på våra vägar över driftbudgeten. Våra barn skall väl åka på vägarna också, herr Wedén. Varför skall vi inte låna pengar här? Vi satsar varje år på jordbrukets huvudtitel bidrag till rationaliseringsarbete, täckdikning, stenröjning, jordkörning och ladugårdsförbättringar. Våra barn skall väl ha nytta av det också, herr Wedén. Varför skall vi inte låna pengar för att få mera pengar till skattesänkningar? Vadan denna blygsamhet, när man har funnit Columbi ägg?

Främjande av bostadsförsörjningen.

Jag vill allra sist säga några ord till herr Hjalmarson. Han tog upp den gamla diskussionen om bilarna, bostäderna och sparandet. Det är en intressant siffra, när man säger, att 200 000 av de svenska bilägarna har mindre än 10 000 kronor i inkomst. Varför får inte bostäderna konkurrera på lika villkor med bilarna, frågar herr Hjalmarson. Visst får de det. Det är bara den skillnaden, att bygger jag en bostad, får jag statligt lån, men köper jag en bil, får jag betala den själv. Men inte är det något hinder att konkurrera på lika villkor. Begränsningsfaktorn har dess bättre, även om det varit vissa svårigheter i fråga om finansieringen, inte legat på finansieringssidan utan på arbetskraftssidan — den har tidigare legat på materialsidan — och dessa senare år i vad vi kräver av reala resurser på andra investeringsområden.

Jag tror det är en orealistisk jämförelse att tala om bilar och bostäder som kontroversiella ting. Jag är övertygad om att herr Hjalmarson låter KAK eller M göra en enkät bland sina medlemmar eller över huvud taget gör en enkät bland alla bilägarna i detta land, skall han bli förvånad över hur ytterst få bostadslösa bilägare vi har. Praktiskt taget var och en av dem har lägenhet eller stuga. Naturligtvis kan man säga, att deras pengar kunde ha använts på annat sätt än till att köpa bilar. Javisst, men vi skall ju inte reglera mer än som är nödvändigt. Det råkar herr Hjalmarson och jag vara överens om. Vi skall följaktligen inte dirigera den enskildes egen uppfattning om hur han skall placera sitt kapital. Hyser herr Hjalmarson den fåvitska uppfattningen, att han kan gå till en presumtiv bilägare, som sitter i sin lägenhet eller sitt egnahem och funderar på att köpa en bil, och säga till honom: »Låt bli att köpa bil. Låt oss i stället använda Dina pengar så att de som står i bostadskön kan få ett egnahem eller en lägenhet.» I så fall är jag rädd för

Främjande av bostadsförsörjningen.

att herr Hjalmarson inte får så många fiskar på den kroken.

Vi måste åstadkomma billigare byggen, har det sagts i debatten, och det är väl ingen som bestrider detta. Det har sagts av herr Persson i Växjö, att här har tagits initiativ från statsmakternas sida under de senaste åren, som har gjort herr Cassel, när han ser verkningarna av det, överväldigad av entusiasm. Visst skall vi se till att vi får till stånd ett rationellt byggande.

Jag skall inte ta upp diskussionen om det administrativa godtycket och den egendomsägande demokratin — det har vi talat om förr — men nog var det väl fråga om en karikatyr, när herr Hjalmarson talade om strafflagen, som skulle hota dem som inte begärt hjälp i sin bygghus, och när han för att illustrera, hur galet det var ställt med rationaliseringsprocessen, läste upp hela denna tabell av föreskrifter för att en person skulle kunna bygga sitt hus. Jag skulle naturligtvis kunna fråga herr Hjalmarson vad det är för någonting som är överflödigt i tabellen. Om herr Hjalmarson ger mig en förteckning på det, kan man diskutera de fallen. Jag fann nog, att en hel del i tabellen är saker och ting, som man inte kan komma ifrån. Däremot är jag fullt överens med herr Hjalmarson om att det är alldeles orimligt, om det skulle finnas något som heter inflyttningstillstånd eller om det skulle finnas något som helst förbud för egnahemsägare att slå upp ett färgprov på sin gavelvägg. Det kunde ha sitt intresse att veta var någonstans denna byråkrati frodas. Dessa bestämmelser har inte sin grund i byggnadslagen eller byggnadsstadgan. Det måste vara någon rent kommunal företeelse. Har herr Hjalmarson tagit det exemplet från sin egen kommun? Inte det. Varifrån kommer det då? Det kanske jag kan få reda på i hans nästa anförande.

Sedan kom herr Hjalmarson in på en del andra problem, som är kända bland

alla dem, som sysslar med dessa frågor. Varför skall vi ha ventiler i rummen, frågar herr Hjalmarson, när vi har fönster? Ja, det är ju en av de frågor, som den sittande utredningen om en ny byggnadslag och en teknisk överarbetning av byggnadsstadgan just nu diskuterar. Jag har faktiskt vid samtal med ordföranden för det tekniska arbetet fått den uppfattningen, att det är en av de punkter, som vi relativt snart skall kunna ta ställning till. Nu kan man fråga: Men varför är vi inte redan av med dem? Ja, detta är ett stort och komplicerat problem. Det har »ventilerats» i flera år. Det enda glädjande jag kan säga i dag är, att även det utredningsarbetet börjar komma till ett resultat.

När jag nämnde här, att rationaliseringsarbetet är vi alla lika intresserade av, så skulle jag kunna dokumentera det med att nämna att under detta första år, som statens nämnd för byggnadsrationalisering och byggnadsforskning har arbetat, har det visats ett utomordentligt intresse för att angripa dessa frågor. Nämnden har genom initiativ från regeringen ungefär två och en halv miljoner varje år att röra sig med för ett rationaliseringsfrämjande forskningsarbete. Det jag har i handen är nämndens petita innevarande år. De innehåller framställningar från alla de byggnadsföretagare, som går bärande med uppslag och idéer i rationaliseringsfrämjande riktning. Petita slutar på i runt tal två miljoner, så visst är arbetet i gång, där har herr Cassel rätt. Det är ett rationaliseringsarbete i gång. Man kan naturligtvis från herr Hjalmarsons sida säga: Varför går det inte fortare, varför görs det ingenting? Det där är att slå in öppna dörrar. Man har ett intresse på denna punkt, som är så pass accentuerat och så pass livaktigt som man kan begära.

Herr Hjalmarson slutade sitt anförande med att komma in på frågorna om arbetslönerna. Han drog som exempel ett par fall. Det kunde naturligtvis ha

sitt intresse att veta vad det kunde vara för fall. Det verkar mera förtroendeingivande att nämna det än om man bara säger att det var någon som nämnde det för mig. Om inte herr Hjalmarson vill säga det i kammaren, kanske han kan säga det mera personligt till mig, så kanske det ändå kan ha någon verkan.

Jag har tidigare understrukit, att detta är ingenting som man bara skall sätta den ena parten i gluggen för. Det är två parter som gör upp avtalet. Visserligen är avtalet en maktfråga, men jag vägrar att tro att Byggnadsindustriförbundet och Svenska arbetsgivareförbundet är maktlösa i det här avseendet. Avtalet är ett resultat av långa diskussioner, där man på båda håll har ansett att man kan acceptera det. Detta avtal förs sedan ut i livet, och där är jag överens med herr Hjalmarson att det skall politikerna inte lägga sig i.

Sedan säger herr Hjalmarson att arbetarna och arbetslagen använder metoder som inte är tillständiga. Har det hänt, är jag den förste att ta avstånd från det. Det är ingen riktig facklig politik, det är galen facklig politik, som kommer att hämma sig i det långa loppet. Det är ingen tvekan om det. Men varför har arbetslagen kunnat göra det? Jo, därför att de har kunnat gå till nästa företagare, kanske medlem av Byggnadsindustriförbundet, och där ställt sig på ställningarna och fortsatt att arbeta. Här gäller lagen om tillgång och efterfrågan. Vi har en byggnadsverksamhet och ett bostadsbyggande som gör, att det går jämt upp i fråga om de arbetskraftsresurser som vi har. Visserligen gör herrarna vad ni kan i propaganda och i era tidningar för att haussa upp takten ändå hårdare genom att tala om att det byggs alldeles för litet bostäder. Hitills har vi gjort vad vi kan för att hålla igen i sådan utsträckning, att vi får något så när hygglig balans i det hela.

Men summa summarum: jag försvarar

Främjande av bostadsförsörjningen.

inte avarterna på arbetsarsidan. Det är orimligt att göra det. Jag kan också säga, att det gör inte heller de ansvariga förbundsledningarna. Men kom ihåg att det är två parter man har att göra med här. Två parter är ansvariga för avtalet, två parter är ansvariga för förhållandena ute på arbetsplatserna, och det kanhända kan vara en mission för herr Hjalmarson att vända sig till dem, som står honom väsentligt närmare i de här frågorna, och där driva sin argumentering.

Herr talman! Jag har med det sagda velat kommentera de inlägg som gjorts i denna bostadsdebatt. Om jag dessutom har brett ut mig i bostadspolitiska frågor i allmänhet må det kanske anses vara tillåtet, eftersom vi ändå allesammans betraktar denna fråga som en av de avgörande politiska frågorna i vårt arbete.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte frågat om skälen varför bostadsbristens problem inte blivit löst. Vad jag frågat och fortfarande frågar är: Hur skall vi komma ur den bostadsbrist som vi har? Nu vill socialministern bagatellisera bostadsbristen. Han talar om att det är en massa folk som vill byta lägenhet. Ja, men det står 97 000 människor som av bostadsstyrelsen betraktas som bostadslösa, som inte har någon egen lägenhet! Det står många ungdomar som vill gifta sig, många ungdomar med barn! Väntetiden för en familj med två barn var 1950 nio månader i Stockholm. I dag är den 24 månader.

Det är märkligt att socialministern, som bär huvudansvaret för bostadspolitiken, inte i dag har något positivt att säga oss om hur han tänkt sig att bostadsbristen skall avvecklas och när man kan ha några förhoppningar om att bostadsbristen skall ta slut. Med en produktion av 50 000 lägenheter om året är det någon som har sagt — jag kommer inte ihåg vem det var — att vi

Främjande av bostadsförsörjningen.

skulle bli färdiga på 1970-talet. Det är en fruktansvärd prognos.

Jag har inte sagt att våra bostäder förslummas raskare än på andra håll därför att de inte underhålls. Vad jag sagt är, att det är viktigt att underhålla det äldre bostadsbeståndet. Det antar jag att socialministern och jag är fullständigt överens om.

Sedan har socialministern tydligen inte hunnit läsa vår bostadsmotion ordentligt. Vi har inte gjort det lätt för oss. Vi har sagt att vi måste tillmäta alla andra investeringsområden, som socialministern talar om, deras rättmätiga kvoter. Vi har inte begärt att det för bostadsändamål skall anslås mer än vad socialministern själv har räknat med, nämligen 2 600 miljoner kronor. Vi har endast begärt att pengarna skall räcka så långt som möjligt. Socialministern har också sagt att han tackar mig för min välvilja när det gäller rationaliseringsarbetet. Jag tar emot det tacket men är inte riktigt säker på att jag är värd det. Jag tror inte att rationaliseringen har kommit till tack vare den socialdemokratiska regimen utan snarare trots denna.

Till slut vill jag säga socialministern en sak. Vi hade för jämnt ett år sedan en debatt här i riksdagen om dessa frågor, då vi talade om bl. a. tilläggs lån och subventioner på bostadsområdet. Glöm inte bort, herr socialminister, att det hände någonting den 27 november 1953! Jag hoppas att det händer något liknande även den 27 november 1954.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! På de tre minuter, som herr talmannen beskärt mig, kan jag bara ta upp ett par saker. Det är självklart att socialministern och i någon mån även herr Hjalmarson kan få en viss effekt av sin konsekvent felaktiga sammanblandning av kapitalkostnader och subventionskostnader. Vi har framhållit i vår reservation att kapitalkostnaderna måste man under alla förhål-

landen täcka, om man vill ha ett bostadsbyggande av viss storleksordning. Jag vill nu mycket kort säga, att vi med vår uppläggning föredrar att medborgarna själva sparar till dessa kapitalkostnader, i stället för att staten ålägger dem ett tvångssparande. Staten skall svara för de förlustrisker som föreligger och för de egentliga subventionskostnader, som ju amorterings- och ränteutgifterna utgör.

Det är väl också klart, att om man på ett enda år skriver av stora kapitalbelopp, när det vore rimligt att räkna med en mera moderat avskrivningstakt, så skapar man i praktiken en stor riskfond.

Vidare säger socialministern, att den riskfond på 130 à 150 milj., som vi är överens om finns även om alla utestående stödlån blir totalförlust, den riskfonden skall också vara till för att täcka förluster på tertiärlånen. Se det var en nyhet, herr socialminister! För det första har förlusterna på de utestående en och en halv miljarderna under alla dessa år varit mycket obetydliga. Det rör sig endast om några tusen kronor. För det andra begär alltid finansministern, när det inträffar en förlust, ersättning för densamma av skattemedel över anslaget för oreglerade kapitalmedelsförluster. Nu säger socialministern att också avskrivningsanslaget för bostadslånefonden skall bära dessa förluster. Skall man alltså skriva av dessa förlustbelopp två gånger? Jag vill inte säga om socialministern, som han så älskvärt sade om oss, att han är någon andens lättmatros. Men nog förefaller det mig som om han på denna punkt agerat som en aning uppblåst utbasunerare av en felaktig sakuppgift.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern framhöll att det inte lönar sig att i en bostadsdebatt bara tala om bostadspolitik. Man måste också gå in på allmänekonomiska resonemang, diskutera

hur mycket man vill bygga av bostadshus, när också industrien vill företa nybyggnader. Man måste bestämma vilka industriella nyanläggningar man vill acceptera och vilka bostadsbyggen man vill släppa fram. Det avgörandet måste, sade statsrådet, ske centralt av regeringen. Nej, herr socialminister, det måste det inte alls! Människorna kan klara den saken själva. Det är det som är syftet med hela vår ekonomiska politik, med vår skattepolitik, vår kreditpolitik, vår politik gentemot spararna. Där man låter folks efterfrågan på varor, tjänster och krediter framträda på marknaden inom ramen för denna ekonomiska politik, får man en bättre anpassning av våra resurser än vad som är möjligt med herr Strängs centraldirigering med dess oavbrutna och hårda sammanstötningar mellan olika intressen och dess permanenta oförmåga att klara vårt centrala samhällsekonomiska problem, problemet med sparandet.

Vi tror, herr Sträng, över huvud taget inte på reglerings- och kvotföreläggandet. Vi är övertygade om, att om vi satsar mera på friheten, så får vi också ut mera av våra resurser. Herr Sträng utgår från att soppan skall vara kvoterad av honom, men vi tror att vi alla kan få mer soppa, om vi slipper herr Strängs kvotering.

Statsrådet Sträng framhöll att bostäderna skulle få konkurrera fritt med andra investeringsönskemål, men ögonblicket innan hade han ju själv förklarat att det är regeringen som skall avgöra hur mycket man skall få bygga på olika platser. Hur kan då bostäderna fritt få konkurrera med andra investeringsobjekt?

Herr Sträng lyckades alldeles missförstå mitt resonemang om bilarna och bostäderna. De som har bilar har också bostäder, sade herr Sträng — men inte har jag yttrat mig om den saken! Jag tror visst att herr Sträng har rätt därvidlag, men det är ju bara ytterligare

Främjande av bostadsförsörjningen.

ett uttryck för sparkraften hos dessa människor. Den avgörande frågan är emellertid, om dessa människor har de bostäder, som de helst skulle vilja ha. De har kanske sparat till en bil, just därför att de inte har kunnat få den bostad, som de helst skulle velat ha.

Herr Sträng frågade var jag hade fått tag i översikten över regleringsapparaten på bostadspolitikens område. Ja, den kan herr Sträng hitta i vilken handbok som helst. Jag hade hämtat den ur en handbok utgiven på Tidens förlag.

Men jag blev ganska förfärad, när herr Sträng förklarade, att vi måste ha kvar det mesta av regleringsväsendet, att ingen väsentlig förenkling av den administrativa apparaten var möjlig, och att vi även i framtiden skulle vara tvungna att gå igenom hela den oändliga serien av ansökningar i olika etapper. Kan herr Sträng förklara för mig, varför vi inte åtminstone skulle kunna göra de flesta ansökningar, ritningar, beräkningar och allt vad det nu är fråga om, på en gång och få lämna in dem på ett och samma ställe? Herr Sträng säger att en utredning pågår om dessa ting. Hur länge har den hållit på? Varje gång som vi tar upp denna fråga — det är inte första gången i dag, herr Sträng, den har behandlats här i riksdagen år efter år — svarar Ni alltid detsamma: »Vi håller på att utreda dessa ting.» Det är kanske denna utredning som i berättelsen över vad sig i riket tilldragit redovisar, att den förra året hade ett sammanträde.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara en kort replik till herr Hjalmarson. Herr Hjalmarson tycks ha lyssnat rätt dåligt på mig också. Jag gjorde inte gällande, att vi skulle ha kvar det mesta av föreskrifter, utan att vi skulle ha en hel del kvar. Sedan kan man fråga sig om det blir någon tidsbesparing och vinst, ifall vederbö-

Främjande av bostadsförsörjningen.

rande skall gå till en byråkratisk central, som skall sitta och samla in alla dessa uppgifter, eller om byggaren själv skall göra det, eller vardagsmänniskan själv marscherar iväg och skaffar sig dessa uppgifter. Man kan diskutera, herr Hjalmarson, det sätt som man vinner det mesta med. Att vi behöver en hel del av det hittillsvarande är alldeles uppenbart. Herr Hjalmarson kan komma ut och hälsa på mig i Spånga. Där står en villa på trekvart, därför att man inte gjorde grunden ordentligt. Och det finns naturligtvis andra fadäser som kan hända om den enkla vardagsmänniskan själv skall klara allt.

Slutligen var det, herr Hjalmarson, inte jag som kvoterade soppan, utan det var herr Cassel.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag tillåter mig göra några korta randanmärkningar till herr Wedéns resonemang här tidigare i kväll om budgetens principer. Reglerna för budgetens uppställning har väl ett ändamål, det har väl inte kommit till för ingenting. De har väl till ändamål att budgeten skall kunna ge besked om staten med sina utgifter håller sig inom ramen för sina inkomster. I fråga om investeringsanslagen ger sig ju den principen inte av sig själv. Därför har den kompletterats med den bestämmelsen att budgeten skall uppgöras så att man skall kunna få fram förändringar i statens förmögenhetsställning genom budgeten. Det är därför man har den regeln att anslag till investeringar skall helt avskrivas i den mån dessa investeringar inte ger förräntning. Dessa principer fastslogs 1937 efter långa utredningar och överväganden, och de gäller allt fortfarande. Det finns många slag av investeringsanslag, och det finns också olika regler för olika investeringsanslag, detta därför att dessa anslag är så mångskiftande. Det är ju klart att man kan tvista om innehållet i våra

nuvarande budgetregler och avskrivningsregler, men det får väl gälla för alla slags anslag, och det får väl inte vara så att man kan ta ut ett anslag och beträffande detta tillämpa helt andra regler än man i princip har med avseende å andra anslag. Det må ju vara en sak för sig om folkpartiet vill komma och begära att vi skall göra en ny utredning om grunderna för budgetens principer, men att bryta ut ett enda anslag och behandla det på annat sätt än vi gör med avseende å budgeten i övrigt kan inte vara rimligt. Med tillämpning av gällande regler avskrivs ju tertiärlånen med 25 procent, och tillägglånen avskrivs helt. Det är ju mer än ovisst om något kapital kommer tillbaka. Det är riktigt att egnahemssubventionerna ingår i tertiärlåneanslaget, och naturligtvis borde man ha gjort en hundra procentig avskrivning av egnahemssubventionen. Det har man ännu inte gjort. Precis på samma sätt var det till en början innan man blev klar över hur det skulle gå med tillägglåneanslaget, som hade särskilda regler. Det var så att egnahemssubventionen för några år sedan var nästan obefintlig. Den har först under sista tiden varit i starkt stigande. Det är ingenting annat än detta som gjort att man vilat på hanen för att se hur det skulle bli och hur man skulle reglera den saken. Men folkpartiet medger ju att egnahemssubventionen bör avskrivas, och då kan väl den omständigheten att vi ännu inte reglerat detta område inte vara något stöd för kravet på att man inte skall avskriva tillägglånen efter vanliga grunder.

Herr Wedén hade en historia om att vi gör en vinst på utlåningen till bostadsbyggandet, vi skulle bedriva en bostadspolitik med vinst. Det hade behövts en avskrivning med 750 miljoner kronor enligt hans mening, men det hade avskrivits 1 000 miljoner kronor, och där hade det blivit en vinst på 250 miljoner. Herr Wedén, denna skillnad är

ju avskrivningen på tertiärlån, det är ju avskrivningen på den del av tertiärlånen som inte förräntar sig. Det har ju ändå varit på det sättet att folkpartiet inte motsatt sig varje avskrivning på tertiärlånen, även om folkpartiet haft en annan mening om hur hög denna avskrivning skulle vara. Men att komma och säga att vi här har att göra med en vinst är ju orimligt. Det har inte blivit någon förmögenhetsökning, herr Wedén; tertiärlånefonden är nämligen en revolverande fond, där de inkommande amorteringarna ständigt utlånas på nytt och där det hela är så avvägt att statens förmögenhet varken förändras uppåt eller neråt så länge denna revolvering pågår. Nu innebär folkpartiets förslag att man skall avskriva tilläggslånen genom årliga kapitaltillsatser under 30 å 40 år. Jag frågar: Är det någon som tror att ägarna till dessa hus, som har sådant tilläggslån, blir lugnt sittande och säger till sig själva: »Här tar vi det lugnt, vi låter det bara vara. Staten håller ju på att amortera lånen.» Tror ni inte att det är naturligt om dessa människor säger: »Vi vill ha besked om dessa lån skall avskrivas eller inte.» När de begär ett sådant besked och det visar sig att utvecklingen varit sådan att lånen bör avskrivas är det väl naturligt att de frågar, hur det blir med avskrivningen. Hur skall staten då kunna säga nej till en avskrivning? Kom ihåg att i fråga om de lån för vilka återbetalning beslutats var tidsfristen satt till tio år. — Den dagen får vi alltså räkna med att det kommer krav på att lånen skall avskrivas och att detta kommer att åsamka staten förluster. Lånen skall emellertid enligt folkpartiet inte avskrivas utan skattebetalarna skall hålla på i tio, tjugo, trettio år därefter och avbetala och avbetala på beloppet. Nu kan man säga att det finns andra fall, där staten enligt reglerna avskriver 50 procent av kostnaderna för statens byggnader, medan återstoden avskrives undan för un-

Främjande av bostadsförsörjningen.

dan. Det är emellertid den skillnaden att det då gäller statens fastigheter, medan det här är fråga om privata fastigheter, där med all sannolikhet hela denna skuld är avskriven.

Det är ju klart att det kan förekomma fall av återbetalning. I detta fall skall återbetalning göras för den händelse det blir en kraftig hyresstegring, eventuellt vid en inflation. Jag vill inte påstå att en sådan inte kan inträffa, särskilt om folkpartiet får råda och håller på att låna pengar. Jag fäster uppmärksamheten på att våra budgetregler har förutsett en återbetalning, och en återbetalning kan ske såsom beslöts beträffande vissa tilläggslån vid förra årets riksdag. Då skall enligt reglerna denna återbetalning upptagas såsom en inkomst i budgeten, vilket också har skett i överensstämmelse med reglerna och inte alls — såsom man har sagt i den folkpartistiska propagandan — på grund av någon eftergift för folkpartiets principer.

Man kommer då från folkpartiets sida och beklagar sig över att vi säger att detta är en illusionspolitik som det bedriver. Låt mig bara taga ett exempel. Ni vet ju alla att många industrieföretag ger lån till sina anställda för att de skall kunna bygga egna hem. Dessa lån lämnas ränte- och amorteringsfria, och det finns bestämmelser om att dessa lån under vissa villkor även skall efterskänkas från företagets sida. Dessa lån är alltså mycket lika våra tilläggslån. Jag frågar er: Tror ni att dessa företag tar upp ett 40-årigt amorteringslån och håller på att betala tillbaka lånen långt efter det beloppet efterskänkts till de anställda på det sätt som folkpartiet här föreslår? Gjorde de det, skulle de komma i konflikt med bokföringslagen, som stadgar att osäkra fordringar skall upptagas endast till det belopp, varmed de beräknas kunna inflyta. Värdelösa fordringar får inte upptagas såsom tillgångar.

Vad gör nu i stället dessa företag

Främjande av bostadsförsörjningen.

med dessa bostadslån? Jo, i allmänhet avskriver man dem genast och man har till och med fått skattemyndigheternas medgivande att de vid omedelbar avskrivning får avskrivas också i skattehänseende. Detta är god köpmannased. Men det är något helt annat än god köpmannased som folkpartiet rekommenderar oss beträffande avskrivningen av tillägglånen. Låt oss inte tvista mer om den saken. Det är en illusionspolitik folkpartiet bedriver för att det skall ha en ridå att dölja sig bakom i sina försök att föra en politik, där man samtidigt höjer statens utgifter och sänker dess inkomster i form av skattesänkningar.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ett enskilt företag, herr finansminister, har ju sina egna pengar att disponera, men staten har endast skattebetalarnas pengar att disponera över. Detta kanske säger något om skillnaden mellan det ena fallet och det andra.

Finansministern berörde de nya tillägglånen och argumenterade därvidlag, såvitt jag kunde förstå, som om han ansåg att det hade lämnats något slags löfte att tillägglånen, som skall utgå enligt regeringens förslag, skulle på något sätt utgöra en säkrare tillgång för producenterna än de löpande bidrag som vi har förutsatt. Så är det inte, herr finansminister. Finansministern vet ju att tillägglånen löper bara för ett år i sänder och när som helst kan sägas upp under de förutsättningar vi är eniga om. Vad är då skillnaden?

Finansministern säger vidare att den riskfond, som vi tidigare diskuterat, skulle utgöra avskrivning för tertiärlånen. Jag förmodar att finansministern då syftar på den underränta, som han anser föreligga. Under den tid som bostadslånen funnits har emellertid statens genomsnittliga effektiva självkostnadsränta varit ungefär 2,82 procent. Man har tagit 3 procent på tertiärlånen.

Finansministern resonerar fortfarande som om man behövde ta 4 procent, och han har krävt och kräver avskrivningar i enlighet därmed. Men gör man det uppstår en vinst på rörelsen för staten, herr finansminister, och det är den vinsten som kommit fram i form av en överavskrivning.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Statsmakterna har ju beslutat att tillägglånen endast skall drivas in om hyrorna stiger. Räntan på tertiärlånen är beräknad efter de grunder som ingår i budgetprinciperna. Räntan skall täcka statens självkostnadsränta och övriga kostnader, herr Wedén.

Och sedan till slut detta att det privata företaget rör sig med sina egna pengar men staten rör sig med skattebetalarnas pengar. Får jag fråga: Vilka är det som äger staten? Det är det svenska folket, det är skattebetalarna. Vad är skillnaden mellan folkpartiet och övriga partier här? Jo, folkpartiet vill att det skall vara det svenska folket av i morgon som skall betala dessa pengar, efter det att förlusterna sedan länge har skett, under det att vi andra menar att vi som fattar besluten, som ger staten förlusterna, bör betala dessa förluster.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Jag skall be att få kvittera en vänlighet från herr Hjalmarsons sida. Sin vana trogen kunde herr Hjalmarson inte undvika att lämna en artighet till bondeförbundet. Han sade, att även i bostadspolitiken går bondeförbundet som en patrull. Ja, jag har lärt mig under min militärtid att det finns två slag av patruller, förpatrull och efterpatrull. Jag får ju säga till herr Hjalmarson att i en bostadspolitik, där man lägger huvudvikten vid att hjälpa

fram egnahemsbyggandet — det är en sådan bostadspolitik vi är inne på nu och det kommer sannolikt att ske en väsentlig utökning av egnahemsbyggandet — tvekar jag inte att placera bondeförbundet när det gäller att välja mellan förpatrull och efterpatrull. Men jag beklagar att jag måste säga, att det förefaller mig som om herr Hjalmarson och hans parti spelar rollen av efterpatrull allt mer och mer i vårt sociala liv.

Herr Hjalmarson gjorde sig till egnahemsbyggandets verkliga riddare. Det är detta som man nu först och främst från hans partis sida skall slå vakt om. Vi bondeförbundare är mycket tacksamma om det kan uppnås enighet på den punkten. Men jag måste säga, att när jag här lyssnat till både herr Hjalmarson, herr Wedén och herr Cassel, så har jag blivit litet tveksam huruvida man når fram till ett ökat egnahemsbyggande med de metoder som herrarna gjort sig till tolk för. Såvitt jag kunnat fatta är det en hel mängd motsägelser i de uttalanden som gjorts och även i de reservationer och motioner som finns. Här har man i dag framför allt från dessa tre herrars sida talat sig varm om den väldiga bostadskö som finns, och man har sagt att för att kunna råda bot för den måste vi bygga åtminstone 60 000 lägenheter de närmaste åren. De medel herrarna rekommenderat för att nå fram till detta byggande är främst två. Det första är att vi tillåter konkurrens på, som det heter, lika villkor mellan enskilda företag och andra. I det fallet ställde ju herr Gustafsson i Skellefteå en direkt fråga till bondeförbundet hur det kunde komma sig att vi hade ändrat mening sedan 1951. Ja, herr Gustafsson, om bondeförbundet kommit underfund med att detta är ett riktigare ståndpunktstagande, så tycker jag inte det är något fel i att man ändrar mening på den punkten. Jag behöver inte rada upp alla de argument som tidigare anförts, men jag vill erinra om den fråga som ställdes av socialministern, när

Främjande av bostadsförsörjningen.

han undrade vilka andra fria företagare i vårt land som har större förmåner än dem man redan nu lämnat till den fria företagsamheten på bostadsbyggandets område. Det har hittills inte varit någon brist på fria företagare då det gällt bygghus. Redan med de villkor som nu gäller håller sig dessa ganska väl framme, och någon större ökning av deras antal genom den likställighet man här talat om tror jag inte det skulle bli i praktiken. Jag vill säga till herr Gustafsson, att om herr Gustafsson och hans parti skulle komma till en klokare ståndpunkt i bostadsfrågorna än den de nu intar, så tycker jag herrarna skulle överväga att ändra mening även på denna punkt.

Herr Wedén sade att bondeförbundet har företagit en svängning. Ja, det skall herr Wedén säga, som representerar ett parti som befinner sig i en ständig svängning. Det passar knappast att från det hållet tala om att andra har svängt. Men om jag inte hörde fel sade herr Wedén, att även folkpartiets förslag ger de kommunala byggarna en viss favör. Då är det ju bara skillnad i fråga om graden och inte i fråga om själva principen.

Man menar alltså, att skall vi komma fram till ett ökat byggande så skall vi lämna möjlighet till lika konkurrens. Det andra och det väsentliga förslaget var väl att man vill slopa det som finns kvar av byggnadsregleringen. Det är igångsättningsstillståndet, som man har talat om från alla tre talarnas sida.

Nu får jag ju säga för min del, att skall man komma fram till den utökning i bygghuset och främst egnahemsbyggandet, som herr Hjalmarson talade så vackert för, bör man nog inte släppa den rest som finns kvar av byggnadsregleringen. I så fall kommer sannolikt det vackra resonemanget om ökning i egnahemsbyggnadet att stanna på papperet. Det synes mig i alla fall som om herrar reservanter inte tillräckligt beaktade värdet av att det råder jämvikt

Främjande av bostadsförsörjningen.

mellan tillgång och efterfrågan både när det gäller material och när det gäller arbetskraft. Det är vad man vill åstadkomma genom att hålla kvar den lilla kontroll som ännu finns i och med igångsättningstillstånden. Det är utan tvekan på det sättet, att ju jämnare vi kan hålla byggverksamheten, desto billigare blir den. Ökar man efterfrågan utöver vad som svarar mot tillgången uppstår det utan tvekan en fördyring både beträffande arbetskraften och beträffande materialet. Det kan vi anföra flera bevis på från de senare åren. Jag skulle vilja fråga: Om vi skulle följa herrarnas mening, var skulle vi då ta den ökade arbetskraft ifrån, som med all sannolikhet skulle behövas för att mätta behovet vid de storbyggen som skulle uppstå i och med att tillståndstvånget lättades? Jag tror att man nog får vara litet försiktig på den punkten, ty om man skall öka tillgången på arbetskraft inom denna sektor får man ta den arbetskraften från andra områden av näringslivet, och för att kunna göra detta måste man höja betalningen till denna arbetskraft på ett sätt som inte kommer att förbilliga byggenskapen i dess helhet.

Jag har i stället den uppfattningen, att om man skall öka byggenskapen, såsom det här pläderats för, bör man göra det i former som i varje fall inte inskränker på egnahemsbyggandet. Vi kommer inte ifrån att egnahemsbyggandet tidigare har varit i en vågdal. Den prisstegring som vi hade under åren 1950 och 1951 gjorde att egnahemsbyggandet då sjönk tillbaka rätt avsevärt, men därtill kommer också att vi vid den tiden lämnade egnahemmen en subvention som var lägre än vad som svarade mot tillägglånen till flerfamiljshusen. Från att ha varit uppe i cirka 13 600 åren 1949 och 1950 sjönk antalet egnahemsbelånade fastigheter ned mot 8 000 under åren 1951 och 1952. Nu har man beräknat att man under detta år skall kunna komma upp igen i ett egna-

hemsbyggande på 13 000 à 14 000 lägenheter, och jag skulle tro att siffran så småningom kommer att bli väsentligt större.

Det skall bli intressant den dagen vi presenteras detta ökade egnahemsbygge och får se om man från herr Hjalmarsons och hans partis sida är villig att betala de ökade anslag som den gången blir nödvändiga.

Hela den sektor av bostadsproduktionen som omfattar såväl egnahemsbyggandet som förbättringslåneverksamheten skulle komma i farozonen om vi skulle följa den reservation som är betecknad med nr 5 och som de herrar jag nämnde har talat om. Vi behöver än så länge åtminstone denna fria sektor för egnahemmen för att kunna dels eliminera det handikap som denna byggenskap tidigare har haft och dels ge landsbygden och de mindre tätorterna den återhämtning som de rättvisligen bör få.

När det gäller egnahemsbyggandet i övrigt borde man ju vara tacksam för den välvilja beträffande avskrivningarna av den räntefria stående delen som reservanterna säger sig hysa. Inom den meningsriktning jag företräder skulle vi ju inte ha någonting emot att kunna medge ytterligare lättnader för egnahemsbyggandet och samtidigt kunna reducera förmånerna för flerfamiljshusen, vilket ju herrarna tydligen har varit inne på, men jag tror inte att en sådan politik är praktiskt genomförbar.

I denna reservation, som jag här nämnde, menar man att detta räntefria stående lån skall anses vara avskrivet i och med att det lämnas ut. Jag är emellertid litet betänksam mot en så generös regel så länge vi inte har behovsprövning för egnahemslånen. Huruvida sådan skall införas vill jag inte ta upp, men i varje fall, så länge vi lämnar dessa räntefria stående delar av lån till folk med mycket goda inkomster, är jag litet frågande inför att man därut-

över skulle ge dem dessa 8 000 kronor till skänks.

En reform, som kanske i stället skulle kunna sägas vara berättigad i fråga om egnahemssubventioner, är att man ger ökat stöd åt de lägre inkomsttagarna, som nu ofta anses icke ha ekonomiska förutsättningar att föra i land ett egnahemsbygge. Kunde man komma fram till en gradering på den punkten skulle jag för min del se detta som ett plus för egnahemsbyggandet.

Det är också med ett visst intresse man tar del av den reservation, som har nummer 12. Där föreslås en utökning av bostadsrabatterna till familjer i äldre lägenheter. I denna fråga har herrar reservanter gjort en helomvändning sedan år 1948. Då förelåg från samma håll en reservation, där man sade, att bostadsrabatterna endast borde utgå till familjer i nybyggda eller ombyggda fastigheter. Det hänvisades den gången till det ekonomiska läget, som inte ansågs medgiva att dessa bostadsrabatter utsträcktes så långt, att de omfattade vilka hus som helst.

När man nu har gått ifrån denna tidigare inställning och här tydligen förtagit en helomsvängning, skulle jag vilja fråga: Anser man det ekonomiska läget nu vara så pass stabilt, att man vågar sig på denna utökning? Jag har för egen del den uppfattningen, att om detta förslag skulle genomföras i praktiken komme det att kosta avsevärt mer än de 8 miljoner kronor, som reservanterna har räknat med. Jag skulle tro att, om man vill att detta förslag skall få en praktisk nytta, måste man kanske också sänka standardkraven beträffande de äldre husen. Utskottet skriver i alla fall, att det anser att denna fråga bör ägnas en särskild uppmärksamhet, och därmed har utskottet också givit till känna en klart positiv linje. Jag har emellertid den uppfattningen att utskottet menat, att man först bör pröva den uppmjukning, som gjordes förra året i och med att det medgavs att byggnader, fär-

Främjande av bostadsförsörjningen.

digställda eller ombyggda efter år 1941, fick komma i åtnjutande av dessa bostadsrabatter.

Här har sagts, och det med all rätt, att en viktig väg till förbilligande av byggheten ligger i en ökad rationalisering. Det är alldeles riktigt. En ökad rationalisering, en bättre projektering och andra åtgärder i samma syfte är utan tvekan ägnade att förbilliga byggheten. Även reservanterna säger klart ut detta, men där motsäger de sig igen, då de på samma gång motsätter sig det anslag, som skall utgå till maskinlånafonden. Man kommer igen med den gamla anvisningen att industrilånafonden kan användas i stället. Detta är icke något hållbart resonemang, ty om industrilånafonden inte behövs för det ändamål den skall vara till, skulle jag för min del gärna se ett förslag om dess borttagande. Det är ju ingen mening i att ha en fond, som tydligen inte behövs för sitt eget ändamål, och den räcker inte både för detta ändamål och för det nya ändamålet.

Denna maskinlånafond är relativt ny, men den har rönt en ganska stor efterfrågan, så vi är nog på det klara med att det har en mycket stor betydelse, om vi kan lämna byggföretagare möjligheter att skaffa sig de dyrbara maskiner det här är fråga om. I vårt land är vi i stor utsträckning i avsaknad av dessa rationaliseringsmöjligheter. I utlandet däremot förekommer maskinellt byggnadsarbete i mycket större utsträckning än hos oss. I den mån vi kan ersätta manuellt arbete med maskinellt går vi enligt min mening säkert på en bred väg till förbilligande av byggnadskostnaderna. Det är detta som ställer motståndet mot maskinlånafonden i en så egendomlig dager.

Det är en speciell fråga, som har tagits upp i samband med denna bostadsproposition, men den frågan har tyvärr inte tillräckligt beaktats vare sig av utskottet eller av reservanterna. Det är det krav, som framställdes i motionen nr 389

Främjande av bostadsförsörjningen.

i denna kammare och som går ut på att det också borde finnas möjlighet till lån för mer än ett bostadshus på en och samma fastighet. Bakom detta krav ligger en tanke, som har förts fram av en, åtminstone såvitt jag vet, enhällig utredning. Det är framför allt vissa kategorier på landsbygden, som skulle ha stor nytta av om en sådan möjlighet hade kunnat beredas. Jag hoppas för min del att det så småningom skall kunna presenteras en proposition även i denna fråga.

Vi är nog alla ense om att en avskrivning av de provisoriska tillägsslånen bör ske så fort det finns möjlighet därtill. Men jag tillåter mig att ha en annan mening än reservanternas då det gäller borttagandet av de ortsdifferentierade tillägsslånen. Genom dessa lån sker det en kompensation för de högre byggnadskostnaderna i mera avlägsna delar av landet. Tar vi bort dessa tillägsslån, kommer åtminstone för närvarande byggnadskostnaderna framför allt för Norrlands befolkning att bli väsentligt högre. Man har ju i stället velat få till stånd en extra subventionsgrupp just för Norrland på grund av att det är så dyrt att bygga där. Men det är inte bara i Norrland, utan även inom stora delar av den övriga landsbygden som de långa transporterna medverkar till en fördyring av bygghusen.

Ett borttagande av de ortsdifferentierade tillägsslånen skulle sålunda hårdast drabba bygghusen på landsbygden, och den skulle bli minst kännbar för Stockholm, kan man säga, då det ju där inte förekommer några sådana tillägsslån. De ortsdifferentierade tillägsslånen innebär egentligen en dyrortsgruppering, som är byggd på klart påvisbara faktorer men som är en omvänd dyrortsgruppering i förhållande till den som vi annars brukar här diskutera. Det kanske är detta som gör att man nu gärna ser att den försvinner. Hade det varit på det sättet, att de ortsdifferentierade tillägsslånen hade gyn-

nat Stockholm och varit minst betydelsefulla på landsbygden, är det inte så säkert att man i den reservation, som har avgivits från höger- och folkparti-håll, hade föreslagit deras borttagande. Detta står i varje fall i klart motsatsförhållande till den ändring av dyrortsgrupperingen som för någon tid sedan diskuterades i denna församling. Nej, så länge inte det skett en utjämning mellan byggnadskostnaderna i de stora tätorterna samt på landsbygden och i de mindre tätorterna där, bör inte de ortsdifferentierade tillägsslånen borttagas. Ett avskaffande av dem bör endast ske successivt, allteftersom det kan genomföras en utjämning av byggnadskostnaderna.

Det ligger också en klar motsägelser däri, att man å ena sidan påstår sig vilja stödja bebyggelsen på landsbygden men å andra sidan önskar ta bort de differentierade tillägsslånen, som utgör en klar favör för landsbygden och som behövs för att bebyggelsen där skall kunna konkurrera med storstadsbebyggelsen.

Herr talman! Det är möjligt att många detaljer i vår bostadspolitik kan behöva omprövas, men det förslag, som i dag föreligger från reservanternas sida, skulle omskapa hela bostadspolitiken på ett sätt som gör att man blir mycket betänksam. Det är därför som jag inte tvekar att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga två saker till herr Hansson i Skegrie. Inom 1951 års bostadsutredning var man fullkomligt ense om att när det gäller familjebostadsbidraget borde tidsgränsen beträffande lägenheternas färdigställande borttagas, ty denna gräns medför uppenbara orättvisor. Jag vill ta följande exempel. På en verkstad arbetar två män, som har samma inkomst. Den ene lyckas få en lägenhet för sig och sin familj — han har hustru och två barn — i ett hus som är byggt 1943, och han

erhåller familjebostadsbidrag. Den andre har inte turen att komma in i ett hus som är byggt efter 1940, men han får dock en lika bra lägenhet som kamraten. Han har hustru och sex barn, men han får inte familjebostadsbidrag, trots att familjen har mycket större behov därav än den andra familjen. Är detta rättvist?

Vidare talade herr Hansson om de ortsdifferentierade tilläggslånen, som skulle vara till så stor fördel för landsbygden. Men herr Hansson vet väl, att ortsdifferentierade tilläggs lån endast lämnas beträffande flerfamiljshus, och det byggs säkert inte något större antal flerfamiljshus på den rena landsbygden. Vad man där bygger är framför allt egnahem, och beträffande dem förekommer över huvud taget inte någon differentiering av subventionerna.

Herr HANSSON i Skegrie (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det förekommer visst, herr Cassel, flerfamiljshus på landsbygden. När man talar om landsbygden tänker man ju inte bara på den egentliga landsbygden, utan även på mindre tätorter såsom municipalsamhällen, köpingar och andra. Herr Cassel har nog själv observerat att det bygges flerfamiljshus även i dessa mindre tätorter.

Då det gäller borttagandet av tidsbegränsningen för bostadsrabatterna har ju utskottet, såsom jag också framhöll, en positiv inställning. Men man vill först pröva, vart de leder med den uppmjukning som beslöts i fjol. Jag sade vid det tillfället, att jag hoppades att man skulle kunna gå längre, men att det nog skulle komma att medföra avsevärda kostnadsökningar, så man nog finge lov att sänka standardkraven för att få med en del av de gamla bostäderna. I princip delar jag emellertid utskottets mening på denna punkt.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet, därför att jag tycker att denna debatt

Främjande av bostadsförsörjningen.

inte skall avslutas utan att något av det som onekligen bringats till klarhet här i dag skall slås fast, till gagn, tror jag, för den politiska debatten under de närmaste fyra månaderna och till hämmande av den hittills mycket ohämmade och osakliga propaganda man på socialdemokratiskt håll har fört under de senaste månaderna, en propaganda som i dag klart och tydligt har avslöjats.

Innan jag kommer in på detta, skulle jag vilja säga några ord till herr Hjalmarson. Han vet lika väl som kammarens ledamöter i övrigt, att folkpartiets huvudtankegång är, att skattebetalarna varje år skall betala den faktiska kostnad, som det allmänna har för hyresstödet, alltså vad som motsvarar den fördel som hyresgäster och andra som bor i de ifrågavarande bostäderna varje år har, inte mer och inte mindre. Det klargjorde både herr Gustafsson i Skellefteå och herr Wedén. Men detta hindrade inte att herr Hjalmarson gick förbi argumenteringen. Jag förstår att han gjorde så. Det var klokt av honom. Bättre fly än illa fäkta, bättre låtsa att ingenting har invänts än att försöka underbygga sitt uttalande!

Herr Hjalmarson säger, att folkpartiet kritiserar regeringen för att den vill *betala* de stora subventionerna. Nej, herr Hjalmarson, det gör vi inte. Vi vill betala varje år vad dessa hyresbidrag kostar. Vi kritiserar regeringen för att den av skattebetalarna *på en gång* vill ta ut vad dessa subventioner kostar *under många år fram i tiden*. Det är en helt annan sak. Detta inser naturligtvis herr Hjalmarson mycket väl, men vi känner ju till från tidigare tillfällen, att herr Hjalmarson hypnotiseras av möjligheten att göra vad han tror vara ett bon mot i stället för att hålla sig närmare den prosaiska verkligheten.

Skillnaden mellan högerns ståndpunkt och folkpartiets är en helt annan. Vi vill att staten skall betala vad vi

Främjande av bostadsförsörjningen.

med sjunkande byggkostnader hoppas skall fortsätta att vara sjunkande bostadsbidrag, för att man på så sätt skall kunna undgå en höjning av hyresnivån. Men högern föredrar, herr talman, att vägra att betala. Den hoppas i stället på underverket, att byggnadskostnaderna inte endast skall sjunka i den hastiga takt vi andra räknar med utan plötsligt dessutom skall ramla ner ett jättesteg, motsvarande ungefär 10—15 procent av hela hyreskostnaden. Denna högers benägenhet att lita på underverk och att, om underverket inte inträffar, acceptera mycket stora hyreshöjningar är den verkliga skillnaden mellan högers bostadspolitik och vår — i detta avseende.

Jag vill i polemik mot herr Hjalmarson till sist understryka att subventionsbeloppen, som herr Wedén påpekat, under två år minskats med en tredjedel. Kan man fortsätta i den takt och kompensera subventionernas minskning med sjunkande byggkostnader, har man all anledning att vara tillfredsställd. Att sikta på en sådan lösning är nog en politik, som både är klokare och bättre står i överensstämmelse med konservativa traditioner än att hoppas på underverk.

Att hyressplittringen som en följd av högers politik skulle skapa särskilda svårigheter för den enskilda byggnadsverksamheten är ju också en uppenbar sak, som såvitt jag har hört ingen heller under debatten här i dag har gjort något allvarligt försök att komma ifrån.

Jag övergår, herr talman, till att något belysa vad socialministern nyss anför. Jag anser det högst behövt, ty det förhåller sig ju så, att vederbörande statsråd, vilket är ganska naturligt, går upp efter det att partiernas huvudtalare från utskottet har framträtt. Då får dessa sedan endast några få minuter på sig för att replikera statsrådet. Det är därför ganska lämpligt, att det efteråt kommer någon talare från oppositionen, som inte hindras av det förhållan-

det, att han endast har några minuter till sitt förfogande medan statsrådet får obegränsad tid för repliker. Jag hoppas därför, herr talman, att den tomhet som gapar på regeringsbänken, inte skall vara uttryck för att man inom regeringen har en sådan egendomlig uppfattning om fair play att man menar att man, när man haft denna debatt, inom vilken oppositionens talesmän endast haft några korta minuter på sig för att replikera medan regeringen haft alla fördelar, skall dra sig tillbaka från den fortsatta debatten. Vi får se, i vad mån mina optimistiska förhoppningar om att detta icke är uppfattningen på regeringsbänken kommer att bli infriade.

Herr Sträng förklarade, att det inte var sämre nu med avseende på bostadsförsörjningens område än på 1920- och 1930-talen. Det var i polemiken mot herr Cassel, och det var det blygsammaste jag någonsin hört från herr Sträng, som väl annars saknar naturliga förutsättningar för att uppträda med exceptionell blygsamhet. Att efter de utomordentliga ekonomiska framsteg, som under flera årtionden gjorts här i landet, stå upp och försvara sig mot kritik med att säga, att det i alla fall inte är sämre än det var på 1920- och 1930-talen är en ganska avslöjande argumentering.

Bostadsproduktionen har ingalunda hållit takten med den snabba utveckling, som skett inom industrien i övrigt, inom jordbruket och inom andra näringsgrenar och inte heller med utvecklingen av bostadsbehovet. Det måste väl ändå konstateras som ett mycket otillfredsställande resultat av regeringens politik. Huvudförklaringen till detta tror jag måste sökas i det förhållandet, att regeringens politik inte har tillräckligt befrämjat det enskilda sparandet. Jag förbiser naturligtvis inte att världskriget medförde en del svårigheter, som gjort sig märkbara åtskilliga år efteråt.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Herr talman! Herr Wedén tog med rätta och i den demokratiska upplysningens intresse upp några beskyllningar mot folkpartiet och vantolkningar av dess ståndpunkter, som förekommit i den socialdemokratiska pressen och propagandan. Herr Wedén ställde tre frågor till herr Sträng. Två av dem föredrog herr Sträng, såvitt jag kunde höra, att inte besvara. Den han gick något närmare in på var frågan om han kunde dokumentera, att folkpartiet förordade att staten skulle återkräva redan beviljade lån tidigare än regeringen har velat, vilket skulle medföra en hyreshöjning.

Jag vill här först precisera, att subventionen för varje år är den det året åtnjutna ränte- och amorteringsfriheten. Det är därför fullständigt grundlöst att i diskussionen blanda in något tal om återkrävande av redan beviljade subventioner. Det är fullständigt sanningslöst tal, som man fört på socialdemokratiskt håll. Herr Sträng försvare sig med att säga, att folkpartiet väl i alla fall vill låna pengar till subventionerna. Det vill vi inte. Vi vill att skattebetalarna varje år skall betala det belopp, som är *det faktiska hyresstödet*. Herr Sträng säger, att det blir väl i alla fall nödvändigt låna kapitalbeloppen, och det skulle ganska snart kunna leda till astronomiska belopp. Jag ber kammarens ledamöter observera något som herr Wedén påpekade, nämligen att herr Sträng i vissa sammanhang, när det gäller att sänka byggnadskostnaderna och därefter steg för steg avveckla bidragen, är relativt optimistisk men att han i detta sammanhang argumenterar på ett helt annat plan; nu är han pessimistisk, och det förefaller som om han räknar med att de nuvarande byggnadskostnaderna skulle räcka i evighet eller i varje fall i mycket lång tid. Herr Sträng är något slags janusfigur, som när det passar visar upp en optimistisk nuna men i nästa ögonblick visar ett pessimistiskt

12 — Andra kammarens protokoll 1954. Nr 20.

ansikte, allteftersom det passar ihop med hans argumentering.

Någon andens lättmatros är socialministern inte. Jag skulle snarare vilja karakterisera honom så, att han tror sig vara en andens kraftatlet — dock utan att vara det. I varje fall inte så att han — som han tror — kan svinga sig från det ena planet till det andra efter behag. Blir han fångad på det ena svingar han sig över till det andra, och blir han fångad där svingar han sig tillbaka till det första. Det överstiger herr Strängs krafter att åstadkomma en sådan ekvilibristik så att den blir övertygande.

Om jag får konkretisera detta kan jag göra det tankeexperimentet att det går — som jag hoppas och tror — att väsentligt sänka byggnadskostnaderna under de närmaste åren. Det kan tänkas att det går att sänka dem i samma takt som skett under de senaste två åren. Då behövs det, herr talman, en mycket liten kalkyl för att visa, att den årliga belastningen på skattebetalarna av tilläggslånen — med folkpartiets principiella riktlinjer — ingalunda kommer att uppnå några mycket våldsamma belopp.

Herr Sträng var dock mycket förvånad över att det kunde komma i fråga att låta pengar till bostäder. Jag får här lov att påpeka en sak, nämligen att bostäder alltid måste finansieras med sparande. Om man bygger bostäder och dessa kostar så och så många hundra miljoner kronor, då måste detta finansieras med sparmedel. Det gäller här i vilken utsträckning man skall finansiera bostadsbyggandet med ett statligt tvångssparande — genom att staten tvingar skattebetalarna att betala något hundratal miljoner kronor mer än den faktiska årliga kostnaden av subventionerna. Frågan är, herr talman, *hur mycket tvångssparande den svenska staten skall pressa ut av skattebetalarna*. Här säger regeringen att dess uppfattning är den enda riktiga

Främjande av bostadsförsörjningen.

och detta trots att — som jag strax skall visa — regeringen under de senaste åren har haft fyra eller fem olika ståndpunkter.

Får jag här peka på en sak, som tydligen finansminister Sköld inte var medveten om. Vid byggandet av fängelser, sjukhus, skolor och en del andra institutioner — det kan gälla även vissa försvarsbyggnader — avskriver staten icke hela beloppet på en gång, d. v. s. finansierar kapitalutgiften. Man tillämpar i stället den principen, att man gör en grundavskrivning, i vissa fall med 25 procent, i andra fall med 50 procent. Sedan gör man en årlig avsättning till värdeminskningskontot, här beräknat efter 1,25 procent per år. Socialministern tycker inte att det är något konstigt att man lånar t. ex. till fängelser. Men att det lånas till bostäder, det är tydligen väldigt konstigt. Jag undrar om inte de flesta människor, som har ett av det högre statliga bokföringsmysteriet oförvillat förstånd, snarare tycker att det vore naturligare att man lånar till bostäder i stället för till dessa offentliga inrättningar. Vi är allesammans överens om att det vad dem beträffar i viss utsträckning kan vara berättigat med lånefinansiering.

Herr talman! Finansministern gjorde gällande att man sedan 1938 haft den principen, att icke räntabla kapitalinvesteringar skall avskrivas genast. Utskottsmajoriteten säger samma sak. Men, herr talman, detta är ju inte riktigt. Detta tillhör det mera överraskande jag varit med om, och jag har dock suttit här i riksdagen i sjuåttio år. Det finns ju vissa principer, och jag har nyss hänvisat till dem rörande behandlingen av en del icke räntabla investeringar — fängelser, sjukhus o. s. v. Kan man tala om dessa investeringar som räntabla? De avskrivs ju inte genast helt och hållet. När finansministern — måhända på grund av motsvarande kritik i första kammaren — fann sig böra överväga om han ändå inte borde svara

något, då blev det ingenting annat än detta: Ja, här är det fråga om vissa fastigheter, men de är *statens fastigheter*, och då kan inte denna princip gälla. — Detta var en märkvärdig distinktion. Om det är fråga om kapitalinvesteringarna är räntabla eller icke, om det gäller statens förmögenhetsställning, då är det ju såvitt jag förstår av föga betydelse om staten är den juridiska ägaren eller inte. Frågan är om investeringen är räntabel för staten eller icke. Då vill jag slå fast, att det icke är någon princip i den svenska statsförvaltningen att man omedelbart skall avskriva hela den kapitalinvestering som inte är räntabel. Det är också någonting ganska uppseendeväckande, att landets finansminister först kan påstå detta i första kammaren och sedan, när detta påtalats, kan i alla fall stå och upprepa det i andra kammaren för att därmed finna stöd för sin politik att av skattebetalarna ta ut detta tvångssparande som den hundraprocentiga avskrivningen ju innebär.

Får jag emellertid påpeka — och nu kommer jag till alla dessa glidningar i statens, bl. a. herr Skölds, politik — att herr Sköld inte tillämpar sin egen princip. För det första har han funnit dessa 80 miljoner av äldre tilläggslån som nu görs ränte- och amorteringspliktiga. De 80 miljonerna är ju så att säga ett av skattebetalarna tidigare inbetalat belopp som staten har sparat. De utgör alltså en fond som finansministern använder i år. Detta är det första avsteget från den princip som finansministern med sådan emfas har dekreterat.

För det andra är, som herr Gustafsson i Skellefteå klargjorde, avskrivningen, när det gäller tertiärlånefonden, icke så stor, att den täcker såväl egnahemslånen till 100 procent, vilket borde ske enligt vad herr Sköld har erkänt, som även den av regeringen krävda 25-procentiga avskrivningen på tertiärlånen. Det blir en lucka på ett

ganska stort belopp, många tiotal miljoner kronor. Även där går alltså finansministern ifrån sin princip. — Dessutom, herr talman, tillämpade vi för några år sedan ingalunda den principen, att tillägsslånen genast skulle avskrivas med 100 procent.

Om jag alltså jämför finansministerns talesätt med vad han faktiskt gör och har gjort i föl och tidigare, finner jag jag fyra eller fem skilda ståndpunkter till detta problem, som icke är en bokföringsfråga, utan en fråga om hur mycket pengar staten skall ta ut av skattebetalarna varje år. Jag kan, herr talman, inte finna någon enhetlighet eller någon tillstymmelse till princip i dessa kastningar från det ena tillvägagångssättet till det andra med betydande konsekvenser för budgeten varje år. Det finns tydligen ingen annan motivering för vad som skall göras ett visst år än att finansministern och regeringen önskar att det just detta år skall tas ut så och så mycket — allt annat är fel.

När dessa ting diskuterades i föl, använde herr Sköld ett mycket hårt ord. Han kallade den av oss företrädde politiken för taskspeleri. Det av finansministern använda tillvägagångssättet, då han handlar än si och än så men ständigt påpekar, att det han föreslår är det enda riktiga och svarar mot någon helig princip, som inte finns, det är taskspeleri. Det är hårda ord, herr talman, men de är berättigade. Herr Sköld har sig själv att skylla, om det är nödvändigt att använda så hårda ord för att karakterisera den taktik som här används.

Finansministern säger att man måste skydda statens förmögenhetsställning. Jag har redan påpekat att det är ett egendomligt tillvägagångssätt att avskriva fängelserna med ett visst antal procent och betrakta resten som ett räntabelt förmögenhetsvärde. Det går inte att hävda att vi konsekvent tar sikte på statens förmögenhetsställning,

Främjande av bostadsförsörjningen.

även om vi gör det i vissa sammanhang.

Jag kan ta upp en fråga som är av stor betydelse och som debatterades för några veckor sedan, nämligen en aktieinvestering i Norrbottens järnverk på ungefär 300 miljoner kronor. Man hade från offentligt håll begärt att en väsentlig del av det beloppet skulle avskrivas, men det ville regeringen inte göra. Aktierna i Norrbottens järnverk uppförs fortfarande i statens räkenskaper till ungefär 300 miljoner kronor. Menar regeringen att detta är förmögenhetsvärdet som kan beräknas bli förräntat? Om inte, är det ännu ett exempel bland många andra på att staten icke använder avskrivningsprinciper som skyddar statens förmögenhetsställning.

Herr talman! Herr Sträng kunde och ville inte påvisa något exempel på att folkpartiet föreslagit en ordning som skulle bli sämre för egnahemsägarna. De beskyllningar i den riktningen som kommit från socialdemokratiskt håll kan man icke vidhålla här i kammaren där de kan bli bemötta.

Det har påståtts i olika sammanhang att vi inte vill täcka subventionskostnaderna. Jag har redan bemött detta: vi vill täcka de faktiska subventionskostnaderna, men inte mer. Jag hänvisar därvidlag liksom föregående talare till den enhälliga utredning som föreslagit övergång till ett sådant årligt bidragssystem.

Nu har herr Persson i Växjö försökt säga, att kommittén inte tagit ställning till avskrivningsfrågan. Men om man ger ett årligt löpande bidrag och tänker sig möjligheten av ett kreditgarantisystem, är det väl ändå ingen människa som menar att den kommittén hade i tankarna, att vi dels skall ge ett löpande bidrag och dels skall avsätta ett belopp som är lika stort som hela kreditgarantibeloppet. Det vore verkligen något av det tokigaste jag har hört, om det var detta man syftade på. Nej, ett system med löpande bidrag

Främjande av bostadsförsörjningen.

kommer till sin grundtanke mycket nära vad vi har föreslagit.

Jag är ledsen att hans excellens statsministern inte har fått höra vad jag sagt tidigare. Den sena timmen gör det omöjligt för mig att upprepa det.

Jag vill emellertid nu passa på att rikta en uppmaning till statsministern. Vi har här under denna debatt, som statsministern kommer att se i protokollet, klargjort att en hel rad beskyllningar, som i den socialdemokratiska propagandan, även den rena officiella partipropagandan, riktats mot folkpartiet, är ogrundade, att man icke velat och vågat här vidhålla dem. I överensstämmelse med statsministerns tillvägagångssätt för några år sedan vill jag hemställa till statsministern att omedelbart sörja för nya, korrigerade upplagor av dessa socialdemokratiska propagandaskrifter, så att de står i överensstämmelse med de ståndpunkter som här i dag har deklarerats och som man icke här har kunnat på något sätt motsäga eller motbevisa. Med tanke på att statsministern rönt ett omedelbart tillmötesgående från min sida, att jag gjorde på det sätt som han önskade, utgår jag från att statsministern kommer att lika välvilligt sörja för makulering av dessa skrifter och föranstalta om nya, riktiga upplagor. Det kan ju stå »andra reviderade upplagan» på skrifterna, såvida det inte är bättre att skriva »andra, grundligt omarbetade upplagan».

Herr talman! Jag skall sluta med detta. Vad saken gäller har jag redan sagt. Det är om man skall nöja sig med att ta ut vad hyresstödet kostar varje år eller om man skall gå långt därutöver. Finansminister Sköld sade, att man skulle lägga märke till att det handlar om skattebetalarnas pengar. Det var bra sagt, herr talman, det är just det det gör. Det är därför man inte av skattebetalarna skall ta ut ett tvångssparande, som är än så stort och än så stort, än på ett tredje sätt och än på ett fjärde sätt, ett tvångssparande

som inte har någon bestämd relation till byggnadsverksamhetens kapitalbehov eller till omfattningen av det hyresstöd som ges, ett tvångssparande vars enda princip tycks vara att regeringen i år önskar att det skall vara så och så stort, sedan får skattebetalarna vara så snälla och betala. Det är på det sättet man *inte* skall göra när man förvaltar skattebetalarnas pengar.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Min ärade vän herr Ohlin får inte bli ledsen på mig om jag efter det anförande han här har hållit måste säga honom, att jag tycker det är skönt att veta att han bara är professor i nationalekonomi och inte ledare för ett privat företag med börsnoterade aktier. Jag skulle i varje fall inte vilja ha aktier i det företaget.

Vad är det vi diskuterar? Är det orimligt att omedelbart avskryva åtminstone 75 procent av rena kapitalunderstöd? Är det orimligt att årligen avskryva åtminstone 25 procent av utpräglade topprisker? Vem tycker att det är en för stor säkerhetsmarginal? Vem skulle i sin egen privata verksamhet vilja opponera mot en sådan avskrivningspolitik? Utskottet är på denna punkt försvarare av vederhäftiga ekonomiska principer. Att hävda dessa principer i den statliga förvaltningen ligger i allas vårt intresse. Det sker för att vi skall söka undvika förluster, som skulle drabba skattebetalarna. Denna politik, herr Ohlin, är så långt ifrån till skada för spararna att den tvärtom enligt mitt förmenande är ett villkor för att spararna skall kunna hysa förtroende för framtiden.

Herr Ohlin frågade mig om jag tror på underverk. Kommer herr Ohlin ihåg sagan om Aladdins underbara lampa? Man gned på lampan, den mäktiga anden visade sig och de härligaste anrättningar dukades upp för en. Det är en sådan Aladdins lampa som folkpartiet tar fram minst en gång om året. I förrgår kallades den konjunkturskatt, i går

kallades den spannmålsodlarnas inkomster och nu kallas den nya avskrivningsregler i bostadspolitiken. Man gnider på lampan, och vips trollas det fram sänkta skatter, ökat sparande, och det blir en lust att leva för oss alla. Berättelsen om Aladdins underbara lampa är emellertid, herr Ohlin, en saga som man berättar för barn när de skall gå och lägga sig. Här i andra kammaren tror vi dock inte längre på sagor.

Herr ÅKERSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av vad som sagts senast av herr Ohlin vill jag först citera vad som skrivits i utlåtandet på s. 24: »Utskottet delar departementschefens uppfattning, att ifrågavarande subventioner till flerfamiljshus i vad det gäller häfter bygga hus om möjligt bör ytterligare minskas. En förutsättning för de hittills vidtagna sänkningarna har varit, att hyrorna i nya hus icke skall behöva sättas högre än i tidigare uppförda hus med full subvention. En minskning av tilläggslånet har alltså gjorts beroende av byggnadskostnadernas utveckling. Någon ändring häri anser utskottet icke böra ifrågakomma.»

Därtill skulle jag vilja lägga ett citat av vad som förekom i fjol i den debatt, som herr Ohlin varit inne på och där jag också hade ett par inlägg. I fjol hade folkpartiet motionerat om att tilläggslånen skulle avskrivas, inte så som skedde och som föreslagits av regeringen med 100 procent, utan med 50 procent. Tertiärlånen skulle inte avskrivas med 25 utan med 12,5 procent. Motionen sändes på remiss — det var fjärde avdelningen som behandlade den — till statskontoret, riksräkenskapsverket och 1950 års budgeträttskommitté. Statskontoret anförde, att vad motionärerna anfört som stöd för det nu ånyo framförda förslaget om jämkning av avskrivningsreglerna enligt statskontorets mening icke kunde motivera ett ändrat ställningstagande. Riksräkenskapsver-

Främjande av bostadsförsörjningen.

ket sade bl. a., att en övergång till den av motionärerna förordade ordningen, enligt vilken avskrivning av oräntabla investeringar skulle bestridas mellan det budgetår, under vilket investeringarna anvisats, och ett eller flera av de därefter följande budgetåren, skulle dessutom medföra, att budgetutjämningsfonden icke längre komme att fortlöpande återspegla alla rubbningar i statens förmögenhetsställning. Även budgeträttskommittén gick på avslag och hänvisade till att vi hade i gång en utredning, som måste föregå en eventuell utredning av frågan om ändring av avskrivningsreglerna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerström har ju inte på något sätt bemött det som jag påvisat rörande att vi inte här har den principen att på privatekonomiskt sätt försvara statens förmögenhetsställning, ty då skulle vi göra hundra procentiga avskrivningar i åtskilliga andra fall.

Till herr Hjalmarson vill jag säga, att han tycks tro, att rätta sättet att sköta allmänna angelägenheter är att komma så nära aktiebolagens affärsprinciper som möjligt. Men, herr Hjalmarson, det är väl ett misstag. Affärsföretagen vill göra goda affärer, men jag trodde att bostadspolitiken inte syftade till att staten skulle göra goda affärer, konsolidera sin ställning genom att få fram ett tvångssparande o. d., utan jag trodde, att syftet var att skapa så goda levnadsförhållanden som möjligt för medborgarna. Den principen måste väl ändå leda till något annat än den bokföringsprincip som användes vid enskilda företags. Tror herr Hjalmarson att ett enskilt företag skulle bokföra fängelser med så och så många procent av byggnadskostnaden, om nu ett enskilt företag kunde ha fängelser, vilket det lyckligtvis inte kan? Det visar ju uppenbarligen att den parallellen går inte.

Sedan vill jag bara konstatera, att högern följer ju inte själv sin egen

Främjande av bostadsförsörjningen.

princip, när man inte skriver av på de här tertiärlånen dels de egnahemslån, som där förekommer, och dels viss del av de egentliga tertiärlånen. Till det kan endast läggas, att högern ju för två år sedan hade ett betraktelsesätt som var detsamma som det vi använder inom folkpartiet och som ju vi lugnt kan säga står i mycket nära släktskap med det vi företräder i dag, medan däremot högern har ett helt annat.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skulle inte gärna vilja ens med en minut förlänga denna i och för sig tillräckligt långa debatt, men protokollet kommer ju i framtiden att lämna vittnesbörd om att jag lyssnade till den senare delen av herr Ohlins anförande, som ju innehöll uppmaningar eller utmaningar eller vad vi vill kalla det till mig i sådan form, att det skulle se ganska underligt ut, om jag skulle ha stillatigande lyssnat på dem.

Jag vill för det första säga att trots att jag lyssnat på största delen av dagens debatt i bostadsfrågan, har jag icke funnit att här framkommit något som skulle rubba tilliten till de uppgifter om folkpartiets bostadspolitik, som spritts ifrån det socialdemokratiska partiet. Har det framkommit sådana uppgifter i herr Ohlins anförande, skall jag med stort intresse läsa det anförandet i protokollet.

För det andra vill jag säga att herr Ohlin verkar mycket moraliskt tillfredsställd med sig själv, för att han i en föregående valrörelse rättat uppenbart lögnaktiga uppgifter, spridda av folkpartiet i dess valfilm. Menar verkligen herr Ohlin, att det skulle vara något att brösta sig över, om här lämnas uppgifter om subventioner och tröskelproblem, som lätt kan bevisas vara felaktiga från början till slut? Skulle herr Ohlin verkligen vilja fortsätta en sådan valrörelse? Det var väl intet annat

att göra. Misstag kan vi råka ut för alla, men jag häpnar verkligen över att herr Ohlin har panna att åberopa detta misstag nu som en bakgrund till en moralisk förhåvelse.

För det tredje vill jag säga att vi har ansvar inför skattebetalarna. Det är riktigt. Det är skattebetalarnas pengar vi rör oss med, och ansvaret inför skattebetalarna gör, att man skall ha sunda budgetprinciper. Man skall inte låna pengar för att dela ut vinster som inte finns i ett företag, och man skall inte heller låna pengar till en skattesänkning.

Vi har för det fjärde det ansvaret inför kommande skattebetalare som finansministern nyss vittnade om, när han sade: Det är vår generation som beslutar att ta dessa risker, som beslutar dessa utgifter. Regeringspartierna anser och tydligen också högern, att vår generation också skall ta ansvaret för dem. Herr Ohlin torde vara ensam som ansvarig partiledare för den uppfattningen, att detta ansvar skall vältras över på kommande generationer.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Alltså: i den socialdemokratiska propagandaskriften tillskriver man folkpartiet att vilja ha »icke som högern omedelbara kraftiga hyreshöjningar utan höjningar i etapper». Detta säger man tydligt. Sedan menar man att det är därför korrekt att säga, att folkpartiet i detta fall »icke endast spekulerar i höjning av hyror och bostadskostnader, utan att detta parti har tagit definitiv ställning till denna fråga». Herr Wedén har ställt frågor, där han konkretiserat vad som kan ligga bakom dessa beskyllningar. Man har inte kunnat eller vågat vidhålla det sakliga underlag, som skulle varit nödvändigt för dessa beskyllningar. Man har i stället fallit tillbaka på att säga, som statsministern gjorde nu, att folkpartiet vill att här till större del skall lånas. A la bonne heure, jag har diskuterat nog om

detta, men det är dock en annan sak än att komma och påstå detta med hyreshöjningar o. d., och att sprida sådana uppenbart oriktiga och osanna uppgifter som sedan inte kan vidhållas vid diskussionen här i riksdagen. Det är då det är naturligt att begära att rättelse skall ske.

Vi kan alla råka ut för att göra ett misstag, och det har vi gjort i folkpartiet. Jag har ingalunda bröstat mig över att vi rättat ett sådant misstag, men jag tillåter mig, vilket är en naturlig reaktion med tanke på det förfärliga oväsen man förde på socialdemokratiskt håll över den saken, att nu hemställa att statsministern gör sammanledes — och sedan också underlåter att brösta sig över det.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Om det nu förhåller sig som herr Ohlin säger, skall jag gärna medverka till att sprida den uppgift som han här vill att vi skall sprida, nämligen att folkpartiet hellre vill låna pengar till skattesänkning än låta hyresgästerna betala en hyresstegring.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Nej, herr statsminister, inte så att vi vill låna pengar till skattesänkning, men att vi vill att skattebetalarna skall varje år betala så mycket som bostadsstödet kostar, att man skall avstå från att av skattebetalarna ett visst år utkräva kostnaderna för bostadsstödet för många år framåt — och att man genom att avstå från att *nu* kräva ut kostnaderna för dessa *framtida* subventioner skall göra det möjligt att ta ut lägre skatter.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Och följaktligen på kommande generationer av skattebetalare övervältra ansvaret för det beslut vi i dag fattar.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ta upp de stora bostadspolitiska frågor som har givit anledning till så stora meningsskiljaktigheter mellan de olika partierna, utan för att säga några ord om något så ovanligt i detta sammanhang som en motion, framförd av representanter från samtliga de fyra demokratiska partierna.

Denna motion har behandlats av statsutskottet i samband med den stora bostadsfrågan. Det gäller en detalj men enligt min uppfattning en ingalunda oviktig sådan. Det är motionen beträffande anslag och lån till ett hem för seminarister i Göteborg.

Bostadsbristen är kännbar för många; inte minst de studerande i våra större städer får känna på den. De har svårigheter att få rum. Det byggdes för några år sedan ett modernt seminarium för utbildning av kvinnliga folkskollärare i Göteborg, och man har i den trakt, där seminariet ligger, mycket svårt att få bostäder. Hälften av de cirka 500 seminaristerna i Göteborg måste skaffa sig hyrda bostäder. Därför bildade fyra lärarorganisationer tillsammans med rektorerna och inspektörerna vid seminarierna i Göteborg en stiftelse för att uppföra ett hem för seminarister med 80 rum och dessutom med restaurang. Detta är ju ett bra initiativ, men man kan fråga, varför man nu skall blanda in staten i detta — kan man inte klara det själv?

Denna stiftelse har gjort en hel del själv. Man har bland sina egna medlemmar, huvudsakligen lärare, samlat in 60 000 kronor. Man har av Göteborgs stad fått fri tomt, man har av en fond i Göteborg fått över 260 000 kronor, och man har av landsting och kommuner fått över 40 000 kronor. Man har nu omkring 400 000 kronor tillgängliga, men det räcker inte på långt när.

Nu hade man räknat med att få arvsfondsmedel, men det har tyvärr genom en ny praxis inte kunnat låta sig göra.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Det enda man har att tillgå är de tillägsslån som utgår för bostadsfastigheter över huvud taget.

Seminaristerna har en väldigt svår mellanställning. De har ingen möjlighet att få tillgodogöra sig de förmåner som ingår i de studentsociala åtgärderna. Hade det här gällt ett hem för studenter i stället för seminarister, hade detta hem säkerligen fått anslag och lån på cirka en halv miljon kronor.

Nu har i denna motion, väckt av representanter från samtliga demokratiska partier, yrkats på att detta seminaristhem skulle få bara hälften av vad man kunde räkna med att ett studenthem skulle kunna få. Tyvärr har utskottet här sagt nej. Jag skulle gärna velat yrka bifall till motionen, men jag förstår att det är hopplöst att göra det. Jag skall i stället yrka bifall till en reservation som är avgiven vid detta betänkande. Jag kommer att rösta för den, även om jag velat gå längre — det är reservation nr 14.

Utskottet har sagt nej med tanke på konsekvenserna, som man säger. Det befarar nämligen att man från alla städer, där det finns ett seminarium, skall kräva lån och bidrag till seminaristhem. Jag tror att risken för sådana konsekvenser är mycket liten. Det är inte på många ställen det finns frivilliga organisationer som lyckas få tillsammans ungefär en halv miljon kronor. Det gäller ju här ett företag som verkligen är värt uppmuntran. Det är ideellt inriktade människor som driver det. Det är frivilliga, alldeles oavlönade krafter som administrerar det och samlar in pengar. De har lagt ned en oerhörd energi på detta projekt. Man skulle tycka att det är en sak som är värd att uppmuntra.

Samtidigt som jag vädjar till kammarens ledamöter att rösta för denna reservation skulle jag också vilja rikta en vädjan till socialministern att om möjligt ompröva det beslut som är fattat beträffande anslag från allmänna arvsfonden.

Dessa seminarister är i många hänseenden jämställda med de elever, som kommer i åtnjutande av studentsociala åtgärder, och i många hänseenden jämställda med t. ex. socialinstitutens elever. Med den inriktning som lärarutbildningen kommer att få i lärarhögskolorna blir denna likhet ännu mera markant. Jag skulle vilja säga att dessa elever verkligen har ett behov av att få hjälp. För den händelse det skulle bli så, att dessa seminarister i framtiden blir jämställda med studenterna, har man i reservationen uttryckt den förhoppningen, att det förhållandet, att man var så energisk och initiativrik när det gällde detta Guldhedens studiehem i Göteborg, inte skall vara diskriminerande för framtiden, utan att dessa elever också skall kunna få komma i åtnjutande av de förmåner, som då kan komma seminaristerna till godo.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Vid denna sena tidpunkt är det väl meningslöst att ytterligare argumentera för en ståndpunkt, som vi tidigare många gånger framfört i denna kammare. Den motion vi väckt står i nära samklang med arbetarrörelsens efterkrigsprogram och med regeringens numera åsidoställda fyraårsplan, den som förutsatte 60 000 nya lägenheter per år. I stället har man valt begränsningar i tertiärlånen och långivningen, vilket har medfört att, i stället för att det ökade bostadsbyggandet skulle leda till lägre hyror, hyrorna så sakteliga går i höjden, om också inte i den takt, som ett bifall till högers och folkpartiets linje skulle medföra.

Vid denna sena tidpunkt nöjer jag mig med att yrka, att riksdagen i anledning av motionen I:147 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att för det framtida bostadsbyggandet ramen för den statliga låneverksamheten utvidgas så att den medger utrymme för en årlig utbyggnad av 60 000 lägenheter.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Herr Wedén har ställt ett yrkande under punkt XXIX. Jag ber att få förena mig med honom i detta och återtar därför mitt yrkande om bifall till den av herr Sundelin m. fl. avgivna reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner beträffande utskottets hemställan i *punkten I*, nämligen dels på bifall till utskottets nämnda hemställan, dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets förevarande utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Sundelin m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han fann flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde likväl röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 41 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten I gjorda hemställan.

Främjande av bostadsförsörjningen.

Beträffande *punkten II* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin beträffande punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

I fråga om *punkten III* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin beträffande denna punkt avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets ifrågakarande hemställan.

Beträffande *punkten IV* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin i fråga om punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan i punkten.

På därå av herr talmannen framställt proposition biföll kammaren vad utskottet i *punkten V* hemställt.

I avseende å *punkten VI* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna, med 5) a) betecknade reservationen; 3:o) bifall till utskottets förslag med den motivering som föreslagits i den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna, med 5) b) betecknade reservationen; samt 4:o) bifall till det av herr Johansson i Stockholm under överläggningen beträffande förevarande punkt framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Beträffande *punkten VII* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja be-

Främjande av bostadsförsörjningen.

svarad. Herr Birke begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten VII i utskottets förevarande utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bergh m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i ifrågavarande punkt.

I fråga om *punkten VIII* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna med 7) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets nämnda hemställan.

I avseende å *punkten IX* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IX i utskottets förevarande utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Sundelin m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 104 ja och 63 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten IX.

Beträffande *punkten X* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På därå framställd proposition biföll kammaren härefter utskottets i *punkten XI* gjorda hemställan.

I avseende å *punkten XII* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets ifrågavarande hemställan.

På därå av herr talmannen givna propositioner biföll kammaren härefter vad utskottet i *punkterna XIII och XIV* hemställt.

I fråga om *punkten XV* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Beträffande *punkten XVI* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 13) betecknade reservationen; och biföll kammaran utskottets berörda hemställan.

På därå framställda propositioner biföll kammaran härpå vad utskottet i *punkterna XVII och XVIII* hemställt.

I fråga om *punkten XIX* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den av herr Sundelin m. fl. avgivna, med 14) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i *punkten XIX* i utskottets förevarande utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit utskottets berörda hemställan med den motivering, som föreslagits i den av herr Sundelin m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaran bifallit utskottets hemställan.

Främjande av bostadsförsörjningen.

På därå framställda propositioner biföll kammaran härefter vad utskottet i *punkterna XX och XXI* hemställt.

I fråga om *punkten XXII* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande *punkten* avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Sundelin m. fl. beträffande *punkten* avgivna reservationen; och biföll kammaran utskottets hemställan i *punkten*.

Beträffande *punkten XXIII* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande *punkten* avgivna reservationen; och biföll kammaran utskottets hemställan i *punkten*.

I avseende å *punkten XXIV* framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. beträffande *punkten* avgivna reservationen; och biföll kammaran utskottets berörda hemställan.

På därå framställda propositioner biföll kammaran vad utskottet i *punkterna XXV—XXVIII* hemställt.

I fråga om *punkten XXIX* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande *punkten* avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till *punkterna B och D 1*) i motionen II: 384 av herr Ohlin m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Wedén votering, i anledning var-

Främjande av bostadsförsörjningen.

av efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten XXIX i statsutskottets utlåtande nr 123 antager den av herr Bergh m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till punkterna B och D 1 i motionen II: 384 av herr Ohlin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 42 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Bergh m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XXIX i utskottets förevarande utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bergh m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Beträffande punkten XXX gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På därå av herr talmannen framställda propositioner biföll kammaren här efter vad utskottet i *punkterna XXXI—XXXIV* hemställt.

I avseende å *punkten XXXV* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XXXV i utskottets förevarande utlåtande nr 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Sundelin m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

möter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåves 106 ja och 41 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

På därå framställd proposition biföll kammaren härpå vad utskottet i punkten XXXVI hemställt.

Härefter gav herr talmannen i avseende å *punkterna XXXVII—XXXX* propositioner dels på bifall till vad utskottet i dessa punkter hemställt dels ock på bifall till vad utskottet sålunda hemställt med den ändring, som föreslagits i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkterna avgivna reservationen; och biföll kammaren vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Slutligen biföll kammaren på däri given proposition utskottets i *punkten XXXXI* gjorda hemställan.

§ 2.

Anslag till statens priskontrollnämnd.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 121 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till statens priskontrollnämnd jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkterna 94 och 95, s. 162—164 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1954) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1954/55 anvisa dels till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 340 000 kronor och dels till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 360 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande

Anslag till statens priskontrollnämnd.

motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlön m. fl.* (I: 182) och den andra inom andra kammaren av herr *Kollberg m. fl.* (II: 250), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt Kungl. Maj:t att snarast avveckla statens priskontrollnämnd samt att under tionde huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 335 000 kronor och till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 182 och II: 250, för budgetåret 1954/55 under tionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 340 000 kronor;

b) till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 360 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne, Lundgren, Lundström, Skoglund* i Doverstorp, *Ståhl, Wedén, Birke, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 182 och II: 250, för budgetåret 1954/55 under tionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens priskontrollnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 335 000 kronor;

b) till Statens priskontrollnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 90 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr förste vice talmannen *SKOGLUND* (h):

Herr talman! Med hänvisning till den debatt, som fördes när Kungl. Maj:ts proposition nr 120 med förslag till lag

Granskning av statsrådsprotokollen.

om fortsatt giltighet av prisregleringslagen behandlades, ber jag att få yrka bifall till den av herr Sunne m. fl. anförda reservationen.

Herr WARD (s):

Herr talman! Med samma motivering som anfördes av herr förste vice talmannen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs var efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt borgensåtagande för viss skuldförbindelse av Svenska skifferoljeaktiebolaget,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnadsersättning för psykiatriska klinikerna i Lund och Uppsala; och

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 23, angående regleringen för budgetåret 1954/55 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 24, i anledning av väckt motion angående en publikation över riksdagens ledamöter; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 31, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Väg- och flottledsbygg-

nader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 15, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Sedan herr talmannen anmält detta ärende till handläggning, anförde:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Med anledning av den långt framskridna tiden tillåter jag mig att hemställa, att behandlingen av konstitutionsutskottets memorial nr 15 måtte uppskjutas till onsdagens plenum. I samband därmed anhåller jag att herr talmannen måtte ställa proposition på denna min hemställan.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s):

Herr talman! Jag yrkar avslag på det av herr Hammar framställda yrkandet.

Herr talmannen gav nu propositioner dels på bifall till det av herr Hammar framställda yrkandet dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Utskottets i punkten A gjorda anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tilllämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets i punkten B gjorda anmälan, att granskningen ej givit utskottet anledning till anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets i punkten C gjorda omförmälan.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr DAHLEN (fp):

Herr talmannen har funnit att kammaren beklagligtvis önskar att förhandlingarna skall fortsätta, och på den här punkten skall jag inte bli så långvarig, men jag ber att redan nu få tala om, att på senare punkter i konstitutionsutskottets utlåtande har jag tyvärr inte så stor möjlighet att begränsa mig. Det kanske låter egendomligt, men jag anser att kammaren bör ägna en rimlig tid åt frågan om dechargeutlåtandet. Jag lovar att jag inte skall bli långdragen, men någon möjlighet att avstå från debatten på denna punkt kan i varje fall ur oppositionens synpunkt inte förefinnas.

Konstitutionsutskottet har på denna punkt gjort en omförmälan angående utgivandet av Svensk författningssamling. Jag hade inte begärt ordet för att få det först, men av någon anledning har föregående talare önskat att komma senare.

Såsom framgår av konstitutionsutskottets omförmälan har Svensk författningssamling under år 1953 inte utkommit i så god tid som i föreskrifterna härför anges för att de skall kunna beaktas av vederbörande myndigheter. Jag skall inte gå in på några detaljer. Jag skall bara påpeka att konstitutionsutskottet under flera år har uppmärksammat denna fråga. År 1939 yrkades i en reservation av fem ledamöter av konstitutionsutskottet att man skulle påtala saken. År 1940 skrev ett enhälligt utskott, såvitt jag kan se, om samma fråga. År 1941 anmärkte konstitutionsutskottet, år 1948 gjorde utskottet en ny omförmälan, och år 1951 anförde utskottet betänkligheter inför att Svensk författningssamling inte alltid funnits att tillgå när författningarna skulle tillämpas av olika myndigheter.

Någon väsentlig förbättring har inte

Granskning av statsrådsprotokollen.

ägt rum. År 1947 kom, såvitt man kan bedöma, 41 procent av Svensk författningssamling ut så sent, att det inte har funnits någon möjlighet för vederbörande myndigheter att i förväg ta del av författningarna innan de skulle tillämpas. Sex år senare, år 1953, hade det inte skett någon större förändring i detta avseende. Ungefär 37 procent av författningarna kom då ut för sent. Med den kännedom man har om expeditionstiderna har 280 av de 750 författningar, som utgavs 1953, och med rätt stor säkerhet t. o. m. 335, alltså nästan hälften, utkommit så sent att myndigheterna icke kunnat tillgodogöra sig deras innehåll, innan de skulle behandlas.

Det förefaller således, som om konstitutionsutskottets omförmälan på denna punkt vore förtjänt att beaktas.

Det kan tilläggas att de konsultativa statsråden i slutet av förra året till dem det vederbör gjorde ett påpekande om att en förbättring måste åstadkommas. Det är ju mycket tacknämligt att man på detta sätt tagit ett initiativ. För min del tror jag inte att de nya bestämmelser beträffande trycklov och expedieringstider, som nu fastlagts, kommer att vara tillräckliga för att de svenska myndigheter, som skall tillämpa de författningar som utges, skall kunna få dem i tid. Jag vill inte uttala någon bestämd uppfattning på den punkten, men jag tror att mycket stora risker föreligger för detta. Det är emellertid att hoppas, att de konsultativa statsråden, i och med att de tagit upp saken, kommer att för framtiden även granska efterlevnaden av dessa nya bestämmelser.

Vidare anfördes ej. Punkten lades till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Denna kammare har redan tidigare behandlat frågan om be-

Granskning av statsrådsprotokollen.

nådningsrätten och dess utövande. Det skedde i samband med justitieministerns svar till herr Svensson i Ljungkile med anledning av dennes interpellation. Måhända kan man därför inte påräkna ett så allmänt intresse för den del av konstitutionsutskottets memorial nr 15 som behandlar en reservationsanmärkning just i samma ärende. Icke desto mindre vill jag vid detta tillfälle taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för en kort redogörelse för detta av konstitutionsutskottets majoritet avslagna yrkande om en anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Det kan inte vara alldeles ur vägen att än en gång skärskåda vad anmärkningen i själva verket går ut på.

Först vill jag något beröra en sak, som det nästan är en smula genant att ånyo nödgas stryka under: ingen av reservanterna har en annan mening än att nådeinstitutet är en tillgång i vårt lands rättsväsen. Låt mig få låna en icke-reservants ord: »Genom detta» — det är nådeinstitutet han tänker på — »kan Konungen efter fri skönsprövning bevilja nedsättning i eller befrielse från straffverkställighet, där humanitära omständigheter föreligga, till vilka hänsyn icke lämpligen kan tagas i judiciell ordning.» Jag tänker att praktiskt taget alla av reservanterna är beredda att instämma i dessa ord liksom i denne icke-reservants fortsatta uttalande: »Enligt min mening böra alla rimliga utvägar prövas för att stärka nådeinstitutets ställning inför den allmänna opinionen.»

Sådan är vår ståndpunkt, rent principiellt sett. Den utesluter emellertid icke från vår sida en fri granskningsrätt. Nådeinstitutet som sådant kan icke fara illa av och dess vara eller icke vara behöver icke ifrågasättas, om man övar en fri kritik mot själva handhavandet av detsamma. Nåd eller icke nåd är ju i utomordentligt hög grad en fråga om bedömning. Det vore egendomligt, om

icke riksdagen i detta speciella fall hade rätt att underkasta vederbörande och hans ämbetsutövning en fri prövning. Denna rätt till kritik måste föreligga, även om man är aldrig så övertygad om vederbörandes samvetsgrannhet och omsorgsfullhet när det gäller att behandla sina ärenden.

Efter denna mer allmänna deklaration vill jag gå över till själva reservationsanmärkningen. Vad påstår den, vad går den ut på?

Först borde utskottet enligt reservanternas mening ha sagt några ord om att nådemålens handläggning på senare tid tilldragit sig stor uppmärksamhet. Påstående synes mig föga uppseendeväckande. Det är helt enkelt ett faktum. Skulden till denna uppmärksamhet är icke helt och hållet tidningarnas. Vad de sagt är en sak för sig, och vi kan här helt bortse från deras insats när det gäller publiciteten i fråga om nådemålen. Också här i riksdagen har ju nådemålen varit föremål för ett ganska livligt meningsutbyte. Att säga att det uteslutande ligger politiska motiv bakom allt som anförts i denna fråga kan icke vara riktigt. Oberoende av politisk hemvist har man på olika håll tagit upp behandlingen av nådemålen till kritisk granskning. Så ock inom det utskott, vars memorial nu behandlas. Den i form och sak och längd mest betydande föredragningen i fråga om ett enskilt nådemål kom för resten från en ärad medlem av utskottsmajoriteten.

Reservationsanmärkningen säger vidare: »Nådeansökningar förekomma i mycket stor omfattning, och deras handläggning utgör efter allt att döma en mycket väsentlig del av chefens för justitiedepartementet arbetsbörda». Sanningen av detta påstående ligger i så öppen dag att det inte lönar mödan att vederlägga det. Såvitt jag vet har saken heller aldrig bestritts från något håll. Justitieministern har förvisso icke förfarit mindre samvetsgrant än t. ex. högsta domstolen. Då man vet, att en-

Granskning av statsrådsprotokollen.

staka nådemål har kostat högsta domstolen veckor av överväganden, inser man granneligen, huru mycket av personligt arbete som ligger bakom de omkring 1 400 nådemål, som under 1953 passerat justitieministern. Herr Herlitz i första kammaren har angivit antalet mål över huvud taget vid en medelstor rådhusrätt till just denna siffra. Här måste det vara fråga om en arbetsbörda som är utomordentligt betungande, i all synnerhet om man betänker, att departementet och dess ledning med största säkerhet har en mängd andra viktiga uppgifter att fylla. Denna känsla för nådemålens ömtåliga och arbetstidskrävande art har kommit till uttryck inom vida kretsar inom och utom riksdagen.

I samband med konstaterandet av allt detta har reservanterna ej kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på att straff- och processlagstiftningen under de senaste tio åren i hög grad har reformerats. Reformerna har gjort, att domstolarna kunnat tillgodose det behov av att individuella omständigheter blir uppmärksammade som på sin tid motiverade nådeinstitutet. Redan hos domstolarna förekommer ofta genom att villkorlig dom meddelas ett slags nådegivning. Det är riktigt, att ökningen av antalet nådeärenden relativt sett inte är så stort. I själva verket tycker man emellertid att den reformerade, humaniserade straff- och processlagstiftningen borde komma antalet inte att öka eller ens förbli oförändrat utan fastner att minska.

Utskottsreservanterna har ytterst modest fört på tal ett förhållande som uppmärksammats i samband med nådegivningen. Jag menar detta, att nådebesluten stundom reglerar påföljden för ett brott på ett sätt, som icke står de allmänna domstolarna till buds. Under senare år har nämligen i viss utsträckning kommit till användning en förening av ovillkorligt och villkorligt frihetsstraff, något som står i motsats

till § 2 i lagen om villkorlig dom. Om lagligheten i detta förfaringsätt skall här inte ordas, allra minst av en lekman. Här står ju fackman mot fackman. Däremot torde man kunna sätta i fråga lämpligheten av åtgärden. Justitieministern säger i sitt svar till herr Svensson i Ljungskile: »Kungl. Maj:t bör naturligtvis ålägga sig vissa begränsningar, så att icke praktiska svårigheter uppkommer och så att nådebeslutens innehåll över huvud taget framstår som naturligt och ändamålsenligt.» Har nu lagstiftningen fastställt vissa regler bör nådeinstitutet knappast brukas i öppen strid med dessa.

Här är det fråga om mycket ömtåliga och svårbedömda rättsfrågor. Däröfver är reservanterna eniga. Dessutom har ärendets omfattning omöjliggjort en undersökning, som kunnat ge en samlad överblick över nådeinstitutet och dess funktion. Reservanterna har därför också undvikit att fälla ett generellt omdöme om nuvarande praxis. Av en undersökning som verkställes i konstitutionsutskottet synes dock framgå att det faktiskt föreligger en viss skillnad mellan högsta domstolens yttrande och regeringens beslut. Av tillgänglig statistik framgår också att denna skillnad ökat med åren, vare sig detta berott på att högsta domstolen blivit stramare när det gäller att tillstyrka nåd eller att justitieministern blivit generösare i sin nådegivning. För man tro en talare i gårdagens interpellationsdebatt, menar en mycket hög procent av Sveriges domare att justitieministern varit i välvilligaste laget när det gällt att bevilja nåd. Här må också sägas att det av svaret på herr Svenssons interpellation synes framgå, att det föreliggande siftermaterialet faktiskt tyder på en jämnare praxis hos regeringen än hos högsta domstolen.

Reservanterna inom konstitutionsutskottet har emellertid nöjt sig med att skärskåda några särskilda fall, som dragit till sig uppmärksamhet. Fastän möj-

Granskning av statsrådsprotokollen.

lighet förelegat till en rikare exemplifiering, har de stannat vid att bringa endast ett fall till riksdagens kännedom. Omständigheterna i det fallet har i reservationsanmärkningen behandlats mycket knapphändigt med hänsyn att man bör iakttaga varsamhet när det gäller att offentliggöra enskilda personliga förhållanden, en sak som reservanterna synes mig böra hållas räkning för. Med stöd av de handlingar konstitutionsutskottet kunnat ta del utav har reservanterna ansett sig finna att hållbara grunder saknades för bifall till den här påtalade nådeansökningen. De har därför menat att anmälan enligt § 107 i regeringsformen bort göras mot föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg. Ingen som här i riksdagen tagit upp detta fall, har heller, i varje fall såvitt jag hört, på något sätt sökt ta ställning till förmån för nådebeslutet.

Herr talman! Det har talats mycket om att detta anmärkningsärende ingick som ett led i en stort upplagd attack mot justitieministern. Till den verkan det hava kan vill jag här säga ifrån, att den avsikten inte funnits hos reservanterna. Gentemot det påståendet kan bl. a. andragas att bland de sju reservanterna återfinns representanter från såväl folkpartiet — här särskilt utpekade som det attackerande partiet — som högern. En ledamot från ytterligare ett parti har hemställt om en omförmälan i ärendet. Det torde vara en offentlig hemlighet att man ända in i det sista i utskottet sökt få till stånd en omförmälan i fråga om denna sak, en omförmälan, som skulle ha betytt att representanter ur alla i utskottet representerade partier återfunnits under denna.

Jag har velat säga detta för att visa den ringa bärkraften i påståendet att vår reservation ingått i något stort allmänt anfall å nådeinstitutionen i allmänhet och på justitieministern i synnerhet.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Innan jag ber att få säga några ord om det andra, reservationsvis framförda yrkandet skall jag tillåta mig att säga något av mera allmän natur. Det är nämligen med en känsla av stark upprördhet som jag natten till söndagen en kvart över ett står upp i en dechargedebatt som har förlagts till en sådan tidpunkt, att kammaren tvingas att ta upp en debatt vid denna sena tid på natten. Jag finner det vara ganska ogeneröst av kammarens majoritet att här omedelbart yrka avslag på den mycket hovsamma framställning som gjordes av herr Hammar att uppskjuta detta ärendes behandling till en senare och mera passande tidpunkt. Jag hade möjligen också väntat mig att konstitutionsutskottets ärade ordförande, i medvetandet om vikten av att värna detta gamla och fordom förnåma utskotts anseende, skulle ha sagt ett kraftord i denna riktning. Det är emellertid möjligt att vi får höra något sådant, men ännu har ingenting sagts.

Vad rör det sig om här, mina damer och herrar? Det rör sig om en sak, som vi under den allmänna rättsdebatten för någon tid sedan från majoritetens sida betecknade som en utomordentligt värdefull kontroll av regeringsmakten. Det är på detta sätt man från majoritetens sida behandlar denna värdefulla apparat, som utgör en kontroll av de maktägande. Senast för någon vecka sedan stod min ärade vän herr Lindberg i Stockholm upp och lovordade konstitutionsutskottet och dess mycket värdefulla arbete. På detta sätt lönar man nu detta arbete.

Jag kan försäkra kammaren att bakom detta dechargememorial ligger åtskilligt av noggranna och ingående utredningar i olika frågor. Det har tagit mycket tid — inte bara för minoriteten utan också för majoriteten — att sätta sig in i frågorna. Jag hoppas att denna anordning skall bli ett unikum.

Granskning av statsrådsprotokollen.

Det lär ha praktiserats i medkammaren vid något tidigare tillfälle, men såvitt jag kan erinra mig har det aldrig förekommit i denna kammare under min riksdagstid. Det är min förhoppning att det måtte bli sista gången.

Efter detta skall jag tillåta mig att säga ett par ord om reservationsanmärkningen nr III. Det rör protokollet över kommunikationsärenden den 6 november 1953. Vad innehåller detta ärende? Jo, Kungl. Maj:t tillsatte en statlig trafikutredning som skulle ta upp en hel mängd säkerligen mycket viktiga och nödvändiga problem av trafikpolitisk natur. Denna kommitté har fått ett särskilt bemyndigande att från olika håll inhämta upplysningar om åtgärder på det trafikpolitiska området för att på det sättet följa utvecklingen. Därom är självfallet ingenting att säga. Varje bidrag till ökad kunskap även för kungliga kommittéer måste betraktas som något välkommet. Dessutom har emellertid kommittén blivit anmodad att yttra sig i frågor av, som det heter, trafikpolitisk innebörd, frågor som skall hänskjutas till dem från vissa olika myndigheter — från statens järnvägar, från statens biltrafiknämnd och från andra institutioner. Jag uppehåller mig här ett ögonblick vid statens biltrafiknämnd därför att det är dess befogenheter som närmast faller i blickpunkten för våra iakttagelser i detta fall. Statens biltrafiknämnd har ju att meddela koncessioner av olika slag rörande busstrafiken.

Jag skall nu anföra ett alldeles färskt, praktiskt exempel. En bussägare kommer med eu hemställan till statens biltrafiknämnd att få koncession på en viss linje. Då måste nämnden enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande höra trafikutredningen. I och för sig vore det, herr talman, ingenting att säga om detta, om det icke vore så, att såsom ordförande i denna trafikutredning sitter en hög ämbetsman, statssekreteraren i kommunikationsdepartementet,

och numera också från den 1 juli i år en annan tjänsteman, ett kansliråd i kommunikationsdepartementet. Dessa skall alltså ge till känna sin mening i denna fråga. Antag nu, att bilskattenämndens utslag går bussägaren emot. Han får då i vanlig ordning överklaga beslutet hos Kungl. Maj:t och det förefaller som om Kungl. Maj:t då måste vara på förhand bundet därigenom att dessa höga ämbetsmän, framför allt statssekreteraren, redan tidigare sagt sin mening i frågan. Det är detta typiska dubbelkommando, som jag och mina medreservanter i utskottet har velat påtala. Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att framhålla, att vi här rör oss på ett område, där man med fullt fog kan tala om obehörig ministerstyrelse, en sak som riksdagen åtminstone tidigare har reagerat emot.

Det finns ett precedensfall i denna fråga. År 1926 gjorde nämligen konstitutionsutskottets majoritet en anmärkning mot dåvarande socialministern i ett fall, som förefaller att vara ganska analogt med detta. Socialministern hade förordnat sin statssekreterare att vara ordförande i arbetsrådet. Utskottet motiverade sin anmärkning bland annat med att förordnandet alltför mycket ökade statssekreterarens arbetsbörda, men utskottet tog också upp till behandling frågans rent principiella innebörd. Jag anser, herr talman, att denna fråga är av så viktig principiell innebörd, att jag inte har kunnat underlåta att muntligen redovisa mina synpunkter för kammaren.

Häruti instämde herrar *Jacobsson* i Igelsbo (fp) och *Rimås* (fp).

Herr FAST (s):

Herr talman! Jag skall instämma med reservanterna i deras beklagande av att detta ärende kom upp så sent. Jag skulle gärna ha sett att minoriteten fått erforderlig tid på sig för att utveckla sina synpunkter. Frågan har tagit mycket lång tid i utskottet, och det

Granskning av statsrådsprotokollen.

skulle kanske även här i kammaren behövas längre tid än som nu står till buds.

Jag vill bara säga till herr von Friesen, att jag tycker det är litet egendomligt att anse, att Kungl. Maj:t skulle vara bundet av att en statssekreterare sitter i en utredning. Det finns många precedensfall, där förhållandet lämnats utan anmärkning. Jag erinrar om att nuvarande statsministern tidigare satt som sekreterare i den stora befolkskommissionen.

Då jag inte deltog i gårdagens debatt, har jag i dag begärt ordet för att tala om reservanternas skrivning i det s. k. nådemålet. Även reservanterna har varit ytterst angelägna om att framhålla att nådeinstitutet bör bevaras och förstärkas. Detta uttalande ter sig ganska egendomligt, när man läser vad de inledningsvis uttalat. De säger nämligen följande: »Ehuru reformer i straff- och processlagstiftningen medför, att det behov av hänsynstagande till individuella omständigheter, som motiverat nådeinstitutet, i allt större omfattning kan tillgodoses av domstolarna, beviljas i stor utsträckning nåd.» Detta uttalande måste betyda, att man anser, att domstolarna har stora möjligheter att taga individuella, sociala och humanitära hänsyn och att nåd sålunda skall beviljas endast i undantagsfall eller i varje fall i mindre utsträckning än som nu sker.

För egen del vill jag inte godta vad reservanterna här uttalat om domstolarnas möjligheter att taga hänsyn till alla de omständigheter, som kan motivera mildring och efterskänkande av straff. Även efter tillkomsten av den villkorliga domen måste domstolarna i viss utsträckning känna sig bundna av strafflagens bestämmelser. Detta gör, att nådeinstitutet är berättigat och inte bör ges den begränsning, som reservanterna förmodligen åsyftar, om de haft någon verklig mening med sin skrivning på denna punkt.

Det kan även vara värt att observera vad reservanterna därefter skriver. Jag citerar: »Det faller därvid i ögonen, att det på senare tid blivit allt vanligare dels att nådeansökningar bifallas i mål som i domstolsväg handlagts i endast en eller två instanser, dels att nåd beviljas mot högsta domstolens avstyrkanden. Ett annat förhållande, som förtjänar uppmärksamhet, är att nådebesluten stundom reglera påföljder för brott på ett sätt, som icke står de allmänna domstolarna till buds. Här syftas på den förening av ovillkorligt och villkorligt frihetsstraff, som i viss utsträckning kommit till användning under senare år och som står i motsats till 2 § lagen om villkorlig dom.»

Efter den debatt, som fördes i utskottet, och den, som i går fördes här i kammaren, förvånar mig det sista uttalandet något. Jag finner det ganska orimligt, att de föreskrifter, som givits för domstolarna, även skulle avse Kungl. Maj:ts nådegivning. Jag är visserligen inte jurist, men jag tror att en juridisk granskning av detta reservanternas uttalande skulle visa att deras tolkning är otänkbar. Denna tolkning måste betyda att Kungl. Maj:ts nådegivning, som är meddelad i grundlagen, skulle vara bunden av vad som har föreskrivits för domstolarna och att sålunda dessa föreskrifter skulle stå över grundlagens bestämmelser. Men även i praktisk tillämpning skulle betydande olägenheter uppstå. Det villkorliga straffet betyder ju en övervakning under längre eller kortare tid, men det betyder också, att om det givna förtroendet svikes, kommer det ursprungliga straffet att avtjänas. Jag hoppas att justitieministern inte tar något särskilt intryck av vad reservanterna på denna punkt uttalat utan fortsätter den praxis han har tillämpat.

Beträffande av reservanterna påtalade förhållanden i övrigt visar det sig att vad som har skett under 1953 framhålles som om det vore en nyhet. Jag

Granskning av statsrådsprotokollen.

erinrar om att handlingar även förelegat från 1952, och skillnaden är bara att det 1952 var sju fall och 1953 tolv fall. Utskottet har sålunda självt tidigare lämnat denna historia oanmärkt.

Vad reservanterna har sagt om att det blivit allt vanligare att nådeansökningar beviljas mot högsta domstolens avstyrkande förtjänar ju att uppmärksammas med hänsyn till att man i övrigt säger, att man inte vill komma åt nådeinstitutet, inte vill ha en stark begränsning o. s. v. Det skulle vara mycket bra, om man verkligen visste vad det är reservanterna innerst inne vill med denna reservationsanmärkning.

Att Kungl. Maj:t skulle vara bunden av t. ex. högsta domstolens uttalande måste jag anse vara fullständigt otänkbart, och ingen har egentligen påstått detta. Men om man då menar att nådegivning skall tillämpas i undantagsfall eller med en större begränsning, kommer precis samma diskussion ändå att uppstå i de speciella fallen, ja, kanske till och med i ännu högre grad än vad som för närvarande har förekommit.

Sedan reservanterna har gjort dessa uttalanden medger de, att de inte haft möjligheter att vinna en samlad överblick över nådeinstitutets tillämpning. Nederst på s. 5 och överst på s. 6 i utskottets memorial tar reservanterna tillbaka vad man inledningsvis har erinrat om och som jag här har citerat. Man framhåller: »Med hänsyn till den roll, som nådeinstitutet sålunda kommit att spela i vårt rättsliv, skulle det hava varit önskvärt att utskottet kunnat vinna en samlad överblick över dess tillämpning. Det skulle sålunda varit önskvärt att klarlägga beskaffenheten av den utredning, som förekommer i dessa ömtåliga och svårbedömda mål, och framför allt att belysa de grunder, efter vilka avgörandena träffas. På grundval av en sådan överblick skulle utskottet kunna bilda sig en grundad mening om huruvida, såsom allmänt påstås, nåd beviljas i alltför stor omfattning.»

I nästa stycke på s. 6 säger reservanterna följande: »Ämnets omfattning har emellertid omöjliggjort en sådan undersökning. Vad som utgör en väsentlig del av chefens för justitiedepartementet arbetsbörda har utskottet icke med den tid som stått till buds kunnat granska så ingående som fordrats för att det skulle kunna fälla ett på fakta grundat generellt omdöme om rådande praxis.»

Vad utskottsreservanterna på denna punkt har yttrat har jag inte särskilt mycket att invända emot. Men vad har då reservanterna menat med sin reservation och framför allt med vad de inledningsvis anført i dessa sina uttalanden? Om jag har tolkat reservanterna rätt och uppfattat den första delen såsom en klanderatan, måste jag fråga: När man erkänner att man inte haft vare sig tid eller material till sitt förfogande för att göra ett bedömande, vad vilar då reservanternas klanderatan på? Jag kanske får erinra om att riksdagen tidigare avslagit en motion av herr Herlitz i första kammaren, i vilken motion det begärdes just en sådan utredning av nådeinstitutet, som reservanterna nu finner stort behov av. Det lagutskott, som behandlade och avstyrkte denna motion, måste väl ha haft den uppfattningen, att tillräckliga skäl för en dylik utredning icke förelåg. Jag tror att lagutskottet har lika stora möjligheter att bedöma detta som konstitutionsutskottets reservanter har haft.

Enligt mitt förmenande ger inte reservanternas material och uttalanden något belägg för att nådeinstitutet har använts på ett obehörigt sätt. De enskilda fall, som jag av skilda skäl och inte minst på grund av den sena timmen inte vill gå in på, är icke av den uppseendeväckande beskaffenhet som man har velat göra gällande, under förutsättning av att man bedömer efter det material, som har stått justitieministern till förfogande och som även

Granskning av statsrådsprotokollen.

har stått utskottet till förfogande. Obestyrkta uttalanden och dylikt får icke påverka vare sig utskottets utredning eller justitieministerns bedömande. Jag vill i detta sammanhang säga, att jag tror att det är klokt att man inte heller tar alltför stor hänsyn till den lokala opinionen i den ort där vederbörande brottsling är hemmahörande eller där brottet har begåtts. Genom tiderna har den som velat kunnat lyssna till ropet om korsfästelse, och det är många som den ena dagen ropat hosianna och den andra dagen korsfäst. Jag tror att vi skall vara litet försiktiga i våra reaktioner.

Om man sålunda nöjer sig med vad som finns i de handlingar, som utskottet och justitieministern haft att ta hänsyn till, vill jag såsom särskilda omständigheter i målet framhålla den långa rättegångstiden — mellan två och tre år — de fem månadernas avtjänade straffarbete och den därpå följande treåriga villkorliga domen, som ju innebär att därest vederbörande inte skulle anpassa sig i samhället som en lojal medborgare, kommer straffet i dess helhet att avtjänas. Tar man hänsyn till dessa omständigheter, tror jag att skäl till straffflinring har förelegat även i detta speciella fall.

Jag skall gärna erkänna, att jag tror att jag skulle handlat annorlunda än justitieministern i detta fall, men det hindrar inte att jag i andra fall skulle ha råkat mycket värre ut än vad justitieministern har gjort.

Herr talman! Detta är i all korthet vad jag på denna punkt velat anföra från utskottsmajoritetens sida. Reservanterna slår ihjäl sina egna argument med det som de inledningsvis säger och sedan tar tillbaka. När man å ena sidan säger att man inte har grundat sin uppfattning på det enskilda fallet och å andra sidan förklarar att man vill behålla nådeinstitutet och till och med stärka det, då, herr talman, säger

de uttalandena mer än reservanternas tryckta utlåtande gör.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att replikera min ärade vän herr Fast, då han med några få ord bemötte mina invändningar beträffande trafikutredningen.

Jag vill säga till herr Fast och kamaren i övrigt, att det centrala i detta fall inte är det förhållandet, att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet herr Åsbrink, som är en förträfflig man och duktig karl, sitter som ordförande i trafikutredningen, utan det är det faktum, att han fungerar som en mellaninstans i besvärssärenden. Herr Fast anmärker att vi har precedensfall, t. ex. att nuvarande statsministern, som säkerligen var en förträfflig statssekreterare, också var ordförande i befolkningsutredningen. Men det är inte alls tillämpligt på detta resonemang, ty befolkningsutredningen fungerade mig veterligt inte som någon mellaninstans i besvärsmål. Det är detta dubbelkommando som vi reservanter har velat påpeka.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr von Friesen, att om en statssekreterare är ordförande i en sådan nämnd som det här är fråga om, måste han givetvis betraktas som jävig i händelse regeringen får klagomål till prövning. Den saken är därmed avförd ur diskussionen.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Vid förra dechargedebatten tillämpade talmannen det goda greppet att dela upp anförandena på de olika reservationsanmärkningarna. Jag vet att talmannen har försökt att göra det i år också, men ledamöterna har själva nu börjat gå in på olika spörsmål, och jag måste därför beröra ett ämne som icke tidigare har behand-

lats, även om andra talare kanske vill återkomma till det som herr von Friesen och herr Hammar drog upp.

Jag skall tala om reservationsanmärkning nr V, som handlar om det bekanta fallet Starfors Sör, mannen som i snart två år väntat på besked om huruvida han skall få behålla den gård han har köpt.

Valde Olsson köpte den 31 mars 1952 ifrågavarande jordbruksfastighet. Han fick lagfart redan den 28 maj 1952. Sedan begärde en annan lantbrukare i trakten att lantbruksnämnden skulle utnyttja statens förköpsrätt. Detta begärdes den 7 juli 1952, och lantbruksnämnden beslöt samma dag att förköpsrätten skulle användas och anhöll om stämning på Olsson hos häradsrätten.

Olsson överklagade först hos lantbruksstyrelsen och sedan, när han inte fick rättelse, hos Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t, d. v. s. herr Norup, remitterade ärendet till lantbruksstyrelsen, som remitterade det till lantbruksnämnden. Nämnden vidhöll sitt beslut, men ledamoten av denna kammare herr Vigelsbo reserverade sig och önskade att Olsson skulle få behålla sina jordbruksfastigheter.

Herr Norup fick tillbaka ärendet från lantbruksstyrelsen den 9 februari i fjol. Lantbruksstyrelsen avstyrkte bifall till Olssons besvär. Från den 9 februari till den 22 december i fjol vilade ärendet hos herr Norup, men han avgjorde det inte ens då utan skickade ut det på ny remiss, den här gången till lantbruksnämnden och inte till lantbruksstyrelsen. Nämnden vidhöll sin uppfattning, att Olsson inte skulle få behålla sin gård. Herr Vigelsbo var emellertid envis och yrkade på att Olsson skulle få behålla gården, och denna gång fick han med sig en annan ledamot av nämnden, som också ville att Olssons köp skulle stå fast. Nämndens utlåtande kom till herr Norup i januari, och så sent som den 15 mars i år hade ingenting inträffat.

Man kan förstå att köparen började

Granskning av statsrådsprotokollen.

misströsta. Den 16 mars inkom från honom en skrivelse till jordbruksdepartementet, där han förklarade att det eventuellt fanns möjlighet att köpa ytterligare en eller annan jordbruksfastighet och att ärendet därför borde få vila. Det var denna misströstans skrivelse, som herr Hedlund i förra veckan sökte trösta sig med, när han polemiserade mot herr Ohlin. När det nu snart gått två år sedan mannen köpte gården utan att han har fått besked om huruvida han får behålla den, är det ju ganska naturligt att han vill pröva andra möjligheter.

Vad säger då lagen på denna punkt? Lagen antogs ju 1947, och jag skall bara beröra en enda punkt i detta sammanhang som står redovisad i utskottets memorial på s. 19. Det särskilda utskott, som hade att behandla förköpslagen, diskuterade hur fort man kunde tänka sig att en köpare skulle få besked. Man uttalade att det borde vara möjligt för lantbruksnämnderna att på kortare tid än den föreskrivna, nämligen tre månader, lämna köparen besked. Man säger sedan: Även här vill utskottet emellertid understryka angelägenheten av att nämndens ställningstagande skall ske utan onödigt dröjsmål.

Då man nu ser på hur det har gått till i detta ärende, så förefaller det vara uppenbart orimligt. Här fick en man i maj 1952 lagfart på sina fastigheter, och ännu i dag finns det risk för att hans jord skall tas ifrån honom. Man frågar sig verkligen om detta har med ett — som vi i de flesta fall med rätta brukar kalla det — rättssamhälle att göra. Man kan säga att det kanske inte händer så mycket. Han har ju sin gård. Men jag föreställer mig att det för den som är jordbrukare ändå är ganska upprörande att inte veta, om han får skörda det han sådde 1952, om han får skörda det han sådde 1953 och om han får skörda det han sått i år. Han har förbättrat, har det meddelats, både sina byggnader och ägor. Detta måste vara ett mycket be-

Granskning av statsrådsprotokollen.

klagligt osäkerhetstillstånd för honom att leva i.

Man säger att han kan få ekonomisk ersättning för detta. Det stadgar lagen. Det är alldeles uppenbart. Så långt har det inte gått att inte ekonomisk ersättning skall ges. Jag tror inte att någon skulle reflektera på att säga nej till denna bestämmelse om ersättning. Kvar står det förhållandet, att herr Norup under större delen av fjolåret icke har vidtagit någon i varje fall utåt synlig åtgärd för att få slut på detta. Enligt mitt förmenande är detta ett tillstånd, som man inte kan undgå att anmärka på och att anmärka på med mycket stor skärpa. När staten skall vägra en svensk medborgare att behålla den jord han har köpt och av staten t. o. m. fått lagfart på, har man rätt att kräva, att det beslutet skall fattas snabbt. Att dra ut på en sådan tvist är utomordentligt allvarligt ur rättssäkerhetssynpunkt.

Några har ansett, att det skulle räcka med en omförmälan på denna punkt. För min del måste jag säga, att fallet förefaller mig så uppenbart orimligt, att en direkt anmärkning borde ha kunnat åstadkommas från konstitutionsutskottet. Så har inte blivit fallet. Jag frågar mig: När skall man då anmärka? Det vore mycket intressant att bl. a. från utskottets vice ordförande — jag ser att han är kvar i kammaren — få ett besked om hur han ser på detta spörsmål. Jag tror att det skulle vara ett värdefullt bidrag till debatten, och jag skall redan be att få återkomma i så fall efter herr Petterssons i Norregård anförande, vilket jag hoppas kommer.

Det spörsmål, som tagits upp i reservationsanmärkningen nr VII, har en ganska betydande principiell och praktisk räckvidd med avseende på dels tolkningen av tryckfrihetsförordningens bestämmelser och dels vilken anda som synes besjåla justitieminister Zetterberg, då han nalkas dessa tryckfrihetsfrågor.

Anledningen att man kommit att fråga sig detta är följande händelse.

Jag refererar här nu i stor utsträckning från bilagan till statsrådsprotokollet, som stått till konstitutionsutskottets förfogande.

Ett inom juristkretsar uppmärksammat mål fördes av riksåklagaren inför högsta domstolen. Där bedömdes målet vara av sådant intresse, att frågan inte avgjordes i en avdelning inom högsta domstolen utan in pleno, d. v. s. vid sammanträde med samtliga 24 justitieråd. Högsta domstolen kunde inte ena sig om en dom. Tolv av justitieråden önskade fälla och tolv önskade fria, en utgång som inte torde vara alltför vanlig inom högsta domstolen.

Inom högsta domstolen cirkulerade bland ledamöterna promemorior, som användes för bedömning av målet. Antagligen i maj 1952 översände ett av justitieråden promemoriorna — om alla eller endast en del, vet jag inte — till dåvarande statssekreteraren Edling i justitiedepartementet med — enligt uppgift — uttalat syfte, att de skulle kunna finna användning för bedömning, huruvida ändrad lagstiftning borde bli följden av utgången i högsta domstolen. Justitierådet förklarade också, att de skulle anses som enskilda handlingar och att de skulle återställas till honom.

Promemoriorna vandrade sedan från statssekreteraren till en byråchef och sedan till en annan tjänsteman i departementet. Någon annan åtgärd vidtogs synbarligen inte.

Utgången i högsta domstolen ansågs tydligen inte vara anledning nog att föredraga ärendet inför departementschefen. Herr Zetterberg själv tog heller — såvitt bekant — inte något initiativ för att vid den tidpunkten aktualisera frågan. Jag skall inte diskutera denna sida av saken.

Det som sedan blev rätt intressant är, att i fjol utlånade departementet promemoriorna till docenten Thornstedt, som föredrog ett ärende i första lag-

utskottet, varvid dessa promemorior var av intresse.

Enligt vad som framgår bl. a. av bilagan till statsrådsprotokollet utlånades de till Thornstedt för hans privata information. Mot detta står — som framgår av noten på s. 30 i utskottsmemoriet — att undersökning av konstitutionsutskottets kansli visar, att både Thornstedt och dåvarande notarien, nuvarande sekreteraren i första lagutskottet Romander hävdar, att Thornstedt icke fick dem för privat information utan i egenskap av föredragande i utskottet, vilket väl i så fall måste påverka bedömningen av hur man i departementet uppfattat handlingarnas karaktär vid den tidpunkten.

Uppenbart är, att det utanför departementet varit känt, att dessa handlingar funnits tillgängliga där.

I februari i år uppsökte advokaten Nils Segerfors registratorn i justitiedepartementet och bad att få ta del av handlingarna. Det visade sig, att de inte var diarieförda. Segerfors hänvisades då till en tjänsteman i departementet. Denne hänvisade i sin tur till docenten Thornstedt, där promemoriorna förmodades kvarligga. Detta förfarande tyder snarast på att de av vederbörande tjänsteman uppfattades som allmänna och offentliga handlingar.

Thornstedt hade emellertid återlämnat promemoriorna redan våren 1953, varför Segerfors åter vände sig till vederbörande departementstjänsteman. Denne lovade återkomma, när handlingarna återfunnits.

Dagen efter blev Segerfors uppringd av justitierådet Edling, som mottagit handlingarna under sin statssekreterartid i justitiedepartementet. Edling meddelade bl. a. vad som ursprungligen uttalats om handlingarnas karaktär och som jag redan refererat samt att promemoriorna skulle återställas till ägaren.

Efter ytterligare några dagar fick Segerfors bekräftat, att nuvarande

Granskning av statsrådsprotokollen.

statssekreteraren nu avlägsnat handlingarna från departementet och detta med anledning av att de efterfrågats.

Jag skall här inte ta upp en diskussion om huruvida dessa handlingar var allmänna handlingar, även om jag måste säga, att detta skulle vara frestande med tanke på att de under nära två års tid funnits i departementet, behandlats — på tjänstetid — av minst tre olika tjänstemän, utlånats till en person utanför departementet samt att, när första gången en förfrågan gjordes i departementet att få tal del av dem, direkt hänvisning skedde till Thornstedt. Om Thornstedt haft hand om dessa hade givetvis Segerfors fått dem utlämnade till sig. Nog blir frågan om promemoriornas natur under dessa förhållanden litet »komplicerad», som en av de inblandade uttrycker det. Men jag skall inte gå in härpå eftersom detta, herr talman, skulle bli en detaljkritik av vissa tjänstemäns förfarande. I stället är det justitieministerns handlingssätt, som föreligger till granskning.

Det första, som då faller i ögonen, är att justitieministern på vissa punkter tydligen inte har så stor reda på vad som försiggår i hans departement. Han har inte reda på att det finns handlingar i departementet, som i varje fall av en ledamot av högsta domstolen ansetts vara av intresse för bedömning av spörsmålet, om lagändring vore behövlig, speciellt mot bakgrunden av utgången av ett mål i högsta domstolen, som i sig självt borde ha väckt justitieministerns intresse utan påstötning! Något initiativ från justitieministern personligen för att få klarhet i denna lagstiftningsfråga har antagligen inte tagits. Jag utgår från att om så skett, hade väl ändå promemoriornas existens uppenbarats för honom.

Man får det intrycket, att departementschefen inte utfärdat några mer preciserade direktiv för vad som skall föredragas för honom. I annat fall hade

Granskning av statsrådsprotokollen.

väl inte något sådant som det här skildrade kunnat inträffa.

Det andra spørsmålet är, huruvida justitieministern sökt att bidra till en riktig praxis inom departementet i fråga om bedömning av handlingars karaktär och vem som skall ha det slutliga avgörandet därvidlag.

När tryckfrihetsförordningen framlades av den nu sittande justitieministern för riksdagen tog han avstånd från en ganska skarp formulering av tryckfrihetskommittén angående vissa handlingars karaktär. I kommittén ville man göra ett antal handlingar till allmänna handlingar, som kanske förut i vissa fall kunnat betraktas som enskilda. Det var svårt att utforma preciserade lagregler härom, menade herr Zetterberg. Det skulle därför ankomma på rättspraxis att verkställa gränsdragningen härvidlag.

När det gäller diarieförda handlingar finns följande praxis. Tryckfrihetsförordningen bestämmer att myndigheten, d. v. s. i detta fall departementschefen, kan uppdraga åt speciell befattningshavare att besluta om en handling skall få utlämnas eller ej. Enligt arbetsordningen för statsdepartementen tillkommer detta registratorn i ett departement. I tveksamma fall skall enligt tryckfrihetsförordningen departementschefen avgöra frågan. Den som begär att få en handling utlämnad kan också själv begära att departementschefen skall avgöra karaktären på handlingen.

Det finns inte någon instruktion, som stadgar behörighet för någon annan befattningshavare att vårda handlingar eller pröva frågan om utbekommande av handling. I varje fall har vid förfrågan i departementet inte någon sådan instruktion eller praxis kunnat påvisas.

Kommer man sedan till handlingar, som inte diarieförts men som finns inom departementet, ligger det annorlunda till. Registratorn kan då for-

melet inte göra något annat än att meddela, att de inte finns i registrators-expeditionen, samt hänvisa till någon tjänsteman eller departementschefen. Det finns vidare inte någon annan befattningshavare, som enligt någon instruktion eller givet uppdrag i tryckfrihetsförordningens mening skall handlägga frågan om handlingarnas karaktär. I sådana fall är det självfallet departementschefen, som skall avgöra saken.

Bland de handlingar, som icke diarieförts, finns nog både enskilda, allmänna och offentliga handlingar. Den grupp handlingar, som i detta sammanhang är av intresse, är de som — med rätt eller orätt — anses vara enskilda och som icke registrerats. Sådana handlingar har en registrator inte möjlighet att pröva — de varken finns eller har funnits hos denne befattningshavare. Någon annan befattningshavare, som ålagts att behandla frågan om dessas karaktär, finnes i varje fall inte inom justitiedepartementet. Det måste då rimligen vara departementschefen som skall handlägga saken.

Även om viss befattningshavare hade utsetts att pröva dessa ting kan detta näppeligen medföra att tryckfrihetsförordningens bestämmelse i 2 kap. 9 §, 2:a stycket, att den sökande skall kunna vädja till myndigheten, i detta fall departementschefen, härigenom sätts ur kraft.

Det vore ett uppenbart orimligt förhållande, om en tjänsteman t. ex. i ett departement bara genom att — med rätt eller orätt — förklara att en handling är enskild skall av den anledningen inte endast kunna vägra att utlämna utan också undanskaffa den, så att när den sökande begär, att departementschefen skall pröva frågan, blir detta omöjligt, därför att handlingen inte längre finns inom departementet. Ett sådant förfaringsätt vore att klart gå emot tryckfrihetsförordningens anda.

Jag sammanfattar alltså, herr talman,

Granskning av statsrådsprotokollen.

att justitieministerns slapphet och bristande intresse för att skapa riktig praxis är en bidragande orsak till att något så egendomligt som det som jag knapphändigt har skildrat kan inträffa. En klar och otvetydig instruktion, som ger största möjliga garanti för att tryckfrihetsförordningens bestämmelser i varje fall skall respekteras inom justitiedepartementet, borde man kunna kräva av herr Zetterberg. Detta har inte skett, och det är därför, som jag för min del ansett att en anmärkning bör riktas mot justitieministern.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Innan jag ingår på de reservationer, som avgivits till konstitutionsutskottets förevarande memorial och under vilka mitt namn återfinnes, kan jag inte underlåta att i likhet med ett par tidigare talare uttala min stora förvåning över att kammaren går med på att behandla konstitutionsutskottets memorial vid denna sena tidpunkt. Det kan betecknas som nära nog oanständigt, och det kan på intet sätt vara ägnat att bevara och ännu mindre att höja riksdagens anseende. En lojal majoritet skulle utan vidare ha gått med på att uppskjuta dessa frågor till behandling vid en lämpligare tidpunkt.

Det är i första hand beträffande punkt VI, som jag har tänkt att framföra några av de synpunkter, som varit anledning till att jag anslutit mig till reservationen. Dessförinnan vill jag emellertid med några ord beröra vad reservanternas framhåller i punkt V, som även den föregående ärade talaren var inne på. Denna punkt gäller det bekanta fallet Starfors i Västerlövsta socken, Västmanlands län. Enligt min mening är det ingen tvekan om att det i denna punkt borde riktas en anmärkning mot chefen för jordbruksdepartementet för att han har förhalat detta ärende så

som skett. För en jordbrukare medför ett dröjsmål med avgörandet i ett ärende av detta slag allvarliga olägenheter, inte minst med hänsyn till det osäkerhetstillstånd, som han och hans familj får leva i på grund av den långa väntan på besked om huruvida han får sitta kvar på gården eller inte. Den ekonomiska ersättningen för denne jordbrukares insatser kan heller inte på något sätt uppväga olägenheterna av den otrygghet, som följer med den långa väntan på besked i frågan under månader och år. Jag anser att det är en mycket allvarlig brist, som vidlåder denna lag, eftersom den kan medföra sådana långvariga osäkerhetstillstånd för jordbrukets utövare. I likhet med herr Dahlén tycker jag därför, att det finns all anledning att på denna punkt rikta en anmärkning enligt § 107 regeeringsformen mot departementschefen, statsrådet Norup.

Det är emellertid framför allt under punkten VI jag vill anföra några synpunkter. Där har jag tillsammans med några andra ledamöter av konstitutionsutskottet reserverat mig, när det gäller utskottets memorial över granskningen av handlingar, som rör handelsdepartementet. I likhet med övriga reservanter anser jag, att anledning föreligger att rikta anmärkning mot handelsminister Ericsson beträffande avslaget på av försäkringsbolagen Skandia, Skåne-Malmö och Hansa gjorda framställningar om fastställelse av bolagsordning samt mot medlemmarna av regeringen, statsråden Hjalmar Nilson, Sträng, Norup och Nordenstam beträffande avslaget på försäkringsbolaget Atlanticas hemställan om fastställelse av bolagsordning. Försäkringsbolaget Skandias ärende är en gammal bekant för denna kammare. Till 1953 års dechargememorial var nämligen fogad en reservation från ett antal ledamöter i konstitutionsutskottet, vilka riktade kritik mot föredragande handelsminister Ericsson beträffande beslutet av den 14 mars 1952 med väg-

Granskning av statsrådsprotokollen.

ran att fastställa bolagsordning för nämnda bolag. Sedan dess har detta ärende varit föremål för debatt i riksdagen efter en interpellation av herr Hjalmarson, och det kan måhända nu tyckas vara onödigt att vid denna sena timma orda mera i denna sak. Jag ber emellertid, herr talman, att få framhålla några detaljer i detta ärende, som jag tycker är anmärkningsvärda.

Sedan ärendet vid förra årets riksdag var uppe till behandling har försäkringsaktiebolaget Skandia efter vissa underhandsförhandlingar förnyat sin hemställan om fastställelse av sin bolagsordning men även då, nämligen den 13 februari 1953 liksom den 19 februari i år, på föredragning och hemställan av statsrådet Ericsson fått sina ansökningar lämnade utan bifall. Det är i stort sett samma sakska! som ligger till grund för reservanternas krav på en anmärkning i år som vid förra årets behandling av anmärkningen. Men sedan dess har vissa åtgöranden företagits av försäkringsaktiebolaget Skandias ledning, som otvivelaktigt styrker den uppfattning om lagens tolkning beträffande vederbörande bolagsordning, som framhölls av förra årets reservanter. I den paragraf i lagen om försäkringsrörelse, om vars tillämpning diskussion i första hand uppstått, nämligen 70 §, stadgas, att av styrelseledamöterna skall, där bolaget icke uteslutande driver återförsäkring, minst en utses med uppgift att särskilt vaka över att försäkrings-tagarnas intresse vederbörligen beaktas, och i samma paragrafs nästa stycke heter det, att styrelseledamot som avses i första stycket andra punkten skall dock enligt bestämmelser, som skall vara intagna i bolagsordningen, utses av försäkringstagarna eller av intressegrupp, som har anknytning till dem, eller genom förordnande av Konungen eller offentlig myndighet.

Det är givet att vad som här sägs är den springande punkten i diskussionen. Det är också beträffande statsrå-

dets tolkning och tillämpning av denna paragraf vid behandlingen av den gjorda framställningen om fastställande av bolagsordning för de i memorialet omnämnda bolagen, som reservanterna även i år velat göra en anmärkning. Utan att jag för min del i något annat avseende än lekmannens vill göra anspråk på att tolka denna paragraf, så innebär densamma att, som det sägs, avse att tillgodose försäkringstagarnas intressen vid val av styrelse. De tre eller t. o. m. fyra olika sätt, som i paragrafen fastslås för hur detta skall kunna ske, innehåller ju visserligen ingen direkt placering eller gradering som första-, andra- eller tredjehandstillämpning, men ordvalet i och för sig, tycker jag, ger klart besked om hur det skall tillämpas. Kan i första hand försäkrings-tagarna själva genom direkt val utse sina representanter, ja, då är väl all rättfärdighet uppfylld för att tillfredsställa alla demokratiska rättvisesynpunkter. Kan emellertid så ej ske, utan valet i stället sker genom intressegrupp eller delegation, elektor eller andra ombud för dessa intressegrupper — försäkrings-tagare — ja, då bör väl i andra hand denna utväg komma till användning för att fullt nöjaktigt tillgodose de synpunkter, som jag nyss nämnde och som lagen avser på denna punkt. Står ej heller denna utväg till buds, ja, då återstår vad i paragrafen sägs, nämligen att Kungl. Maj:t eller annan offentlig myndighet må utse representanter i styrelsen.

Dessa bestämmelser grundar sig ju också helt på förslaget av 1945 års försäkringsutredning, men ej heller utredningen har på något sätt enligt min uppfattning graderat de nämnda utvägarna utan synes ha haft den tankegång, som återspeglas i uppräknandet och som ju är en direkt följd av vad man med bestämmelsen velat åstadkomma och som väl också följdriktigt bör vara det normala.

Handelsministern har emellertid ej,

synes det mig, vid handläggandet av dessa ärenden haft samma mening utan avslagit försäkringsbolagets framställningar om fastställande av en bolagsordning, som bygger på en uppfattning av ovannämnda tolkning av lagen. Ett av bolagen, nämligen Skandia, har låtit göra vissa utredningar för att få tolkningen av tidigare nämnda lagparagraf klarlagd, och ett antal framstående jurister har också ansett det otvetydigt, att lagens formulering inte innebär något hinder för utan i stället lagenligt följes, om den av försäkringsbolagen begärda bolagsordningen fastställs.

En företagen omröstning bland försäkringsaktiebolaget Skandias försäkringstagare har också givit vid handen, att dessa till övervägande majoritet är fullt nöjda med detta och anser det vara riktigt, att deras representation i styrelsen utses i enlighet med av Skandias bolagsstämma föreslagen valdelegation.

Härtill kommer, vilket jag för min del vill tillmäta det största värde i detta sammanhang, att den myndighet, som har högsta överinseendet och kontrollen över försäkringsväsendet här i landet, nämligen försäkringsinspektionen, utan reservation tillstyrkt de i reservationen omnämnda bolagens framställningar beträffande bolagsordningen. Nämnda inspektion säger också i sitt remissutlåtande: »Den av Skandia och Norden beslutade formen för utseende av försäkringstagarrepresentanter är ägnad att skapa garantier för att försäkringstagarnas intressen i bolagen kommer att vederbörligen beaktas och tillgodoser enligt försäkringsinspektionens mening sålunda väl syftet med de nya bestämmelserna i 70 § lagen om försäkringsrörelse. Inspektionen har därför intet att erinra mot valsystemet i fråga.»

Ja, jag måste, herr talman, säga att i den mån Kungl. Maj:t inte tar hänsyn till detta av denna myndighet gjorda bestämda uttalande, så innebär det väl

Granskning av statsrådsprotokollen.

ett underkännande av myndigheten i fråga, som är rätt anmärkningsvärt.

De organisationer, som enligt Skandias bolagsstämmas beslut skulle utse delegerade för val av sin representant i styrelsen, är väl också sådana representativa sammanslutningar, som man i andra sammanhang alltid har den största respekt för i vad det gäller uttalanden och ställningstaganden. Varför de inte skulle duga i detta speciella fall är för mig ofattbart.

Herr talman! Det kan inte hjälpas att man får uppfattningen att det finns andra avsikter som dikterat herr statsrådets ställningstagande i denna fråga än de, att det — som lagen föreskriver — gäller att i första hand tillgodose försäkringstagarnas intressen. De verkligt demokratiska synpunkterna på val sättet synes mig också komma i skymundan och ersättas med ett diktatoriskt valsätt. Samtidigt synes det mig att Kungl. Maj:t i och med dessa beslut upphöjer till regel vad som i lagen enligt min mening avsågs att bli ett undantag och en nödlösning.

En annan sak är, att det är mycket svårt att förstå skillnaden mellan de ömsesidiga bolagen och de i reservationen redovisade. I förra fallet synes en dylik bolagsordning kunna duga men inte i det senare. Försäkringstagarna i livförsäkringsaktiebolagen äger ju juridiskt sett bolagens tillgångar lika mycket som försäkringstagarna i de ömsesidiga bolagen gör.

Det talades i går i denna kammare om godtyckets högsta domstol. Det synes mig, herr talman, som om det i denna sak vore litet väl mycket av godtycke och att det föreligger en feltolkning av en lagparagraf, som har till följd ett åsidosättande av lagens verkliga mening.

Herr talman! Vi reservanter anser att vad i dessa ärenden förekommit är av stor principiell betydelse. Den ifrågasvarande lagstiftningen avser ju att ge åt medborgarna möjlighet att gentemot

Granskning av statsrådsprotokollen.

försäkringsbolagen bevaka sina intressen och rättigheter enligt den demokratiska åskådning, som präglar vårt samhällsliv över huvud taget. Så har enligt vår mening inte skett genom de av Kungl. Maj:t fattade besluten, utan istället har det blivit ett stärkande av det statliga inflytandet och ett mera diktatoriskt förfarande än avsikten var genom lagens förändring, som syftade till ett mera demokratiskt system. Det är, herr talman, dessa skäl som gjort, att jag jämte övriga reservanter under denna punkt yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot vederbörande statsråd, nämligen handelsministern, som har handlagt dessa ärenden.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag måste börja — jag skall inte bli alltför långrandig — med några ord om själva förfarandet här i natt. Jag kan inte undgå att finna att detta är en anmärkningsvärd punkt som satts för den debatt angående rättsväsendet, som vi fört under hela året. Som herr von Friesen framhöll i sitt anförande tillmättes ju i det ena anförandet efter det andra under den debatt, som vi förde i förra veckan, konstitutionsutskottets granskning en mycket stor betydelse — ja, denna granskning var garantien för att även regeringen i en rättsstat stod under kontroll.

Men vad får vi nu se? Jo, herr Uddo Jacobson, som mig veterligen inte brukar delta i debatter om konstitutionella frågor utan har sitt intresse riktat åt andra håll, förmådde kammaren att avslå yrkandet om uppskov med denna debatt. Vi fick då inte höra några av konstitutionsutskottets eller det socialdemokratiska partiets ledande män, exempelvis herr Skoglund i Umeå, herr Hallén eller herr Fast. Herr Fast kom upp efteråt, och det har sagts att konstitutionsutskottets ordförande skall komma upp efter mig och uttala sitt beklagande, men det hade varit av in-

tesse att ha fått höra detta tidigare före voteringen om uppskovsyrkandet.

Jag tycker att vad som här skett är en illustration till den föga rationella arbetsordning, som vi fick för några år sedan i samband med reformeringen av riksdagens arbetssätt. Vad sade inte vi, som betvivlade lämpligheten av denna ordning? Jo, vi sade, att visst kommer riksdagen under alla förhållanden att hinna igenom sin föredragningslista till slutet av maj, men till vilket pris kommer detta att ske? Jo, det kommer att år efter år bli en anhopning av ärenden under hela maj månad, en forcering i utskotten och en forcering i kamrarna till förfång för ärendenas grundliga behandling. Detta har också upprepats år efter år, och vi har fått en ny illustration till det här i dag. Jag tillhör dem som anser att kamrarna inte bör ta upp någon större fråga efter klockan 12 utom möjligen de sista dagarna; men väl kan man naturligtvis fullfölja en längre debatt, som har pågått hela dagen.

Vi hade inte någon sådan ko på isen i dag att vi inte skulle kunnat behandla denna fråga vid en mera normal tidpunkt under de två veckor vi har kvar. Jag kan inte tro att någon i äldre tid skulle ansett det lämpligt att konstitutionsutskottets dechargememorial, om vilket regeringsformen har fyra paragrafer, skulle behandlas så sent. Det är något enastående i den svenska parlamentarismens annaler, och jag hoppas i parlamentarismens namn att vi skall undvika detta för framtiden. Ty vad är parlamentarism, herr Uddo Jacobson? Parlamentarism är ju det system som bygger på en regeringsmakt, som helst bör vara stabil, och en opposition. Då ligger det väl i hela parlamentarismens väsen, att denna opposition också skall få en legitim rätt att uttala sig. Om vi går till parlamentarismens hemland, England, skall vi finna att man där på allt sätt försöker ge oppositionen tillfälle att ut-

öva den kritik, som man anser vara alldeles oundgänglig i det demokratiska systemet. Jag kan bara nämna att i England anses det självklart, att en oppositionsman skall sitta som ordförande i statsrevisionen, därför att just han har intresse av att underkasta regeringens verksamhet noggrann kontroll.

Jag tycker också, herr talman, att när konstitutionsutskottet har arbetat i fyra månader och ganska grundligt med dessa frågor, har konstitutionsutskottet en legitim rätt att få denna fråga behandlad under mera normala förhållanden, liksom för övrigt varje ledamot av denna kammare som till äventyrs skulle vilja yttra sig för att kritisera konstitutionsutskottet. Det står ingenstädes föreskrivet, att konstitutionsutskottet skall vara det enda utskott, som skall avlämna sina utlåtanden före maj månads ingång, och i år har ju konstitutionsutskottet inte arbetat så litet genom att utskottet har varit delat på två avdelningar. Halva utskottet — de flesta av dess bemärkta ledamöter har ju suttit i det sammansatta utskott, som behandlat rättsfrågorna — har alltså inte kunnat delta i behandlingen av dechargen förrän det sammansatta utskottets arbete strax före påsk upphörde.

Det är konstitutionsutskottets grundlagsenliga plikt att försöka finna fel; det är därför man har konstitutionsutskottet. Om konstitutionsutskottet sedan är så framgångsrikt eller inte, det må den ärade majoriteten bedöma, men det är intet fel av konstitutionsutskottet att gå grundligt till väga.

Jag måste i detta sammanhang också säga att jag mycket beklagar att tendensen i konstitutionsutskottet under senare år blivit så utpräglad, att man inte längre har något gemensamt intresse av att försöka åstadkomma en lojal kontroll av administrativ praxis, icke i syfte att komma åt regeringen — ty det tror jag konstitutionsutskottet

Granskning av statsrådsprotokollen.

är ganska oförmöget till — utan i syfte att till allas bästa, inte till något visst partis bästa, försöka utgestalta administrativ praxis.

Nu har denna uppgift i huvudsak utarrenderats av majoriteten till minoriteten. Det är inte ofta man ser, att någon medlem av majoriteten själv kommer med någon propå värd att tas upp och undersökas av konstitutionsutskottet. Jag beklagar detta, inte för mitt partis skull utan för hela vårt statsskicks skull. När utskottet gjorde ett försök att lägga fram nya riktlinjer för konstitutionsutskottets verksamhet, i en skrivelse som avläts vid 1952 års riksdag, så har, som vi framhöll för någon vecka sedan, regeringen inte gittat göra något åt den utredning, som riksdagen har begärt och som rör en fråga, där enligt min mening inte minst i ett parlamentariskt system regeringen mer än eljest borde vara mån om att respektera riksdagens uppfattning.

Vidare kan jag inte undgå att påpeka, att när det blev sed att dechargegranskningen allt mer och mer överlättes åt oppositionen, medan majoriteten inte längre positivt deltar i densamma — det har i år dock förekommit ett par undantagsfall — så lovade statsministern, att man skulle ändra hittillsvarande gammal praxis, att vederbörande statsråd icke längre deltog i diskussionen om reservationsanmärkningarna; han skulle tillse att åtminstone i vissa frågor statsråden skulle deltaga.

Var ser vi nu statsråden här? Var ser vi statsministern? Han gick för en stund sedan, och något annat statsråd har vi inte sett här under denna debatt. Vem vinner på detta system att alldeles avskära den diskussion som förutsättes och att ytterligare degradera konstitutionsutskottet?

Jag har bara velat framföra dessa allmänna synpunkter. Jag kan inte undgå att än en gång säga att jag tycker, att vi mycket väl kunnat behandla denna fråga antingen i går eftermiddag

Granskning av statsrådsprotokollen.

dag efter nådedebatten — vi hade god tid då — eller på tisdagen efter interpellationsdebatten eller kanske något senare under onsdagen i nästa vecka, för den händelse viktigare budgetfrågor ej då bör ha prioritet.

Om själva anmärkningarna skall jag i den mån jag deltagit i deras behandling fatta mig utomordentligt kort. Jag tycker inte det är någon mening med att nu gå in på någon egentlig diskussion av dem. Jag skulle bara vilja säga ett par ord om de fyra anmärkningar som jag deltagit i.

En av anmärkningarna gäller överskridandet av anslaget till läneverksamhet genom statens bostadsstyrelse. Statsutskottet hade denna fråga till behandling, och då sades här i debatten att detta var en angelägenhet, som konstitutionsutskottet närmast borde undersöka. Vi har velat fullfölja detta, och vi som ansett, att detta överskridande är emot konstitutionen och emot lämplig praxis, har velat anteckna detta. Jag vill tillägga att när ett sådant överskridande gjordes 1930 av den senaste högerregeringen, i detta fall närmast representerad av dåvarande handelsministern Lundvik, gjorde statsutskottet en anmärkningsanmälan och översände den till konstitutionsutskottet, som sedan gjorde en anmärkning. Och när överskridanden gjordes — jag vill minnas på 400 000 kronor — av den Lindmanska regeringen 1911, gav detta Karl Staaff anledning till ett timplågt anförande i denna kammare, där han tog detta ringa överskridande till utgångspunkt för sitt tal om ruttenheten i den svenska förvaltningen, som han uttryckte saken. Det är väl då inte underligt om vi anser, att vi åtminstone bör påtala detta för att denna sak så att säga inte skall lämnas oanmärkt.

Den andra anmärkningen, som rör statssekreterare Åsbrink men naturligtvis inte har någon personlig adress mot honom avser att undvika att den högsta instansen är prejudicerad, när

ärenden skall handläggas av denna. Anmärkningsyrkandet tar ju, som herr von Friesen här framhållit, sikte därpå, att utlåtanden skall inhämtas från den kommitté, där statssekreteraren Åsbrink sitter som ordförande, före avgöranden i regeringen.

Herr Fast säger nu, att herr Åsbrink självfallet bör betrakta sig som jävig. Ja, vad vet vi om det? Var befann sig majoriteten när vi för en vecka sedan behandlade frågan om förvaltningsjäven? Då var majoriteten inte intresserad av att utreda denna fråga, som ändå är så utomordentligt känslig i samma mån som förvaltningen blir mer och mer omfattande.

Frågan om clearing beträffande linolja och linfrö hade jag tillfälle att diskutera med jordbruksministern i julas. Jag vill här endast kort och gott slå fast, att vad som skett i fjol i fråga om fortsättningen av clearingen beträffande linfrö och linolja enligt min mening innebär ett klart avsteg från de principer riksdagen fastslog redan under kriget, nämligen att clearingfrågor skulle underställas riksdagens kontroll. Själva sammanhanget vid denna frågas behandling i fjol gjorde det enligt min mening än tydligare, att riksdagen bort informeras om saken.

Vad slutligen beträffar reservationen till förmån för en ingressanmälan gentemot statsrådet Persson vill jag framhålla, att vi i det fallet inte klandrar de sakliga beslut statsrådet fattat när det gällt att utnämna vissa lektorer vid förstatligande av före detta kommunala gymnasier. Vi har emellertid med stöd av skolöverstyrelsen och även av en mycket stark opinion inom läroverkskretsar pekat på att varje avsteg från § 28 regeringsformen med dess bestämmelse om förtjänst och skicklighet är äventyrlig och kan bli ett farligt prejudikat. Det kan bli detta så mycket mer om sådana utnämningar förekommer i form av överenskomelser mellan regeringen och organisationerna, ty

— som jag hade anledning att framhålla gentemot herr Lindholm i en debatt för några dagar sedan — jag tror att organisationerna är bra för allting utom för att upprätthålla grundlagens helgd. Om organisationerna har ett eget intresse i en sak känner de mycket liten respekt för grundlagen, utan de anser sig då endast böra tillgodose sina intressen. Därför måste enligt min mening konstitutionsutskottet i desto högre grad vara på sin vakt mot tendenser, som innebär överenskommelser mellan regeringen och organisationerna om avsteg från grundlagens bud.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Löfroth* (fp), *Hammar* (fp), *Cassel* (h) och *Nestrup* (fp), fröken *Karlsson* (h), fröken *Wettersström* (h) samt herrar *Rimmerfors* (fp) och *Gezelius* (h).

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! I anledning av att flera ledamöter här i kammaren beklagat det öde, som vederfors det framställda yrkandet om uppskov med behandlingen av detta dechargememorial, ber jag att till kammarens protokoll få göra ett meddelande, detta så mycket mer som det kommit till min kännedom, att det i kväll cirkulerat ett påstående i kammaren, att jag skulle vara ansvarig för det avslagsyrkande som framställdes, och att alltså den kamrat som framställde yrkandet skulle på något sätt ha varit en bulvan, vidtalad av mig. Mot en så gemen beskyllning måste jag inlägga en allvarlig protest. Jag vill emellertid säga något om den roll jag spelat i denna sak.

Vi vet först, att konstitutionsutskottets memorial på framställning av ett par av våra statsråd flyttades ner till sist på föredragningslistan, trots att jag inlade en gensaga mot denna behandling, då jag har erfarenhet av att det tidigare om åren hänt att det på detta

Granskning av statsrådsprotokollen.

sätt kommit att flyttas gång efter annan och inte kommit upp i tid. Men inte nog med det, utan när vi i dag väl företagit de tre gemensamma omröstningarna gjorde jag en enträgen vädjan till vederbörande att, därest klockan skulle bli över 12 i natt, vi måtte få uppskjuta behandlingen av dechargememorialet till ett senare sammanträde. Jag har nämligen alltjämt den uppfattningen, att det inte är riksdagen värdigt att ett principiellt så viktigt ärende skall företas till behandling i närvaro av kanske ett fåtal ledamöter eller i varje fall inför en mycket glest besatt kammare.

Jag fick inte något definitivt besked i frågan, men när jag hörde att en frissinnad representant hade för avsikt att ställa ett yrkande om uppskov, samrådde jag i alla fall med honom och framhöll, att det kanske vore lämpligare om man finge avgöra detta ärende vid ett straffplenium på tisdagen än att man behandlade det på onsdagen. Vi var dock ense om uppskovsyrkandet.

Det kan sägas, att det var beklagligt att jag inte passade på att ta till orda sedan avslagsyrkandet framställdes. Jag levde emellertid i den tron, att tillbörlig hänsyn skulle tas, i detta fall närmast till oppositionen, och jag kunde därför inte tänka mig någon annan utväg än att yrkandet om uppskov skulle bli bifallet.

Jag vill ha sagt detta för att rädda min personliga heder, då jag reagerar mot att vissa kammarledamöter bidragit till att ge spridning åt det grundlösa påstående jag här angivit.

I själva sakfrågan vill jag säga, att fastän det vore frestande att på flera punkter ta upp en del som sagts till bemötande dels av vad några reservanter anför, dels herr Håstads våldsamma angrepp på konstitutionsutskottets dechargearbete i allmänhet, gör jag det absolut inte, för att på det sättet demonstlera mitt ogillande av att en så viktig debatt skall behöva äga rum vid

Granskning av statsrådsprotokollen.

en så sen och olämplig tinna som nu är fallet.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag vet inte om man skall beklaga sig själv för att man den första gången man deltar i ett ärende av den här karaktären skall göra det vid ett tillfälle, när känslorna är så blandade i kammaren även rörande tidpunkten för ärendets behandling.

Jag begärde emellertid ordet därför att herr von Friesen, när han började sitt första anförande, apostroferade mig för vad jag hade yttrat under den s. k. rättsdebatten för ungefär en vecka sedan, att konstitutionsutskottets granskning var ett värdefullt instrument. Jag kommer nu inte ihåg ordagrant hur mina ord föll, men jag tar för givet att herr von Friesen hade rätt på den punkten, och jag vidhåller också ännu att konstitutionsutskottets granskning är värdefull, men det är möjligt att herr von Friesen och jag inte har riktigt samma uppfattning om detta värde. Om herr von Friesen har den uppfattningen, att värdet av konstitutionsutskottets granskning kan avläsas först uti de anmärkningar som görs gentemot vissa statsråd, har jag tyvärr en annan uppfattning. Jag tror att enbart granskningen är av ett stort värde, och det är väl klart att en regering, som vet att konstitutionsutskottet granskar dess göranden och låtanden från året före, måste iakttä en viss försiktighet i sitt handlande. Enbart däri ligger således ett mycket stort värde.

Nu har herr Håstad här sagt att granskningen på sätt och vis har överlåtits åt oppositionen enbart. Om detta är riktigt finner jag det vara ganska underligt, eftersom samtliga ledamöter av konstitutionsutskottet är tillsatta bland annat för att granska dessa saker och det således också är majoritetens skyldighet att delta i granskningen. Om sedan denna granskning leder till en anmärkning eller inte, det är en

sak för sig, som inte kan bedömas i det här sammanhanget.

Men det är också en annan punkt, som jag vill säga några ord om, nämligen tvisten om huruvida ärendet hade bort tas upp till behandling vid den här sena tidpunkten eller inte. För egen del tycker jag att det är ganska egendomligt att konstitutionsutskottets memorial om granskningen av statsrådsprotokollen skall behöva komma så sent till kammaren som det har gjort i det här fallet. Vi har flera gånger här i riksdagen gjort anmärkningar mot att en massa ärenden har hopats under de sista veckorna av vårsessionen. Tidigare har det ju riktats anmärkningar mot regeringen för att inte propositionerna har kommit i tid, och jag tror också att konstitutionsutskottets ledamöter har deltagit i denna kritik. Man har fått löfte om ändring på den punkten, och det har också blivit en ändring; man har fått propositionerna tidigare, och detta borde således ha underlättat för utskotten att bereda ärendena.

Vid årets riksdag har vi ju emellertid en hel rad ganska stora ärenden kvar att avgöra. Vi har den stora nykterhetsfrågan, som ju är signalerad att komma den 21. Vi har, om jag inte minns alltför galet, fjärde huvudtiteln kvar, som det väl också kommer att bli en rad diskussioner om, och det finns ytterligare en hel massa ärenden. Bland annat har det i dag, om jag inte har räknat fel, delats 20 betänkanden som skall behandlas på onsdag.

Det finns således arbetsuppgifter för de veckor som är kvar utan att man spar på detta utlåtande till onsdagen eller någon annan dag. Det är möjligt att man hade kunnat avgöra det en annan dag, som inte räknas som vanlig plenidag, men då frågar jag mig om man med det hade vunnit någon större anslutning i kamrarna, ty vid bordläggningssplena, även när dessa är förenade med interpellationsdebatter, är inte kamraren fulltalig. Då skulle alltså ple-

Granskning av statsrådsprotokollen.

num utannonseras som ett extra arbetsplenum, ett straffplenum, som det kallades förr i världen, för att man skulle kunna samla ledamöterna till en diskussion om den — jag medger det — mycket viktiga fråga som föreligger till behandling.

Nu är det emellertid ändå ganska anmärkningsvärt, tycker jag, att man på den här punkten gör anmärkning mot att ärendet tas upp till överläggning vid den sena timmen. Jag kommer ihåg en tid när nuvarande majoritet inte fanns här i riksdagen och när man klubbade ganska betydelsefulla ärenden vid halvsex- och sextiden på söndagsmorgnarna utan att någon ifrån den dåvarande oppositionen hade möjlighet att göra sin röst hörd mot att ärendena behandlades vid en så sen eller kanske rättare sagt tidig timme som halv sex på morgonen.

Jag vet inte om det finns någon anledning att beklaga sig över att det här ärendet kom så sent. Det är klart att det är ett viktigt ärende, och därför skall det naturligtvis vara tid för att var och en som önskar det skall få yttra sig uti debatten. Men hur hade det nu varit om man hade satt detta ärende först på föredragningslistan i dag? Hade de andra två betydelsefulla ärenden, som vi har fört så långa debatter om i dag, kunnat avslutas vid tolvtiden genom att en del talare, som där var antecknade, hade strukit sig? Jag tycker nog att vi skall ta den här frågan för vad den är värd och inte blåsa upp den till alltför stora dimensioner.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindberg i Stockholm yttrade om konstitutionsutskottets granskningsarbete bl. a., att man inte kan avläsa effektiviteten i denna granskning ur antalet anmärkningar mot statsråd. Han menade att redan det faktum, att konstitutionsutskottet fördjupade sig i studium av statsrådsprotokollen, gör-

de att regeringen höll sig inom vissa gränser. Herr Lindberg tycks helt oartigt mot regeringen förutsätta, att regeringen plötsligt skulle börja att begå den ena olagligheten efter den andra, om vi inte hade denna protokollsläsning inom utskottets avdelningar. Hans tolkning må gälla för vad den är värd. Tangegången har framförts i tidigare sammanhang. Helt betydelselös är den väl inte.

Men jag tror ändå, herr Lindberg, att man i någon mån måste ta hänsyn till att de framställda anmärkningsyrkandena så gott som undantagslöst kommer från oppositionen och att majoriteten regelmässigt haft en negativ inställning till dem. Det förefaller mig nämligen omöjligt att en regering, i synnerhet en regering som har hållit på att regera så länge som den nuvarande, skulle vara fullständigt fri från fel, inte bara från brott mot ordalydelsen i § 106 och 107, som vi numera inte fäster så stort avseende vid, utan fri över huvud taget från fel som kan föranleda kritik mot regeringens åtgärd.

Herr Lindberg kommer så in på en kritik av konstitutionsutskottet för att det så sent har levererat sitt dechargememorial. Jag är nog, herr talman, frestad att i någon mån ta utskottet i försvar. Vad är det nämligen som utskottet har att göra innan det skriver sitt memorial? Vi skall gå igenom 50 000 — 60 000 olika ärenden. Det går inte att göra som statsrevisorerna, som för övrigt arbetar under ett helt år, och bara ta några stickprov ur förvaltningen. Vi måste gå igenom varenda paragraf i protokollet för att se om det finns något att anmärka på. Skall det arbetet verkligen bli något mera än ett sken, måste det också ta sin tid. Jag tror man har anledning att hålla utskottet räkning för dess noggrannhet. Det har delat upp sig på avdelningar, som under högläsning, ibland föga muntrande, gått igenom det väldiga material som står till vårt förfogande. Jag tror att utskottet

Granskning av statsrådsprotokollen.

i viss mån kan vara ursäktat om det dröjer in i maj med att leverera detta memorial.

För övrigt hade det nog, herr talman, funnits möjlighet att vid en anständigare tidpunkt än denna nattliga timma diskutera detta ärende. Vi har t. ex. inbjudits att göra ett flottbesök — en i och för sig förträfflig anordning — på en vardag. Det hade dock utan tvivel varit möjligt för talmanskonferensen att acceptera denna inbjudan, som väl får anses gälla en ganska nöjesbetonad sak, under förutsättning att besöket gjordes på en söndag eller helgdag. Då hade vi vunnit en hel dag. Det hade alltså funnits möjligheter, om man velat diskutera denna granskning på lämpligare tidpunkt.

Herr talman! Jag har begärt ordet denna andra gång för att under punkt VI anföra några synpunkter. Punkten har tidigare berörts av ett par talare, herr Nilsson i Göingegården, herr Håstad och kanske också andra. Det rör den för andra gången framställda anmärkningen rörande regeringens tillämpning av bestämmelserna om tillsättande av s. k. försäkringstagarrepresentanter i försäkringsbolagens styrelser. Lagen säger att dessa styrelseledamöter skall utses av försäkringstagarna eller av intressegrupp, som har anknytning till den, eller genom förordnande av Konungen eller offentlig myndighet. Den i författningen angivna ordningsföljden utvisar, att de båda första möjligheterna bör prövas, innan man övergår till den tredje. Vad bolaget Skandia beträffar förefaller det mig ostridigt att bolaget här har lämnat ett fullt acceptabelt förslag till lösning av frågan om försäkringstagarrepresentationen, en lösning som också accepterats av en överväldigande majoritet av dem, vilkas intresse dessa representanter var satta att tillvarata. Ett skäl för att rent av skärpa tonen i anmärkningen detta år förefaller mig vara, att Kungl. Maj:t uppenbarligen inte tagit någon hänsyn

till den kritik, som tidigare framförts i denna fråga.

Herr talman! Jag skall sluta med att påpeka inte bara de rent principiella invändningarna mot ett förfaringssätt som detta utan också de praktiska konsekvenser det leder till. Om man studerar vilka personer som ansetts bättre än de representanter, som bolaget föreslagit, kunna tillvarata försäkringstagarnas intressen, finner man en stor grupp riksdagsmän, utsedda efter vanliga, partiproportionalistiska grunder och ett antal framstående kommunal män i de olika städer, där försäkringsbolagen har sitt säte. Jag är fullt övertygad om att dessa herrar, hur förträffliga de än är, inte har riktigt samma förutsättningar för detta uppdrag som de av försäkringstagarna själva utsedda representanterna. Jag tycker att det ger en litet otrevlig bismak av politiska prebenden, att man på detta sätt försöker gynna vissa personer som här får en inkomstbringande befattning. Detta är en synpunkt, tror jag, som inte alltför mycket beaktats i debatten. Enligt min mening, herr talman, har högerns och folkpartiets representanter haft full rätt att med ytterligare skärpa kritisera saken i årets dechargememorial.

Herr PETTERSSON i Norregård (bf):

Herr talman! Eftersom jag vid behandlingen av ett par punkter har tjänstgjort som ordförande i utskottet, anser jag mig skyldig att något beröra de reservationsanmärkningar som under dessa punkter har framställts.

Det har här talats mycket om hur man har gått till väga vid konstitutionsutskottets granskning, och herr Håstad har bl. a. sagt att det i huvudsak är oppositionen som varit intresserad av detta granskningsarbete. Jag vet inte vad herr Håstad egentligen menar med detta uttryck. Jag har nog den känslan att alla inom utskottet varit besjälade av intresse för granskningsarbetet. Att vi

Granskning av statsrådsprotokollen.

sedan kommit till olika omdömen om huruvida det borde göras en anmärkning eller icke, är inte alls ovanligt. En anmärkning mot en departementschef är ju en rätt allvarlig sak, och det har alltid varit praxis inom konstitutionsutskottet att man varit återhållsam med att framställa anmärkningar.

Vidare har det påståtts att granskningsarbetet politiserats och att det därför blivit så, att oppositionen i regel fått stå för anmärkningarna, som alltså fått formen av reservationsanmärkningar. Det är väl helt naturligt att oppositionen är ivrig att framställa anmärkningar mot statsråd som har en annan politisk uppfattning än man själv. Men om det nu är fråga om en politisering, vilka är det egentligen som åstadkommer denna? Är det utskottsmajoriteten som lagar så, att det kommer ut meddelanden i pressen, redan när utskottet håller på att utreda en del allvarliga frågor, och att det sålunda börjar ske en politisering långt innan utskottet är färdigt med sin behandling av frågorna? Det är på det sättet det drives fram en politisering, som kanske många gånger är till skada för arbetet.

Jag vill inte alls klandra oppositionspartierna för att man framställer reservationsanmärkningar. Jag tycker att man gör ett gott arbete och att det är riktigt att man låter komma till riksdagens kännedom de olika uppfattningar, som finns inom utskottet när det gäller behandlingen av olika ärenden. Men jag kan inte annat än reagera, när herr Håstad säger att det är oppositionen som står för granskningsarbetet. Innan jag håller med därom, skulle jag vilja litet närmare granska listorna över dem som varit närvarande vid utskottets sammanträden.

Herr Dahmén har här talat om den reservationsanmärkning mot chefen för justitiedepartementet, som framställts under punkt VII, och gjort gällande att statssekreteraren i departementet borde

ha utlämnat den handling som det gäller. Inom utskottet var meningarna delade därom. Saken har ju nu bragts inför JO, och utskottsmajoriteten anser att den rätteligen också bör bedömas av JO, eftersom det rör tryckfrihetsförordningen, och de olika parterna får tillfälle att förklara sig där. Enligt vad som har uppgivits, var det en privat anteckning som statssekreteraren hade fått, och det är ju mycket vanligt att privata anteckningar inte betraktas som offentlig handling. I detta fall hade vederbörande domare lämnat in anteckningen för att målets innebörd skulle klarläggas. T. o. m. en sådan rättslärdom som professor Herlitz har ju inte inom utskottet kunnat vara med om att saken skulle föranleda en anmärkning. Herr Herlitz har framhållit, att det inte är ovanligt att han på detta sätt själv lämnar ut privata anteckningar som han inte vill ha offentliggjorda.

Det är rätt naturligt att det under sådana omständigheter blivit delade meningar om huruvida en anmärkning bör framställas, men i varje fall får vi ju nu veta, hur JO ser på frågan.

Utskottsmajoriteten har inte heller kunnat vara med om det yrkande om anmärkning mot chefen för socialdepartementet som reservationsvis framställes under punkt II. Det gäller där det förhållandet att bostadsstyrelsen överskridit sitt anslag. Detta överskridande har emellertid redan anmälts för riksdagen av departementschefen, och det är för övrigt rätt långsökt att göra en anmärkning mot departementschefen därför att bostadsstyrelsen utlämnat lån till större belopp än riksdagen beviljat. Bostadsstyrelsen anmälde i fjol saken — det skedde den 29 maj — alltså för sent för att departementschefen skulle kunna hinna framlägga densamma för 1953 års riksdag. Departementschefen har i stället gjort anmälan om överskridandena vid detta års riksdag, som på tillstyrkan av statsutskottet godkänt de vidtagna åtgärderna. Det är inte vanligt

Granskning av statsrådsprotokollen.

att konstitutionsutskottet gör anmärkning, sedan ett ärende på detta sätt behandlats av både statsutskottet och riksdagen.

Sedan kommer jag till det ärende, där jag egentligen blev uppmanad att gå in i svaromål. Det var herr Dahlén, som talade om gården i Starfors Sör. Det är beklagligt att det dröjt så länge med avgörandet, men det finns ju många sådana besvärfrågor av olika slag som tar en viss tid. Det har ju inte varit så att dessa handlingar legat i departementet så länge som herr Dahlén påstått. Under denna tid har departementet inte varit överksamt. Man har bl. a. varit och sett på dessa fastigheter. Det var en gränsfråga som här var svår att avgöra. Gården har 11,5 hektar åker och 5 hektar skog. Det är klart att gården är liten för en familj att försörja sig på. Därför har man bidat på möjligheter att få frågan löst på ett tillfredsställande sätt utan att denne Valde Olsson skulle behöva träda från gården, som han köpt. Vad som kanske mest gav intrycket att ärendet hade legat till sig och skulle kunna lösas på ett bra sätt var en skrivelse från Valde Olsson själv, denne Olsson som herr Dahlén beklagar så mycket. Olsson skrev själv den 16 mars 1954 och anförde, att det måhända fanns möjligheter att uppta frågan med nämnden från nya utgångspunkter, sedan han under hand erfarit att mindre jordbruk, belägna i närheten av hans eget, utbjudits till salu. Av denna anledning hemställde Olsson att de av honom anförda besvaren tills vidare skulle få vila. Han har sålunda utsikt att få sitt jordbruk förstärkt. Även grannen som bor intill kan få förstärkning genom den gård som nu är till salu.

Frågan har ju ordnat sig, men det är beklagligt att det dragit ut på tiden. Detta är emellertid fallet med många andra besvärfrågor. Det går årtal innan de, som besväras sig i t. ex. skattefrågor, får veta hur målet avgjorts.

Detta är ett fall som oppositionen har letat upp och som förut dansat en hel del i tidningarna. Man kan säga att detta nästan blivit en politisk fråga. Det är underligt att man inte också tagit upp den bekanta fjordhästen, som man inte fick importera, ty den har också dansat i pressen och ute på valmötena.

Sådana här småfrågor blev tidigare sällan föremål för anmärkningar mot regeringen, ty det var inte så mycket politiskt väsen omkring dem. Vi har en mildare form, omförmälanden, men det är ganska svårt att samla utskottet kring en sådan omförmälan. Jag tycker därför att det inte funnits några skäl nog starka att stödja de reservationsanmärkningar som här gjorts.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av utskottets ärade vice ordförandes yttrande skulle jag bara vilja precisera vad jag menar. Självfallet har utskottets ledamöter deltagit i granskningen så till vida att de — åtminstone de allra flesta — har deltagit i diskussionen om de framställda anmärkningsyrkandena. Jag vill gärna medge, att vi i år haft flera mycket intressanta debatter i detta hänseende.

Vad jag tidigare yttrade, herr Pettersson i Norregård, var att man aldrig — eller praktiskt taget aldrig — ser något initiativ till en anmärkning från representanterna för regeringspartiet. Uppgiften att så att säga botanisera i protokollet har arrenderats ut åt oppositionen. Jag har den uppfattningen att många av dessa administrativa frågor, varmed konstitutionsutskottet sysslar, måste ur rent principiell synpunkt ha ett lika stort intresse för regeringspartiet som för oppositionen. Jag tror att vi skall sträva efter att göra konstitutionsutskottet till någonting liknande statsrevisionen, där såvitt jag vet partierna alla i lika hög grad försöker att bidra till att åstadkomma en verklig

granskning. Det är sedan en annan sak att konstitutionsutskottet i några alldeles speciella fall — naturligtvis i enlighet med syftemålet med dessa paragrafer — använts för storpolitiska ändamål. Någon sådan aktion har det inte alls varit fråga om i år. För min egen del vill jag säga att jag inte känner mig ha mera otalt med de fyra statsråd mot vilka jag gjort anmärkning än mot de övriga statsråden. Alla de anmärkningar jag velat delta i har varit rent principiella och inte på något sätt personligt politiska.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först ett ögonblick beröra något som utskottets ordförande antydde. Jag kan instämma med herr von Friesen, som menade att herr Hallén, när frågan huruvida denna sak skulle bordläggas eller ej var uppe, kanske borde ha tagit till orda. Jag ber dock att få understryka vad herr Hallén sade sist. Jag tror inte att herr Hallén hade något intresse av att vi skulle debattera här i natt. Jag har under dagens lopp diskuterat den saken med honom, och på den punkten vill jag ta honom i försvar trots att min kritik kvarstår. Det är väl rätt naturligt att en utskottsordförande — om inte annat så av egoistiska skäl — vill att debatten beträffande ärenden från hans utskott skall föras under en något så när normal tid. På den punkten tror jag således att herr Hallén går fri men inte på den andra, ty där hade han bort handla.

Sedan sade utskottets vice ordförande, herr Pettersson i Norregård, att det påståtts att frågorna i konstitutionsutskottet hade politiserats. Han var tydligen inte riktigt på det klara med om detta verkligen var ett faktum. Man kan då roa sig med att från denna synvinkel titta på utskottets memorial. Vad har man gjort från regeringspartierna när det gäller anmärkningar på stats-

Granskning av statsrådsprotokollen.

råd? Jo, två socialdemokrater har velat ha en ingressanmälan mot ett bondeförbundsstatsråd, och en bondeförbundare har riktat en likadan omförmälan mot ett socialdemokratiskt statsråd.

Vad sedan beträffar de konkreta anmärkningarna, sade herr Pettersson i Norregård, att det ärende jag anmärkte på och som avsåg utlämnandet av handlingar anmälts till JO. Han sade fel; det var JK! Oavsett om JO eller JK fått denna fråga till behandling kan konstitutionsutskottet givetvis inte avstå från sin granskningsrätt. Vad JK i detta fall kan göra är att granska huruvida statssekreteraren i justitiedepartementet har handlat rätt. Konstitutionsutskottet skall undersöka, om justitieministern uppdragit en riktig praxis på detta område.

Vår andra anmärkning gällde gården Starfors. Herr Pettersson i Norregård sade, att herr Norup inte legat så länge på ärendet och att man från departementet rest och tittat på gården. Det var givetvis bra att de gjorde det, men det räcker ju inte med att titta. Herr Pettersson i Norregård kan vidare inte gärna förutsätta, att herr Norup för ett år sedan skulle veta, att Valde Olsson i mars i år skulle komma med sin skrivelse och att detta alltså var ett skäl för dröjsmål.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill vid denna sena tidpunkt instämma i vad herr Håstad sade om att det uppenbarligen är av intresse för alla demokratiska partier att riksdagens anseende hålles högt.

Den kritik, som riktats mot den parlamentariska kontrollen, och oppositionens svårigheter att få fram sina berättigade önskemål gör det ytterst angeläget, att riksdagen visar sitt intresse för kontrollen. Skulle det klicka på den punkten, skall man inte bagatellisera den kritik, som kommer att riktas mot

Granskning av statsrådsprotokollen.

riksdagen. Utvecklingen i andra länder har visat, att folkrepresentationerna har all anledning att säkerställa den enskildes rätt. Detta är sannnerligen inte någon partifråga utan ett klart demokratiskt intresse.

Det bör vara tillåtet för en pressman att i sammanhanget påpeka, att det ter sig ytterst angeläget för den svenska pressen att inom rimlig tid få fram det som sägs vid debatten om denna kontroll. Regeringspartierna kan naturligtvis rycka på axlarna och påstå, att detta är bara något som oppositionen säger i sitt vällovliga syfte att komma med kritik mot regeringen. Så är emellertid icke fallet. Om inte riksdagen slår vakt om kontrollen över den styrande makten, kommer förr eller senare den svenska demokratiens anseende att försvagas och därmed även den svenska riksdagens.

Jag vill gärna ansluta mig till vad konstitutionsutskottets ordförande yttrade på denna punkt. Hans ord bars upp av respekten för den konstitutionella kontrollens betydelse. Jag får hoppas att även herr Lindberg har denna respekt, även om hans ord föll olyckligt. Han gjorde gällande, att det kanske inte betyder så mycket att vi fått upp frågan så sent på natten. Jo, det betyder mycket. Allmänheten får nu den uppfattningen, att vi är likgiltiga för frågan.

Det är inte så underligt, om man inom vida kretsar, när man ser hur denna parlamentariska kontroll behandlas, undrar om riksdagen verkligen har så ringa intresse för denna stora centrala fråga. Det är all anledning söka få till stånd ett effektivt dechargeinstitut.

Det återstår för oss att se, hur regeringen kommer att ställa sig till riksdagens begäran år 1952 om en reformering av dechargeinstitutet och få en ökad möjlighet till en effektivare kontroll av regeringen utifrån parlamentarismens grundsatser, en önskan som borde delas av samtliga de demokratiska partierna.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s):

Herr talman! Kammaren har själv beslutat avslå yrkandet om uppskov med behandlingen av konstitutionsutskottets dechargememorial. Jag tillhör inte dem, som älskar långa arbetsplena, men jag anser att de någon gång kan vara befogade och erforderliga. Jag har själv varit med om plena, som fortsatt till fram emot klockan 6 på morgonen. På den tiden var jag 20 år yngre än nu. Jag var kvar till slutet, och jag kommer att stanna till slutet av den nu pågående debatten. En rad talare har klandrat kammarens beslut. Det tjänar inte mycket till, eftersom kammaren själv är suverän när det gäller att besluta om sina arbetsformer. Här håller en rättslärdd professor en utförlig föreläsning om lämpligaste klockslaget för behandlingen av konstitutionsutskottets memorial angående granskningen av de i statsrådet förda protokollen. De upprepade jeremiaderna från de olika talarna är enligt min bestämda men kanske något föråldrade uppfattning fullständigt obefogade. Jag finner det i viss mån anmärkningsvärt, att en ung pol. mag. på stockholmsbänken högljutt deltagit i dessa klagovisor, i synnerhet som denne ärade och uppskattade ledamot av kammaren av allt att döma fortfarande är fullt morgonpig och nyter.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Med anledning av den diskussion som har uppstått här om själva procedurfrågan är att observera, som herr Andersson i Löbbo nyss sade, att talmannen framställde proposition i vanlig ordning i frågan om kammaren ville behandla konstitutionsutskottets memorial eller inte och att därvidlag majoritet befanns föreligga för en behandling. Votering begärdes synbarligen inte. Måhända påverkades kammaren i sitt ställningstagande av vetskapen om den utomordentligt stora arbetsbörda, som riksdagen ändå har att räkna med under de båda kommande

veckorna. Jag är också angelägen om att man skall diskutera dechargen så grundligt och ingående som det över huvud taget är möjligt, men jag tycker nog att det är en aning för pretentiöst när man menar att man ovillkorligen skall välja tidpunkt för behandlingen av konstitutionsutskottets memorial. Jag tror att man på den punkten liksom vid behandlingen av alla andra frågor får lov att räkna med att det i slutet av en riksdagssession kan bli en annan ordning än den absolut önskvärda. För övrigt tycker jag mig kunna konstatera, att intresset för denna debatt trots den sena timmen har varit större än det tidvis varit när andra frågor har behandlats.

Memorialet lades till handlingarna.

§ 5.

Till bordläggning anmälades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Förenta Nationernas konvention angående flyktingars rättsliga ställning;

nr 4, i anledning av motion angående spörsmålet om den nordiska penningpolitikens utformande;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer; och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femte ordinarie möte år 1953 fattade beslut;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2, § 38 mom. 2, § 45, § 55 mom. 1 samt §§ 58 och 63 riksdagsordningen 15 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 20.*

Granskning av statsrådsprotokollen.

ävensom vissa motioner angående allmän folkomröstning;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisnings-sjukhus i Korea;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till sinnesslövrården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till uppbyggnad av fängvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m., i vad propositionen avser principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55 jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1954/55 till statens biografbyrå m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt), jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av väckt motion

om en allmän översyn av gällande beskattningsbestämmelser för organisationer, som tillhandahåller allmänna samlingslokaler; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om förhöjd tjänsteställning åt riksdagens postvaktmästare;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.;

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående liberalisering av den ekonomiska politiken;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), dels ock väckta motioner angående vissa lättnader i valutaregleringen, ävensom ökad kontroll över valutaregleringens handhavande;

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustriföretag samt i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående småföretagens kreditfrågor;

nr 30, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor; och

nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om pension till extra tjänstemannen i riksgäldskontoret N. O. E. Wigren och avskedersättning till f. d. extra tjänstemannen å riksdagens ekonomibyrå G. W. R. Thorell;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 27, i anledning av väckta motioner angående ändring av rättegångsbalkens bestämmelser om valperioder för nämndemän;

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m., dels ock i ämnet väckt motion; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition beträffande vissa ändringar i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 38, i anledning av väckta motioner om lagstiftning beträffande tillstånd för utövande av fastighetsmäklaryrket;

tredje lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av ordningsstatspolisen m. m.;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens polisskola för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till vissa ersättningar åt befattningshavare vid polisväsendet m. m.;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 271, i anledning av väckt motion om avskaffande av skyldigheten för vissa högre militära och civilmilitära befattningshavare att underkasta sig överförande på disponibilitetsstat; och

nr 272, i anledning av väckt motion om förbättrade pensionsförmåner för vissa sjömän; samt

från andra lagutskottet:

nr 274, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om moderskapshjälp m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning; och

nr 276, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i militärersättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261), dels ock i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 95 § vattenlagen; och

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Slutligen anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 277, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Undertecknade, som utsetts till delegater vid Europarådets rådgivande församling i Strassbourg, anhålla härmed om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 18—31 maj 1954. Stockholm den 15 maj 1954.

*Bertil von Friesen,
Ingemar Andersson,
Tore Bengtsson,
James I. A. Dickson,
Gunnel Olsson.*

Kammaren biföll denna ansökan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 3.20.

In fidem
Gunnar Britth.